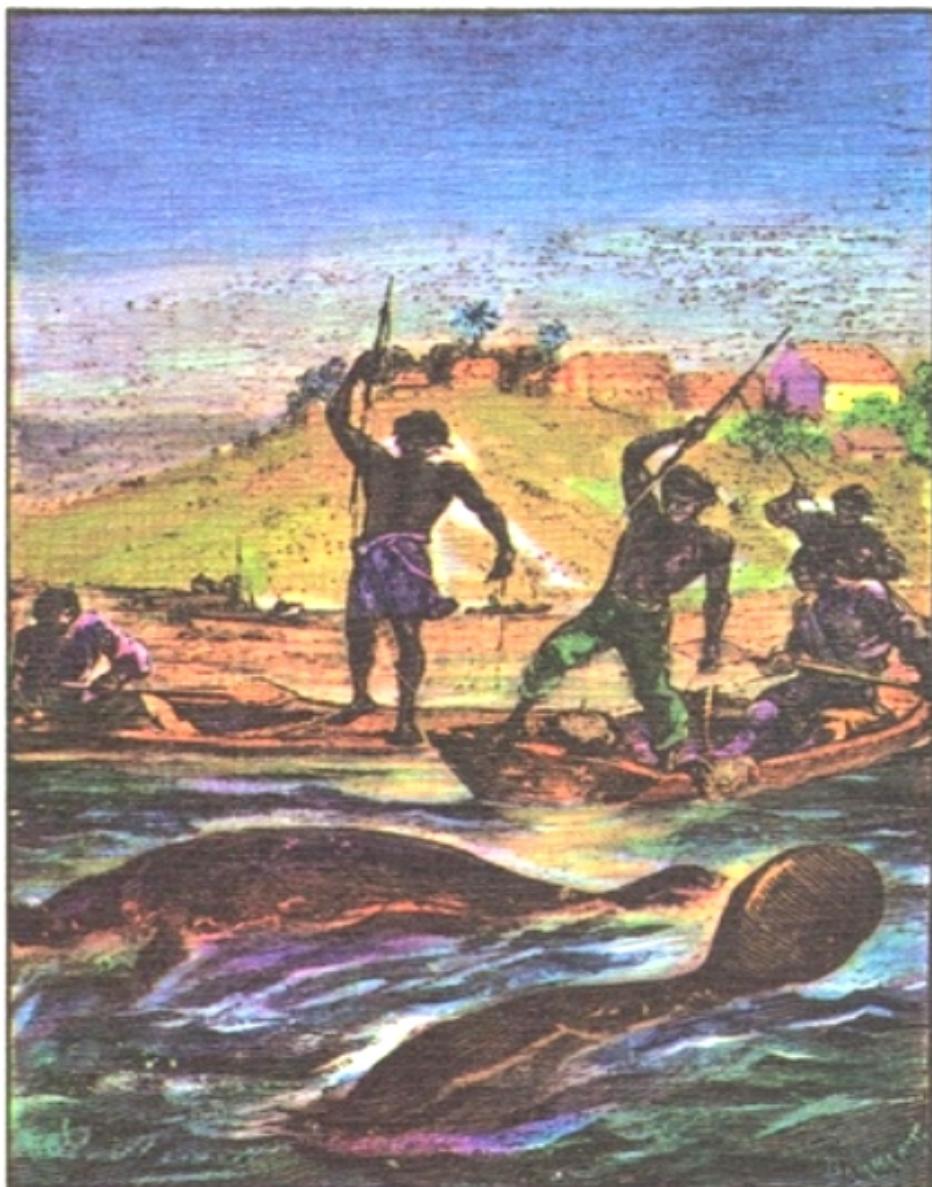

Jules Verne

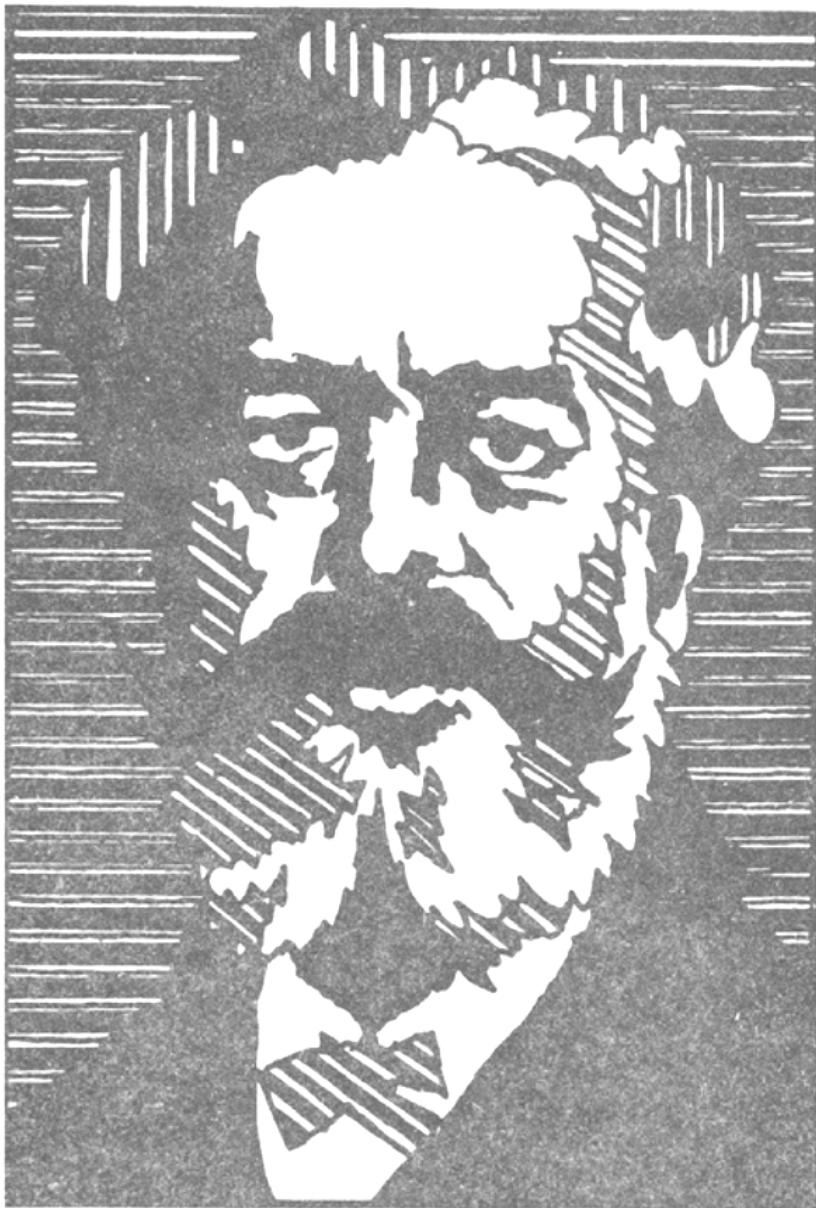
800 de leghe pe Amazon

EDITURA ION CREANGĂ

Jules Verne

27

Jules Verne
800 de leghe pe Amazon

În românește de Paula Găzdaru

Prezentarea grafică: Val Munteanu

Editura Ion Creangă

1981

PARTEA ÎNTÂI

Capitolul I

Un pândar de codru

*Phyjslyddqjdzxgasgzzqcehxgkfnrxuijugiocytidxvksbxhhuyphdvyrymhuhpaydkjoxphetzsletozsletnprm
vffovpdajxhyynojyggaymeqynfuqlnmxlyfgsiizmqistibqgsqeubvnrcredgruzbirmxyhqhpzdrgerohepqxu
fivvrpiphonthvddqjhqsntzhhhnfepmkyiniexktogzgkyimmfvijdqdpzjqsykrpixhxqrymvklohhotozvdksop
suvjhd.*

Omul care ținea în mâna documentul, al cărui ultim alineat era alcătuit din această ciudată însiruire de litere, rămase câteva clipe îngândurat, după ce-l mai citi o dată cu luare-aminte. Documentul cuprindea o sută de astfel de rânduri, care nu erau măcar despărțite în cuvinte. Părea că fusese scris cu mulți ani în urmă, și timpul îngălbenise foaia groasă de hârtie acoperită cu aceste hieroglife.

Dar oare după ce reguli fuseseră însiruite literele? Numai omul acesta ar fi putut să-o spună. Sunt pe lume limbaje cifrate, asemănătoare încuietorilor de la casele de bani moderne; ele își păstrează taina în același fel: combinațiile în care se află dezlegarea sunt de ordinul milioanelor și viața întreagă a unui calculator n-ar ajunge să le inventarieze. Ca să deschizi o casă de bani îți trebuie «cuvântul cheie»; pentru citirea unei asemenea criptograme îți trebuie «cifrul». După cum vom vedea, cea de față avea să reziste celor mai ingenioase încercări, și încă în împrejurări deosebit de grave. Omul care terminase de recitat documentul nu era decât un simplu pândar de codru.

Sub denumirea de «capităes de mato» sunt cunoscuți în Brazilia agenții însărcinați cu urmărirea sclavilor fugiți. Această funcție datează de prin 1722. Pe atunci, ideile anti-sclavagiste erau împărtășite doar de câțiva filantropi. A trebuit să treacă mai bine de un secol înainte ca popoarele civilizate să le accepte și să le pună în practică. Se pare că dreptul de a fi liber, stăpân pe sine, este cel dintâi drept firesc al omului și, cu toate acestea, s-au scurs mii de ani până să le vină câtorva națiuni gândul lăudabil de a-l recunoaște.

În 1852 – an în care se va desfășura această povestire – mai existau în Brazilia sclavi, deci și pândari de codru care să-i vâneze. Anumite considerente de ordin economic întârziaseră ora emancipării totale; dar, încă de pe atunci, negrul avea dreptul să se răscumpere, iar copiii lui se nășteau liberi. Prin urmare, nu era departe ziua în care această țară minunată, întinsă cât trei sferturi din Europa, n-avea să mai numere niciun sclav printre cele zece milioane de locuitori ai săi.

La drept vorbind, și funcția de pândar de codru era sortită disparației, astfel că în perioada aceea câștigurile ce se realizau de pe urma prinderii fugarilor se micșoraseră simțitor. Cu ani în urmă, când meseria era mult mai bănoasă, pândarii de codru alcătuiau o lume de aventurieri, în marea lor majoritate vagabonzi sau dezertori, prea puțin demni de stimă. Se-nțelege de la sine că și la ora aceea vânătorii de sclavi apartineau drojdiei societății, și, de bună seamă, omul cu documentul nu se deosebea de puțin onorabila tagmă a «capitāes de mato».

Se numea Torres și nu era nicimetis, nici indian, nici negru, ca majoritatea camarazilor săi. Era un alb de origine braziliană, cu ceva mai multă învățătură decât i-ar fi cerut situația lui actuală.

De fapt era și el un declasat, ca mulți alții ce pot fi întâlniți în ținuturile îndepărtate ale Lumii Noi. Și, într-o perioadă în care legile braziliene interziceau mulatrilor sau altor locuitori cu sânge amestecat anumite funcții, dacă i se aplică și lui această interdicție nu era din cauza originii, ci a purtării nedemne de care dăduse dovadă.

De altfel, în clipa de față Torres nu se mai afla în Brazilia. Trecuse de curând granița și rătacea de câteva zile prin pădurile peruanе prin care-și croiește drum Amazonul de Sus.

Torres era un bărbat de vreo treizeci de ani, robust, asupra căruia oboseala unei vieți zbuciumate nu părea să fi lăsat urme, datorită temperamentului său cu totul deosebit și sănătății lui de fier.

Era de statură mijlocie, cu umeri lați, cu trăsături regulate, mersul hotărât, cu obrazul bronzat de arșița tropicelor și acoperit de o barbă neagră și deasă. Ochii lui, adânci și sub sprâncenele îmbinate, te săgetau cu privirea vie, dar tăioasă, a omului lipsit de scrupule. Înainte chiar de a se fi bronzat datorită climei, fața lui nu numai că nu roșea cu ușurință, ci, dimpotrivă, mai degrabă se schimonosea sub înrâurirea unor patimi nesăbuite.

Torres era îmbrăcat ca un hoț de codru. Hainele lui vădeau o întrebuițare destul de îndelungată: purta o pălărie din piele cu boruri largi, aşezată la nimereală, și un pantalon din lână groasă, vârât în carâmbii cizmelor grele, alcătuind partea cea mai trainică a veșmintelor sale; peste toate acestea, un «poncho» decolorat, îngălbenit, nu lăsa să se vadă nici cum era haina, nici cum fusese odinioară vesta ce-i acoperea pieptul.

Dar, dacă Torres fusese pândar de codru, era limpede că nu-și mai exercita meseria – cel puțin în condițiile de față. Asta se vedea după lipsa

mijloacelor de apărare sau de atac, a armelor de foc necesare în urmărirea negrilor. N-avea nici pușcă, nici revolver. Doar la cingătoare purta o unealtă care aducea mai degrabă cu o sabie decât cu un cuțit de vânătoare și căreia î se spune «manchetta». Pe lângă asta, Torres mai era înarmat cu o «enchada», un fel de săpăligă folosită îndeosebi la urmărirea tatușilor și aguților ce mișună prin pădurile Amazonului de Sus, unde animalele sălbaticice sunt, în general, puțin de temut.

Oricum, în ziua aceea, de 4 mai 1852, aventurierul trebuie că era deosebit de cufundat în lectura documentului asupra căruia își atintise privirea, sau poate că, obișnuit să rătăcească prin pădurile Americii de Sud, rămânea cu totul nesimțitor la frumusețea lor. Fapt este că nimic nu-l putea smulge din îndeletnicirea sa: nici strigătul prelungit al maimuțelor urlătoare, asemuit, pe drept cuvânt, de către domnul Saint-Hilaire cu zgomotul făcut de securea tăietorului de lemn când se abate peste crengile copacilor; nici zăngănituș sec al inelelor șarpelui cu clopoței, puțin agresiv, ce-i drept, dar foarte veninos; nici vocea țipătoare a broaștei cornute, socotită cea mai hidroasă dintre reptile; nici chiar orăcăitul grav și sonor al broaștei mugitoare, care, dacă nu poate avea pretenția că-l depășește în mărime pe bou, îl egalizează prin sonoritatea mugetelor.

Torres nu auzea nimic din tot vacarmul acesta care alcătuiește vocea complexă a pădurilor din Lumea Nouă. Culcat la rădăcina unui copac falnic, nu se ostenea că să admire coroana înaltă a acestui «pao ferro» sau lemn de fier, cu scoarța întunecată, densă, tare ca metalul pe care-l înlocuiește în confectionarea armelor și uneltelor indianului sălbatic. Nu! Cu totul absorbit de gândurile sale, pândarul de codru sucea și răsucea în mâna ciudatul document. Cu ajutorul cifrului, știut doar de el, atribuia fiecarei litere valoarea ei reală; citea, verifica înțelesul acestor rânduri, pe care nimeni altul nu le-ar fi priceput, și zâmbea cu răutate.

Apoi începu să murmure cu glas scăzut fraze pe care nu le putea auzi nimeni în pustietatea acestui colț al pădurii peruană și pe care nimeni n-ar fi fost în stare să le înțeleagă.

— Da, spuse el, iată o sută de rânduri foarte clar scrise, având pentru cine știu eu o însemnatate de care el nici habar nu are. Acest cineva e bogat! Pentru el e o chestiune de viață sau de moarte, și, peste tot, aşa ceva se plătește scump!

Privind documentul cu ochi lacomi, adăugă:

— Un milion de reis¹ pentru fiecare cuvânt din ultima frază ar face o sumă frumușică! Și ce valoare are fraza asta! Rezumă în ea întregul document! Ea dezvăluie adevăratale nume ale unor persoane! Dar, înainte de a încerca să-o înțelegi, ar trebui să începi prin a stabili numărul cuvintelor pe care le cuprinde și, chiar după aceea, tot îți scapă sensul real!

Spunând acestea, Torres începu să socotească în minte:

— Sunt cincizeci și opt de cuvinte, exclamă el, ceea ce ar face cincizeci și opt de milioane de reis. Cu o sumă ca asta poți trăi în Brazilia, în America, oriunde ai dori, fără să muncești! Și ce s-ar întâmpla dacă toate cuvintele din document mi-ar fi plătite cu același preț! Aș avea de numărat sute de milioane de reis. Tin în mâna prilejul de a realiza o avere și aş fi cel mai mare dintre nătărăi dacă l-aș pierde.

Lui Torres i se părea de pe acum că pipăie suma uriașă, că strânge în mâna fișicurile de aur.

Dintr-o dată, gândurile sale porniră pe alt făgaș.

— În sfârșit, strigă el, sunt aproape de țintă și n-o să-mi pară rău de osteneala drumului care m-a purtat de pe malul Atlanticului până la albia Amazonului de Sus! S-ar fi putut ca omul acesta să fi părăsit America, să fi fost acum peste mări și țări și atunci cum aş mai fi dat de el? Dar nu! Este acolo și, dacă m-aș urca în vârful unuia dintre copaci, aş zări acoperișul casei în care locuiește cu tot neamul lui.

Apoi, luând hârtia și fluturând-o cu o mișcare nestăpânită, spuse:

— Chiar azi mă voi afla în fața lui! Chiar azi va ști că onoarea lui atârnă de aceste rânduri. Și când va dori să cunoască cifrul care să-i îngăduie să le citească, ei bine, va trebui să plătească acest cifru! Dacă vreau, îl va plăti cu toată avereala, cu tot sângele lui! Ah, mii de draci! Respectabilul camarad care mi-a încredințat acest document prețios, care mi-a indicat unde-l voi putea găsi pe fostul său tovarăș și numele sub care se ascunde de atâtia ani, acest respectabil camarad nu bănuia cătuși de puțin ce bogătie mi-a pus în mâna!

Torres mai privi o ultimă dată documentul îngălbenit și, după ce-l împături cu grija, îl închise într-o cutie cilindrică de aramă ce-i slujea totodată drept portmoneu.

De fapt, toată avereala lui Torres era cuprinsă în această cutie, cât un portigaret de mare, aşa că în nicio țară din lume el n-ar fi putut trece drept un om bogat. Avea acolo câteva monede de aur din statele înconjurătoare:

două dubli condori din Statele Unite ale Columbiei, valorând fiecare în jur de o sută de franci, bolivari venezuelieni cam de aceeași valoare, de două ori pe atâtia soli peruanii, câțiva escudos chilieni, echivalentul a cel mult cincizeci de franci, și niște măruntiș. Dar totul la un loc nu făcea decât suma rotundă de cinci sute de franci, și chiar această sumă lui Torres i-ar fi fost greu să mărturisească unde și cum a dobândit-o.

Tot ceea ce se poate spune este faptul că în urmă cu câteva luni, după ce părăsise pe neașteptate meseria de pândar de codru pe care o exercita în provincia Para, Torres urcase pe firul Amazonului și trecuse granița pe teritoriul peruan.

Dealtminteri, aventurierului nu-i trebuia mare lucru ca să-și ducă zilele. Pe ce să cheltuiască? Nimic pentru locuință, nimic pentru îmbrăcăminte. Pădurea îi dădea hrana pe care și-o pregătea fără prea multă osteneală, după obiceiul hoților de codru. Câțiva reis îi ajungeau pentru tutunul pe care și-l cumpăra de pe la misiuni sau de prin sate, ca și rachiul din ploscă. Cu bani puțini putea străbate un drum lung.

După ce vârâse hârtia în cutia de metal, al cărei capac se închidea ermetic, în loc să o pună în buzunarul hainei ce o purta sub poncho, dintr-un exces de prevedere, Torres socoti că e mai bine să-o ascundă prin apropiere, chiar în scorbura de la rădăcina copacului sub care se aşezase.

Această imprudență avea să-l coste scump!

Era foarte cald și zăpușitor. Dacă biserică din Târgușorul învecinat ar fi avut un orologiu, acest orologiu ar fi bătut orele două după-amiază și Torres i-ar fi auzit sunetul purtat de vânt, căci până acolo nu erau mai mult de două mile.

Dar fără îndoială că lui nu-i păsa de oră. Obișnuia să se călăuzească după înălțimea, mai mult sau mai puțin exact calculată, a soarelui deasupra orizontului, aventurierilor nu le place să-și orânduiască viața după o disciplină militară. Mănâncă atunci când vor sau când pot. Dorm unde și când îi apucă somnul. Dacă masa nu le este întotdeauna întinsă, patul le este oricând așternut sub un copac, pe mușchiul moale din desisul pădurii. De altfel, Torres nu era deloc pretențios în ceea ce privește confortul. Umblase aproape toată dimineața, și acum, după ce mâncase puțin, simțea nevoie să doarmă. După două-trei ore de somn avea să fie din nou în stare să pornească la drum. Se culca deci în iarbă, cuibărindu-se cât putu de bine și aşteptând să-i vină somnul.

Torres făcea parte din categoria oamenilor care nu pot adormi fără să-și fi satisfăcut anumite tabieturi. În primul rând obișnuia să dea pe gât o dușcă de rachiu tare, după care fuma o pipă. Rachiu stimulează creierul, iar fumul tutunului se contopește cu fumul viselor. Cel puțin asta era părerea lui.

Torres începu deci prin a duce la gură o ploscă pe care o purta la cingătoare. Ea conținea o băutură cunoscută în Peru sub numele de «chica», iar pe malurile Amazonului de Sus, sub cel de «caysuma». Aceasta se obține prin distilarea rădăcinii de manioc dulce, fermentat în prealabil, căruia pândarul de codru, ca un om cu cerul gurii argăsit, socotea de cuviință să-i mai adauge o cantitate serioasă de tafia.

După ce bău câteva înghiituri din acest amestec, Torres scutură plosca și constată cu părere de rău că era aproape goală.

— Trebuie umplută! spuse el.

Apoi, scoțând o pipă scurtă din rădăcină de copac, o îndesă cu tutunul acela acru și grosolan din Brazilia, făcut din foile vechiului soi «petun», adus în Franța de către Micot, cel căruia i se datorează degradarea celei mai productive și mai răspândite dintre solanee.

Tutunul acela nu semăna nici pe departe cu soiul ales, produs de manufacturile franceze, dar Torres nu era mai pretențios în privința asta decât într-altele. Scăpără amnarul, dădu foc la puțină substanță vâscoasă, dintr-aceea pe care o secretă unele himenoptere, cunoscută sub numele de «rășina furnicilor», și își aprinse pipa.

După al zecelea fum i se închiseră ochii, pipa îi scăpă din mâna și adormi, sau mai degrabă căzu într-un fel de toropeală vecină cu somnul.

Capitolul II

Hoț și păgubă

Torres dormea cam de o jumătate de oră când printre copaci se auzi un foșnet. Era un zgomot de pași ușori, de parcă cel ce venea era cu picioarele goale, umblând cu băgare de seamă ca să nu-l audă nimeni.

Dacă în clipele acelea ar fi avut ochii deschiși, prima grija a aventurierului ar fi fost să-și ia măsuri de apărare împotriva oricărei apropieri suspecte. Dar nu se trezi, astfel că cel care înainta ajunse la zece pași de el, fără să fi fost zărit.

Nu era un om, ci o «guariba».

Dintre toate maimuțele cu coadă apucătoare care bântuie pădurile Amazonului de Sus – sahuiși cu siluete grațioase, sajuși cu coarne, monoși cu blană cenușie, saguini cu chipul schimonosit ca o mască – de bună seamă că guariba este cea mai originală. Prietenoasă, prea puțin primejdioasă, foarte deosebită în privința asta de «mucura» cea sălbatică și murdară, nu-i place singurătatea și umblă de obicei în grup. Prezența ei este vestită de la distanță printr-un concert de glasuri monotone, asemănătoare rugăciunilor psalmodiate ale dascălilor. Dar dacă nu e rea din fire, nici nu trebuie să o ataci fără să-ți iei măsuri de prevedere. În orice caz, după cum se va vedea, călătorul pe care-l găsește dormind și fără putință de apărare nu este deloc încă din afară de primejdie.

Maimuța asta, căreia în Brazilia i se spune «barbado», este foarte solidă. Suplețea și vigoarea brațelor fac din ea un animal puternic, la fel de apt pentru luptă la sol cât și pentru sărituri din cracă în cracă, pe vârfurile uriașilor pădurii.

Înainta prevăzătoare, cu pași mărunți. Trăgea cu ochiul în dreapta și-n stânga, mișcându-și repede coada. Natura nu s-a mulțumit să dea patru mâini acestor reprezentanți ai rasei simiene, ceea ce face din ei niște cvadrumani; s-a arătat și mai generoasă, dându-le-o și pe a cincea, pentru că extremitatea apendicelui lor codal are însușirea perfectă de a apuca.

Guariba se apropiie fără zgromot, agitând o bâtă zdravănă care, mânuită de brațul ei viguros, putea deveni o armă de temut. Pe semne că-l zărise de câteva minute pe omul culcat sub copac, dar, fără îndoială, nemișcarea acestuia o îndemnase să vină să-l privească mai îndeaproape. Așadar, înainta cu oarecare șovăială, până ce ajunse la trei pași de el.

Pe chipul ei păros se așternu o strâmbătură care-i descoperi dinții ascuțiți, de culoarea fildeșului, iar bâta din laba ei se mișcă într-un fel puțin liniștititor pentru pândarul de codru.

Fără-ndoială că Torres nu-i stârnea gânduri prietenoase. Avea oare pricina de dușmanie împotriva acestui reprezentant al speciei umane pe care întâmplarea îl lăsa, fără apărare, în voia ei? Tot ce se poate! Se știe cât de bine și-aduc aminte unele animale de răul ce li s-a făcut și poate că și acesta a avut de pătimit cândva de pe urma hoților de codru.

Îndeosebi pentru indieni, maimuța constituie un vânătoare foarte căutat și, de orice specie ar fi, o hăituiesc cu stăruința unui Nemrod² nu numai pentru

plăcerea de a o vâna, cât mai ales pentru plăcerea de a o mâncă.

Oricum, dacă guariba nu păru dispusă să inverseze de data aceasta rolurile, dacă nu merse până acolo încât să uite că natura a făcut din ea o simplă erbivoră și să-i vină poftă să-l ronțăie pe pândar, păru cel puțin foarte hotărâtă să-l nimicească pe unul din dușmanii ei firești.

De aceea, după ce-l privi câteva minute, guariba începu să se învârtească în jurul copacului. Păsea încet, ținându-și răsuflarea, dar se aprobia din ce în ce. Atitudinea ei era amenințătoare, expresia chipului sălbatică. Nimic mai ușor decât să-l zdrobească dintr-o lovitură pe omul acesta nemîșcat, astfel că viața lui Torres nu mai atârna decât de un fir de păr.

Guariba se opri pentru a doua oară lângă copac, își alese un loc de unde să aibă la îndemână capul celui adormit și ridică bâta să-l lovească.

Dar, dacă Torres dăduse dovardă de lipsă de prevedere lăsând cutia cu documentul și banii în scorbura rădăcinii, această lipsă de prevedere îi salvă viața.

O rază de soare, furișată printre ramuri, căzu pe cutia al cărei metal lucios sclipi ca o oglindă. Cu frivoltatea caracteristică speciei, maimuța fu imediat impresionată. Gândurile ei – dacă un animal poate avea gânduri – luară imediat o altă întorsătură. Se apleca, înhăță cutia, se dădu câțiva pași înapoi și, ridicând-o în dreptul ochilor, o privi uimită, mișcând-o în bătaia soarelui. Uimirea îi creștu și mai mult când auzi zornăind monedele ce se aflau îňăuntru. Sunetul lor o încânta. Era ca o jucărioară în mâinile unui copil. O duse apoi la gură și dinții ei scrâșniră pe metal, dar nu încercă să-l sfarme.

Fără îndoială, guariba crezuse că a dat de vreun fruct necunoscut ei, un fel de alună uriașă, foarte strălucitoare, cu un miez care se mișca liber în coajă. Dar, dacă-și înțelesă repede greșeala, asta nu era o pricina să arunce cutia. Dimpotrivă, o strânse mai tare în laba stângă, dând drumul bâtei care lovi în cădere o ramură uscată.

La zgomotul acesta Torres se trezi și, cu repeziciunea oamenilor obișnuiți să stea la pândă, la care trecerea de la somn la starea de veghe se face dintr-o dată, fu imediat în picioare.

Torres își dădu repede seama cu cine avea de-a face.

— O guariba! strigă el.

Apucându-și cuțitul aşezat alături, se puse în gardă.

Speriată, maimuța dădu imediat înapoi și, mai puțin vitează în fața unui om treaz decât în fața unuia adormit, făcu un salt și se pierdu printre copaci.

— Era și timpul! își spuse Torres. Nemernica m-ar fi răpus fără nicio sfială.

Deodată zări prețioasa lui cutie în labele maimuței care, oprită la vreo douăzeci de pași, îl privea strâmbându-se, de parcă ar fi vrut să-i dea cu tifla.

— Păcătoasa! adăugă el. Nu m-a ucis, dar aproape că mi-a făcut mai mult rău! M-a jefuit!

Nu-l neliniștea gândul că în cutie erau toți banii lui. Ceea ce-l făcuse să sară în sus era faptul că acolo se afla documentul acela a cărui pierdere atragea după ea și zădărnicierea tuturor planurilor sale.

— Mii de draci! strigă el.

Și voind să-și recapete cu orice preț cutia, Torres porni în urmărirea guaribei.

Era conștient că nu-i va fi ușor să prindă din urmă un animal atât de iute. Pe pământ alerga prea repede; în copaci se cățăra prea sus. Numai un glonte, bine țintit, ar fi putut s-o opreasă din fuga sau din zborul ei; dar Torres n-avea nicio armă de foc. Sabia-cuțit și săpăliga i-ar fi venit de hac guaribei numai dacă ar fi putut s-o lovească.

Își dădu repede seama că nu va putea ajunge maimuța decât dacă o va lua prin surprindere. Torres trebuia, aşadar, să folosească viclenia. Să se opreasă, să se ascundă după trunchiul vreunui copac, să se vâre printre tufișuri, s-o facă să stea locului, fie să se întoarcă din drum; alte cai nu avea. Întrebuintând aceste mijloace, își începu urmărirea; dar, când pândarul se facea nevăzut, maimuța-l aștepta liniștită să se ivească din nou, astfel că Torres se istovea fără folos.

— Blestemată guaribă! exclamă el în curând. N-am să-i vin niciodată de hac și mă poate duce așa până la granița braziliană. Dacă ar lăsa măcar cutia! Dar nu! O distrează zornăitul monedelor de aur! Ah, hoațo! Dacă pun mâna pe tine!...

Torres porni din nou pe urmele maimuței care gonea și mai tare.

Trecu astfel o oră fără niciun rezultat. Râvna lui Torres era firească. Cum putea să mai obțină ceva dacă pierdea documentul?

Îl cuprinse o mânie năprasnică. Începu să injure, să bată din picior, să amenințe guariba! Zeflemitor, animalul nu-i răspundea decât printr-o strâmbătură ce-l scotea și mai mult din sărite.

Torres își relua urmărirea. Alergă cu răsuflarea tăiată, încurcându-se prin ierburile înalte, printre mărăcinii deși, lianele împletite, printre care guariba trecea ca un alergător la cursa cu obstacole. Rădăcini groase, ascunse sub ierburi, astupau uneori potecile. Se împiedica, se scula iar.

În cele din urmă se trezi strigând: «Ajutor! Ajutor! Prindeți hoțul!» de parcă ar fi putut să-l audă cineva. În curând, ajuns la capătul puterilor și simțind că se înăbușă, fu silit să se oprească.

— Mii de draci! zise el. Când îi fugăream pe negri prin hătișuri aveam mai puțin de furcă! Dar pun eu mâna pe maimuța asta blestemată! Am să merg, ei bine! am să merg cât m-or ține picioarele și-o să vedem noi...

Guariba rămăsese nemîscată, văzând că aventurierul încetase s-o mai urmărească. Se odihnea și ea, cu toate că nu simțea nici pe deosebire istoveala care-l împiedica pe Torres să se miște.

Stătu astfel vreo zece minute, rozând câteva rădăcini smulse de-a dreptul din pământ și zornăind din când în când cutia la ureche.

Scos din fire, Torres zvârli în ea cu pietre, care abia o atinsere de la o asemenea depărtare.

Trebuia totuși să ia o hotărâre. Pe de o parte, n-avea niciun rost să urmărească în continuare maimuța cu atât de puțini sorți de izbândă; pe de altă parte, îi era cu neputință să accepte ca definitiv acest joc al întâmplării ce-i răsturna toate planurile, să se lase nu numai biruit, dar și dus de nas de un animal fără minte.

Și totuși, Torres își dădea seama că după căderea nopții hoțul se va face nevăzut fără prea multă osteneală, iar el, păgubașul, își va regăsi cu greu drumul prin pădurea deasă. Într-adevăr, urmărirea îl purtase la o depărtare de mai multe mile de malurile fluviului și îi era de pe acum greu să se mai întoarcă în locul de unde plecase.

Torres șovăi, căută să-și adune gândurile, să judece cu sânge rece și, după ce mai trase o înjurătură, era pe cale să părăsească orice gând de a-și recăpăta cutia. Dar, fără să vrea, îi veni din nou în minte documentul acela, pe care-și intemeiașe atâtea planuri de viitor, și-și spuse că trebuie să mai facă o ultimă încercare. Se ridică. Guariba se ridică și ea. Făcu câțiva pași înainte. Tot atâția făcu și guariba înapoi; dar, de data aceasta, în loc să se afunde în pădure, se opri sub un ficus uriaș, copac ale cărui specii variate sunt foarte numeroase în bazinul Amazonului de Sus.

Pentru sprintena guariba fu un fleac ca peste câteva clipe să se prindă de trunchi cu cele patru labe, să se cațăre cu iuțeala unui clovn deghizat în maimuță, să se agațe cu coada ei apucătoare de primele crengi întinse orizontal, la o înălțime de patru picioare deasupra pământului, apoi să-și facă vânt în vîrful copacului, până la ultimele ramuri ce se îndoiau sub greutatea ei. Așezată acolo, își continua în tihna prânzul întrerupt, culegând fructele pe care le avea la îndemână. Cu siguranță că și Torres ar fi avut mare nevoie de băutură și mâncare, dar vai! tolba îi era turtită și plosca goală.

Totuși, în loc să se întoarcă, se îndreptă spre copac, cu toate că poziția maimuței îi era acum și mai neprielnică. Nici vorbă să se cațăre în ficusul pe care hoțul l-ar fi părăsit imediat pentru a trece într-altul.

Și cum își mai zornăia la ureche faimoasa cutie!

În furia și nebunia lui, Torres se tot rățoia la guaribă. Ar fi cu neputință de repetat invectivele cu care o împroșca.

Dar maimuței, care nu era decât un simplu patruped, puțin îi păsa de tot ceea ce l-ar fi revoltat pe un reprezentant al speciei umane.

Torres începu să arunce din nou în ea cu pietre, frânturi de rădăcini, cu tot ce putea folosi drept proiectile. Nădăjduia oare că va răni grav maimuța? Nu! Nici nu-și mai dădea seama ce face. La drept vorbind, mânia neputinței îi întuneca mintile. Nădăjduia poate că în momentul trecerii de la o cracă la alta guariba va scăpa cutia din mâna sau că, voind să răspundă cu aceeași monedă, se va hotărî să i-o arunce în cap? Da de unde! Maimuța ținea să păstreze cutia, și, strângând-o bine cu o labă, îi rămâneau celealte trei ca să se miște.

Deznădăjduit, Torres era gata să părăsească definitiv lupta și să se întoarcă spre Amazon, când auzi un zvon de glasuri. Da, un zvon de glasuri omenești.

Se vorbea la o depărtare de vreo douăzeci de pași de locul unde se oprise pândarul de codru.

Prima grija a lui Torres fu să se ascundă într-un desis. Prevăzător din fire, nu voia să se arate înainte de a ști cu cine o să aibă de-a face.

Aștepta cu inima bătând, foarte curios, cu urechea ciulită, când iată că răsună pocnetul unei arme de foc.

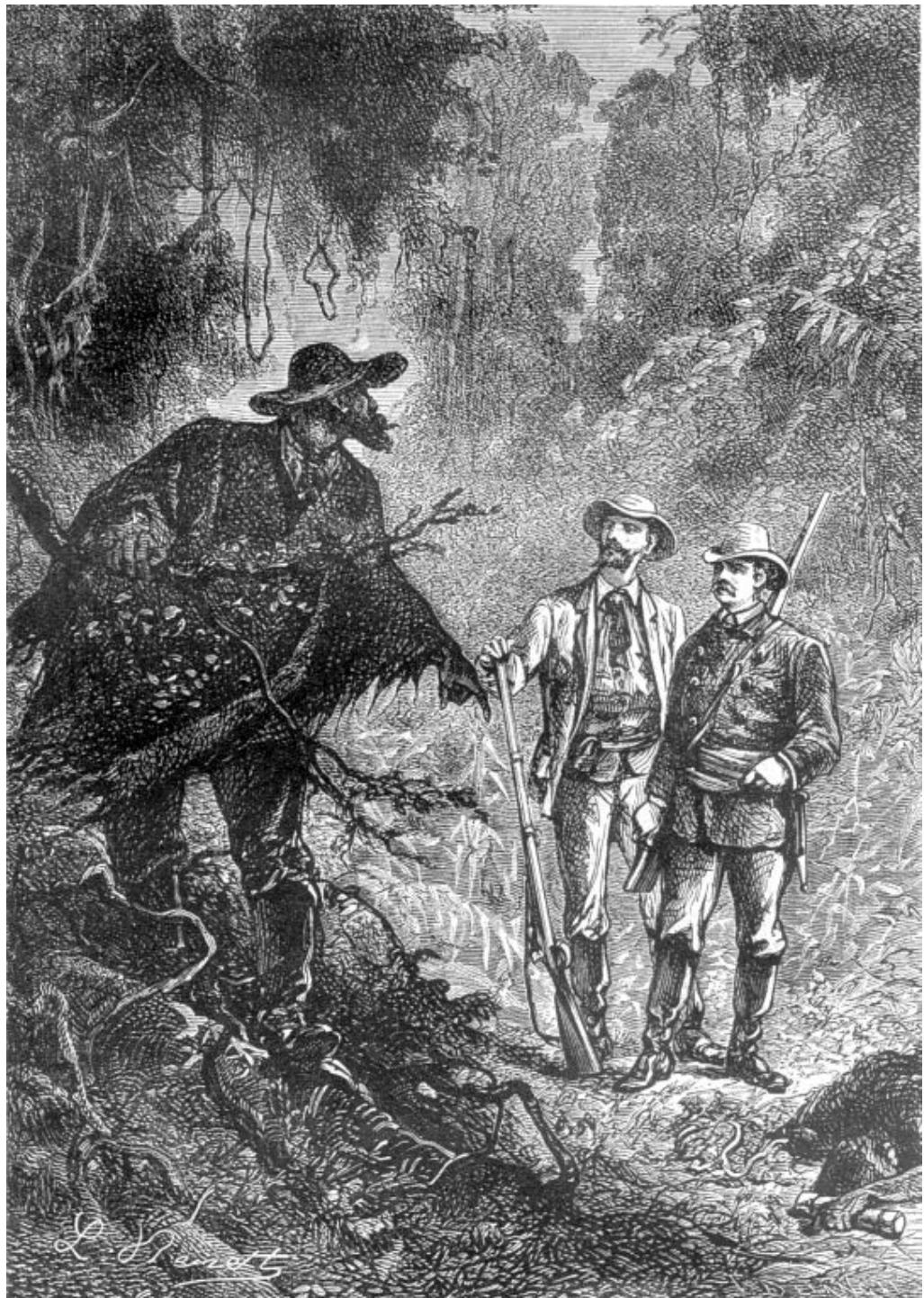
Îi urmă un strigăt și maimuța, rănită de moarte, se prăbuși greoi la pământ, ținând în labă cutia lui Torres.

— La naiba! Iată un glonte care vine la momentul potrivit! strigă el.

De data aceasta, fără să-i mai pese că este văzut, ieși din desis, în timp ce de sub copaci se iviră doi tineri.

Erau niște brazilieni în costume de vânătoare, cu cizme de piele, cu pălărie ușoară din fibre de palmier, cu haină sau, mai degrabă, cămașă de pânză strânsă la brâu, mai comodă decât poncho-ul național. După trăsături, după culoarea pielii, recunoșteai ușor că erau de origine portugheză.

Fiecare din ei purta câte o pușcă din acelea lungi, de

fabricație spaniolă, aducând cu armele arabe, puști cu bătaia lungă și precisă, pe care drumeții obișnuiți din pădurile de pe Amazonul de Sus le mânuiesc cu dibăcie. Cele petrecute erau o doavadă în acest sens. De la o depărtare de mai bine de optzeci de pași, în linie oblică, patrupedul fusese lovit de un glonte drept în cap. Pe deasupra, cei doi tineri purtau la cingătoare un fel de cutit-stilet, căruia i se spune în Brazilia «foca» și de care se folosesc vânătorii ca să atace felinile mici și alte sălbăticiumi, dacă nu foarte primejdioase, cel puțin foarte numeroase prin pădurile acestea.

Bineînțeles, Torres n-avea de ce se teme de întâlnirea cu ei și continuă să alerge spre leșul maimuței.

Dar tinerii, care înaintau în aceeași direcție, aveau de străbătut o distanță mai scurtă și, după câțiva pași, se găsiră față-n față cu Torres.

Acesta își recăpătase prezența de spirit.

— Mii de mulțumiri, domnilor! zise el vesel, săltându-și marginea pălăriei. Mi-ați făcut un mare bine ucigând lighioana asta.

Vânătorii se priviră fără să priceapă la început căruia fapt datorau aceste mulțumiri.

În câteva cuvinte Torres îi lămuri cum stau lucrurile.

— Dumneavoastră că închipuiți că n-ați ucis decât o maimuță, le spuse el, dar în realitate ați ucis un hoț!

— Dacă v-am fost cu ceva de folos, răspunse cel mai Tânăr dintre ei, vă încredințez că am făcut-o fără să știm; dar nu suntem mai puțin bucuroși de a vă fi venit într-ajutor.

Și dându-se câțiva pași înapoi, se aplecă peste guaribă; scoase apoi cu oarecare greutate cutia din laba ei înțepenită.

— Acesta este, fără îndoială, obiectul care vă aparține?

— Întocmai, răspunse Torres, și apucă repede cutia cu un suspin de ușurare. Cui trebuie să mulțumesc, domnilor, pentru binele ce mi s-a făcut?

— Prietenului meu Manoel, medic-aghiotant în armata braziliană, răspunse Tânărul.

— Dacă eu sunt cel care am ochit maimuța, ţie îți revine meritul de a-mi fi arătat-o, dragul meu Benito.

— În cazul acesta, domnilor, le răspunse Torres, vă sunt îndatorat amândurora, atât domnului Manoel cât și domnului?...

— Benito Garral, răspunse Manoel.

Pândarului de codru îi trebui multă stăpânire de sine ca să nu tresără la auzul acelui nume, și îndeosebi când Tânărul adăugă binevoitor:

— Ferma tatălui meu, Joam Garral, se află la trei mile de aici. Dacă vă face plăcere, domnule...

— Torres, răsunse aventurierul.

— Dacă vă face plăcere să ne vizitați, domnule Torres, veți fi bine primit la noi.

— Nu știu dacă am să pot! răsunse Torres, care, uimit de această întâlnire neașteptată, șovăia să ia o hotărâre. De fapt, mă tem că n-am să pot răspunde invitației dumneavoastră!... Întâmplarea pe care v-am povestit-o m-a făcut să pierd o groază de timp!... Trebuie să mă întorc repede spre Amazon... pe care vreau să cobor până la Para...

— Preabine, domnule Torres, spuse Benito, în cazul acesta ne vom întâlni din nou pe drum, deoarece, în mai puțin de o lună, tatăl meu și întreaga familie vom porni pe aceeași cale.

— Ah, exclamă Torres cu însuflețire, tatăl dumneavoastră are de gând să treacă din nou granița braziliană?...

— Da, pentru o călătorie de câteva luni, răsunse Benito. Cel puțin nădăjduim să-l convingem să facă. Nu-i aşa, Manoel?

Manoel încuviință din cap.

— Ei bine, domnilor, răsunse Torres, se prea poate să ne reîntâlnim pe drum. Dar, spre părerea mea de rău, nu pot să primesc acum invitația dumneavoastră. Vă mulțumesc totuși, socotindu-mă de două ori îndatorat față de dumneavoastră.

Spunând aceasta, Torres îi salută pe cei doi tineri, care îi răsunseră la salut și-și continuă drumul spre fermă.

El rămase pe loc, privindu-i cum se îndepărtează. Apoi, după ce-i pierdu din vedere, zise cu glasul înăbușit:

— Ah, vasăzică, trece din nou granița! N-are decât să-o treacă și-l voi avea și mai la mâna! Călătorie sprâncenată, Joam Garral!

Spunând acestea, pândarul de codru se îndreptă către sud și, apucând pe drumul cel mai scurt spre malul stâng al fluviului, se afundă în pădurea deasă.

Capitolul III

Familia Garral

Satul Iquitos se află în apropierea malului stâng al Amazonului, cam pe meridianul săptezeci și patru, în partea aceea a marelui fluviu care mai poartă încă numele de Maranon și a cărui albie desparte Peru de republica Ecuador, la cincizeci și cinci de leghe spre răsărit de granița braziliană.

Iquitos a fost întemeiat de misionari, la fel cum au fost întemeiate toate îngrămadirile acelea de colibe, cătunuri sau târgușoare, pe care le întâlnim în bazinul Amazonului. Până în anul șaptesprezece al secolului nostru, indienii iquitos, care au fost într-o vreme singurii lui locuitori, se retrăseseră în interiorul provinciei, destul de secate în urma unei erupții vulcanice, astfel că se văzură siliți să se statornească pe partea stângă a Maranonului. Rasa lor se amestecă în curând cu cea a indienilor ticunas sau omaguas de pe marginea râului, astfel că în Iquitos trăiește acum o populație amestecată, la care se adaugă câțiva spanioli și două-trei familii de metisi.

Vreo patruzeci de colibe sărăcăcioase, cărora acoperișul de paie abia dacă le dă dreptul la această denumire, iată întregul sat – de altfel foarte pitoresc așezat pe o terasă înălțată cu șaizeci de picioare deasupra malurilor fluviului. O scară construită din trunchiuri de copaci, puși de-a curmezișul, duce până în sat și, datorită malului abrupt, el nu poate fi zărit de ochiul călătorului decât dacă urcă această scară. Odată ajuns la înălțime, te trezești în fața unei împrejmuri alcătuite din arbusti și plante arborescente, legate între ele prin funii de liane, deasupra cărora se înalță din loc în loc coroanele unor bananieri și palmieri de cea mai frumoasă specie.

Pe vremea aceea indienii din Iquitos umblau aproape goi. Numai spaniolii și metisii purtau o cămașă, un pantalon ușor de pânză și o pălărie de pai pe cap. Duceau cu toții o viață tare grea, având puține legături unii cu alții, și, dacă se adunau uneori laolaltă, o făceau atunci când clopotul misiunii îi chema spre coliba dărăpănată care le slujea drept biserică.

Dar, dacă în satul Iquitos condițiile de trai erau atât de înapoiate, de altfel ca în cele mai multe cătune de pe Amazonul de Sus, la o depărtare de mai puțin de o leghe în jurul fluviului întâlneai pe același mal o aşezare prosperă care întrunea toate elementele unui trai confortabil.

Era ferma lui Joam Garral, spre care se întreptau cei doi tineri după întâlnirea lor cu pândarul de codru.

Acolo, la o cotitură a fluviului, la confluența cu Rio Nanay, larg de cinci sute de picioare, fusese întemeiată cu mulți ani în urmă această fermă sau, ca să folosim expresia din partea locului, această «fazenda», aflată pe atunci

în plină înflorire. În partea de nord era mărginită de malul drept al râului Nanay, pe o distanță de o milă, iar spre răsărit se încrina, pe o distanță egală, cu marele fluviu. La apus, mici cursuri de apă ce se vărsau în Nanay și câteva lagune de întindere nu prea mare o despărțeau de savană și de fânețele rezervate pentru pășune.

Aici își găsise adăpost Joam Garral în anul 1826 – cu douăzeci și sase de ani înaintea perioadei în care începe această povestire – la proprietarul fazendei.

Portughezul acela, pe nume Magalhaes, nu se ocupa decât de exploatarea pădurilor și ferma lui, de curând întemeiată, nu se întindea pe atunci decât pe o jumătate de milă de-a lungul fluviului.

Magalhaes, ospitalier cu toți portughezii de odinioară, trăia acolo împreună cu fiica sa Yaquita, care de la moartea mamei sale luase în mâini frânele gospodăriei. Magalhaes era un lucrător bun, rezistent la oboselă, dar lipsit de învățătură. Dacă se pricepea să-i conducă pe cei câțiva sclavi ai săi și pe cei doisprezece indieni tocmiți cu simbrie, se dovedea mult mai puțin descurcăreț în operațiunile dinafară ale meșteșugului său. Astfel, din lipsă de pricepere, ferma din Iquitos nu prospera și afacerile negustorului portughez erau oarecum încurcate.

Așa stăteau lucrurile când s-a întâlnit Joam Garral, pe atunci în vîrstă de douăzeci și doi de ani, cu Magalhaes. Ajunsese prin partea locului sleit de puteri și fără niciun ban. Magalhaes îl găsise aproape mort de foame și de oboselă în pădurea învecinată. Avea o inimă de om, portughezul. Nu-l întrebă pe necunoscut dincotro venea, ci doar cu ce-i putea fi de folos. Înfățișarea nobilă și mândră a lui Joam Garral, în ciuda stării lui de istovire, îl impresionase. Îl luă la el, îl puse pe picioare și-i oferi, la început pentru câteva zile, o ospitalitate care avea să dureze toată viața.

Iată, aşadar, în ce împrejurări își făcuse Joam Garral intrarea la ferma din Iquitos.

De origine braziliană, Joam Garral n-avea familie și nici avere. După spusele lui, necazurile îl siliseră să-și părăsească patria, fără nicio nădejde de întoarcere. Îi ceru gazdei sale îngăduința să treacă sub tăcere nenorocirile din trecut, nenorociri pe cât de grave, pe atât de nemeritate. Ceea ce-și dorea el acum era o viață nouă, o viață de muncă. Pornise la întâmplare, cu gândul să se statornească la vreo fermă din interiorul țării. Era cult și intelligent. Din toată înfățișarea lui se răspândea un «nu știu ce» care-l vestea pe omul

sincer, cu gânduri cinstite și drepte. Cucerit pe dată, Magalhaes îi propuse să rămână la fermă, unde ar fi avut posibilitatea să contribuie cu ceea ce-i lipsea vrednicului fermier.

Joam Garral primi fără nicio şovăială. Avusese intenția să lucreze într-un «seringal», exploatare de cauciuc, unde un muncitor harnic câștiga în perioada aceea cinci sau șase piaștri pe zi; cu puțin noroc, putea nădăjdui să ajungă patron; dar Magalhaes îi atrase atenția că, deși plata era bună, în seringal-uri nu se găsea de lucru decât pe vremea recoltei, adică numai timp de câteva luni, ceea ce nu putea constitui o situație stabilă aşa cum își dorea Tânărul.

Portughezul avea dreptate. Dându-și seama de asta, Joam Garral intră în slujbă la fermă, hotărât să-i consacre toate puterile.

Magalhaes n-a avut niciodată de ce să regrete fapta lui bună. Afacerile lui se îndreptără. Negoțul cu lemn, pe care le transporta pe Amazon până la Para, cunoscu dintr-o dată mare dezvoltare, mulțumită lui Joam Garral. Fazenda nu întârzie să se mărească, întinzându-se de-a lungul fluviului până la confluența cu Nanay. Casa fu transformată într-o locuință încântătoare, parter și etaj, încunjurată de o verandă, pe jumătate ascunsă de copaci minunați, de mimoze, smochini ale căror trunchiuri erau îmbrăcate într-o împletitură de grenadile și bromelii, cu flori roșu aprins, și de liane serpentinoare.

În depărtare, dincolo de tufele uriașe, un desis de plante arborescente adăpostea întregul grup de construcții destinate personalului fermei, dependințele, colibelete negrilor și ale indienilor. Astfel încât de la malul fluviului, mărginit de trestii și de plante acvatice, nu se zărea decât joagărul.

O mare poiană despădurită cu mari eforturi, ce se întindea de-a lungul lagunelor, oferea un minunat loc pentru pășune. Numărul vitelor se înmulții. Luă astfel naștere un alt izvor de venituri în ținutul acesta fertil, în care o cireaďă se dublează în patru ani, dând un câștig de zece la sută numai de pe urma vânzării cărnii și a pieilor de la animalele sacrificiate pentru hrana crescătorilor. Prin părțile de pădure de unde se tăiaseră copacii, aceștia fuseseră înlocuiți cu câteva «sitios», sau plantații de manioc și de cafea. Culturile de trestie de zahăr determinară construirea unei mori pentru măcinarea tulpinelor zaharifere, folosite în fabricarea melasei, tafiei și romului. Pe scurt, la numai zece ani după sosirea lui Joam Garral la Iquitos, fazenda ajunsese una dintre cele mai bogate așezări de pe Amazonul de Sus.

Datorită cârmuirii pricepute a Tânărului angajat, atât în organizarea diferitelor munci cât și în relațiile din afară, ea devinea din zi în zi mai înfloritoare.

Portughezului nu i-a trebuit mult ca să-și dea seama de ceea ce îi datora lui Joam Garral. Drept răsplată, i-a acordat mai întâi o cotă-partه din beneficiile exploatarii, apoi, după patru ani de la sosirea acestuia, și l-a făcut asociat cu aceleași drepturi ca și el, dându-i jumătate din câștig.

Dar bunele lui intenții mergeau și mai departe. Fiica sa, Yaquita, recunoscuse și ea deosebitele calități ale acestui Tânăr tăcut, atât de bland cu cei din jur, dar aspru cu sine însuși. Ea îl iubea, dar, cu toate că la rândul său și Joam Garral fusese impresionat de meritele și frumusețea curajoasei fete, fie din mandrie, fie din timiditate, părea că nici nu se gândește să o ceară în căsătorie.

O întâmplare nefericită grăbi deznodământul.

Într-o zi, pe când îndruma munca tăietorilor de lemn, Magalhaes fu izbit mortal de un copac în cădere. Adus la fermă aproape fără viață și simțindu-se pierdut, apucă mâna Yaquitei, care plângea lângă el, și o puse în cea a lui Joam Garral, cerându-i acestuia să jure că o va lua de nevastă.

— Tu m-ai ajutat să-mi refac avere, spuse el, și nu voi muri liniștit decât dacă voi ști că viitorul fiicei mele este asigurat prin această căsătorie!

— Pot rămâne în continuare slujitorul ei credincios, fratele, ocrotitorul ei, fără să-i devin neapărat soț, răspunsese la început Joam Garral. Îți datorez totul, Magalhaes, n-am să uit asta niciodată, și prețul cu care vrei să-mi răsplătești strădaniile îmi depășește meritele!

Bătrânul stăruise. Moartea nu-i îngăduia să aștepte; ceru o făgăduială pe care o căpătă.

Yaquita avea pe atunci douăzeci și doi de ani, Joam Garral douăzeci și sase. Amândoi se iubeau și se căsătoriră cu câteva ceasuri înaintea morții lui Magalhaes, care mai avu puterea să-i binecuvânteze.

Astfel deveni Joam Garral, în 1830, noul stăpân din Iquitos, spre marea mulțumire a tuturor celor ce alcătuiau personalul fermei.

Bunăstarea exploatarii nu putea decât să sporească datorită acestor două minți luminate, unite într-o singură inimă.

La un an după căsătorie, Yaquita îi dărui soțului său un fiu, și după alți doi ani, o fiică. Benito și Minha, nepoții bătrânlui portughez, trebuiau să fie demni de bunicul și de părinții lor.

Fata se făcu încântătoare. Ea nu părăsi niciodată ferma. Crescută în mediul acela curat și sănătos, în mijlocul frumoasei naturi tropicale, educația pe care i-o dădu mama sa și învățătura pe care o primi de la tatăl său îi fură de ajuns. Oare ce-ar fi putut să învețe mai mult într-o mănăstire din Manao sau din Belem? Unde ar fi putut găsi exemple mai bune de virtuți omenești? Mintea și sufletul ei s-ar fi putut oare modela mai frumos departe de casa părintească? Dacă soarta nu-i va hărăzi s-o urmeze pe mama ei în gospodărirea fazendei, ea va ști să fie la înălțime, orice i-ar rezerva viitorul.

Cu Benito, lucrurile se petrecuă altfel. Tatăl său voia, pe bună dreptate, ca el să primească o educație solidă și completă, cum se obișnuia pe atunci în marile orașe din Brazilia. Bogatul fermier n-avea de ce să facă economie când era vorba de fiul său. Benito era înzestrat cu multe calități: avea o minte deschisă, o inteligență vie, iar însușirile sale sufletești nu erau mai prejos de cele ale spiritului. La vîrsta de doisprezece ani fu trimis în provincia Para, la Belem, și acolo, sub îndrumarea unor profesori foarte buni, dobândi o educație care avea să facă mai târziu din el un băiat distins. Nu era străin nici de domeniul literelor, nici al științelor, nici al artelor. Învăță cu râvnă, de parcă avea tatălui său nu i-ar fi îngăduit un trai de lenevie. Nu făcea parte dintre cei ce-și închipuiau că avea te scutește de muncă, ci dintre acele firi cutezătoare, hotărâte și drepte, care socotesc că nimeni n-are dreptul să se sustragă de la această obligație firească, dacă vrea să fie demn de numele de om.

În primii ani ai șederii sale la Belem, Benito îl cunoscuse pe Manoel Valdez. Tânărul acesta, fiul unui negustor din Para, învăța la aceeași școală cu Benito. Asemănarea dintre caracterele și gusturile lor nu întârzie să-i lege într-o prietenie strânsă, astfel că deveniră în curând nedespărțită.

Născut în 1832, Manoel era cu un an mai mare decât Benito. Nu o avea decât pe mama lui, care trăia din mica avere pe care i-o lăsase soțul. Astfel că, după terminarea școlii, Manoel urmă medicina. Iubea foarte mult această nobilă profesiune și avea de gând să intre în cadrele armatei, spre care se simțea chemat.

Pe vremea când îl întâlnim împreună cu prietenul său Benito, Manoel Valdez căpătase gradul de sublocotenent și venise să stea câteva luni în concediu, la fazenda, unde obișnuia să-și petreacă vacanțele. Acest Tânăr cu înfățișare sănătoasă, cu trăsături distinse, cu o mândrie naturală care-l prindea foarte bine, era pentru Joam și Yaquita ca un al doilea fiu. Dar, dacă

această calitate de fiu făcea din el fratele lui Benito, față de Minha nu se putu mulțumi doar cu atât, și în curând se legă de ea prin simțăminte deosebite de cele ce leagă un frate de o soră.

În anul 1852 – din care trecuseră patru luni la începutul acestei povestiri – Joam Garral era în vîrstă de patruzeci și opt de ani. Trăind într-o climă arzătoare, care te îmbătrânește repede, el izbutise să reziste printre-o viață ordonată, prin muncă și cumpătare, acolo unde alții își pleacă grumazul înainte de vreme. Părul tăiat scurt și barba bogată începuseră să încărunțească, dându-i o înfățișare severă. Cinstea proverbială a negustorilor și fermierilor brazilieni îi erau întipărite pe chip.

Deși calm din fire, bănuiai la el un foc läuntric pe care numai voința izbutea să-l stăpânească. Privirea-i hotărâtă îți dezvăluia o forță vie, gata oricând să-ți sară într-ajutor atunci când era vorba de propriul lui efort.

Și totuși, în sufletul acestui om liniștit și puternic, căruia părea că totul îi merge din plin, stăruia o veșnică tristețe pe care nici dragostea și duioșia Yaquitei nu izbutiseră să i-o înlăture.

De ce oare omul acesta drept, respectat de toți, bucurându-se de tot ceea ce-ți poate dări fericirea, nu strălucea niciodată de bucurie? De ce părea că nu poate fi mulțumit decât prin cei din jur și nu prin el însuși? Oare această stare sufletească trebuia pusă pe seama vreunei suferințe ascunse? Iată întrebarea ce-o frământa necontenit pe soția sa.

Yaquita avea pe atunci patruzeci și patru de ani. În ținutul acesta tropical, unde semenele ei îmbătrânesc de la treizeci, izbutise și ea să nu sufere influența distrugătoare a climei. Trăsăturile-i puțin înăsprite, dar încă frumoase, păstrau liniile mândre ale tipului portughez, în care noblețea chipului se îmbină în mod firesc cu demnitatea sufletească.

Benito și Minha răspundeau printre-o afecțiune nemărginită și permanentă dragostei pe care le-o arătau părinții lor.

Benito, pe atunci în vîrstă de douăzeci și unu de ani, vioi, curajos, simpatic, deschis, se deosebea prin aceste trăsături de prietenul său Manoel, care era mai serios, mai aşezat. După un an întreg petrecut la Belem, atât de departe de fermă, pentru Benito fusese o adevărată bucurie să se întoarcă în casa părintească, însotit de Tânărul său prieten; să-și revadă tatăl, mama, sora; să se afle din nou, ca vânător înnăscut ce era, în inima falnicelor păduri ale Amazonului de Sus, cărora vreme de multe secole de acum înainte omul nu va izbuti să le dezvăluie toate tainele.

Minha avea douăzeci de ani. Era o Tânără încântătoare, brună cu ochi mari albaștri, ochi ce parcă-i oglindeau întreg sufletul. De statură mijlocie, bine făcută, plină de grație, semăna foarte bine cu frumoasa Yaquita. Ceva mai serioasă decât fratele său, bună, miloasă, îndatoritoare, era iubită de toată lumea. În privința asta, puteai să-i întrebi până și pe cei mai neînsemnați argați de la fermă. Oricum, nu era cazul să-l

L. Hennet

Întrebi pe prietenul fratrei său, Manoel Valdez, «ce părere are despre ea»! Era prea interesat în problemă și n-ar fi putut să răspundă cu totul nepărtinititor.

Tabloul familiei Garral nu ar fi complet, i-ar mai lipsi câteva trăsături, dacă nu s-ar spune ceva și despre numerosul personal al fazendei.

În primul rând, se cuvine să-o pomenim pe Cybele, o bătrână negresă de săizeci de ani, fosta doică a Yaquitei, liberă prin voința stăpânului, dar sclavă prin afecțiunea ce o nutrea pentru el și ai săi. Ea făcea parte din familie. Le spunea pe nume mamei și fricei. Toată viața bunei femei se depanase pe câmpiiile acestea, în mijlocul acestor păduri, pe malul acesta al fluviului care îngrădea orizontul fermei. Venită de copil la Iquitos, pe vremea când se mai făcea încă negoț cu sclavi, ea nu-și părăsise niciodată satul, se căsătorise acolo și, văduvă de timpuriu, după ce-și pierduse unicul fiu, rămăsese în serviciul familiei Magalhaes. Din toată întinderea Amazonului nu cunoștea decât partea ce i se desfășura pe dinaintea ochilor.

Împreună cu ea mai era și o Tânără și veselă mulatră, cam de o vîrstă cu Minha, pe care o slujea îndeosebi, fiindu-i foarte devotată. Se numea Lina. Era una din slujnicele pline de drăgălașenie, puțin răsfățate, cărora li se trec cu vederea anumite familiarități, dar care, drept răsplătă, își adoră stăpânele. Vioaie, neastămpărată, mângâietoare, simpatică, i se îngăduia totul în casă.

Servitorii erau de două feluri: indienii, cam vreo sută, tocmai cu simbrie pentru muncile de la fermă, și negrii, de două ori pe atâtia, care nu erau încă liberi, dar ai căror copii nu se mai nașteau sclavi. Ioam Garral o luase în această privință înaintea guvernului brazilian. De altfel, în această țară, mai mult decât în oricare alta, negrii veniți din Bengal, din Congo, de pe Coasta de Aur au fost tratați întotdeauna cu blândețe, și în orice caz nu la fazenda din Iquitos trebuiau căutate tristele exemple de cruzime, atât de des întâlnite pe plantațiile străine.

Capitolul IV

Şovăielii

Manoel o iubea pe sora prietenului său Benito și Tânără îi împărtășea dragostea. Amândoi avuseseră posibilitatea să se cunoască: erau cu adevărat demni unul de celălalt.

Când și-a dat seama de simțăminte pe care le nutrește pentru Minha, Manoel s-a destăinuit în primul rând lui Benito.

— Prietene Manoel, i-a răspuns degrabă entuziasmul Tânăr, bine faci că vrei să te căsătorești cu sora mea! Lasă-mă pe mine să intru în acțiune! Voi începe prin a vorbi despre asta mamei și cred că-ți pot făgădui că încuviițarea ei nu se va face mult așteptată.

O jumătate de oră mai târziu își și îndeplinise făgăduiala. Benito nu i-a spus mamei sale nimic nou: buna Yaquita citise în sufletul celor doi tineri chiar înaintea lor însăși.

După zece minute, Benito se afla în fața Minhăi. Trebuie să recunoaștem că nici cu ea n-a fost nevoie de prea multă putere de convingere. Încă de la primele cuvinte, capul drăgălașei fete se plecă pe umărul fratelui său și-i scăpă această mărturisire, pornită din inimă: «Ce fericită sunt!» Răspunsul venea înaintea întrebării; era limpede. Benito nici nu ceru mai mult.

În privința consimțământului lui Joam Garral, nu încăpea nicio îndoială. Dar dacă Yaquita și copiii săi nu-i vorbiră imediat de această căsătorie, este pentru că voiau să discute totodată cu el și o problemă mai greu de rezolvat: locul unde va avea loc nunta.

Într-adevăr, unde? În coliba aceea săracăcioasă din sat care folosea drept biserică? De ce nu? Doar tot acolo primiseră și Joam și Yaquita binecuvântarea părintelui Passanha, preotul din Iquitos. Pe vremea aceea, ca și acum, actul civil se confunda în Brazilia cu cel religios și era de ajuns ca registrele misiunii să consemneze valabilitatea unei situații pe care niciun ofițer al stării civile nu fusese însărcinat să stabilească.

Cu siguranță că dorința lui Joam Garral va fi ca ceremonia să aibă loc în satul Iquitos, cu mare pompă, și cu participarea întregului personal al fazendei; dar, dacă gândeau astfel, avea să întâmpine o serioasă împotrivire.

— Manoel, îi spusese fata logodnicului său, dacă ar fi după mine, nu aici ne-am căsători, ci la Para. Doamna Valdez este suferindă, ea nu va putea veni la Iquitos și n-aș vrea să-i devin frică fără să-o cunosc și fără să mă cunoască. În privința asta gândim la fel și eu, și mama. De aceea am dori să-l convingem pe tata să ne ducă la Belem, lângă cea al cărei cămin va fi în curând și al meu! Ești de acord cu noi?

La această propunere, Manoel răspunse strângând cu căldură mâna fetei. Și el dorea din tot sufletul ca mama lui să fie de față la oficierea căsătoriei. Benito aprobase fără nicio rezervă acest plan și nu le mai rămânea decât să capete încuviițarea lui Joam Garral.

Astfel că, dacă cei doi tineri plecaseră în ziua aceea să vâneze prin pădure, o făcuseră pentru a-i da prilej Yaquitei să rămână singură cu soțul ei.

Era după-amiază și se aflau amândoi în salonul cel mare al locuinței. Joam, care se întorsese de curând acasă, stătea întins pe o canapea din fire de bambus împletite, când Yaquita veni, puțin emoționată, să se așeze lângă el.

Nu-i era greu să-i dezvăluie lui Joam sentimentele lui Manoel pentru fiica sa. Fericirea Minhăi încăpea pe mâini bune prin căsătoria aceasta, iar Joam va fi bucuros să-și deschidă brațele acestui nou fiu, căruia îi cunoștea și îi prețuia calitățile. Dar Yaquita presimțea că va fi o mare problemă să-l convingă pe soțul ei să părăsească fazenda.

Într-adevăr, din tinerețea lui, de când ajunsese pe aceste meleaguri. Joam Garral nu lipsise nici măcar o singură zi. Deși Amazonul, cu apele lui purtate lin spre răsărit, te îmbia să-i urmezi cursul, deși Joam expedia în fiecare an plute de lemn la Manao, la Belem, pe țărmul Parei, deși îl văzuse în fiecare an pe Benito plecând la școală la sfârșitul vacanțelor, părea că niciodată nu-i trecuse prin minte să-l însoțească.

Fermierul livra pe loc produsele fermei, ale pădurilor sau ale ogoarelor. S-ar fi spus că nu dorea să depășească nici cu privirea, nici cu gândul orizontul acestui paradis în care-și concentrase întreaga viață.

Dacă vreme de douăzeci și cinci de ani Joam Garral nu trecuse granița braziliană, se înțelege că nici soția și fiica lui nu puseseră piciorul pe pământul brazilian. Și totuși, ardeau de dorința de a cunoaște puțin această țară frumoasă despre care Benito le vorbea adesea! De două sau trei ori, Yaquita încercase să-și înduplece soțul. Dar observase că gândul de a părăsi fazenda, fie chiar numai pentru câteva săptămâni, îi umbrea fruntea de o tristețe și mai mare. Privirea lui se înnoira și, cu o blândă dojana în glas, îi spunea:

— De ce să ne părăsim casa? Nu suntem fericiți aici?

În fața acestui bărbat, a cărui bunătate și neșirbită duioșie o făceau atât de fericită, Yaquita nu mai îndrăznea să stăruie.

Totuși, acum avea o pricină foarte întemeiată. Căsătoria fetei era un prilej de la sine înțeles pentru o călătorie la Belem, unde Minha urma să rămână împreună cu soțul ei.

O va întâlni acolo pe mama lui Manoel Valdez și se va deprinde s-o iubească. Cum ar fi putut Joam Garral să se împotrivească unei intenții atât de firești? Pe de altă parte, cum să nu-i înțeleagă și ei dorința de a o cunoaște pe cea care va fi a doua mamă a copilei sale, și cum să nu i-o împărtășească?

Yaquita luă mâna soțului său și, cu glasul ei mânăietor, care sunase toată viața ca o muzică în urechile acestui neobosit truditor, spuse:

— Joam, aş vrea să-ți vorbesc despre un lucru a cărui realizare o dorim atât de mult eu și copiii noștri și care de bună seamă că te va bucura și pe tine.

— Despre ce-i vorba, Yaquita?

— Manoel o iubește pe fiica noastră, ea îi împărtășește dragostea, astfel că împreună își vor găsi fericirea...

La primele cuvinte ale Yaquitei, Joam Garral sări în picioare, fără să-și fi putut stăpâni această mișcare instinctivă. Apoi își plecă fruntea, de parcă ar fi vrut să oculească privirea soției sale.

— Ce-i cu tine, Joam? întrebă ea.

— Minha... să se căsătorească?... șopti Joam.

— Oare ai ceva împotriva acestei căsătorii, dragul meu? continuă Yaquita cu inima strânsă. N-ai băgat de seamă de atâtă vreme sentimentele lui Manoel pentru fiica noastră?

— Da!... și încă de un an de zile!...

Apoi Joam se așeză din nou, fără să-și ducă gândul până la capăt. Cu un efort de voință izbutise să se stăpânească. Senzația inexplicabilă pe care o avusese o clipă se risipise. Încetul cu încetul, își ridică ochii, se uită la Yaquita și rămase gânditor, privind-o.

Yaquita îi luă mâna.

— Dragă Joam, spuse ea, m-am înselat oare? Nu te-ai gândit și tu că va veni ziua acestei căsătorii și că ea va asigura ficei noastre un viitor fericit?

— Ba da!... răspunse Joam. Desigur!... Totuși, Yaquita... căsătoria asta... căsătoria asta pe care toți o încuvîntăm... când crezi c-o să se facă?... În curând?

— Se va face atunci când vei hotărî tu, Joam.

— și va avea loc aici... la Iquitos?

Această întrebare îi dădea Yaquitei prilejul să aducă în discuție celalătă problemă ce-i sta pe suflet. Avu totuși o șovăială, lesne de înțeles.

— Joam, spuse ea după o clipă de tăcere, ascultă, te rog, ce vreau să-ți spun! În privința celebrării acestei căsătorii am să-ți fac o propunere cu care nădăjduiesc să fii de acord. În douăzeci de ani te-am rugat de două-trei ori să ne duci, pe mine și pe fiica mea, până în ținutul Amazonului de Jos și al Parei, pe care nu le-am vizitat niciodată. Grijile fazendei, lucrările care te sileau să fii mereu prezent aici nu și-au dat răgaz să ne îndeplinești dorința. Lipsa ta, chiar numai pentru câteva zile, ar fi putut să dăuneze afacerilor. Acum însă, ele sunt mai înfloritoare decât am visat vreodata, și chiar dacă n-a sosit încă vremea să te retragi, poți cel puțin să-ți îintrerupi pentru câteva săptămâni munca.

Joam Garral nu răspunse; dar Yaquita îi simți mâna fremătând într-o sa, ca sub impulsul unui gând dureros. Cu toate acestea, un zâmbet abia schițat i se ivi pe buze; era ca un îndemn nerostit către soția sa de a isprăvi ceea ce avea de spus.

— Joam, iată un prilej cu care nu ne vom mai întâlni până la sfârșitul vieții. Minha se va căsători și se va stătonici departe de noi, ne va părăsi! Va fi prima durere pe care ne-o va pricinui și mi se strângă inima când mă gândesc la despărțirea aceasta atât de apropiată! Ei bine, aş fi foarte mulțumită să-o pot însobi până la Belem! De altfel, nu și se pare firesc să o cunoaștem și noi pe mama soțului său, cea care mă va înlocui pe lângă ea, căreia i-o vom încredința? Mai adaug că Minha n-ar vrea să-o măhnească pe doamna Valdez, căsătorindu-se departe de ea. Dacă ar fi trăit mama ta, când ne-am căsătorit noi, n-ai fi dorit și tu ca ceremonia să se facă în prezența ei?

La cuvintele Yaquitei, Joam Garral avu din nou o tresărire pe care nu și-o putu stăpâni.

— Ah, dragul meu, continuă Yaquita, cât de mult mi-ar plăcea să văd Brazilia împreună cu tine, cu Minha, cu cei doi fii ai noștri, Benito și Manoel, să coborâm pe fluviul acesta minunat până la ultimele provincii pe care le străbate! Cred că acolo despărțirea mi se-ar părea mai puțin sfâșietoare, aş putea să-mi revăd în gând copila în locuința unde o aşteaptă cea de a doua mamă a ei! N-ar trebui să-o cauț în necunoscut! Mă simți mai puțin îinstrăinată de viața ei!

Joam rămase cu ochii ațintiți spre soția sa – o privi îndelung, fără să-i răspundă nimic deocamdată.

Ce se petreceă în mintea lui? De ce această șovăială când era vorba să satisfacă o dorință atât de firească, să spună un «da» ce părea că le va face

atâta plăcere tuturor alor săi? Grijile afacerilor nu mai puteau constitui un motiv întemeiat! O lipsă de câteva săptămâni nu le-ar fi dăunat în niciun fel! Administratorul său ar fi putut să-l înlocuiască foarte bine la fermă! Cu toate acestea continua să șovăie!

Yaquita luă mâinile soțului îintr-ale sale și le strânse cu căldură.

— Scumpe Joam, zise ea, te rog să nu vezi în ceea ce-ți cer un simplu capriciu. Nu! Am chibzuit mult la propunerea ce ți-am făcut și mi-ai îndeplinit cea mai fierbinte dorință dacă ai încuviința-o. Copiii sunt la curent cu rugămintea pe care ți-o fac acum. Minha, Benito, Manoel îți cer această bucurie – să-i însotim noi! Mai adaug că ne-ar plăcea mai mult să celebrăm cununia la Belem decât la Iquitos. Pentru fiica noastră, pentru stabilirea ei acolo, pentru poziția pe care o va ocupa la Belem va fi foarte folositor să fie văzută sosind împreună cu ai săi și va părea mai puțin străină în orașul acesta unde va trebui să-și petreacă cea mai mare parte din viață!

Joam Garral stătea sprijinit în coate. Își ascunse o clipă fața în mâini, de parcă ar fi simțit nevoia să se reculeagă înainte de a răspunde. Era limpede că șovăia împotriva voinei lui, că-l stăpânea o emoție de care soția sa își dădea seama, fără s-o poată înțelege. Îndărătul acestei frunți gânditoare se dădea o luptă ascunsă. Pe Yaquita o cuprinse îngrijorarea și-i păru parcă rău că atinsese acest subiect. În orice caz, se va supune hotărârii pe care o va lua Joam. Dacă această plăcere îl costă atât de mult, va ști să-și înăbușe dorințele; nu-i va mai cere niciodată să părăsească fazenda; niciodată nu va căuta să afle pricina acestei împotriviri de neînțeles.

Se scurseră câteva minute. Joam Garral se ridicase. Fără să se întoarcă, se duse până la ușă. Ajuns acolo, păru că aruncă o ultimă privire naturii încântătoare, acestui colț de lume în care-și închisese vreme de douăzeci de ani toată fericirea vieții.

Apoi se întoarse încet către soția sa. Chipul lui avea o expresie nouă, aceea a omului care a luat o hotărâre supremă, care a încetat să mai șovăie.

— Ai dreptate! îi spuse el Yaquitei. Trebuie să facem călătoria asta! Când vrei să plecăm?

— Ah, Joam, dragul meu Joam! strigă Yaquita bucuroasă. Îți mulțumesc pentru mine!... Îți mulțumesc pentru ei!

În vreme ce soțul ei o strângea la piept, lacrimi de fericire îi umpleau ochii.

În clipa aceea, de afară, de la intrarea clădirii, se auziră glasuri vesele.

Curând se iviră în prag Manoel și Benito, aproape în același timp cu Minha, care tocmai ieșise din camera ei.

— Copii, tatăl vostru e de acord! strigă Yaquita. Plecăm cu toții la Belem!

Fără să spună un cuvânt, cu chipul grav, Joam Garral primi mânăierile fiului și sărutările ficei sale.

— Tată, la ce dată vrei să aibă loc nunta? întrebă Benito.

— Data?... răspunse Joam. Data?... O să mai vedem noi! O s-o hotărâm la Belem!

— Cât sunt de fericită! Cât sunt de fericită! repetă Minha, la fel ca atunci când aflase că Manoel o cere în căsătorie. Vom vedea deci Amazonul, în toată măreția lui, de-a lungul întregului său curs prin meleagurile braziliene! Ah, tată, îți mulțumesc din inimă!

Și fata, a cărei închipuire prinsese aripi, le spuse fratelui său și lui Manoel:

— Haideți în bibliotecă! Să luăm toate cărțile și toate hărțile ce ne-ar putea da lămuriri despre regiunile acestea încântătoare! Nu trebuie să mergem orbește! Vreau să văd și să aflu totul despre acest rege al fluviilor de pe pământ.

Capitolul V

Amazonul

— Cel mai mare fluviu al lumii³! spunea a doua zi Benito lui Manoel Valdez.

Și în clipa aceea, așezați amândoi pe mal, la marginea dinspre miazăzi a fazendei, priveau trecând încet moleculele acelea lichide ce porneau din lanțul uriaș al Anzilor și se revărsau în Oceanul Atlantic, la o depărtare de opt sute de leghe de acolo.

— Și fluviul care aduce oceanului cel mai mare debit de apă! adăugă Manoel.

— Atât de mare încât desalinizează oceanul pe o mare întindere în jurul locului unde se varsă și abate vapoarele din drum până la optzeci de leghe departe de coastă.

— Un fluviu al cărui curs se desfășoară pe mai bine de treizeci de grade latitudine!

— Și astă într-un bazin care de la sud la nord măsoară douăzeci și cinci de grade.

— Un bazin! strigă Benito. Oare mai poate fi numit bazin această nemărginită câmpie de-a latul căreia curge Amazonul, această savană care se întinde cât vezi cu ochii, fără o colină care să-i încrătească solul, fără un munte care să-i îngusteze orizontul!

— Și pe toată întinderea ei, relua Manoel, două sute de afluenți, ca niște uriașe tentacule de caracatiță, veniți dinspre nord sau sud, alimentați ei își de nenumărați subafluenți, pe lângă care marile fluviile ale Europei nu-s decât niște simple pârâiașe!

— Un fluviu pe care cinci sute șaizeci de insule, fără să mai punem la socoteală insulițele, stabile sau plutitoare, alcătuiesc un fel de arhipelag, și care singure fac cât un regat!

— Iar de o parte și de alta, câte canale, lagune, lacuri – mai multe decât ai putea întâlni în toată Elveția, Lombardia, Scoția și Canada, luate la un loc!

— Un fluviu care, umflat de miile sale de afluenți, aruncă în Atlantic nu mai puțin de două sute cincizeci de milioane de metri cubi de apă pe oră!

— Un fluviu al cărui curs folosește drept graniță a două republici și străbate falnic cel mai mare stat al Americii de Sud, de parcă însuși Oceanul Pacific s-ar vîrsa în întregime, prin gurile lui, în Atlantic!

— Și ce guri! Un adevărat braț de mare în care o singură insulă, cum e Marajo, are un perimetru de mai bine de cinci sute de leghe!...

— Și căruia oceanul nu izbutește să-i respingă apele decât ridicând printre o luptă nemaipomenită o maree uriașă, o «prororoca», față de care refluxul, pragurile, vârtejurile celorlalte fluviilor nu-s decât mici încrățituri stârnite de adierea vântului!

— Un fluviu botezat cu trei nume și pe care pot înainta vase de mare tonaj până la o distanță de cinci mii de kilometri de la vîrsare, fără să renunțe la ceva din încărcătură!

— Un fluviu care, fie prin el însuși, fie prin afluenții sau subafluenții săi, deschide o cale comercială și de navigație ce străbate tot nordul Americii de Sud, trecând de la Magdalena la Ortequaza, de la Ortequaza la Caqueta, de la Caqueta la Putumayo, de la Putumayo la Amazon. Patru mii de mile de cale fluvială, căreia-i lipsesc doar câteva canale pentru a-i întregi rețeaua navigabilă!

— Ce să mai discutăm, este cel mai încântător și cel mai întins sistem hidrografic de pe lume!

Cei doi tineri vorbeau cu nestăvilită patimă despre neasemuitul fluviu. Erau cu adevărat copiii acestui Amazon, ai cărui afluenți, demni de el însuși, alcătuiesc drumuri ce străbat Bolivia, Peru, Ecuadorul, Noua-Grenadă, Venezuela, cele patru Guiane: engleză, franceză, olandeză și braziliană!

Câte popoare, câte rase, a căror origine se pierde în negura timpurilor! Ei bine, aşa se întâmplă cu marile fluvii de pe glob! Adevăratul lor izvor scapă de multe ori cercetărilor. Numeroase state își atribuie cinstea de a le fi dat naștere! Nici Amazonul nu putea scăpa acestei legi. Peru, Ecuadorul, Columbia și-au disputat multă vreme această glorioasă paternitate.

Totuși, astăzi nu mai începe nicio îndoială că Amazonul izvorăște din Peru, în districtul Huaraco, provincia Tarma, că ieșe din lacul Loricocha, situat cu aproximație între unsprezece și douăsprezece grade latitudine sudică.

Celor care ar dori să-l facă să izvorască din Bolivia, revărsându-se din munții Titicaca, le-ar rămâne de dovedit că adevăratul Amazon este Ucayali, care ia naștere din împreunarea râurilor Paro și Apurimac; dar această părere trebuie înălăturată cu strășnicie.

La ieșirea lui din lacul Loricocha, fluviul abia înfiripat se îndreaptă spre nord-est pe o distanță de cinci sute șaizeci de mile, dar nu pornește cu adevărat spre răsărit decât după ce primește apele unui affluent de seamă, râul Panta. Pe pământul columbian și peruan, până la granița braziliană, el se numește Marañon sau mai degrabă Maranhao, căci Marañon nu este altceva decât numele portughez franțuzit. De la granița braziliană la Manao, unde primește pe splendidul Rio Negro, capătă numele de Solimoes sau Solimoens, după denumirea tribului indian solimao din care se mai găsesc încă niște rămășițe prin provinciile învecinate. În sfârșit; de la Manao la ocean i se spune Amasenas sau fluviul Amazoanelor, nume datorat spaniolilor, acelor descendenți ai îndrăznețului Orellana, ale căror povestiri, îndoielnice, dar entuziaste, făcuseră să se credă că a existat un trib de femei războinice, aşezat pe malul râului Nhamunda, unul din afluenții mijlocii ai marelui fluviu.

De la început îți poți da seama că Amazonul va deveni un curs de apă mareț. De la izvor și până la locul unde albia lui trece printre două lanțuri

inegale și pitorești de munți, îngustându-se puțin, niciun baraj sau vreo altă piedică nu i se aşterne în cale. Cascadele încep să-i îintrerupă curentul abia în punctul unde cotește spre răsărit, străbătând lanțul de mijloc al Anzilor. În regiunea aceasta există câteva căderi de apă, fără de care fluviul ar fi în întregime navigabil, de la izvor până la vărsare. În orice caz, după cum a spus-o și Humboldt, el este navigabil pe cinci sesimi din parcurs.

Și chiar de la început nu duce lipsă de afluenți, alimentați și ei, la rândul lor, de subafluenți. La stânga, primește pe Chinchipe, venit dinspre nord-est. La dreapta pe Chachapuyas, venit dinspre sud-est. În apropierea misiunii Laguna, întâlnește pe stânga râurile Marona și Pastuca iar pe dreapta pe Guallaga. Pe stânga mai primește pe Chambyra și Tigre, venite dinspre nord-est; din dreapta, pe Huailaga, care se varsă în Amazon la o depărtare de două mii opt sute de mile de Atlantic și pe care pot să urce corăbiile pe o distanță de mai mult de două sute de mile, pătrunzând astfel până în inima statului Peru. În sfârșit, la dreapta, aproape de misiunea San-Joachim-d'Omaguas, după ce și-a plimbat mândru apele prin pampasul Sacramento, apare mărețul Ucayali, acolo unde ia sfârșit bazinul superior al Amazonului, arteră îngroșată de numeroase cursuri de apă izvorâte din lacul Chucuito, aflat la nord-est de Arica.

Aceștia sunt principaliii afluenți din amont de satul Iquitos. În aval, ei devin atât de numeroși, încât albiile fluviilor din Europa ar fi cu siguranță prea strâmte ca să-i cuprindă. Joam Garral cu ai săi aveau să treacă prin locurile de vărsare ale tuturor acestor afluenți în timpul călătoriei lor pe Amazon, în jos. La frumusețea acestui fluviu neasemuit care scaldă cea mai frumoasă dintre țări, menținându-se aproape constant la câteva grade sub linia ecuatorială, se cuvine să mai adăugăm încă o calitate pe care nu o are nici Nilul, nici Mississippi, nici Livingstone-ul, denumit odinioară Congo-Zair-Lualaba. Este vorba de faptul că, în ciuda părerii unor călători, desigur prost informați, Amazonul străbate un ținut sănătos al Americii de Sud. Bazinul lui este supus fără încetare vânturilor prielnice dinspre apus. El nu și croiește drumul printr-o vale încătușată de munți înalți, ci printr-o câmpie întinsă, măsurând trei sute cincizeci de leghe de la nord la sud, abia încrețită de câteva coline, care poate fi străbătută cu ușurință de curenții atmosferici.

Profesorul Agassiz se ridică, pe bună dreptate, împotriva aşa-zisei clime nesănătoase a unui ținut care este hărăzit să devină cel mai de seamă centru al producției comerciale. După părerea lui, «o adiere blandă se face simțită

tot timpul, determinând un proces de evaporare, datorită căruia temperatura se menține la un nivel potrivit, iar pământul nu se încălzește peste măsură. Statornicia acestei adieri răcoritoare dă ținuturilor scăldate de Amazon un climat plăcut, ba chiar din cele mai dulci».

De asemenea, abatele Durand, fost misionar în Brazilia, a putut să constate că, dacă temperatura nu coboară sub douăzeci și cinci de grade centigrade, ea nu se ridică niciodată peste treizeci și trei, ceea ce asigură, pe întregul an, o medie de douăzeci și opt-douăzeci și nouă, cu o abatere de numai opt grade în plus sau în minus.

Odată stabilite toate acestea, ne este deci îngăduit să spunem că în bazinul Amazonului nu întâlnim nici pe departe căldurile dogoritoare ale regiunilor din Asia și Africa, străbătute de aceleași paralele.

Câmpia nemărginită prin care își croiește drumul este deschisă în întregime vântului călduț pe care i-l trimit Oceanul Atlantic.

De aceea, regiunile prin care trece, dându-le numele său, au dreptul de netăgăduit de a se socoti cele mai sănătoase dintr-o țară care, pe deasupra, este și una dintre cele mai frumoase din lume.

Și nu cumva să se credă că sistemul hidrografic al Amazonului este necunoscut!

Încă din secolul al XVI-lea, în anul 1540, Orellana, locotenentul unuia dintre frații Pizarro, cobora pe Rio Negro, intra pe marele fluviu, străbătea cu îndrăzneală, fără călăuză, aceste regiuni, și, după opt-sprezece luni de navegație din care ne-a lăsat o istorisire încântătoare, ajungea la gurile fluviului.

În 1636 și 1637, portughezul Pedro Texeira urca pe Amazon până la Napo cu o flotă de patruzeci și șapte de pirogi.

În 1734, după ce măsurase arcul meridianului la Ecuator, La Condamine se despărțea de tovarășii săi de drum, Bouguer și Godin des Odonaïs, pornea pe Chincipe până la confluența acestuia cu Maranon-ul, atingând la 31 iulie gurile râului Napo, tocmai la timp ca să vadă o ieșire din eclipsă a primului satelit al lui Jupiter – ceea ce-i îngădui acestui «Humboldt al secolului XVIII» să stabilească precis longitudinea locului – colinda satele de pe ambele maluri și, la 6 septembrie, ajungea înaintea fortului din Para. Această lungă călătorie avea să fie de o însemnatate covârșitoare: nu numai că se stabilise în mod științific cursul Amazonului, dar era aproape sigur că el comunica cu Orinocul.

După cincizeci și cinci de ani, Humboldt și Bonpland întregeau aceste valoroase strădanii ale lui La Condamine, ajungând cu harta Marañon-ului până la râul Napo.

Începând de atunci, atât Amazonul cât și principaliii lui afluenți au făcut obiectul unor cercetări continue.

În 1827 Lister-Maw, în 1834 – 1835 englezul Smyth, în 1844 un locotenent francez comandant al vasului *Boulonnaise*, brazilianul Valder în 1840, francezul Paul Marcoy de la 1848 la 1860, năstrușnicul pictor Biard în 1859, profesorul Agassiz de la 1865 la 1866, inginerul brazilian Franz Keller-Linzenger în 1867 și, în sfârșit, în 1879, doctorul Crevaux, toți au explorat cursul fluviului, au urcat pe diferenții lui afluenți și au constatat că cei mai mari dintre ei sunt navigabili.

Dar faptul cel mai de seamă, care face cinstire guvernului brazilian, este următorul:

La 31 iulie 1857, după numeroase litigii de frontieră între Franța și Brazilia în ceea ce privea granița Guyanei, cursul Amazonului fu declarat liber, deschis tuturor pavilioanelor și, pentru a trece de la teorie la practică, Brazilia se înțelesă cu țările învecinate pentru exploatarea căilor fluviale din bazinul Amazonului.

În zilele noastre, linii de vapoare cu aburi, foarte confortabile, care duc direct la Liverpool, deservesc fluviul de la vărsare și până la Manao; altele urcă până la Iquitos; în sfârșit, altele străbat râurile Tapajos, Madeira, Rio Negro, Purus, pătrunzând până în inima Peru-lui și a Boliviei.

E ușor de închipuit ce dezvoltare va lua într-o bună zi comerțul în acest uriaș bazin, fără pereche-n lume.

Dar iată cum se prezintă și reversul acestei medalii a viitorului. Progresul tehnic se realizează dăunând într-un fel sau altul seminților băștinașe.

Într-adevăr, pe Amazonul de Sus, multe rase de indieni s-au și pierdut, printre care curicicurii și sorimaoșii. Dacă pe râul Putumayo se mai întâlnesc încă vreo câțiva yuriși, yahuașii îl-au părăsit și s-au retras spre afluenții mai îndepărtați, iar mooșii au plecat de la țărmul lui și, puțini câțiva mai sunt, rătăcesc acum prin pădurile Japurei!

Într-adevăr, râul Tunantinilor este aproape pustiu, iar la vărsarea râului Jurua au mai rămas doar câteva familii nomade de indieni. Râul Teffe este și el părăsit, iar din marele popor umaua nu mai sunt decât niște rămășițe pe lângă izvoarele Japurei. Coari e cu desăvârșire pustiu. Câțiva indieni murași

se mai găsesc pe malurile Purus-ului. Din străvechii manaoși, mai sunt doar câteva familii rătăcitoare. Pe malurile lui Rio Negro, unde au existat odinioară vreo douăzeci și patru de triburi de sine stătătoare, nu se mai pomenește decât de metiși, proveniți din portughezi și indieni.

Dar să ne întoarcem la anul 1852. Pe atunci nu existau mijloacele de comunicație atât de numeroase astăzi, și călătoria lui Joam Garral avea să dureze cel puțin patru luni, mai ales dacă ținem seama de condițiile în care urma să se desfășoare.

Gândindu-se la asta, în timp ce priveau amândoi apele fluviului curgând lin la picioarele lor, Benito îi spuse prietenului său:

— Dragă Manoel, de vreme ce ne vom despărți curând după sosirea noastră la Belem, sper că timpul cât vom călători îți va părea tare scurt!

— Da, Benito, răsunse Manoel, dar pentru mine va fi totodată și foarte lung, dacă țin seama că abia la sfârșitul călătoriei Minha va deveni soția mea.

Capitolul VI

O pădure întreagă culcată la pământ

Așadar, familia Garral era în culmea fericirii. Călătoria de-a lungul Amazonului urma să se desfășoare în condiții minunate. Și după cum vom vedea, în această lungă călătorie de peste patru luni nu pleca numai fermierul cu familia sa, ci aveau să fie însotiti de o bună parte din personalul fermei.

Văzându-i voioși pe toți cei din jurul său, Joam Garral uită de frământările care păreau să-l neliniștească. Din ziua în care hotărâse această călătorie, devenise alt om și începuse să se ocupe de pregătirile plecării cu energia lui de odinioară. Pentru ai săi fu o mare bucurie să-l vadă lucrând cu atâta râvnă. Starea psihică se răsfrânsese și asupra fizicului și arăta acum la fel ca în anii tinereții, puternic și sănătos. Redeveni omul care a trăit totdeauna în aer liber, în aerul curat al pădurilor, al câmpiei și al apelor curgătoare.

De altfel, aveau mult de lucru în cele câteva săptămâni câte mai erau până la plecare.

Așa cum s-a mai arătat, pe vremea aceea Amazonul nu era încă brăzdat de numeroasele vapoare cu aburi pe care companiile de navigație aveau de gând să le lanseze atât pe fluviu, cât și pe afluenții săi principali. Transportul

fluvial era efectuat doar de persoane particulare, pentru nevoiele proprii, iar de cele mai multe ori ambarcațiile nu slujeau decât strict aşezările de pe mal. Navele folosite pe atunci erau fie «ubas», un fel de pirogi făcute dintr-un trunchi de copac, scobit cu fierul înroșit în foc și cu toporul, ascuțite și ușoare la prova, grele și rotunjite la pupa, putând să transporte de la unu la doisprezece vâslași și o încărcătură de trei sau patru butoaie cu mărfuri; fie «egariteas», construcții grosolane și încăpătoare, în mijloc cu un acoperiș din frunze, având la pupa un spațiu îngust pentru vâslași; fie «jangadas», un fel de plute mari, mâname cu ajutorul unei pânze triunghiulare, având pe ele coliba din rogojini ce servește drept locuință plutitoare indianului și familiei sale.

Mica flotă a Amazonului este alcătuită din aceste trei feluri de nave ce nu pot transporta decât încărcături modeste de oameni și de mărfuri.

Există și unele mai mari, «vigilindas», care pot duce până la opt-nouă butoaie, prevăzute cu trei catarge împodobile cu pânze roșii, împinse, când nu bate vântul, de patru vâsle lungi, foarte greu de mânuit împotriva curentului; mai sunt și «cobertas» pe care încap până la douăzeci de butoaie, un fel de jonci cu un ruf la pupa, o cabină în interior și două catarge cu pânze pătrate, de mărimi diferite; pe vânt potrivnic sau când acesta nu bate deloc, nava este împinsă înainte cu ajutorul a zece rame, pe care indienii le mânuiesc de la înălțimea castelului prova.

Dar asemenea mijloace nu erau potrivite pentru Joam Garral. De vreme ce tot se hotărâse să coboare pe Amazon, socoti nimerit să folosească prilejul pentru a transporta și o mare cantitate de mărfuri ce trebuiau livrate la Para. Nu-l interesa câtuși de puțin să scurteze durata călătoriei. Toți au fost de acord cu cele planuite de el, în afară poate de Manoel. Tânărului i-ar fi plăcut cu siguranță să aleagă un steam-boat⁴ mai rapid, și asta din motive lesne de înțeles.

Dar mijlocul de transport închipuit de Joam Garral, oricât ar fi fost de rudimentar, de primitiv, le dădea posibilitatea să ia cu ei numeroși servitori, să călătorească în condiții excepționale de siguranță și confort.

Într-adevăr, s-ar fi putut spune că o parte a fermei din Iquitos se va desprinde de țărm și va coborî pe Amazon, cu tot ceea ce alcătuiește o familie de fermieri, stăpâni și slugi, cu casele, corturile și bordeiele lor.

Gospodăria din Iquitos cuprindea, printre altele, și câteva din pădurile acelea falnice, pe care am putea spune că le întâlnim la tot pasul, în regiunea centrală a Americii de Sud.

Joam Garral se pricepea de minune să exploateze aceste păduri, bogate în esențele cele mai bune, cele mai variate, potrivite pentru tâmplărie, dogărie, construcții de catarge sau pentru cherestea, și ele îi aduceau anual venituri însemnate.

De altfel, n-avea el la îndemână fluviul, ca să-și valorifice produsele forestiere, mai ieftin și mai sigur decât ar fi făcut-o pe calea ferată? Așa că, doborând în fiecare an câteva sute de copaci din cuprinsul proprietății sale, Joam Garral alcătuia o plută uriașă din scânduri, grinzi, trunchiuri neprelucrate care luau drumul Parei, sub supravegherea unor piloți încercați, buni cunoșcători ai fluviului și ai direcției vânturilor.

În anul acesta, Joam Garral urma să procedeze ca și în anii trecuți. Numai că, după alcătuirea plutei, avea să-l lase pe Benito să se îngrijească de amănuntele afacerii. Timpul era foarte scurt și trebuia folosit cu chibzuință. Începutul lui iunie era perioada cea mai nimerită pentru plecare, ținând seama că nivelul apei era atunci ridicat, datorită precipitațiilor căzute în regiunea muntoasă, și că el avea să scadă până în luna octombrie.

Prin urmare, lucrările trebuiau începute fără zăbavă, deoarece pluta urma să fie de proporții neobișnuite. De data aceasta era nevoie să se doboare o jumătate de milă pătrată de pădure, de la confluența dintre Nanay și Amazon, adică un întreg unghi din partea dinspre apă a fermei, să se alcătuiască o plută uriașă, cam în felul plutelor acelora fluviale denumite «jangadas», însă de mărimea unei insulițe.

Pe acest soi de plută, mai sigură decât oricare altă ambarcație din partea locului, mai mare decât o sută de egariteas sau vigilindas la un loc, Joam Garral își propunea să se îmbarce împreună cu familia sa, cu servitorii și cu încărcătura de mărfuri.

— Minunată idee! strigă Minha, bătând din palme, când află planul tatălui său.

— Sigur că da, răspunse Yaquita, și unde mai pui că vom ajunge la Belem fără să ne primejduim viața și fără să ne obosim!

— Iar în timpul popasurilor vom putea vâna prin pădurile de pe mal, adăugă Benito.

— O să dureze poate cam mult! le atrase Manoel atenția. Oare n-ar fi mai bine să căutăm un mijloc de transport mai rapid?

Desigur avea să dureze mult; dar nimeni nu luă în seamă obiecțiunea Tânărului medic, pe care-l socoteau direct interesat.

Joam Garral chemă atunci pe administratorul principal al fermei, un indian, și-i spuse:

— Într-o lună jangada trebuie să fie gata de plecare.

— Chiar de astăzi vom porni la treabă, domnule Garral, îi răspunse administratorul.

A fost o muncă deosebit de grea. Cei o sută de indieni și negri făcură adevărate minuni în prima jumătate a lunii mai. Poate că niște oameni mai puțin obișnuiți cu asemenea masacre ale pădurilor s-ar fi înduioșat văzând cum se prăbușesc în câteva ceasuri, sub toporul tăietorilor, copacii aceia uriași, bătrâni de secole; dar erau atât de mulți pe malul fluviului, în sus, pe insule, în jos, cât puteai cuprinde cu privirea, încât golul lăsat de tăierea acestei jumătăți de milă aproape că trecea neobservat.

După ce au primit ordinele lui Joam Garral, administratorul și oamenii săi începură să curețe pământul de liane, de mărăcini, de ierburi și de arbuștii care-l potopeau. Înainte de a pune mâna pe fierastrău și pe topor, ei se înarmară cu coasa de doborât, nelipsită celui ce vrea să se afunde prin pădurile Amazonului, un fel de cuțit puțin curbat, lat și teșit, lung de două până la trei picioare, bine întepenit într-un ciomag, pe care indienii îl mânuiesc cu deosebită pricepere. În câteva ceasuri, cu ajutorul acestor unelte, izbutiră să curețe pământul, să taie arbuștii și să deschidă luminișuri în inima pădurii.

Lucrurile se petrecuă cam aşa: tăietorii de la fermă curățără mai întâi pământul. Trunchiurile bătrâne fură despuiate de veșmântul lor de liane, cactuși, ferigă, de mușchi și de bromelii. Scoarța lor se ivi goală, așteptând să fie jupuită la rândul ei, înainte de tăiere.

Apoi mulțimea de muncitori, din fața cărora fugeau speriate legioni întregi de maimuțe, la fel de agili ca acestea, se cățărau cu îndemânare pe crengile de sus, doborând ramificațiile puternice, eliberând tulipina principală de crăcile ce aveau să rămână pe sol. În curând, din pădurea hărăzită tăierii nu mai rămaseră decât niște trunchiuri lungi și albicioase, despodobite de cununile lor, iar aerul și soarele pătrunseră, poate pentru prima dată, să mângâie pământul acesta jilav.

Fiecare dintre copacii aceia putea fi transformat în cherestea sau obiecte de tâmplărie de mare rezistență. Aci creșteau, ca niște coloane de fildeș cu cercuri de culoare închisă, palmieri cerați, înalți de o sută douăzeci de picioare, cu trunchiul gros de patru picioare, care dău un lemn de o tărie excepțională; dincolo întâlnieai castani cu fibra rezistentă, cu fructele în trei colțuri; mai erau și palmierii murichis, foarte căutați pentru construcții, barrigudos, care ating în partea cea mai groasă aproape patru metri, copaci cu scoarță roșiatică și lucioasă, punctată de niște bulbi cenușii, al căror trunchi ascuțit are la capăt un fel de umbrelă orizontală; în fine, bombaxul, cu trunchiul alb, neted și drept, de o înălțime impresionantă. În apropierea acestor minunate exemplare ale florei amazoniene răsărea și quatibos, a cărui cupolă trandafirie depășește în înălțime toți copacii din jur, cu fructe asemănătoare unor vase umplute cu castane și al cărui lemn, de un violet deschis, este căutat mai ales pentru construcții navale. Mai era și arborele de fier, îndeosebi cel din specia «ibiriratea», cu miezul aproape negru și atât de dens, încât indienii își fac din el topoare de luptă; jacarandas, mai prețioși decât mahonul; cesalpinas care nu se mai află decât în inima acestor păduri seculare, nepătrunse încă de tăietori; sapucaias, înalți de o sută cincizeci de picioare, alcătuind un fel de arcade naturale din crengile ce răsar la trei metri de la pământ și se unesc la o înălțime de treizeci de picioare, încolăcindu-se în jurul tulpinii ca șerpuirile unei coloane răsucite, a cărei creastă înflorește într-un buchet de petarde vegetale, colorate de plantele parazite în galben, purpuriu și alb imaculat.

După trei săptămâni de la începerea lucrărilor nu mai rămăsesese în picioare niciunul din copacii care împăduriseră colțul acela dintre Xanay și Amazon.

Despădurirea fusese totală. Joam Garral nici nu trebuia să-și bată capul pentru refacerea unei păduri căreia i-ar fi trebuit douăzeci sau treizeci de ani ca să ajungă ceea ce a fost. Nicio rămurică sau scoarță nu fusese cruțată în vederea unei noi împăduriri. Se făcuse curățenie deplină, toate trunchiurile fiind retezate chiar de la pământ, urmând apoi să fie scoase și rădăcinile, pentru ca primăvara viitoare să-și aştearnă podoaba ei de verdeață.

Nu, această milă pătrată, scăldată din două părți de apele fluviului și ale affluentului său, urma să fie desțelenită, plantată, însămânțată, astfel că, în anul următor, culturi de manioc, de arbori de cafea, de trestie de zahăr,

arrow-root, de porumb, de arahide urmau să acopere pământul umbrit până atunci de plantația forestieră.

Nu venise încă ultima săptămână din luna mai și toate trunchiurile, sortate pe specii și caracteristici de plutire, fuseseră așezate simetric pe malul Amazonului. Acolo trebuia să fie construită uriașa jangada care, datorită numeroaselor locuințe ce urmau să-i adăpostească pe membrii echipelor de manevră, va deveni un adevărat sat plutitor. Apoi, la ceasul potrivit, apele umflate ale fluviului vor veni să-o ridice și să-o poarte cale de sute de leghe, până la țărmul Atlanticului.

Cât ținuseră aceste lucrări, Joam Garral fusese în întregime absorbit de ele. Le îndrumase el însuși, la început pe locul despăduririi, apoi pe plaja lată de la marginea fermei, unde fuseseră aduse toate părțile componente ale plutei.

Yaquita împreună cu Cybele se îndeletniceau cu pregătirile plecării, cu toate că bătrâna negresă nu pricepea de ce voiau să plece, când se simțea atât de bine acolo.

— Dar ai să vezi lucruri pe care nu le-ai văzut în viața ta! îi repeta întruna Yaquita.

— Sunt oare la fel de frumoase ca cele pe care ne-am obișnuit să le privim aici? era veșnicul răspuns al Cybelei.

La rândul lor, Minha și Lina se gândeau la ale lor. Pentru ele nu era vorba doar de o simplă călătorie; plecau pentru totdeauna și trebuiau să chibzuiască la cele mai mici amănunte legate de mutarea în orașul străin, unde Tânăra mulatră avea să locuiască împreună cu stăpâna pe care o slujea cu atâta credință. Minha era cam tristă; dar veseliei Lina nu-i prea păsa că pleacă din Iquitos. Alături de Minha Valdez se va simți la fel ca și lângă Minha Garral. Numai despărțirea de Minha i-ar fi putut alunga zâmbetul de pe chip, dar despre asta nici nu putea fi vorba.

Sârguincios, Benito îl ajutase pe tatăl său în toate lucrările. Își făcea astfel ucenicia în meseria de fermier căreia poate și se va dăruî într-o bună zi, iar în timpul călătoriei pe fluviu avea să facă și pe cea de negustor.

Cât despre Manoel, acesta încerca să se împartă între casa unde Yaquita și fica ei nu mai pridideau cu treaba și pădurea în exploatare unde Benito îl tot îndemna să meargă, poate mai mult decât ar fi dorit. Până la urmă împărțirea n-a prea fost egală și se-nțelege de ce.

Capitolul VII

Pe firul unei liane

Totuși, într-o duminică, la 26 mai, tinerii se hotărâră să se recreeze. Vremea era minunată, iar aerul împrospătat de adierile răcoroase venite din Cordilieri dădea o temperatură plăcută. Totul te îmbia la o plimbare pe câmp.

Benito și Manoel o poftiră aşadar pe Minha să-i însoțească în pădurea de pe malul drept al Amazonului, în partea opusă fermei.

Își luau astfel rămas bun de la împrejurimile încântătoare ale satului Iquitos. Tinerii vor merge în chip de vânători, dar nu dintr-aceia care-și părăsesc tovarășii ca să pornească în urmărirea vânătului – în privința asta se puteau bizui pe Manoel – iar fetele, căci Lina nu se putea despărți de stăpâna ei, vor merge în chip de excursioniste, pe care nu le sperie o plimbare de două-trei leghe.

Nici Joam Garral și nici Yaquita n-aveau vreme să-i însoțească. Pe de o parte, planul jangadei nu era încă pus la punct și construcția ei nu suferea nicio amânare. Pe de altă parte, Yaquita și Cybele, deși ajutate de întreg personalul feminin al fermei, n-aveau un ceas de pierdut.

Minha primi cu multă plăcere invitația. Astfel că în ziua aceea, către orele unsprezece, după ce au luat gustarea, cei doi tineri și cele două fete porniră spre mal, la confluența dintre Nanay și Amazon. Îi însoțea și un negru. Urcară toți într-o barcă de-a fermei și, după ce trecură de insulele Iquitos și Pariantă, ajunseră pe malul drept al Amazonului.

Barca acostă într-un desis încântător de ferige arborescente, încununate la o înălțime de treizeci de picioare de un fel de aureolă alcătuită din ramuri verzi, catifelate, cu frunze zimțate ca o dantelă.

— Manoel, zise Minha, pentru că ești străin de meleagurile Amazonului de Sus, îți voi prezenta acum pădurea! Noi ne simțim aici ca acasă și te rog să-mi îngădui să îndeplinești rolul de stăpână a casei!

— Iubită Minha, îi răspunse Tânărul, vei fi stăpână casei și la Belem, precum ești și la ferma din Iquitos, și acolo ca și aici...

— Ei bravo! Manoel, și tu, surioară, le strigă Benito, nădăjduiesc că n-ați venit aici ca să vă spuneți vorbe dulci!... Uitați și voi pentru câteva ceasuri că sunteți logoditi!...

— Niciun ceas, nicio clipă! răspunse Manoel.

— Și totuși, dacă ți-o cere Minha!

— Minha nu-mi va cere aşa ceva!

— Cine știe? zise Lina râzând.

— Lina are dreptate, răspunse Minha, întinzându-i mâna lui Manoel. Săncercăm să uităm!... Hai să uităm!... Dacă aşa vrea fratele meu!... Să considerăm că între noi nu există nimic, absolut nimic! Cât va ține plimbarea asta, nu suntem logoditi! Nu mai sunt sora lui Benito! Tu nu mai ești prietenul lui!...

— Întocmai! strigă Benito.

— Bravo! Bravo! Pe aici nu mai sunt decât oameni care nu se cunosc! exclamă Lina bătând din palme.

— Oameni care se văd acum pentru prima dată, adăugă Minha, se întâlnesc, se salută...

— Domnișoară... zise Manoel înclinându-se în fața ei.

— Cu cine am cinstea să vorbesc, domnule? întrebă fata, cât se poate de serioasă.

— Cu Manoel Valdez, care ar fi foarte fericit dacă fratele domniei voastre ar binevoi să facă prezentările...

— La naiba cu mofturile astea! strigă Benito. Proastă inspirație avusei! Fiți logoditi, dragii mei! Fiți aşa, cât veți dori! O veșnicie!

— O veșnicie! zise Minha, și rosti cuvântul cu atâta convingere încât Lina izbucni în hohote de râs.

Dar privirea recunoscătoare a lui Manoel o răsplăti pe fată pentru vorba ei sinceră.

— Dacă umblăm, o să vorbim mai puțin! La drum! strigă Benito ca să-și scoată sora din încurcătură.

Dar Minha nu se grăbea.

— O clipă, frățioare! Tu voiai să ne faci, pe mine și pe Manoel, să uităm unul de altul, și asta numai ca să nu-ți stânjenim plimbarea. Eram gata să-ți îndeplinesc dorința! Ei bine, la rândul meu, îți cer și eu un sacrificiu! Dacă-ți place sau nu, te poftesc să-mi făgăduiești că tu, Benito, ai să uiți...

— Să uit ce?...

— Să uiți că ești vânător, frățioare!

— Cum adică? Mă oprești?...

— Te opresc să tragi în păsările acestea încântătoare, în papagalii de toate soiurile ce zboară veseli prin pădure! Aceeași opreliște pentru vînatul mic

cu care azi n-avem ce face! Dacă vreun leopard, jaguar sau altă fiară s-ar aprobia prea mult, fie!

— Dar... începu Benito.

— Dacă nu, îl iau pe Manoel de braț și fugim, ne afundăm în pădure, iar tu vei fi silit să alergi după noi!

— Nu-i aşa că ţi-ar plăcea să nu mă-nvoiesc? zise Benito, privind către prietenul său Manoel.

— Cred și eu! răspunse Tânărul.

— Ei bine, nu! Mă voi supune, numai ca să-ţi fac în ciudă! La drum!

Și iată-i pe toți patru, cu negrul în urma lor, pierzându-se printre copaci aceia frumoși, al căror frunziș des împiedica razele soarelui să pătrundă până la pământ.

Nimic pe lume nu poate fi mai mareț decât această regiune de pe malul drept al Amazonului. Crescuți într-o pitorească neorânduială, aici poți întâlni, pe o suprafață de un sfert de milă pătrată, aproape o sută de specii de copaci, adevărate minuni ale regnului vegetal. De altfel, un pădurar și-ar fi dat lesne seama că pe acolo nu călcase încă niciun tăietor cu securea sau toporul. Chiar și după trecerea mai multor secole de la despădurire, urmele unor asemenea răni nu s-ar fi șters cu desăvârșire. Copacii cei noi ar fi putut avea și o sută de ani de viață, dar înfățișarea generală a locurilor n-ar mai fi fost cea de la început, mai ales datorită lianelor și celorlalte plante parazite.

Iată un indiciu sigur, asupra căruia băştinașul nu s-ar însela niciodată.

Grupul vesel se strecuă printre ierburile înalte, străbatea desișul glumind și râzând. Negrul mergea în față, croind drum cu coasa acolo unde hătișul era prea des, punând pe fugă miile de păsărele speriate.

Minha avusese dreptate să ia apărarea acestei mici lumi de zburătoare ce și fălfâia arripe prin frunzișul înalt. Se aflau acolo cele mai mândre reprezentante ale ornitologiei tropicale. Papagalii verzi și femelele lor, care scot țipete ascuțite, păreau adevărate fructe ale acestor copaci uriași. Colibri de toate speciile, bărbii-albastre, rubin-topaz, țesători cu cozile lungi în formă de foarfece erau aidoma unor flori smulse și purtate de vânt dintr-o ramură într-alta. Mierle cu pene portocalii, tivite cu o dungă neagră, păsăruici aurii, sabias, negri ca niște corbi, își împreunau glasurile într-un concert asurzitor de șuierături. Ciocul lung al tucanului ciopârtea ciorchinii aurii ai ghiririșilor. Ciocănitoarele, sau graurii Braziliei, își scuturau căpșoarele smălțate cu pete purpurii. Era o adevărată încântare pentru ochi.

Dar toată suflarea aceasta amuțea, se făcea nevăzută atunci când în vârful copacilor scârțâia sfârleaza ruginită a uliului «alma de gato» – sufletul pisicii – cel cu penele de culoare roșu-aprins. Acesta plutea falnic desfășurându-și penele lungi și albe ale cozii, dar o lăua din loc fără împotrivire, înfricoșat la rândul lui, când se ivea la înălțime marele vultur «gaviao», cel cu capul alb ca zăpada, spaima tuturor vietuitoarelor înarıpate ale pădurii.

Minha îi atrăgea lui Manoel atenția asupra tuturor acestor minuni ale naturii, pe care nu le poți întâlni în starea lor neprihănita în regiunile mai civilizate din est. Manoel o asculta pe fată mai mult cu ochii decât cu urechile. Dealtminteri, strigătele, cântecele miilor de păsărele erau uneori atât de pătrunzătoare, că nici n-ar fi putut să-o audă. Numai râsul zglobiu al Linei răsună destul de puternic încât să poată acoperi cu hohotele lui voioase cotcodăcelile, piuiturile, șuierăturile, uguiturile de tot felul.

După o oră de mers, nu străbătuseră mai mult de o milă. Pe măsură ce se depărtau de malurile apei, copaci își schimbau înfățișarea. Nu mai întâlnieai viață animală jos, pe pământ, ci la o înălțime de șaizeci sau optzeci de picioare, reprezentată prin cârdurile de maimuțe ce se fugăreau printre crengile înalte. Ici-colo, mai pătrundeau până jos câteva fâșii din razele soarelui. S-ar zice că pentru pădurile tropicale lumina nu constituie un element indispensabil existenței. Pentru dezvoltarea acestor vegetale mari sau mici, copaci sau plante, este de ajuns aerul, iar căldura necesară creșterii nu și-o trag din mediul înconjurător ci chiar din pământ, unde se acumulează ca într-un calorifer uriaș.

Iar pe florile de bromelii, pe serpentine, orhidee, cactuși, în sfârșit, pe toate aceste plante parazite ce alcătuiesc o mică pădure, dedesubtul celei mari, câte insecte încântătoare nu te îmbiau parcă să le culegi ca pe niște adevărate flori: nestori cu aripi albastre, mătăsoase și catifelate, fluturi leiliș cu sclipiri de aur, dungați cu verde, fluturi de noapte, lungi de douăzeci și șapte de centimetri, cu aripile ca niște frunze; albinele muribundas, un fel de smarald însuflețit, încrustat într-o armătură din aur; apoi legioni întregi de coleoptere lampyre sau pyrifore, valagume cu pieptar de bronz și aripi de verzi, proiectând din ochi o lumină gălbui și care, după cădereea nopții, trebuie că luminează pădurea cu scânteierile lor multicolore!

— Câte minunătii! repeta mereu Tânăra.

— Te afli la tine acasă, Minha, sau cel puțin aşa ai spus, îi atrase atenția Benito, și iată cum vorbești despre bogățiile tale!

— N-ai decât să râzi de mine, frățioare! îi răspunse Minha. Cred că mi-e îngăduit să laud toate lucrurile astea încântătoare, nu-i aşa, Manoel? Sunt zămislite de natură și aparțin lumii întregi!

— Lasă-l să râdă! spuse Manoel. Deși nu vrea s-o arate, Benito este și el uneori poet și admiră ca și noi aceste frumuseți! Numai că dacă are o pușcă în mână, s-a sfârșit cu poezia!

— Atunci fii poet, frățioare! glăsui fata.

— Sunt poet, răspunse Benito. Ah, fermecătoare natură și aşa mai departe...

Totuși trebuie să recunoaștem că, cerându-i fratelui ei să nu-și folosească arma de vânătoare, Minha îl silise la un adevărat sacrificiu.

Vânatul mișuna prin pădure și tare greu își înfrâna el dorința de a trage câteva focuri.

Într-adevăr, prin părțile mai puțin împădurite, pe unde se deschideau lumișuri, se iviseră câteva perechi de struți nandu, urmați de o specie de curcani numită «seriema», ce-i însotesc pretutindeni și care au o carne mult mai bună de mâncat decât cea a uriașelor păsări pe care le escortează.

— Iată cât mă costă blestemata mea făgăduială! strigă Benito, punându-și sub braț, la un semn al surorii sale, pușca pe care și-o ridicase instinctiv la umăr.

— Trebuie să respecți curcanii seriema, îi răspunse Manoel, căci ei sunt aprigi distrugători ai șerpilor.

— După cum trebuiesc cruțați și șerpii, zise Benito, fiindcă ei mănâncă insectele vătămătoare, iar pe acestea, fiindcă se hrănesc cu păduchi de copac și mai vătămători încă! După socoteala asta, totul ar trebui cruțat!

Dar instinctul de vânător al Tânărului avea să fie pus la și mai grea încercare. Pădurea se transforma într-o adevărată rezervație de vânat. Pe sub copaci alergau cerbi iuți de picior și căprioare grațioase, pe care o lovitură bine ochită i-ar fi oprit cu siguranță din goana lor. Pe urmă, se iveau ici și colo curcani cu penile de culoarea cafelei cu lapte, pecari, un fel de porci sălbatici, foarte prețuiți de amatorii de carne de vânat, aguti, specie de iepuri din America de Sud, tatu cu carapacea solzoasă ca un mozaic, animale ce aparțin ordinului edentatelor.

Într-adevăr, Benito arăta o deosebită stăpânire de sine, ba chiar un adevărat eroism, atunci când zărea vreun tapir, din cei care se numesc în Brazilia «antas», un fel de elefanți pitici, aproape dispăruți din regiunea Amazonului de Sus și a affluentelor săi, pachiderme căutate de vânători tocmai pentru raritatea lor, iar de mâncăcioși pentru carnea lor, mai bună decât cea de vacă, îndeosebi pentru ceafa lor, al cărei gust depășește orice închipuire!

Vai! cum îl mai frigeau pe Tânărul nostru degetele să pună mâna pe pușcă, dar, credincios jurământului dat, o lăsă în pace.

O înștiință totuși pe sora sa că, dacă se va afla la distanță potrivită de o «tamanda assa», un furnicar mare cu înfățișare ciudată, împușcătura va porni de la sine, aceasta putând fi socotită una din loviturile de maestru în analele vânătorii.

Din fericire, uriașul furnicar nu se ivi, după cum nu se iviră nici pantere, leoparzi, jaguari, gheparzi, cuprinși în America de Sud laolaltă sub numele de «onqa», pe care nu e bine să-i lași să se apropie prea mult.

— În sfârșit, zise Benito, oprindu-se o clipă, e frumos să te plimbi, dar să te plimbi aşa, fără nicio țintă...

— Fără țintă! zise fata. Dar ținta noastră e să vedem, să admirăm, să colindăm pentru ultima oară aceste păduri ale Americii Centrale cu care nu ne vom mai întâlni la Para și cărora le spunem acum un ultim bun rămas!

— Am o idee!

Lina era cea care vorbise.

— O idee de-a Linei nu poate fi decât o trăsnaie! răspunse Benito clătinând din cap.

— E urât din partea ta să râzi de Lina, frațioare, zise Tânăra, de vreme ce ea caută să dea plimbării noastre ținta despre care spuneai că-ți lipsește.

— Cu atât mai mult cu cât sunt sigură că ideea mea vă va place, domnule Benito, răspunse Tânăra mulată.

— Ia spune, despre ce-i vorba? întrebă Minha.

— Vedeți liana asta?

Și Lina arătă spre una din lianele din specia «cipos» răsucită pe o uriașă mimosa-sensitiva, ale cărei frunze, ușoare ca fulgul, se închid la cel mai mic zgomot.

— Și ce-i cu ea?

— Vă propun să mergem pe urmele ei până-i găsim capătul!

— Ar fi o idee, în sfârșit, o țintă! strigă Benito. Să urmăm această liană și oricare vor fi piedicile pe care le-om întâlnii, desisuri, stânci, râuri, cascade, să nu ne lăsăm opriți de nimic, să înaintăm cu orice preț...

— Se pare că ai avut dreptate, frățioare! zise Minha râzând. Lina-i cam trăsnită!

— Bineînțeles, îi răspunse fratele său, spui acum că Lina e trăsnită ca să spui același lucru și despre mine, de vreme ce-s de acord cu ea!

— La urma urmelor, dacă vă face plăcere, hai să fim trăniți cu toții, răspunse Minha. Să mergem pe urmele lianei!

— Dar nu vă e teamă... încercă să spună Manoel.

— Alte împotriviri! strigă Benito. Vai, Manoel, n-ai mai fi vorbit astfel și ai fi pornit de mult la drum dacă la celălalt capăt te-ar fi așteptat Minha!

— Uite că tac, răspunse Manoel. De acum nu mai zic nimic, fac ce mi se cere! Să pornim după liană!

Și porniră veseli, asemenea unor copii în vacanță!

Firul vegetal îi putea duce departe – dacă se încăpățânau să-l urmeze până la capăt ca pe un fir al Ariadnei – cu deosebirea că firul moștenitoarei lui Minos te ajuta să ieși din labirint, în vreme ce acesta nu putea decât să te afunde tot mai mult.

Era o liană roșie, din familia salzelor, cunoscută sub numele de «japicanga», a cărei lungime măsoară uneori mai multe leghe. Dar, la urma urmelor, nimic nu-i silea să meargă până la capăt.

Liana trecea dintr-un copac într-altul, schimbându-și drumul, acum răsucită pe după trunchiuri, acum pe după crengi, sărind aici dintr-un dragonier într-un palisandru, dincolo dintr-un castan uriaș în niște palmieri baccabas, ale căror ramuri au fost asemuite, pe drept cuvânt, de către Agassiz, cu niște bețe de coral pătate cu verde. Trecea apoi pe tucumas, un soi de ficuși, strâmbi ca niște măslini seculari, din care se găsesc în Brazilia vreo patruzeci și trei de varietăți; o regăseai pe euforbiaceele care produc cauciucul, pe gualți, palmieri falcatai cu trunchiul neted, subțire, elegant, pe arborii de cacao ce răsară la tot pasul pe malurile Amazonului și a affluentelor săi, pe melastome de soiuri variate, unele cu flori trandafirii, altele împodobite cu ciorchini de boabe albicioase.

Dar câte opriri, câte strigăte de necaz, atunci când veselul grup credea că a pierdut firul călăuzitor! Trebuiau să-l regăsească, să-l descurce în desisul de plante parazite.

- Uite-o, uite-o! striga Lina. Am zărit-o!
- Te-nșeli, îi răspunde Minha, e altă liană.
- Ba nu! Lina are dreptate, spunea Benito.
- Ba se-nșală, spunea, cum era firesc, Manoel.

De aici începeau dezbateri foarte aprinse, în care niciunul nu voia să cedeze.

Atunci, negrul de o parte, Benito de cealaltă, se avântau în copaci, se cățărau pe crengile încolăcite de liană, pentru a găsi direcția cea bună.

Dar nimic nu putea fi mai anevoios decât să dai de ea, în încâlceala aceasta de tufe printre care șerpuia în mijlocul bromeliilor karatas, înarimate cu ghimpi ascuțiți, a orhideelor cu flori trandafirii și frunze violete, de mărimea unei mănuși, sau a oncidiumelor, mai încâlcite decât ghemul de lână între labele unui pisoi jucăuș!

Apoi, când liana cobora din nou spre pământ, ce greu le era să-o urmărească prin desisul de lycopode, heliconias, cu frunze mari, caliandras, cu ciucuri, ripsalii, ce o înfășurau întocmai sârmări unei bobine electrice, sau printre nodurile ipomeelor albe, sub tijele cărnoase ale vaniliei, printre grenadile, brindile, viță sălbatică și curpeni!

După ce o regăseau, cu ce izbucniri de veselie își continuau plimbarea!

Merseseră astfel o oră și nimic nu le arăta tinerilor că să arde aproape de faimoasa lor țintă. Scuturau cu putere liana, fără ca ea să cedeze, în timp ce sute de păsărele își luau zborul, iar maimuțele alergau dintr-un copac în altul, de parcă voiau să le arate drumul.

Dacă le răsărea vreun tufiș în cale, coasa le croia o gaură prin care se strecurau cu totii. Dacă liana șerpuia pe vreo stâncă înaltă, acoperită cu verdeță, se cățărau pe ea și treceau dincolo.

În curând dădură de un luminiș. Acolo, în aerul liber ce-i este necesar ca și lumina soarelui, se ivi un bananier singuratic, acest copac tropical, marele dătător de hrana locuitorilor din regiunile toride, care, după afirmația lui Humboldt, «...l-a însoțit pe om în copilăria civilizației sale». Firul lung al lianei, răsucit printre crengile lui, trecea astfel de la o margine la alta a luminișului, înfundându-se din nou în pădure.

- N-ar fi bine să ne oprim aici? întrebă Manoel.
- Nu, de o mie de ori nu! strigă Benito. Nu înainte de a fi dat de capătul acestei liane.
- Totuși, rosti Minha, curând va trebui să ne gândim la întoarcere!

— Ah, stăpână dragă, să mergem mai departe! se rugă Lina.

— Înainte! Mereu înainte! adăugă Benito.

Și nesocotitii se adânciră în pădurea care, fiind mai puțin deasă în locul acela, le îngăduia să înainteze mai lesne.

De altfel, liana o cotea către nord și părea că tinde să se întoarcă spre fluviu. Asta le venea mai bine la socoteală, deoarece se apropiau de malul drept pe care-l vor putea urca apoi cu ușurință.

După un sfert de oră, toată lumea se opri într-o râpă, în fața unui mic affluent al Amazonului. Peste pârâul acesta era aruncată o punte alcătuită din liane legate între ele printr-o împletitură de crengi. Liana lor se împărtea aici în două fire, aşezate în chip de balustradă, și trecea astfel de pe un mal pe celălalt.

Benito, care mergea mereu înainte, se și avântase pe mișcătoarea punte vegetală.

Manoel vroi să-o opreasă pe fată.

— Stai pe loc, stai, Minha! zise el. Dacă-i face plăcere, Benito nu are decât să se ducă mai departe, dar noi îl vom aștepta aici!

— Nu! Să mergem, să mergem, stăpână dragă! strigă Lina. Nu vă fie teamă. Liana începe să se subțieze! O să-i venim de hac și o să-i găsim capătul!

Fără să șovăie, Tânăra mulatră se avântă cu îndrăzneală pe urmele lui Benito.

— Parcă-s niște copii! zise Minha. Să mergem, dragul meu Manoel! Nu avem ce face, trebuie să-i urmăm!

Și iată-i pe toți trecând puntea care se clătina ca un leagăn deasupra râpei și se afunda din nou sub bolta copacilor uriași.

Dar nu merseră nici zece minute pe urmele nesfârșitei liane, în direcția fluviului, când se opriră cu toții și de data aceasta dintr-o pricină foarte intemeiată.

— Am ajuns la capătul lianei? întrebă fata.

— Nu, răspunse Benito, dar am face bine să înaintăm cu băgare de seamă! Ia priviți!...

Și Benito le arătă liana care, pierdută printre crengile unui ficus înalt, era zgâltăită de scuturături puternice.

— Oare cine-o fi mișcând-o aşa? întrebă Manoel.

— Poate vreun animal de care trebuie să ne păzim!

Încărcându-și pușca, Benito le făcu semn să rămână pe loc, iar el merse zece pași înainte.

Manoel, cele două fete și negrul rămaseră nemîșcați.

Deodată Benito scoase un strigăt și-l văzură alergând spre un copac. Toți se grăbiră într-acolo.

Li se înfățișă un spectacol pe cât de neașteptat, pe atât de puțin atrăgător!

Un om, cu capul trecut printr-un laț, se zbătea la capătul acestei liane, flexibilă ca o funie, iar zgâlțâiturile erau datorate ultimelor spasme ale agoniei sale.

Dar Benito se și repezise la nenorocit și printr-o lovitură de cuțit tăiașe liana.

Spânzuratul zacea acum la pământ. Manoel se aplecă asupra lui să-i dea îngrijirile necesare și să-l readucă la viață, dacă nu cumva era prea târziu.

— Domnule Manoel, strigă Lina, mai respiră încă! Îi bate și inima! Trebuie să-l salvăm!

— Pe cinstea mea, ai dreptate, răspunse Manoel, dar cred că am sosit în ultima clipă!

Spânzuratul era un bărbat de vreo treizeci de ani, un alb, destul de prost îmbrăcat, foarte slăbit, și părea că suferise tare mult.

La picioarele lui se afla o ploscă goală, aruncată pe pământ, și o jucărie alcătuită dintr-un bețișor din lemn de palmier și o bilă – din capul unei broaște țestoase – legate între ele cu o sfoară.

— Atât de Tânăr și să-și pună capăt zilelor! rosti Lina. Oare ce să-l fi împins la asta?

Dar îngrijirile lui Manoel nu întârziară să-l aducă la viață pe nenorocitul care deschise ochii și scoase un «hm!» puternic, atât de neașteptat, încât, speriată, Lina răspunse și ea printr-un țipăt.

— Cine ești dumneata, prietene? îl întrebă Benito.

— Un fost spânzurat, după cât se pare!

— Dar cum te cheamă?

— Așteptați puțin să-mi aduc aminte, spuse el trecându-și mâna peste frunte. Ah, da, mă numesc Fragoso și, dacă am să mai fiu în stare, voi fi la ordinele dumneavoastră ca să vă tund, să vă rad, să vă dichisesc după toate regulile artei mele. Sunt bărbier, sau, mai bine zis, cel mai deznădăjduit Figaro!...

— Și cum de te-ai putut gândi să?...

— Ei, ce vreți, bunul meu domn! răsunse Fragoso. O clipă de deznađejde de care mi-ar fi părut rău, cu siguranță, dacă mai există cumva păreri de rău și pe lumea cealaltă! Dar să mai ai de străbătut opt sute de leghe, fără un sfanț în buzunar, asta nu te poate îmbărbăta! Îmi pierdusem năđejdea, hotărât lucru!

Acest Fragoso avea o figură plăcută și deschisă. Pe măsură ce-și revenea, dădea la iveală o fire veselă. Era unul dintre bărbierii ambulanți ce cutreieră malurile Amazonului de Sus, umblând din sat în sat, punându-și meșteșugul în slujba negrilor, negreselor, indienilor și indienelor, care-i prețuiesc foarte mult.

Dar bietul Figaro, părăsit, nenorocit, hămesit de foame de patruzeci și opt de ore, rătăcindu-se prin pădure, își pierduse o clipă capul... Restul îl cunoaștem.

— Prietene, îi spuse Benito, vei merge cu noi la ferma din Iquitos.

— Cum să nu, cu placere! răsunse Fragoso. M-ați salvat de la ștreang, viața mea să aparține! N-ar fi trebuit să mă salvați!

— Vezi, dragă stăpână! Nu-i aşa că-am făcut bine că nu ne-am întrerupt plimbarea? spuse Lina.

— Cred și eu! răsunse Tânăra.

— Oricum, nu mi-ar fi putut trece prin minte că la capătul lianei noastre vom găsi un om!

— Şi încă un bărbier la ananghie, pe cale să se spânzure, răsunse Fragoso.

De îndată ce-și veni în fire, bietul om fu pus la curent cu cele petrecute, îi mulțumi călduros Linei pentru ideea fericită ce o avusesese de a urmări această liană și apucără cu toții pe drumul spre fermă, unde Fragoso fu astfel primit, încât să nu mai simtă vreodată nevoia sau dorința de a-și pune capăt zilelor.

Capitolul VIII

Jangada

Jumătatea de milă pătrată de pădure fusese doborâtă. Era acum rândul dulgherilor să alcătuiască plutele din copacii multiseculari ce zăcea pe plajă.

Treaba nu era deloc ușoară! Sub conducerea lui Joam Garral, indienii de la fermă trebuiau să dea dovadă de neîntrecuta lor pricepere. Fie că e vorba

de clădiri, fie de construcții navale, indienii aceștia sunt, fără îndoială, lucrători foarte destoinici. Doar cu un topor și un fierăstrău sunt în stare să prelucreze lemnătatea atât de tari, încât tăișul uneltelor se șirbește în ele, și totuși cojesc copaci, transformă în grinzi trunchiurile uriașe, croiesc scânduri și blâni fără ajutorul vreunui fierăstrău mecanic – totul este făcut cu ușurință de mâinile lor dibace, răbdătoare, înzestrate de natură cu neasemuită îndemânare.

Trunchiurile copacilor doborăți n-au fost aruncate imediat în albia Amazonului. Joam Garral obișnuia să procedeză într-altfel. Mai întâi, toată grămadă de trunchiuri fusese orânduită simetric pe o plajă întinsă, pe care o mai săpaseră puțin ca să-i coboare nivelul, la confluența râului Nanay cu marele fluviu. Acolo urma să fie construită jangada; de acolo o va lua Amazonul și-o va pune pe linia de plutire când va sosi vremea să-o ducă la locul hărăzit.

Câteva cuvinte lămuritoare cu privire la așezarea geografică a acestui uriaș curs de apă, unic pe pământ, mai ales cu privire la un fenomen ciudat, pe care locuitorii de pe malurile lui au putut să-l constate *de visu*⁵.

Mai sunt pe lume două fluvii, poate mai lungi decât marea arteră braziliană, Nilul și Missouri-Mississippi, unul mergând de la sud spre nord pe continentul african, celălalt străbătând America septentrională. Acestea însă trec prin ținuturi aflate la latitudini foarte variate, și ca atare ele sunt supuse unor clime diferite.

Dimpotrivă, Amazonul este cuprins în întregime între a doua și a patra paralelă sudică, cel puțin din locul unde cotește spre răsărit, la granița dintre Ecuador și Peru. Așa se face că acest fluviu imens are aceleași condiții climaterice pe toată întinderea lui.

De aici iau naștere și cele două anotimpuri în care ploile se succed la intervale de șase luni. În nordul Braziliei, perioada ploioasă e în septembrie. În sud ploile cad în martie. Astfel se explică de ce afluenții de pe partea dreaptă și cei de pe stânga nu-și umflă apele decât la șase luni o dată. Datorită acestei alternanțe, după ce a atins punctul culminant în iunie, nivelul Amazonului scade treptat până în octombrie.

Joam Garral cunoștea acest fenomen din experiență și gândeau să se folosească de el pentru a lansa jangada la apă, după ce o va fi alcătuită pe malul fluviului. Într-adevăr, față de nivelul mijlociu al Amazonului, limita

lui maximă poate să urce până la patruzeci de picioare, iar minima să coboare până la treizeci de picioare. O asemenea diferență dădea fermierului prilejul să se miște în voie.

Construcția începu fără întârziere. Pe plaja întinsă trunchiurile fură orânduite după grosime, fără să mai vorbim de proprietățile lor de plutire de care trebuia

neapărat să se țină seama. Printre lemnele tari și grele se aflau unele a căror greutate specifică era aproape egală cu cea a apei.

Platforma de susținere nu trebuia făcută din trunchiuri lipite unul de celălalt. Lăsară între ele o mică distanță și le uniră prin bârne puse de-a curmezișul, ceea ce asigura trăinicia construcției. Le legară apoi cu funii din «piacaba», la fel de rezistente ca și funiile din cânepă. Materialul acesta, alcătuit din ramurile unei specii de palmier, foarte des întâlnit pe malurile fluviului, are numeroase întrebuiențări prin partea locului. Piacaba plutește, rezistă la apă, costă ieftin, ceea ce face din ea un articol prețios, exportat și în Europa.

Peste rândul de trunchiuri și bârne fură așezate blăni și scânduri care urmau să alcătuiască podeaua jangadei, ridicată cam la optzeci de centimetri de la linia de plutire. Este lesne de închipuit cât de multe scânduri s-au folosit, dacă ținem seama că acest lanț de trunchiuri măsura o mie de picioare în lungime și șaizeci în lățime, adică avea o suprafață de 19.800 metri pătrați. De fapt, o întreagă pădure urma să ia calea Amazonului.

Lucrările de construcție se efectuaseră sub directa îndrumare a lui Joam Garral. Dar când a venit la rând problema amenajării, li s-a cerut tuturor părerea, chiar și lui Fragoso.

Câteva cuvinte despre noua lui situație la fermă.

Din ziua în care fusese adunat de pe drumuri, datorită ospitalității familiei, bărbierul era mai fericit ca niciodată. Joam Garral îi făgăduise să-l ia cu ei până la Para, spre care se îndrepta atunci când liana aceea blestemată «îl apucase de gât și-i tăiase drumul», cum spunea el. Fragoso se învoise, mulțumise călduros și, începând de atunci, căuta să-și arate recunoștința făcându-se cât mai folositor. Era de altminteri un băiat tare isteș, îndemânic și priceput la toate sau, cum se spune, având două mâini drepte. La fel de vesel ca și Lina, mereu cu cântecul pe buze, bun de glume, curând fu îndrăgit de toți.

Dar se socotea îndatorat îndeosebi tinerei mulatre.

— Grozavă idee ați mai avut, domnișoară Lina, repeta el fără încetare, să vă jucați de-a «liana călăuzitoare». Într-adevăr, nostim joc, cu toate că nu găsești întotdeauna un biet bărbier la capăt!

— Întâmplarea, domnule Fragoso, răspundea râzând Lina, și te asigur că nu-mi datorezi nimic!

— Astă-i bună! Nimic?! Dar îți datorez viață, și aş vrea să mai trăiesc o sută de ani, pentru ca recunoștința mea să dăinuie cât mai mult. Uite, nu simteam neapărat chemarea să mă spânzur. Nevoia m-a împins să-o fac! La drept vorbind, era mai bine decât să mor de foame și să folosesc drept hrană fiarelor, chiar înainte de a-mi fi dat duhul! Prin urmare liana este un fel de legătură între noi și, orice-ai spune dumneata...

De obicei, discuția continua pe un ton de glumă. Fragoso îi era într-adevăr foarte recunoscător tinerei mulatre, căci datorită ei fusese salvat, iar Lina nu rămânea nesimțitoare la mărturiile acestui flăcău foarte cinstit, foarte deschis, foarte vesel, precum era ea însăși. Prietenia lor nu întârzie să provoace exclamațiile cu subînțeles ale lui Benito, ale bătrânei Cybele și ale multor altora.

Întorcându-ne acum la plută, trebuie să arătăm că, după ce s-au sfătuit, au hotărât ca instalarea ei să fie cât mai completă și confortabilă cu puțință, deoarece călătoria urma să dureze vreme de mai multe luni. Familia Garral era alcătuită din tata, mama, fata, Benito, Manoel, împreună cu slujnicele Cybele și Lina, acestea urmând să ocupe o locuință aparte. Li se mai adăugau patru indieni, optzeci de negri, Fragoso și pilotul căruia avea să i se încredințeze conducerea plutei.

Deși în număr mare, personalul de serviciu nu era deloc de prisos. Într-adevăr, trebuiau să plutească printre meandrele fluviului, printre sute de insule și insulițe aflate pe albia lui. Curentul Amazonului avea să înlocuiască motorul, dar el nu putea să asigure și direcția. Iată de ce era nevoie de cele o sută șaizeci de brațe la mânuirea unor prăjini lungi, menite să țină pluta la distanță egală de ambele maluri.

În primul rând se construia la pupa locuința pentru stăpâni. Ea cuprindea cinci odăi și o sufragerie foarte încăpătoare. Una dintre odăi urma să fie ocupată de Joam Garral și soția sa, alta era hărăzită Linei și Cybelei, aproape de stăpânele lor, a treia lui Benito și Manoel. Minha își avea și ea odaia ei, la fel de plăcută și de confortabilă.

Această locuință principală fu clădită din scânduri bine apropiate și îmbibate cu răsină topită, în aşa fel încât să nu pătrundă prin ele umezeala, iar încăperile să fie perfect înclose. Ferestre tăiate pe părțile laterale și pe cea din față le făceau luminoase și vesele. O ușă dădea spre încăperea comună. O mică verandă, sprijinită pe trunchiuri subțiri de bambus, o ocrotea de razele arzătoare ale soarelui. Totul era proaspăt văruit într-o

culoare alb-gălbui care avea darul să respingă căldura, asigurând astfel în interior o temperatură potrivită.

Dar când «construcția cea mare» – cum i se spunea – fu gata ridicată, potrivit planurilor lui Joam Garral, Minha spuse:

— Tată, acum, când prin grija ta avem un adăpost, te rog să ne lași să orânduim această locuință după gustul nostru. De partea din afară te ocupi tu, dar interiorul lasă-l pe seama noastră. Mama și cu mine dorim să ţi se pară că locuința de la fermă pleacă odată cu noi în călătorie, astfel încât să te crezi tot la Iquitos!

— Fă cum ţi-e voia, Minha, îi răspunse Joam Garral, cu zâmbetul trist cel mai purta uneori pe buze.

— Va fi încântător!

— Mă bizui pe priceperea ta, fetița mea dragă!

— Ai să vezi că ne va face cinste, tată, îi răspunse Minha. Așa trebuie să fie, de dragul țării frumoase pe care o vom străbate, țara astă care e a noastră și în care tu te vei întoarce după atâția ani!

— Ai dreptate, Minha, zise Joam Garral. E ca și cum ne-am întoarce din exil... un exil pe care ni l-am impus noi însine! Fă cât poți mai bine, fetița mea! Încuviințez dinainte tot ce vei face!

Sarcina de a împodobi locuința pe dinăuntru le fu încredințată Minhăi și tinerei mulatre, cărora li se alăturără bucuroși Manoel și Fragoso. Cu un dram de imagine și simț artistic, lucrurile aveau să iasă foarte bine.

Cum era și firesc, trebuiau aduse acolo cele mai frumoase mobile de la fermă. După ce vor fi ajuns la Para, n-aveau decât să le trimită înapoi cu vreo egaritea de pe Amazon. Mese, fotolii din bambus, canapele din trestie, policioare din lemn sculptat, tot ce poate fi mai placut din mobilierul unei locuințe tropicale fu orânduit cu mult gust în casa plutitoare. Se vedea bine că, pe lângă contribuția celor doi tineri, această operație era condusă de mâini de femeie. și nu cumva să credeți că pereții din scândură au rămas goi! Nu! Ei au fost împodobiți cu multă măiestrie. Numai că tapetul era făcut din scoarțe prețioase de copaci, din aşa-zisele «tuturis», care cădeau în falduri asemenei celor mai alese stofe, damascuri sau brocarturi, folosite la împodobirea locuințelor moderne. Piei de jaguar, frumos dungate, și blănuri groase de maimuță își așterneau moliciunea pe podeaua odăilor. La ferestre atârnau perdeluțe subțiri făcute din mătasea aceea roșcată pe care o produce «suma-uma». Paturile, cu apărătorile lor împotriva țânțarilor, cu perne,

saltele și puișoare erau impregnate cu substanța aceea elastică și răcoritoare pe care o produce bambusul, copac de prin părțile Amazonului de Sus.

Apoi, pe etajere, pe console, prin tot locul erau răspândite nimicuri încântătoare, aduse de la Rio de Janeiro sau de la Belem, cu atât mai dragi tinerei fete, cu cât ele veneau de la Manoel. Ce poate fi mai plăcut vederii decât bibelourile, daruri prietenești, ce-ți vorbesc fără să rostească un cuvânt!

În câteva zile interiorul fu astfel orânduit, încât ai fi zis că te află la fermă. Nici nu ți-ai fi putut dori altceva, chiar pentru o locuință stabilă, așezată sub un pâlc de copaci, la malul unei ape curgătoare, în timp ce va coborî pe marea fluviu, ea nu va face notă discordantă cu priveliștile pitorești pe lângă care va trece.

Trebuie să mai adăugăm că și pe din afară locuința era la fel de încântătoare.

Într-adevăr, tinerii se întrecuseră aici în imagine și bun gust.

Casa era înveșmântată, de la temelie până la ultimele arabescuri ale acoperișului. O adevărată încâlceală de orhidee și bromelii, de plante agățătoare pline de flori, care-și aveau rădăcinile în lăzi cu pământ fertil, ascuns sub perdelele de verdeață. Nici trunchiul unei mimoze sau al unui ficus n-ar fi putut fi înveșmântat cu o podoabă mai «tropicală», mai strălucitoare. Ce multime de crenguțe, capricioase, de rubele roșii, de ramuri de viță galben-aurii, de ciorchini multicolori, de curpeni încolăciți prin tot locul, pe cornișele acoperișului, pe stâlpii ușii! N-au trebuit decât să le aducă din pădurile apropiate, unde se aflau din belșug. O liană uriașă legă între ele toate aceste plante parazite: ea încconjura de câteva ori casa, se agăță de toate colțurile, se împletea pe toate ieșiturile, se despărțea în două, se unea, își arunca mlădițele în toate părțile și în toate chipurile, acoperea întreaga casă, care părea ascunsă într-un tufiș înflorit.

Capătul lianei se afla chiar la fereastra tinerei mulatre și-i lesne de înțeles cui i se datora delicata atenție. S-ar fi zis că acest braț lung îi oferea, printre vergelele oblonului, un buchet de flori mereu proaspete.

Într-un cuvânt, totul era încântător. E de prisos să mai adăugăm cât de mulțumite erau Yaquita, fiica ei și Lina.

— Dacă vreți, suntem gata să plantăm și copaci pe jangadă, zise Benito.

— Vai, copaci? murmură Minha.

— De ce nu? răspunse Manoel. Dacă-i vom aduce cu pământul lor pe această platformă trainică, sunt sigur că le va merge bine, cu atât mai mult cu cât nu vor fi expuși unei alte clime, de vreme ce Amazonul curge pe aceeași paralelă.

— De altfel, adăugă Benito, n-ați văzut cum trec zilnic pe apă insulițe de verdeață, smulse de pe marginea insulelor sau a fluviului? Nu le-ați văzut oare plutind cu copaci, tufișuri, stânci, păsuni, ca să se ducă la opt sute de leghe departe de aici și să se piardă în Atlantic? De ce nu s-ar transforma și jangada noastră într-o grădină plutitoare?

— Domnișoară Lina, doriți cumva o pădure? întrebă Fragoso.

— Da, răspunse Lina, o pădure! O pădure cu păsărele, cu maimuțe...

— Cu șerpi, cu jaguari! adăugă Benito.

— Cu indieni, și triburi rătăcitoare! spuse Manoel.

— Și chiar cu mâncători de oameni!

— Da-ncotro ai pornit, Fragoso? strigă Minha, văzându-l pe sprintenul bărbier urcând malul.

— Să caut pădurea! răspunse Fragoso.

— E de prisos, prietene, zise Minha zâmbind. Manoel mi-a dăruit un buchet și mi-e de ajuns. E adevărat, adăugă ea, arătând spre locuința ascunsă sub flori, e adevărat că în buchetul lui de logodnă a încăput întreaga noastră casă!

Capitolul IX

În seara de 5 iunie

În timp ce se construia locuința stăpânilor, Joam Garral se ocupase și de dependințe: bucătăria și magaziile în care urmau să fie adăpostite proviziile de toate felurile.

În primul rând aveau o mare cantitate de rădăcini dintr-o specie de arbuști, înalți de cinci-șase picioare, care produc maniocul, hrana de căpetenie a locuitorilor din ținuturile tropicelor. Rădăcina aceasta, ca o ridică lungă și neagră, crește în cuiburi, asemeni cartofilor. Dacă în Africa ea nu este deloc otrăvitoare, în America de Sud conține un suc foarte vătămător, ce-ar trebui înălăturat prin presare. Rădăcinile sunt transformate apoi într-o făină care se prepară în diverse feluri după gustul băştinașilor, chiar și sub formă de tapioca.

De aceea pe bordul jangadei exista un adevărat siloz din acest produs folositor, urmând să servească tuturor drept hrana.

Rezervoarele de carne erau alcătuite dintr-o cantitate de șunci «presuntos» preparate în acest ținut, foarte bune la gust, fără să mai punem la socoteală turma de oi adăpostită într-un staul aşezat la proba; se bizuiau însă și pe puștile tinerilor și ale câtorva indieni, vânători исcusiti, cărora nu le va lipsi vânatul – și nici nu-l vor scăpa – prin insulele sau prin pădurile de pe malul Amazonului.

Dealtminteri, pentru hrana zilnică, fluviul urma să le procure din belșug creveți, cărora li s-ar putea spune și raci, tambagu, cel mai bun pește din întreg bazinul, având un gust mai ales decât al somonului cu care este asemănăt uneori, pirarucus cel cu solzi roșii, mare cât nisetrul, din care se expediază cantități uriașe în toată Brazilia, după ce au fost puși la sare; candirus, greu de pescuit, dar bun la gust; piranha sau peștele-diavol, dungat cu roșu și lung de optzeci de centimetri, broaște țestoase mari sau mici, din care se găsesc cu miile și care dețin un loc însemnat în hrana băştinașilor, toate aceste produse ale fluviului urmând să fie aşezate, rând pe rând, pe masa stăpânilor și a servitorilor.

Așadar, pe cât era cu putință, vânătoarea și pescuitul aveau să fie practicate zi de zi.

Ca băuturi luau cu ei o rezervă însemnată din cele mai bune produse de prin părțile Amazonului: caysuma sau machachera, licoare cu gust plăcut, acidulată, extrasă prin distilarea maniocului dulce; beiju, un fel de rachiu național brazilian, chica din Peru, mazato din Ucayali, obținut prin fierberea, stoarcerea și fermentarea bananelor; guarana făcută din sămburele de paullinia sorbilis, care aduce la culoare cu ciocolata, pisat până când se obține o pulbere fină și care, amestecată cu apă, dă o băutură deosebit de gustoasă.

Dar asta nu era totul. Prin ținuturile aceleia mai există și un soi de vin de culoare violet închis, extras din sucul palmierilor assais care, fiind foarte aromat, le place grozav braziliénilor. Pe bord se aflau numeroase clondire a către doi litri din această băutură, ce se vor goli, desigur, până vor ajunge la Para.

Pe deasupra, pivnița specială a jangadei îi făcea cinste lui Benito, care se declarase pivnicer-șef. Câteva sute de sticle de Xeres, de Setubal, de Porto aduceau aminte de nume dragi celor dintâi cuceritori ai Americii de Sud. În

plus, Tânărul pivnicer mai vârâse acolo și niște damigene de câte cincisprezece-douăzeci și cinci de litri, pline cu tafia, un minunat rachiu de zahăr, ceva mai tare decât beiju național.

Tutunul nu era din soiul acela grosolan cu care se mulțumesc cel mai adesea băştinașii din bazinul Amazonului. Era adus direct de la Villa-Bella de Imperatriz, adică din ținutul unde se recoltează cea mai bună calitate de tutun din întreaga Americă Centrală.

Astfel era orânduită la pupa jangadei locuința principală cu anexele ei: bucătărie, cămări, beciuri, alcătuind laolaltă partea rezervată familiei Garral și slujitorilor din serviciul lor personal.

Mai spre mijloc, fuseseră ridicate locuințele indienilor și ale negrilor. Trebuia să li se asigure acestora condiții asemănătoare cu cele de la ferma din Iquitos, în aşa fel, încât ei să poată acționa în permanență sub conducerea pilotului.

Dar ca să adăpostești atâtea suflete era nevoie de multe locuințe, ceea ce avea să dea jangadei înfățișarea unui mic sat în derivă. Într-adevăr, acest sat urma să fie mai bine clădit și mai populat decât multe dintre cătunele de pe malul Amazonului de Sus.

Pentru indieni fuseseră construite şoproane, ale căror acoperișuri de frunze erau sprijinite pe bârne ușoare. Aerul circula în voie printre aceste construcții deschise și legăna hamacurile agățate în lăuntrul lor. Băştinașii, printre care se numărau și trei sau patru familii întregi, cu femei și copii, urmau să fie adăpostiți acolo ca pe uscat.

Negrii își aflaseră pe plută obișnuitele lor ajupe. Ele se deosebeau de şoproane doar prin faptul că erau închise pe trei laturi, cea de a patra fiind destinată intrării în încăpere. Indienii, obișnuiți să trăiască în aer liber, să ducă o viață slobodă, nu s-ar fi putut obișnui cu ajupele negrilor, pe care le priveau ca pe un fel de închisori.

În sfârșit, la prova se ridicau adevărate docuri, pline cu mărfurile pe care Joam Garral le transporta la Belem, odată cu produsele forestiere.

Acolo, în magaziile acelea imense, mărfurile fuseseră orânduite sub îndrumarea lui Benito, cu aceeași grijă cu care ar fi fost depuse în cala unei corăbii.

Partea cea mai prețioasă a acestei încărcături o alcătuiau cele șapte mii de arrobe⁶ de cauciuc, valorând pe atunci între trei și patru franci livra⁷.

Jangada mai ducea cu ea cincizeci de chintale de zarzaparilla, plantă liliacee care ocupă un loc foarte important în exportul din întreg bazinul Amazonului, dar care devine din ce în ce mai rară, pentru că indienii n-au grija să-i ocrotească tulpinile atunci când o culeg. Boabe de cumarus, folosite la fabricarea unor uleiuri, frunze de laur, din care se extrage o pomadă tămăduitoare de răni, baloturi de plante colorante, lăzi cu latex și o cantitate de lemn scump completau această încărcătură ce putea fi vândută cu ușurință și la preț bun în ținuturile Parei.

Poate o să vă mirați că au fost îmbarcați doar indienii și negrii de care era nevoie la manevrarea jangadei. Oare n-ar fi trebuit luați mai mulți, pentru a se face față unor eventuale atacuri din partea triburilor băştinașe? Ar fi fost de prisos. Băştinașii din America Centrală nu mai sunt de temut, și a trecut vremea când erai nevoit să-ți iezi măsuri de apărare împotriva lor. Indienii de pe maluri aparțin unor triburi pașnice, iar cei mai sălbatici s-au retras în fața civilizației ce pătrunde puțin câte puțin de-a lungul fluviului și a affluentelor săi.

Doar dezertorii negri, scăpați din coloniile de muncă ale Braziliei, Angliei, Olandei sau ale Franței, mai puteau constitui o primejdie. Dar acești fugari sunt puțini la număr; ei rătăcesc în pâlcuri izolate, străbătând pădurile sau savanele, și jangada era în stare să țină piept oricărui atac din partea acestor evadați adăpostiți prin codri.

Și-apoi, de-a lungul Amazonului se află multe așezări, orașe, sate, misiuni. Fluviul uriaș nu mai străbate un deșert, căci bazinul lui devine pe zi ce trece mai populat. Deci nu putea fi vorba de o asemenea primejdie. Nu era de prevăzut niciun atac.

Ca să încheiem cu descrierea jangadei, se cuvine să vorbim și despre cele două sau trei construcții, cu totul deosebite, care-i desăvârșeau înfățișarea pitorească.

La proba se înălța cabina pilotului. Spunem la prova și nu la pupa, unde se află de obicei locul cărmaciului. Într-adevăr, în aceste condiții de plutire nu era nevoie de cărmă. N-ar fi folosit la nimic niște rame lungi la o plută atât de mare, chiar dacă ele ar fi fost mânuite de o sută de brațe vânjoase. Direcția jangadei pe firul apei era păstrată cu ajutorul unor prăjini flexibile, sprijinite lateral în albia fluviului; în felul acesta ea se putea apropiă de un mal sau de celălalt, atunci când, dintr-o pricina oarecare, trebuiau să facă vreun popas. La bord mai aveau și trei sau patru ube, două pirogi cu tot

echipamentul lor, cu care se puteau deplasa ușor la mal. Așadar, rolul pilotului se mărginea la recunoașterea drumului, a deviațiilor curentului, a bulboanelor ce trebuiau ocolite, a golfuletețelor cu adâncimea potrivită pentru staționare și tocmai de aceea locul lui era și trebuia să fie la prova.

În vreme ce pilotul era îndrumătorul pe plan material al uriașei mașini – credem că o putem numi astfel – un alt personaj urma să-i fie îndrumător spiritual: părintele Passanha, care slujea la misiunea din Iquitos.

De cincizeci de ani trăia părintele Passanha la Iquitos, ca șef al misiunii. Era iubit de toți și merita această dragoste. Familia Garral îl prețuia foarte mult. El o cununase pe fiica fermierului Magalhaes cu Tânărul salariat adăpostit la fermă. El le-a botezat copiii, i-a învățat carte și nădăjduia să le dea și acestora, la rândul lor, binecuvântarea nupțială.

Vârsta nu-i mai îngăduia părintelui Passanha să depună în continuare această muncă plină de abnegație. Pentru el sosise vremea să se retragă. Fusese înlocuit de curând cu un misionar mai Tânăr și se pregătea să se întoarcă la Para, unde avea să-și sfârșească zilele într-una din mănăstirile rezervate bătrânilor slujitori ai Domnului.

Oare ce prilej mai bun i s-ar fi putut ivi decât să coboare fluviul împreună cu această familie, pe care o socotea ca și a lui? I-au făcut propunerea și a primit-o, urmând ca atunci când vor sosi la Belem el să fie cel ce va uni Tânăra pereche, pe Minha și Manoel.

Dar, dacă în timpul călătoriei părintele Passanha avea să stea la masă cu familia, Joam Garral voise să i se construiască o locuință anume pentru el și numai Dumnezeu știe cât s-au străduit Yaquita și fiica ei să-i dea o înfățișare plăcută. Cu siguranță, bunul și bătrânul preot nu fusese niciodată la fel de bine instalat în locuința săracăcioasă a parohiei.

Cu toate acestea, părintelui Passanha nu-i trebuia numai locuință. Avea nevoie și de o bisericuță.

Bisericuța a fost înălțată chiar la mijlocul plutei, cu o clopotniță deasupra.

Era cam neîncăpătoare, ce-i drept, și nu putea intra în ea toată lumea, dar era frumos împodobită, și dacă Joam Garral se simțea pe plută ca la el acasă, nici părintele Passanha n-avea de ce să ducă dorul sărmanei bisericici din Iquitos.

Astfel era alcătuită minunata ambarcație ce avea să străbată tot cursul Amazonului. Ea se afla acolo, pe plajă, așteptând ca, odată cu creșterea

apelor, fluviul s-o ridice și s-o ducă în larg. După calculele și observațiile făcute, clipa nu putea să întârzie.

La 5 iunie totul era gata.

În ajun sosise și pilotul, un om de vreo cincizeci de ani, foarte priceput în meseria lui, dar căruia îi cam plăcea băutura. Oricum, Joam Garral avea mare încredere în el și-l trimisese în mai multe rânduri cu plutele de lemn la Belem, fără ca el să-i fi pricinuit vreo nemulțumire.

Se cuvine să mai adăugăm că Araujo – aşa îl chema – nu era niciodată mai sigur pe el decât atunci când își limpezea privirea cu câteva păhărele de tafia, rachiul acela tare, extras din trestie de zahăr, și că nu pleca niciodată la drum fără să aibă la el o damigeana plină cu această licoare, căreia îi făcea mereu cu ochiul.

În ultimele zile apele se umflaseră simțitor. Nivelul fluviului se ridică dintr-o clipă într-alta și, în timpul celor patruzeci și opt de ore dinaintea cotei maxime, apa crescuse îndeajuns ca să acopere plaja, dar nu într-atât încât să urnească pluta.

Cu toate că desprinderea de țărm era asigurată, că nu se puteau însela asupra înălțimii cu care apa va depăși cotele minime de plutire, toți cei în cauză așteptau evenimentul cu oarecare emoție. Într-adevăr, dacă dintr-o pricina necunoscută apele Amazonului nu vor fi crescut îndeajuns ca să împingă pluta în larg, toată munca aceasta uriașă trebuia luată de la cap. Dar, pentru că descreșterea se produce repede, ar fi fost nevoie să aștepte luni întregi până la un nou flux.

Așadar, la 5 iunie, pe înserate, viitorii pasageri ai jangadei erau strânși pe un platou ce se înălța cam la o sută de picioare deasupra țărmului și așteptau cu o neliniște ușor de înțeles ceasul potrivit.

Erau adunați acolo Yaquita, fiica ei, Manoel Valdez, părintele Passanha, Benito, Lina, Fragoso, Cybele și câțiva dintre servitorii indieni sau negri de la fermă.

Fragoso nu mai avea astămpăr, umbla de colo până colo, cobora malul, se urca iar pe platou, însemna anumite puncte de orientare, scotea strigăte de bucurie când acestea erau atinse de apele umflate.

— O să plutească, strigă el, o să plutească jangada noastră și ne va duce la Belem! Va pluti, chiar de-ar trebui ca cerul să-și deschidă toate zăgazurile ca să umfle apele Amazonului!

Joam Garral se afla pe plută împreună cu pilotul și o echipă numeroasă. Lui îi revinea sarcina să conducă primele operații de plutire. De altfel, jangada era legată bine de țărm cu odgoane puternice și nu putea fi smulsă de curent în clipa când va începe să plutească.

Un întreg trib de vreo sută cincizeci sau două sute de indieni din împrejurimile Iquitos-ului, fără să mai punem la socoteală locuitorii satului, se adunaseră să vadă această priveliște neobișnuită.

Toată mulțimea privea impresionată, într-o liniște deplină.

Către orele cinci după-amiază, apa depășise înălțimea din ajun cu mai bine de un picior, iar plaja era acum în întregime acoperită de pânza lichidă.

Uriașa construcție din lemn fremăta ușor, dar mai era nevoie de câțiva centimetri ca să se desprindă de fund.

Vreme de un ceas, freamătul deveni din ce în ce mai puternic. Bârnele trosneau din toate părțile. Se producea o mișcare ce smulgea treptat bârnele din culcușul lor de nisip.

Pe la ceasurile șase și jumătate izbucniră strigăte de bucurie.

În sfârșit jangada plutea, iar curentul o împingea spre mijlocul fluviului; dar, ținută în frâu de parâme, ea se alinie liniștită lângă mal.

Capitolul X

De la Iquitos la Pevas

A doua zi, la 6 iunie, Joam Garral și ai săi își luau rămas bun de la administrator și de la servitorii indieni sau negri care rămâneau la fermă. La ceasul șase dimineață, jangada își primea toți călătorii – ar fi mai potrivit să le spunem locuitorii – și fiecare își lua în stăpânire cabina, sau, mai bine zis, locuința.

Venise clipa plecării. Pilotul Araujo se așeză la prova, iar oamenii din echipă, înarmați cu prăjinile lor lungi, stăteau gata să intre în acțiune.

Joam Garral, ajutat de Benito și Manoel, supraveghează operațiunile de pornire. Jangada nu întârzie să apuce pe firul curentului printre numeroasele și pitoreștile insule, din care vreo douăsprezece se întâlnesc numai între Iquitos și Pucalppa.

Grijuliu să-și limpezească privirea și mintea trăgând din damigeană, Araujo îi călăuzea cu multă pricepere prin acest arhipelag. La porunca sa, cincizeci de prăjini se ridicau în același timp de fiecare parte a plutei și loveau apa cu o mișcare automată. Priveliștea era interesantă.

În vremea asta, Yaquita, ajutată de Lina și Cybele, isprăvea să pună totul în ordine, iar bucătăreasa indiană se îndeletnicea cu pregătirea mesei.

Cei doi băieți și Minha se plimbau împreună cu părintele Passanha și, din când în când, Tânăra se oprea să stropească plantele sădite lângă casă.

— Ce zici, părinte, îl întrebă Benito, ai văzut vreodată un mijloc mai placut de a călători?

— Nu, fiul meu, răsunse părintele Passanha. Ne simțim într-adevăr ca acasă!

— Și fără nicio oboseală! adăugă Manoel. Poți străbate astfel sute de mile.

— Așadar, nu vă pare rău că faceți drumul împreună cu noi! spuse Minha. Nu vi se pare că suntem îmbarcați pe o insulă și că aceasta, desprinsă de albia fluviului, cu ierburile și copacii săi, merge liniștită la vale? Numai că...

— Numai că?... repetă părintele Passanha.

— Insula asta e făurită de mâinile noastre, părinte, e a noastră și o prefer tuturor insulelor de pe Amazon! Am tot dreptul să mă mândresc cu ea!

— Da, fiica mea, răsunse părintele Passanha, și pot să-ți iert trufia! De altfel, nu mi-aș îngădui să te dojenesc față de Manoel!

— Ba, dimpotrivă! răsunse voioasă fata. Manoel trebuie să învețe să mă dojenească atunci când greșesc! E mult prea îngăduitor cu mica mea persoană, care are destule defecte.

— Atunci, iubită Minha, spuse Manoel, am să folosesc prilejul acesta ca să-ți amintesc...

— Ce anume?

— Că te-ai documentat foarte mult în biblioteca de la fermă și că făgăduiseși să-mi împărtășești tot ce ai aflat despre Amazonul de Sus. La Para nu se cunosc prea multe despre el și iată că am lăsat în urmă câteva insule, fără să te fi gândit că să-mi spui cum se numesc!

— Dar cine-ar putea s-o facă?! strigă fata.

— Într-adevăr, cine? repetă Benito. Cine ar putea să țină minte sutele de nume, în dialectul tupi, care se dau acestor insule? Cu neputință să te descurci în ele! Americanii sunt mai practici cu insulele de pe Mississippi – le numerotează...

— După cum numerotează șoselele și străzile din orașele lor! răsunse Manoel. Ca să fiu sincer, nu-mi prea place sistemul acesta numeric! Insula

saizeci și patru, insula saizeci și cinci nu spune nimic imaginației, la fel ca și strada a șasea din șoseaua a treia! Nu ești de aceeași părere, dragă Minha?

— Da, Manoel, orice-ar gândi fratele meu, răsunse fata. Dar cu toate că nu le știm numele, insulele nostru fluviu sunt cu adevărat frumoase! Privește-le cum se aştern la umbra acestor palmieri uriași cu frunze pletoase! Si brâul de trestii care le înconjoară, prin care cu greu și-ar putea croi drum chiar și o pirogă! Si manglierii ai căror rădăcini neobișnuite se arcuiesc pe maluri ca labele unor crabi monstruoși! Frumoase sunt, ce-i drept, insulele acestea, dar, oricât ar fi de frumoase, ele nu pot înaainta ca a noastră!

— Micuța mea Minha e cam înflăcărată astăzi! atrase atenția părintele Passanha.

— Ah, părinte, strigă fata, sunt atât de fericită când îi văd fericiți pe cei din jurul meu!

În clipa aceea se auzi glasul Yaquitei care o chema pe Minha în casă. Fata plecă iute, cu zâmbetul pe buze.

— Îți va fi o bună tovarășă de viață, Manoel! îi spuse părintele Passanha Tânărului. Toată bucuria familiei o vei lua cu dumneata, prietene!

— Drăguța de ea! zise Benito. Tare o să-i ducem dorul, părintele are dreptate! La urma urmelor, ce-ar fi să nu te mai însori, Manoel!... Mai ai încă vreme! Ea ar rămâne cu noi!

— Va rămâne și cu voi, Benito, răsunse Manoel. Crede-mă, am presimțirea că viitorul ne va aduna pe toți laolaltă.

Această primă zi sfârși cu bine. Gustarea de dimineață, masa de prânz, odihnă de după-amiază, plimbările, totul se desfășură de parcă Joam Garral și ai săi ar fi fost încă la ferma din Iquitos.

În cele douăzeci și patru de ore trecuseră cu bine de confluencele râurilor Bacali, Chochio, Pucalppa, pe partea stângă a fluviului, și de cele ale râurilor Itinicari, Maniti, Moyoc, Tuyuca și insulele cu aceleași nume, pe partea dreaptă. Noaptea luminată de razele lunii îi scuti de popas și pluta continuă să lunece liniștit pe apele Amazonului.

A doua zi, la 7 iunie, jangada trecu prin dreptul satului Pucalppa căruia i se mai zice și Noul Oran. Vechiul Oran, așezat la cincisprezece leghe mai jos, tot pe malul stâng al fluviului, este părăsit acum în favoarea celui nou, a cărui populație este alcătuită din indieni aparținând triburilor mayorunas și orejones. Nimic nu poate fi mai pitoresc decât satul acesta, cu malurile

vopsite parcă în roșu, cu biserică lui neisprăvită, cu colibe umbrite de câțiva palmieri înalți, cu cele două sau trei ube, pe jumătate împotmolite la țărm. Toată ziua de 7 iunie jangada continuă să meargă pe malul stâng al fluviului, trecând prin fața unor afluenți necunoscuți, lipsiți de însemnatate. La un moment dat era cât pe-aci să se izbească de colțul de sus al insulei Sinicuro; dar pilotul, ajutat de echipa sa, izbuti să înlăture primejdia și să rămână pe firul apei.

Pe-nserat, ajunseseră în dreptul unei insule mai mari, denumită insula Napo, după numele râului care din acest loc o ia spre nord-nord-vest și vine să-și amestece apele cu cele ale Amazonului, printr-o gură largă de vreo opt sute de metri, după ce a udat pământurile indienilor cotos din tribul orejonilor.

În dimineața zilei de 7 iunie, jangada se aflase în fața micii insule Mango, care silește râul Napo să se despartă în două brațe, înainte de a se vîrsa în Amazon.

Peste câțiva ani, călătorul francez Paul Marcoy avea să recunoască culoarea apei acestui affluent, pe care o asemuiește, pe bună dreptate, cu nuanța opalin-verzuie a absintului. În același timp, el avea să îndrepte unele din măsurătorile stabilite de La Condamine. Dar pe atunci gurile râului Napo erau simțitor lărgite de apele umflate ce veneau din pantele răsăritene ale munților Cotopaxi și coborau vijelioase să se amestece cu apele gălbui ale Amazonului. Câțiva indieni rătăceau prin preajma gurilor acestui râu. Erau voinici, înalți de statură, cu părul lung, cu nările străpunse de un betișor de palmier și lobul urechii alungit până la umăr de greutatea unor rotocoale din lemn prețios. Erau însoțiți de câteva femei. Niciunul din ei nu și arăta dorința de a veni pe plută. Se spune că acești indieni ar putea fi antropofagi; dar la fel se spune despre atâtea triburi de pe malul fluviului, încât, dacă ar fi adevărat, s-ar fi găsit până azi vreo urmă a acestor deprinderi canibalice, în vreme ce asemenea mărturii lipsesc cu totul.

Câteva ore mai târziu, satul Bella-Vista, așezat pe un țărm puțin mai coborât, își arăta buchetele de copaci încântători, ce străjuesc cele câteva colibe acoperite cu paie, deasupra căror bananierii de mărime mijlocie își revarsă frunzele lor late, asemeni apei dintr-un vas prea plin.

Apoi, dorind să meargă pe un curent mai bun, departe de maluri, pilotul cârmi pluta spre malul drept al fluviului, de care nu se apropiase până

atunci. Manevra nu a fost lipsită de unele greutăți, dar, din fericire, ele fură învinse după câteva îmbrățișări acordate damigenei.

Schimbarea aceasta le-a îngăduit să zărească, în trecere, o parte din numeroasele lagune cu ape negre, presărate de-a lungul Amazonului, care adesea nici nu comunică cu fluviul. Una dintre ele, denumită laguna Oranului, nu era prea întinsă și-și primea apele printr-o deschidere largă. În mijlocul ei se desenau mai multe insule și două sau trei insulițe, așezate într-un chip ciudat, și Benito zări pe malul opus așezarea vechiului Oran, din care nu se mai vedea decât niște urme foarte nesigure.

Timp de două zile pluta fu lăsată în voia curentului și merse când pe malul drept, când pe cel stâng, fără să sufere vreo atingere primejdioasă.

Călătorii se și obișnuiseră cu acest nou fel de viață. Lăsând pe seama fiului său grijile privind partea comercială a expediției, Joam Garral rămânea adesea în odaia lui, meditând și scriind. Ce anume scria, nu spunea nimănuia, nici chiar Yaquitei, și totuși scrisul lui căpăta proporțiile unor adevărate memorii.

Benito supraveghea totul și stabilea împreună cu pilotul direcția drumului. Yaquita, fiica sa și Manoel stăteau mai totdeauna împreună, fie că puneau la cale planuri de viitor, fie că se plimbau, de parcă s-ar fi aflat în parcul fazendei. Duceau într-adevăr aceeași viață. Numai pentru Benito era puțin altfel, căci nu găsise încă prilejul de a-și satisface placerea de a vâna. Dar dacă îi lipseau pădurile din Iquitos cu sălbăticiniile, cu aguții, cu pecarii, cu cabiaii lor, pe maluri zburau stoluri întregi de păsări cărora nu le era teamă să poposească chiar pe plută. Dacă acestea puteau fi servite la masă în chip de vânăt, Benito le împușca, iar sora lui nu căuta să-l împiedice, știind că o face spre folosul tuturor: dar când era vorba de bâtlanii suri sau galbeni, de ibișii trandafirii sau albi, care bântuie malurile, îi cruța de dragul Minhăi. O singură specie de pasare, cu toate că nu era bună de mâncat, nu putea scăpa Tânărului om de afaceri: era caiarara, la fel de pricepută la scufundat ca și la înot și la zbor, pasare care scoate tipete neplăcute, dar ai cărei fulgi au un preț foarte ridicat pe piețele din bazinul Amazonului.

În sfârșit, după ce trecu de satul Omaguas și de vărsarea râului Ambiacu, în seara zilei de 11 iunie, jangada ajunse la Pevas și acostă la țărm.

Pentru că mai erau câteva ceasuri până la căderea noptii, Benito coborî pe uscat luându-l cu el pe Fragoso, și cei doi vânători merseră să cerceteze desisurile din preajma târgușorului. Cu prilejul acestei fericite excursii,

cămara fu îmbogățită cu un aguti și un cabiai, fără să mai punem la socoteală o duzină de potârnichi. La Pevas, care număra o populație de două sute șaizeci de locuitori, Benito ar fi putut să facă unele schimburi cu frații laici, cu slujitorii misiunii care nu vor să devină călugări și sunt în același timp și negustori angrosiști; dar aceștia tocmai expediaseră spre Amazonul de Jos niște baloturi de zarzaparilla și un mare număr de arrobe de cauciuc, astfel încât depozitul lor era gol. În zorii zilei, jangada porni din nou la drum, străbătând micul arhipelag alcătuit din insulele Iatio și Cochiquinas, lăsând în urmă, pe dreapta, satele cu același nume. Pe distanța dintre cele două insule întâlniră gurile unor afluenți mai neînsemnați, fără nume.

Pe maluri se iviră pentru o clipă câțiva indieni, rași în cap, tatuati pe frunte și pe obrajii, cu cercei de metal atârnată de nări și de buza inferioară. Aceștia erau înarmați cu săgeți și sarbacane⁸, dar nu se folosiră de ele și nici nu încercară să intre în legătură cu cei de pe plută.

Capitolul XI

De la Pevas la frontieră

În zilele următoare călătoria se desfășură fără nicio întâmplare deosebită. Nopțile erau atât de frumoase încât pluta era lăsată în voia curentului, fără nicio întrerupere. Malurile pitorești ale fluviului păreau că trec pe lângă ei, asemeni decorurilor de teatru ce se deplasează dintr-o parte în celalătă a scenei. Printr-un fel de iluzie optică, cu care ochii se obișnuiau din ce în ce mai mult, se părea că jangada stătea pe loc între două țărmuri umblătoare.

Benito nu avu prilejul să vâneze pe maluri, deoarece mergeau fără niciun popas; dar vânatul fu înlocuit în chip fericit prin roadele pescuitului.

Într-adevăr, prinseră tot felul de pești gustoși – pacos, surubis, gamitanas, cu carne delicioasă, și niște calcani dintr-aceia lați, numiți «duridari», cu pântecul trandafiriu și cu spinarea neagră, înarmați cu țepi foarte otrăvitori. De asemenea, prinseră mii de candirus, un fel de somni mici, unii chiar microscopici, care au transformat imediat în periniță de ace picioarele celui ce-a îndrăznit să se aventureze prin locurile pe unde sălășluiau.

Apele bogate ale Amazonului erau populate și de alte viețuitoare acvatice, care se țineau după jangada ceasuri întregi.

Printre ei, se numărau uriașii pirarucus, lungi de zece-douăsprezece picioare, înzăuați în solzii lor mari cu margini săngerii, dar a căror carne nu

le place decât indigenilor. Pe aceștia nu-i vânau, după cum nu se legau nici de grațioșii delfini ce veneau cu sutele să se zbenguiască, lovind cu coada bârnele plutei, jucându-se de jur împrejur, însuflareind fluviul cu reflexe multicolore și țășnituri de apă, pe care refracția luminii le transforma în adevărate curcubeu.

La 16 iunie, după ce ocolise cu bine câteva bulboane, apropiindu-se de maluri, jangada ajunse în dreptul insulei San-Pablo, iar a doua zi, penșerate, se opri în satul Moromoros, aşezat pe malul stâng al Amazonului. După douăzeci și patru de ore, lăsând în urmă, pe malul drept, gurile râurilor Atacoari și Cocha, apoi canalul de legătură cu lacul Cabello-Cocha, ea acosta în dreptul misiunii din Cocha.

Acolo era ținutul indienilor marahuas, cei cu plete lungi, cu gura împodobită de un fel de evantai din țepi de palmier, lungi de vreo șaisprezece centimetri, ceea ce dă chipului lor o expresie felină, făcându-i să semene – după spusele lui Paul Marcoy – cu tigrul, căruia îi admiră îndrăzneala, puterea și viclenia. Împreună cu acești marahuas veniră și câteva femei fumând din niște țigări pe care le țineau cu vârful aprins între dinți. Toți umblau aproape goi, asemeni regelui pădurilor amazoniene.

Pe atunci misiunea din Cocha era condusă de un călugăr franciscan, care dori să-l vadă pe părintele Passanha.

Se nimerise ca în ziua aceea să se servească pe plută niște mâncăruri ce făceau cinste bucătăriei indiene.

Tradiționala supă cu ierburi aromatice, turtă, care adesea înlocuiește în Brazilia pâinea, pregătită din făină de manioc înmuiată în zeamă de carne și suc de roșii; pasăre umplută cu orez, plutind într-un sos făcut din oțet și din malagheta – un amestec de ierburi picante –, plăcintă cu scorțișoară. Toate acestea erau cât se poate de îmbietoare pentru un biet călugăr, silit să se mulțumească zilnic cu hrana săracăcioasă de la parohie. Stăruiră cu toții să rămână la masă, îndeosebi Yaquita și fiica sa. Dar călugărul trebuia să meargă la Cocha chiar în seara aceea, să vadă pe un indian bolnav. Mulțumi deci pentru ospitalitate și plecă, ducând cu el câteva daruri pentru credincioșii misiunii.

Vreme de două zile pilotul Araujo avu mult de furcă. Albia fluviului se lărgea din ce în ce; dar și insulele erau mai numeroase, iar curentul, stânjenit de aceste opreliști, devnea mai tumultuos. Fu nevoie de multe măsuri de prevedere ca să se poată strecuă printre insulele Caballo-Cocha, Tarapote și

Cacao; opririle deveniră mai dese și navigatorii se văzură siliți în repetate rânduri să elibereze pluta, amenințată să se împotmolească. Toată lumea punea atunci umărul la muncă și, în împrejurările acestea destul de grele, făcând cunoștință, în seara de 20 iunie, cu Nuestra-Señora-de-Loreto.

Loreto este cel din urmă oraș peruan de pe malul stâng al fluviului, înainte de granița braziliană. De fapt, nu e decât un sat alcătuit din vreo douăzeci de case, adunate pe un țărm ușor accidentat, cu colinele dintr-un pământ argilos.

Așezarea a fost întemeiată în 1770 de niște misionari iezuiți. Indienii ticumas, care trăiesc prin ținuturile acestea în partea de nord a fluviului, sunt băştinași cu pielea roșie, cu părul des, cu fața brăzdată de desene, aidoma lacului de pe o masă chinezescă; bărbați și femei poartă veșminte simple – niște fâșii de bumbac în jurul șalelor și pe piept. Acum n-au rămas mai mult de două sute de suflete, pe malurile râului Atacoari, rămășiță neînsemnată a unei națiuni puternice odinioară, sub cârmuirea unor căpetenii destoinice.

La Loreto mai trăiesc și câțiva soldați peruanii și vreo doi-trei portughezi, care fac negoț cu țesături din bumbac, pește sărat și zarzaparilla.

Benito coborî să vadă dacă poate cumpăra câteva baloturi din această plantă foarte căutată pe piețele Amazonului. Joam Garral, absorbit de munca lui de piece clipă, nu puse piciorul pe pământ. Yaquita și fiica ei rămăseră și ele pe plută împreună cu Manoel. Astă pentru că Tânțarii din Loreto au o faimă proastă ce-i îndepărtează pe vizitatori, care nu vor să-și lase sângele pradă înfricoșătoarelor diptere.

Manoel le spusese câte ceva despre aceste insecte și vorbele lui erau de natură să-ți taie pofta de a le înfrunta întepăturile.

— Se spune, adăugă el, că cele nouă specii care otrăvesc malurile Amazoanelor și-au dat întâlnire în satul Loreto. Cred asta și nu vreau să mă conving pe propria-mi piele. Dragă Minha, acolo ai putea alege între Tânțarul cenușiu, părosul, labă-albă, piticul, trâmbițașul, fluierașul, arlechinul, urzicătorul, marele negru, sau mai degrabă ei te-ar alege drept pradă și te-ai întoarce aici de nerecunoscut! De fapt, eu cred că aceste sălbaticice diptere păzesc mai bine granițele braziliene decât amărății de soldați, jigări și slabii, pe care i-am zărit pe mal.

— Dar dacă totul are un rost în natură, întrebă fata, Tânțarii la ce folosesc?

— Să-i facă fericiți pe entomologi, răsunse Manoel, și cred că mi-ar fi greu să găsesc o explicație mai bună!

Ceea ce spunea Manoel despre Tânțarii din Loreto era foarte adevărat. Când se întoarse pe bord, Benito avea obrazul și mâinile pline de mii de puncte roșii, fără să mai vorbim de larvele care-i pătrunseseră până la degetele picioarelor, cu toate că era încălțat cu cizme.

— Să plecăm, să plecăm chiar acum! strigă Benito. Dacă nu, blestematele astea de insecte or să se năpustească asupra noastră și nu va fi chip de stat pe plută!

— Și-o să le mai cărăm după noi la Para, unde sunt și aşa prea multe! adăugă Manoel.

Așadar, ca să nu rămână peste noapte prin locurile acelea, jangada fu dezlegată de țărm și-și continuă drumul purtată de curent.

De la Loreto, Amazonul coboară puțin spre sud-est, între insulele Arava, Cuyari și Urucutea. Jangada plutea atunci pe apele negre ale râului Cajaru, amestecate cu apele albe ale Amazonului. În seara zilei de 23 iunie, după ce depășise acest affluent de pe malul stâng, ea înainta lin de-a lungul marelui insulă Jahuma.

Apusul soarelui pe cerul limpede vestea una din acele frumoase nopți tropicale pe care nu le poți întâlni în zonele temperate. O adiere călduță împrospăta aerul. Luna avea să se ridice în curând pe bolta înstelată a cerului și să înlocuiască vreme de câteva ceasuri amurgul care lipsește în regiunile situate la aceste latitudini joase. Cât ține însă întunericul, stelele au o strălucire fără seamă. Întinsa câmpie a Amazonului pare nemărginită ca o mare și la capetele acestei axe, lungă de peste două sute de mii de miliarde de leghe, se ivea la nord diamantul unic al stelei polare, iar la sud, cele patru brillante ale Crucii Sudului.

Copaci de pe malul stâng și de pe insula Jahuma, pe jumătate ascunși în întuneric, se profilau ca niște umbre negre. Aceste trunchiuri, sau mai degrabă aceste coloane ale copahusului, cel cu coroana în formă de umbrelă, sau aceste pâlcuri de sandis din care se scoate un lapte dens și zaharat, despre care se spune că te îmbată ca și vinul, acești vignaticos, înalți de douăzeci și patru de picioare, cu creasta tremurând la cea mai mică adiere, nu mai puteau fi recunoscuți decât după siluetele lor șterse.

Păsările intonau ultimele triluri de seară: bentivis, care-și atârnă cuiburile în trestiile de pe maluri; niambus, un fel de potârniche cu trilul alcătuit din

patru note, armonios împreunate, pe care-l repetă imitatorii lumii păsărești; kamichis cel cu vocea tânguitoare; pescărușul, al cărui strigăt răspunde ca un semnal ultimelor strigăte ale consângenilor săi; canindul cu trâmbița răsunătoare, arasul roșu, ce-și face culcuș în frunzișul de jaquetibas, căruia noaptea îi stinge culorile minunate.

Pe jangada toți stăteau la locul lor, odihnindu-se. La prova abia se zărea, învăluită în umbră, statura masivă a pilotului, stând în picioare. Echipa de cart, cu prăjinile lungi pe umăr, amintea de o tabără tătărască. Pavilionul brazilian atârna la capătul catargului din fața plutei, iar adierea nu mai avea puterea nici cât să-i fluture pânza.

La ceasurile opt, din clopotnița bisericuței se înălțăra primele trei dangăte ce vestesc rugăciunea de seară. Urmară apoi câte trei pentru primul și al doilea verset și slujba se încheie cu un sir de bătăi mai repezi ale micului clopot.

Totuși, întreaga familie rămăsese pe verandă, la sfârșitul acestei zile de iunie, ca să respire aerul mai răcoros de afară. În fiecare seară era la fel; și în timp ce Joam Garral, mereu tacut, se mulțumea să asculte, tinerii sporovăiau veseli până la ora când mergeau la culcare.

— Ah, frumosul nostru fluviu, minunatul nostru Amazon! spunea fata cu un entuziasm neobosit față de marele fluviu american.

— Un fluviu fără seamăn, răspunde Manoel, căruia-i simt toată frumusețea! Coborâm acum pe el cum au făcut, cu secole în urmă, Orellana și La Condamine, și nu e de mirare că ei l-au zugrăvit în culori atât de atrăgătoare.

— Puțin exagerate! zise Benito.

— Frățioare, răspunse fata, nu vorbi de rău Amazonul nostru!

— Asta nu-nseamnă că-l vorbesc de rău, surioară, dacă amintesc că în jurul lui s-au urzit legende!

— Într-adevăr, are multe legende, și atât de minunate! răspunse Minha.

— Ce fel de legende? întrebă Manoel. Trebuie să mărturisesc că ele n-au ajuns până la Para, sau cel puțin eu nu le-am auzit!

— Păi atunci ce vă învață la școlile voastre din Belem? zise râzând fata.

— Încep să-mi dau seama că nu ne învață mai nimic, răspunse Manoel.

— Ce spuneți, domnule! continuă Minha, cu prefăcută seriozitate. Nu știți, printre altele, că o reptilă uriașă, pe nume Minhoca, bântuie uneori

Amazonul și că apele fluviului se umflă sau scad, după cum șarpele intră sau ieșe din ele, atât este de mare!

— Ai văzut vreodată pe acest nemaipomenit Minhacao? întrebă Manoel.

— Vai, nu! răsunse Lina.

— Ce păcat! se crezu dator să adauge Fragoso.

— Și nu știi nici de Mae d'Agua, adăugă Minha, această superbă și temută femeie ale cărei priviri îi farmecă și-i tărasc în adânc pe nesăbuiții care se uită la ea?

— Oh, să știți că Mae d'Agua există cu adevărat! strigă naiva Lina. Se spune că se plimbă și pe maluri, dar că dispare ca o sirenă îndată ce te apropii de ea!

— Ei bine, Lina, îi spuse Benito, prima oară când ai s-o vezi, să mă însțiințezi și pe mine.

— Ca să vă înhațe și să vă tărască la fund? Pentru nimic în lume, domnule Benito!

— Ea crede! exclamă Minha.

— Sunt și mulți oameni care cred în trunchiul din Manao! spuse atunci Fragoso, mereu gata să vină în ajutorul Linei.

— Trunchiul din Manao? Ce-o mai fi și cu trunchiul din Manao? întrebă Manoel.

— Domnule Manoel, răsunse Fragoso cu o seriozitate hazlie, se pare că există, sau mai degrabă că a existat odinioară un trunchi de turuma care, în fiecare an, la aceeași vreme, cobora pe Rio-Negro, se oprea câteva zile la Manao și pleca apoi la Para, poposind în fiecare port, unde băştinașii îl împodobeau pios cu stegulețe. Odată ajuns la Belem, se oprea, apoi făcea cale-ntoarsă, urca pe Amazon, pe Rio-Negro, și se întorcea în pădurea tainică de unde plecase. Într-o zi, niște oameni au vrut să-l tragă la țărm, dar fluviul s-a umflat mânos și au trebuit să se lase păgubași. Altă dată, căpitanul unei corăbii l-a agățat cu harponul și a încercat să-l tragă după el... Și de data aceasta, fluviul s-a mâniat și a rupt legăturile, astfel că trunchiul a scăpat ca prin minune!

— Și ce s-a mai întâmplat cu el? întrebă Tânăra mulatră.

— Domnișoară Lina, se pare că în ultima lui călătorie, în loc să se întoarcă pe Rio-Negro, a greșit drumul, a luat-o în sus pe Amazon și nu l-a mai văzut nimeni de atunci, răsunse Fragoso.

— Ah, dacă l-am întâlni noi! strigă Lina.

— Dacă o să-l întâlnim, o să te aşezăm pe el, Lina; te va duce astfel în pădurea tainică și vei trece și tu drept o naiadă din basme.

— De ce nu? răspunse zburdalnica fată.

— O mulțime de legende, zise atunci Manoel, și mărturisesc că fluviul vostru le merită. Dar de el se leagă și întâmplări adevărate, la fel de interesante. Eu știu una și, dacă nu mi-ar fi teamă că vă încristează, căci este cu adevărat foarte tristă, v-aș istorisi-o.

— Oh, istorisiți, domnule Manoel! spuse Lina. Îmi plac atât de mult povestirile care te fac să plângi!

— Plângi și tu, Lina? zise Benito.

— Da, domnule Benito, numai că plâng râzând!

— Atunci povestește-ne-o, Manoel!

— Este povestea unei franțuzoaice care și-a trăit nenorocirile pe aceste meleaguri, în secolul al XVIII-lea.

— Te ascultăm, zise Minha.

— Să încep, glăsui Manoel. În 1744, în expediția lor, cei doi savanți francezi, Bouguer și La Condamine, trimiși să măsoare un grad terestru mai jos de Ecuator, fură însotiti și de un astronom foarte cunoscut, care se numea Godin des Odonaïs.

Dar Godin des Odonaïs nu plecă singur spre Lumea Nouă; cu el plecă și Tânăra-i soție, împreună cu copiii, socrul și cununatul său.

Toți călătorii ajunseră cu bine la Quito. Aici începu pentru doamna des Odonaïs lanțul nenorocirilor; în câteva luni pierdu câțiva dintre copiii săi.

După ce-și termină misiunea, spre sfârșitul anului 1759, Godin des Odonaïs fu silit să părăsească Quito și să plece la Cayenne. Ajuns în acest oraș, dori să-și aducă și familia; dar izbucnise între timp războiul și trebui să ceară guvernului portughez o autorizație de liberă trecere pentru doamna des Odonaïs și ai săi.

Este oare de crezut? Se scurseră mai mulți ani fără să capete autorizația cerută.

În 1765, desesperat de aceste întârzieri, Godin des Odonaïs se hotărî să facă drumul înapoi, pe Amazon, ca să-și găsească soția la Quito; dar, când să plece, o boală venită pe neașteptate îl împiedică să-și pună planul în aplicare.

Între timp intervențiile lui fură luate în seamă și doamna des Odonaïs află în sfârșit că regele Portugaliei, dându-i autorizația trebuincioasă, poruncise

să i se pregătească o ambarcație cu care să poată coborî fluviul și să ajungă la soțul său. Totodată, o escortă primise ordinul să o aștepte în misiunile de pe Amazonul de Sus.

După cum veți vedea, doamna des Odonais era o femeie tare curajoasă. Ea porni fără nicio șovăială, cu toate primejdiile unei asemenea călătorii, de-a lungul întregului continent.

— Dar, Manoel, aceasta era datoria ei de soție, zise Yaquita, nici eu n-aș fi făcut altfel!

— Doamna des Odonais, continuă Manoel, plecă pe Rio Bambo, la sud de Quito, luând cu ea copiii, pe cumnatul său și un doctor francez. Trebuiau să ajungă la misiunile de la frontieră braziliană, unde urmau să întâlnească ambarcația și escorta.

Călătoria decurge la început bine; ea se desfășoară pe cursul unor afluenți ai Amazonului, pe care-i parcurg cu barca. Apoi greutățile încep să se ivească una câte una, odată cu primejdiile și oboseala, prin ținutul bântuit de vârsat. Din cele câteva călăuze care primiseră să-i însotească, cea mai mare parte se făcu nevăzută după câteva zile, și una dintre ele, ultima care le rămăsese credincioasă, se îne că în Bobonasa, pe când încerca să-i vină întrajutor medicului francez.

Pe jumătate sfărâmată de stânci și de trunchiurile plutitoare, barca ajunse în curând de nefolosit. Trebuiră atunci să coboare pe uscat, și acolo, la marginea unei păduri de nepătruns, fură nevoiți să-și facă niște colibe din frunze. Medicul se oferi să meargă în cercetare împreună cu un negru care nu voise niciodată să se despartă de doamna des Odonais. Plecară amândoi. Sunt așteptați zile de-a rândul... dar degeaba!... Nu se mai întorc!

Între timp hrana se împuținează. Nefericiții încearcă în zadar să coboare pe râul Bobonasa, pe o plută. Trebuie să se întoarcă în pădure, și iată-i siliți să umble pe jos, prin desărurile acelea aproape de nepătruns.

Prea multă osteneală pentru bieții oameni! Căzură unul câte unul, cu toate îngrijirile curajoasei franțuzoaice. După câteva zile, copiii, părinții, servitorii sunt morți cu toții!

— Oh, nefericită femeie! suspină Lina.

— Doamna des Odonais este acum singură, continuă Manoel. Se află la mii de leghe de ținta ei, Oceanul! Nu mama e cea care-și continuă drumul spre fluviu!... Mama și-a pierdut copiii, i-a îngropat cu propriile-i mâini!... Acum e soția care vrea să-și revadă soțul!

Umblă zi și noapte fără răgaz și dă în cele din urmă de râul Bobonasa! Acolo e primită de indieni miloși care o însotesc până la misiunile unde o aşteaptă escortă!

Dar sosea singură, iar în urma ei popasurile din drum erau presărate cu morminte.

Doamna des Odonais ajunse la Loreto pe unde am trecut și noi în urmă cu câteva zile. Din satul acesta peruan coborî pe Amazon, cum facem și noi acum, și-și regăsi în sfârșit soțul, după o despărțire de nouăsprezece ani!

— Biata femeie! zise fata.

— Mai ales biata mamă! adăugă Yaquita.

În clipa aceasta pilotul Araujo veni spre ei și zise:

— Joam Garral, iată-ne în fața insulei Ronda! Vom trece în curând frontiera!

— Frontiera! răspunse Joam.

Ridicându-se în picioare, porni către marginea plutei și privi îndelung insula Ronda, de care se spargea curentul fluviului. Își acoperi apoi fruntea cu mâna ca pentru a-și alunga o amintire.

— Frontiera, șopti el plecându-și capul, fără să vrea.

Dar după o clipă stătea iar cu fruntea sus, și expresia de pe chipul lui era cea a omului hotărât să-și facă datoria până la sfârșit.

Capitolul XII

Fragoso la lucru

«Braza» înseamnă jar, și este un cuvânt pe care-l întâlnim în limba spaniolă încă din secolul al XII-lea. Din el s-a născut cuvântul «brazil», nume dat unor copaci din care se extrage o vopsea roșie! De aici și numele de Brazilia, dat nesfârșitei întinderi din America de Sud, care taie linia Ecuatorului și în care acești copaci sunt întâlniți în tot locul. De altfel, încă din vremuri îndepărțate, ei au făcut obiectul unui negoț foarte însemnat cu normanzii. Cu toate că prin locurile de baștină li se spune «ibirapitunga» li s-a păstrat numele de «brazil», nume dat și acestei țări ce se înfățișează ca un uriaș jeratic, aprins de vâlvătaia soarelui tropical.

Mai întâi Brazilia a fost ocupată de portughezi. Încă de la începutul secolului al XVI-lea, pilotul Alvarez Cabral a fost primul care a luat-o în stăpânire. Chiar dacă mai târziu a fost ocupată în parte de Franța și Olanda, ea a păstrat toate trăsăturile micului și viteazului popor portughez. Brazilia este astăzi unul din cele mai mari state ale Americii de Sud, avându-l la cârma sa pe don Pedro, rege înțelept și iubitor de frumos.

— Care e dreptul tău în tribul din care faci parte? îl întrebă Montaigne pe un indian, întâlnit în portul Havre.

— Dreptul de a porni cel dintâi la luptă, răsunse indianul.

Brazilienii făcură ceea ce facea și indianul nostru: se luptară, își apără cuceririle, le sporiră, și acum îi vedem mergând în primele rânduri ale civilizației.

În 1824, la șaisprezece ani după întemeierea imperiului Luso-Brazilian, Brazilia își proclamă independența prin glasul lui don Juan, pe care armatele franceze îl alungaseră din Portugalia.

Mai rămânea să se definitiveze granițele dintre noul imperiu și statul Peru, vecin cu el.

Lucrul nu era deloc ușor.

Dacă Brazilia voia să se întindă la vest până la Rio Napo, Peru, la rândul său, cerea dreptul asupra teritoriului ce ține până la lacul Ega, adică cu opt grade mai spre est.

Dar, între timp, Brazilia trebui să ia măsuri pentru a împiedica răpirea indienilor de pe Amazon, acțiune pusă la cale de misiunile spaniole din țară. Nu găsi un mijloc mai bun care să pună capăt acestui trafic decât cel de a

întări insula Ronda, situată puțin mai sus de Tabatinga, și de a așeza acolo o garnizoană de pază.

Era și aceasta o soluție și de atunci granița celor două state trece prin mijlocul insulei.

Mai sus de ea fluviul este peruan și, după cum am mai spus, poartă numele de Marañon.

Mai jos el este brazilian și se numește Amazon.

În seara zilei de 25 iunie, jangada se opri la Tabatinga, primul oraș brazilian așezat pe malul stâng, la izvoarele râului căruia îi poartă numele, și care ține de parohia San Paolo, aflată mai jos, pe malul drept.

Joam Garral hotărâse să poposească acolo treizeci și șase de ore, pentru ca oamenii să se poată odihni. Pornirea urma să aibă loc abia în dimineața zilei de 27.

Primejdia de a cădea pradă Tânțarilor era aici poate mai mică decât la Iquitos, astfel că Yaquita și copiii săi își arătară dorința de a coborî pe uscat și de a vizita târgușorul.

În prezent, populația din Tabatinga numără vreo patru sute de locuitori, aproape toți indieni, cuprinzând în această cifră și pe cei care rătăcesc din loc în loc pe malurile Amazonului și ale micilor lui afluenți.

Postul de pază de pe insula Ronda fusese părăsit de câțiva ani și mutat chiar la Tabatinga. Se poate spune, deci, că și acesta este un oraș de garnizoană, dar în realitate garnizoana numără doar nouă soldați, aproape toți indieni, și un sergent, care este adevăratul conducător al localității.

Micul fort este așezat pe platforma unui dâmb înalt de vreo treizeci de picioare, în care sunt cioplite treptele unei scări șubrede. Locuința comandantului este alcătuită din două colibe așezate în unghi drept, iar soldații au o baracă lunguiată, ridicată la o sută de pași mai departe, la poalele unui copac uriaș.

Această așezare de colibe s-ar asemăna încă totul cu satele sau cătunele împrăștiate pe malurile fluviului, dacă deasupra unei gherete, totdeauna văduvă de santinelă, nu s-ar înălța prăjina unui steag împodobit cu culorile braziliene și dacă patru tunuri mici de bronz n-ar sta acolo, gata să bombardeze la nevoie orice navă care nu s-ar supune ordinelor.

Satul propriu-zis este așezat dincolo de platou. Un drum, care nu-i decât o râpă umbrată de ficuși și de miritis, te duce la el în câteva minute. Acolo, pe

un țărm abrupt, cu noroiul crăpat, se înalță vreo douăsprezece case acoperite cu frunze de palmier boiassu, aşezate în jurul unei piețe.

Înfățișarea generală nu poate stârni interesul, dar împrejurimile sunt încântătoare, îndeosebi la gura râului Javary, atât de lată încât cuprinde între brațele sale arhipelagul insulelor Aramasa. Pe acolo întâlnești pâlcuri de copaci falnici, iar printre ei, un mare număr de palmieri ale căror fibre sunt folosite la împletiturile hamacurilor și a plaselor de pescuit, din care o parte sunt destinate negoțului. Într-un cuvânt, ținutul acesta se numără printre cele mai pitorești din tot cursul Amazonului de Sus.

De altfel, Tabatinga este hărăzită să devină peste puțină vreme o așezare destul de însemnată și ea va cunoaște o dezvoltare rapidă. Acolo vor trebui să se opreasă vapoarele braziliene care urcă pe fluviu și cele peruanе care coboară. Tot acolo se va face schimbul de încărcături și de călători. Unui sat englezesc sau american nu i-ar trebui nici atât ca să se transforme, în câțiva ani, într-un important centru comercial.

Fluviul e nespus de frumos prin aceste părți. Desigur efectul mareelor nu ajunge până la Tabatinga, așezată la șase sute de leghe departe de Atlantic. Nu se întâmplă același lucru cu «pororoca», acest fenomen de împotrivire, care, atunci când soarele intră în opozиie cu vreo planetă, umflă timp de trei zile apele Amazonului și le respinge cu o viteză de șaptesprezece kilometri pe oră. Se spune că acest curent se prelungesc până la frontiera braziliană.

A doua zi, la 26 iunie, înainte de gustarea de dimineată, familia Garral se pregăti să coboare pe țărm ca să viziteze orășelul.

Dacă Joam, Benito și Manoel puseseră în repetate rânduri piciorul în orașele imperiului brazilian, pentru Yaquita și fiica ei situația era diferită. Le întâlneau acum pentru prima dată.

Este lesne de închipuit cât preț puneau ele pe această vizită.

Și dacă Fragoso cutreierase și el până atunci ținuturile de mijloc ale Americii, în calitatea lui de bărbier rătăcitor, la rândul ei Lina, ca și Tânăra-i stăpână, nu călcase încă pe pământ brazilian.

Dar, înainte de a părăsi jangada, Fragoso se duse la Joam Garral și avu cu el următoarea con vorbire:

— Domnule Garral, îi spuse el, din ziua în care m-ați luat la ferma din Iquitos, m-ați adăpostit, m-ați hrănit și m-ați îmbrăcat, într-un cuvânt m-ați primit cu atâta ospitalitate, că vă datorez...

— Nu-mi datorezi absolut nimic, prietene, îi răspunse Joam Garral. Așadar, nu mai stăru... .

— Vai, liniștiți-vă, strigă Fragoso, nu sunt deloc în stare să vă răsplătesc! Mai adaug la cele de mai sus că m-ați luat și pe plută, dându-mi astfel putință să cobor fluviul. Dar iată-ne ajunși pe pământul Braziliei, pe care, după cum se pare, eu nu trebuia să-l mai văd! Fără liana aceea...

— Către Lina, numai către Lina trebuie să-ți îndrepți recunoștința, spuse Joam Garral.

— Știi prea bine, răspunse Fragoso, și n-am să uit niciodată ce-i datorez ei, dar nici ce vă datorez dumneavoastră.

— S-ar spune că ai venit să-ți iezi rămas bun, Fragoso! Vrei cumva să rămâi la Tabatinga?

— Nicidcum, domnule Garral, de vreme ce mi-ați îngăduit să vă însotesc până la Belem unde voi putea, cel puțin aşa nădăjduiesc, să mă apuc iar de meseria mea.

— Atunci, dacă-i aşa, ce vrei să-mi ceri, prietene?

— Vreau să vă întreb dacă ați avea ceva împotrivă să-mi exercit pe drum meseria. Nu trebuie să-mi pierd îndemânarea, și, de altfel, nu le-ar sta rău câtorva gologani în buzunarul meu, mai ales dacă-i câștig cinstit. Știți, domnule Garral, un bărbier care se pricepe puțin și la coafură, nu îndrăznesc să spun și la medicină, din respect pentru domnul Manoel, găsește oricând de lucru prin satele de pe Amazonul de Sus.

— Poate printre brazilieni, răspunse Joam Garral, căci în privința băştinașilor...

— Vă cer iertare, răspunse Fragoso, dar mai ales printre băştinași! Nu, nu pentru barbă, căci natura s-a arătat destul de zgârcită față de ei cu asemenea podoabă, dar acestor sălbatici, bărbăți și femei, grozav le mai place să le potrivesc pieptănătura după ultima modă! Nu trebuie să stau mai mult de zece minute în piața din Tabatinga, mânuind cu pricepere diabolo-ul ăsta – știți, jucăria îi atrage la început – că în jurul meu se și adună o droarie de indieni și indiene. Să-i vedeți cum se mai ceartă pentru mine! De-aș rămâne aici o lună, întregul trib ticunas mi-ar trece prin mâna. S-ar afla de îndată că «fierul care încrătește» – aşa-mi spun ei – s-a întors la Tabatinga! Am mai trecut pe aici în două rânduri, și foarfecele și pieptenul meu au făcut minuni. Dar nu e bine să treci prea des pe aceeași piață. Doamnele indiene nu se coafează în fiecare zi cum fac elegantele noastre din orașele braziliene. Nu!

Odată gătite, le ajunge pentru un an de zile, și vreme de un an folosesc toate mijloacele să păstreze turnul ce l-am înălțat pe capul lor, cu oarecare talent, îndrăznesc s-o spun! În curând se împlinește anul de când n-am mai fost la Tabatinga. O să-mi găsesc toate monumentele în paragină și, dacă nu v-ați supăra, domnule Garral, aş dori să mă fac pentru a doua oară demn de faima pe care mi-am cucerit-o pe aceste meleaguri. În primul rând e vorba de bani, nu de amor propriu, vă rog să mă credeți!

— Fă cum vrei, prietene, răspunse Joam Garral, numai grăbește-te! Nu stăm decât o zi la Tabatinga, și mâine în zori plecăm.

— N-o să pierd o clipă, răspunse Fragoso. Să-mi iau doar sculele și cobor îndată!

— Du-te, Fragoso! zise Joam Garral. Fie ca banii să cadă ca ploaia în buzunarele tale!

— Ar fi într-adevăr o ploaie binefăcătoare, din cele care nu s-au abătut niciodată cu găleata asupra credinciosului dumneavoastră servitor!

Acestea fiind zise, Fragoso o șterse repede.

După o clipă, toată familia, în afara de Joam Garral, ajunse pe uscat. Jangada se apropiase destul de țărm pentru ca debarcarea să se facă ușor. O scară dărăpănată, scobită în mal, le îngădui vizitatorilor să ajungă sus, pe platou.

Yaquita și ai săi fură primiți de comandantul fortului, un biet amărât, care cunoștea totuși regulile ospitalității și care-i pofti să ia masa în locuința lui. Ici-colo umblau cei câțiva soldați ai postului, în vreme ce în pragul cazărmii se iveau nevestele lor, indiene din tribul ticunas, alături de niște copii.

În loc să primească gustarea oferită de sergent, Yaquita îl pofti pe comandant și pe nevasta lui să vină să prânzească la ei, pe bordul jangadei.

Comandantul nu se lăsă rugat și întâlnirea fu hotărâtă pentru ora unsprezece.

Până atunci, Yaquita, fiica ei și Tânăra mulatră, însotite de Manoel, plecară să se plimbe prin împrejurimile fortului, lăsându-l pe Benito să plătească taxele de trecere, căci sergentul era totodată și căpetenia vamei, și comandantul militar.

După ce avea să pună la punct aceste lucruri, potrivit obiceiului său, Benito urma să se ducă să vâneze prin pădurile învecinate. De data aceasta Manoel n-a vrut să meargă cu el.

Între timp, părăsise și Fragoso pluta; dar, în loc să urce la fort, el se îndreptă spre sat, străbătând râpa care se deschidea pe dreapta, la înălțimea malului. Pe drept cuvânt, se bizuia mai degrabă pe clientela băştinașă din Tabatinga decât pe cea din garnizoană. Fără îndoială că nevestele soldaților ar fi fost bucuroase să încapă pe mâinile lui pricepute; dar bărbății nici nu se gândeau să azvârle câțiva gologani de hatârul cochetelor lor jumătăți.

Veselul bărbier știa că la indieni va fi altfel. Bărbăți și neveste îl vor primi cât se poate de bine.

Iată-l deci pe Fragoso urcând drumeagul umbrit de ficuși semetii și ajungând în cartierul central din Tabatinga.

Numai ce s-a oprit în piață, că s-a și răspândit vestea sosirii cunoscutului bărbier, pe care-l înconjurără degrabă.

Fragoso n-avea nici ladă mare, nici tobă, nici goarnă ca să-și atragă clienții, nici trăsură cu alămuri strălucitoare, felinare luminoase și pereți îmbodobiți cu oglinzi, nici umbrelă uriașă, nici altceva care ar fi putut stârni curiozitatea publicului, cum se obișnuiește pe la bâlciori! Nu! Avea în schimb diabolo-ul pe care-l mânuia cu multă pricepere. Cu ce îndemânare aşeza capul de broască testoasă, care slujea de bilă, pe vârful ascuțit al bețișorului! Cu câtă grație făcea bila să descrie acea curbă precisă a cărei valoare matematicienii poate n-au calculat-o încă; ei care au determinat, totuși, faimoasa curbă a «câinelui ce-și urmează stăpânul».

Toți băştinașii se strânsaseră acolo, bărbăți, femei, bătrâni, copii, în îmbrăcămîntea lor primitivă, cu ochii și urechile ațintite la el. Simpaticul bărbier își făcea obișnuita reclamă, jumătate în portugheză, jumătate în graiul ticuna, pe un ton foarte vesel.

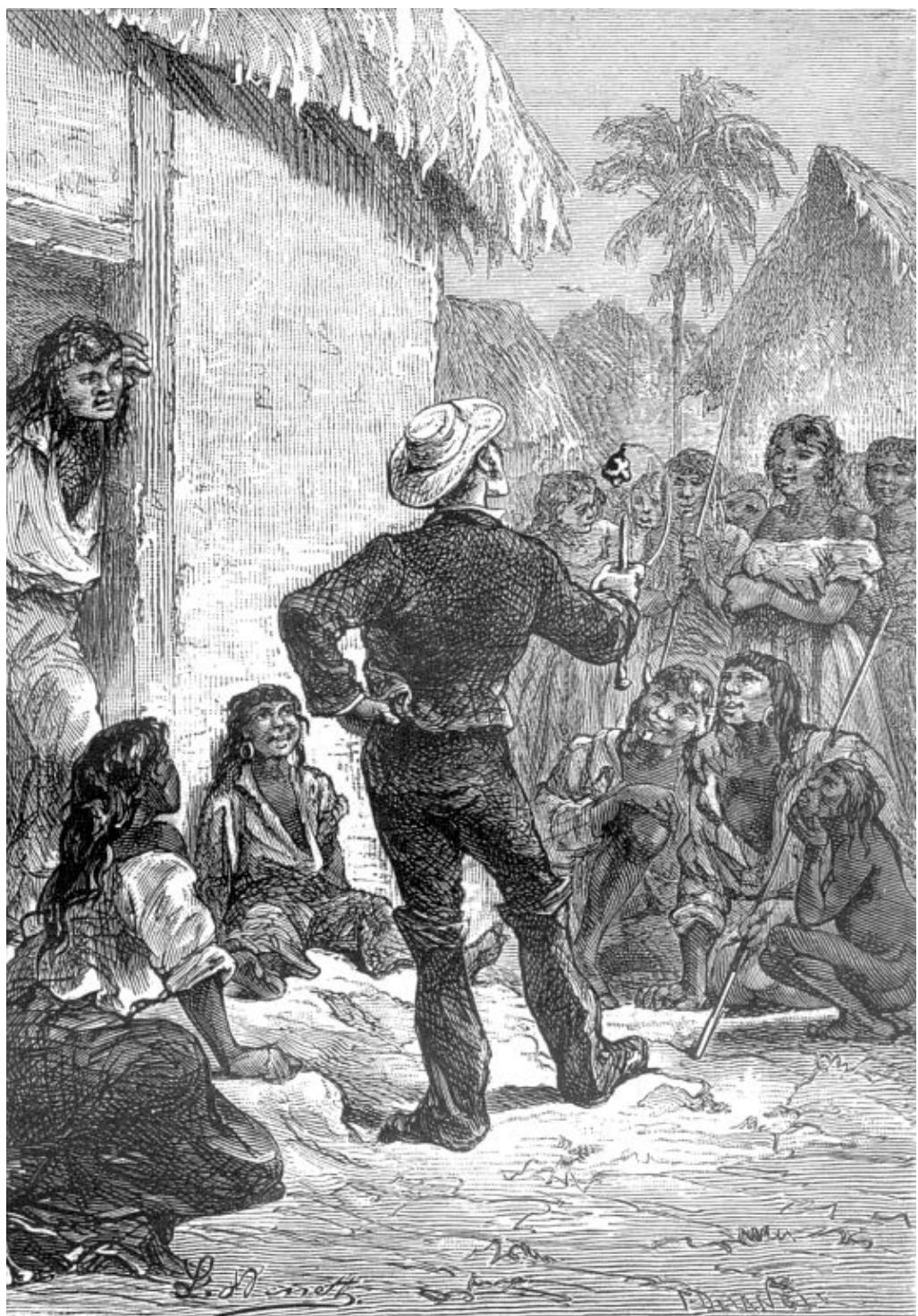
Le spunea ceea ce spun toți șarlatanii care-și pun serviciile în slujba publicului, fie că-s niște Figaro spanioli, fie că-s peruchieri francezi. În fond, aceeași îndrăzneală, aceeași cunoaștere a slăbiciunilor omenești, aceleași glume răsuflate, aceeași îndemânare voioasă, iar din partea băştinașilor aceeași uimire, aceeași curiozitate, aceeași credulitate pe care o întâlnim și la gură-cască din lumea civilizată.

Așadar, zece minute mai târziu, publicul era câștigat și se înghesuia pe lângă Fragoso, aşezat într-o «loja» din piață, un fel de prăvălie folosită drept cârciumă.

Loja era a unui brazilian care locuia la Tabatinga. Cu câteva centime, băştinașii puteau cumpăra de acolo băuturile obișnuite, dar mai ales assai.

Aceasta este o licoare densă, extrasă din fructele unui palmier, și se bea din jumătăți de tărtăcuțe, foarte des întrebuințate în bazinul Amazonului și numite «cuii».

Bărbați și femei se înghesuiau care mai de care să se aşeze pe scaunul bărbierului. Foarfecele lui Fragoso nu-și găsea întrebuințare, deoarece nu se punea problema să taie pletele acelea bogate și mătăsoase; dar cât de folositoare aveau să-i fie pieptenul și fierul ce se încingea alături, pe un grătar cu jeratic!

Și cum mai îmbia artistul mulțimea!

— Uitați-vă, uitați-vă, prieteni, să vedeți ce mult are să țină pieptănătura, dacă n-o să vă culcați pe ea! O să vă ajungă pentru un an, iar pieptănăturile astea sunt cele mai moderne la Belem și la Rio de Janeiro! Doamnele de onoare ale reginei nu sunt mai grozav împodobite, și, luati seama, nu fac deloc economie la pomadă!

Nu! Nu făcea economie! De fapt nu era decât un fel de grăsime amestecată de el cu sucul unor flori, care întărea părul, asemeni cimentului.

Aceste monumente înălțate de mâna lui Fragoso, întrunind toate stilurile arhitecturale, puteau fi numite, pe bună dreptate, edificii capilare. Bucle, inele, cârlionți, noduri, pătrățele, încrățituri, tăvăluguri, tirbușoane, moațe, toate își aveau locul lor. Nimic nu era fals, nici cocurile, nici coada, nici adaosurile. Pletele lor nu erau ca pădurile slabite prin tăieri sau rărite prin cădere, ci mai degrabă niște păduri virgine! Totuși, Fragoso nu se dădea în lături să mai adauge câteva flori naturale, două-trei oase lungi de pește, podoabe delicate din os sau aramă, pe care le aduceau elegantele din partea locului. Cu siguranță că frumoasele din timpul Directoratului ar fi râvnit la aceste pieptănături de înaltă fantezie, cu trei și patru etaje, iar marele Leonard s-ar fi încchinat el însuși în fața concurrentului său de peste ocean!

Monedele începură atunci să curgă în buzunarul lui Fragoso, iar el le primea cu vădită mulțumire. Dar era de prevăzut că se va înnopta înainte să poată isprăvi cu toată clientela ce se aduna văzând cu ochii. Nu numai locuitorii din Tabatinga se înghesuiau în fața lojii. Vestea sosirii lui Fragoso mersese repede. Veneau acum băştinași din toate părțile: ticunași de pe malul stâng al fluviului, mayorunași de pe malul drept, laolaltă cu cei ce locuiau pe malurile râului Cajuru, sau cei din satele de pe Javary.

De aceea, în piață din centru se formase un sir lung de nerăbdători. Fericiții și fericitele ieșiți din mâna lui Fragoso umblau mândri de la o casă la alta, se împăunau, fără să îndrăznească totuși să clatine capul prea tare, ca niște copii mari ce erau.

Trecu ora prânzului, dar preaocupatul coafor nu se putu întoarce pe plută, la masă, aşa că trebui să se mulțumească cu puțin rachiu, cu făină de manioc și ouă de broască țestoasă, pe care le înfulecă repede între două mânuiri ale fierului.

Recolta era la fel de bună și pentru cărciumar, căci toate aceste operațiuni erau însotite de înghițirea unei mari cantități de băutură, scoasă din beciul

lojii. Trecerea faimosului Fragoso, coaforul obișnuit și în același timp excepțional al triburilor de pe Amazonul de Sus, era un eveniment de seamă pentru orașul Tabatinga!

Capitolul XIII

Torres

Pe la șase seara, Fragoso, rupt de oboseală, era încă acolo și se temea că va fi silit să rămână toată noaptea ca să mulțumească toată mulțimea.

În piață sosi tocmai atunci un străin care, văzând îmbulzeala localnicilor, se apropie de cârciumă.

Străinul îl privi câteva clipe pe Fragoso cu oarecare neîncredere. Apoi, mulțumit de cele constatare, intră în lojă.

Era un om de vreo treizeci și cinci de ani. Purta un costum de călătorie destul de arătos, care-i dădea o înfățișare plăcută. Dar barba lui neagră și părul cam prea lung, în care de bună seamă că nu intrase de mult o foarfecă, aveau mare nevoie de serviciile unui frizer.

— Bună ziua, prietene, spuse el, lovindu-l ușor pe Fragoso pe umăr.

Auzind cele câteva cuvinte rostite într-o braziliană curată și nu în dialectul pestriț al băştinașilor, Fragoso întoarse capul.

— Un concetățean? întrebă el, continuând să răsucească buclele răzvrătite ale unui cap de mayorunează.

— Da, răsunse străinul, un concetățean care ar avea nevoie de serviciile dumitale.

— Cum să nu, îndată! zise Fragoso. Să isprăvesc numai cu doamna!

Și o făcu din două mânuiri ale fierului.

Cu toate că ultimul venit n-ar fi avut dreptul să ocupe locul rămas liber, străinul se așeză totuși pe scaun, fără să stârnească niciun protest din partea băştinașilor cărora le-o luase înainte.

Fragoso puse la o parte fierul, luă foarfecă și întrebă cu obișnuință profesională:

— Ce dorește domnul?

— Să-mi tunzi barba și părul, răsunse străinul.

— După cum vi-i voia, zise Fragoso, înfigând pieptenele în chica deasă a clientului.

Urmă apoi rândul foarfecii.

— Veniți de departe? întrebă Fragoso, care nu putea lucra fără o mare risipă de cuvinte.

— De prin părțile Iquitos-ului.

— Ia uite, ca și mine! strigă Fragoso. Am coborât pe Amazon, de la Iquitos la Tabatinga! Puteți să-mi spuneți cum vă cheamă?

— Fără-ndoială, răsunse străinul. Mă numesc Torres.

Când părul clientului său fu scurtat «după ultima modă», Fragoso începu să-i potrivească și barba; dar, în clipa aceea, privindu-l drept în față cu atenție, se opri din lucru, apoi continuă și în cele din urmă îi spuse:

— Știți, domnule Torres... Figura dumneavoastră mi se pare cunoscută!... Ne-am mai întâlnit oare pe undeva?

— Nu cred! răsunse Torres, hotărât.

— Atunci mă înșel, zise Fragoso. Și se puse din nou pe lucru.

După o clipă, Torres încercă să continue discuția întreruptă de întrebarea lui Fragoso.

— Cu ce ai venit de la Iquitos?

— De la Iquitos la Tabatinga?

— Da.

— Pe bordul unei plute, mulțumită unui fermier binevoitor care coboară pe Amazon cu familia lui.

— Mare noroc ai avut, prietene! Oare fermierul dumitale n-ar vrea să mă ia și pe mine?

— Deci mergeți și dumneavoastră în jos, pe fluviu?

— Ai ghicit.

— Până la Para?

— Nu, doar până la Manao, unde am niște treburi.

— Gazda mea este un om tare cumsecade și cred că v-ar face cu plăcere această înlesnire.

— Crezi?

— Sunt aproape sigur.

— Și cum se numește fermierul acesta? întrebă Torres, ca-ntr-o doară.

— Joam Garral, răsunse Fragoso.

Totodată șopti pentru sine:

«Cu siguranță c-am mai văzut undeva mutra asta!» Torres nu era omul care să lase baltă o discuție ce părea să-l intereseze, și pricina e lesne de înțeles.

— Așadar, zise el, socoți că Joam Garral mă va primi pe pluta lui?

— Vă repet că sunt încredințat de asta, răsunse Fragoso. Dacă făcut-o pentru un amărât ca mine, cum să n-o facă pentru un compatriot de-al lui!

— Și e singur pe plută?

— Nu, răsunse Fragoso. Vă spuneam că îl însoțește întreaga familie – de oameni cumsecade, vă asigur – și mai are cu el o echipă de indieni și de negri, care fac parte din personalul fermei.

— E bogat fermierul ăsta?

— Cu siguranță, zise Fragoso, foarte bogat. Numai pluta de lemn și încărcătura de pe ea înseamnă o adevărată avere!

— Așadar, Joam Garral a trecut granița braziliană cu toată familia? continuă Torres.

— Da, cu soția, fiul, fiica sa și logodnicul acesteia, răsunse Fragoso.

— Ah! Deci are și o fată?

— O fată încântătoare.

— Și urmează să se mărite?...

— Da, cu un Tânăr destoinic, zise Fragoso, un medic militar din garnizoana de la Belem, care o va lua de nevastă de îndată ce vom ajunge la capătul călătoriei.

— Atunci, s-ar spune că e vorba de o călătorie de logodnă, zise Torres, zâmbind.

— Călătorie de logodnă, de placere și de afaceri, răsunse Fragoso. Doamna Yaquita și fiica ei n-au pus niciodată piciorul pe pământul brazilian, iar Joam Garral, de când a intrat la ferma bătrânului Magalhaes, e prima dată că trece granița.

— Îmi închipui că familia este însoțită și de câțiva servitori, zise Torres.

— Așa-i, răsunse Fragoso, bătrâna Cybele, de cincizeci de ani slujitoare la fermă, și o mulată drăgălașă, domnișoara Lina, care este mai degrabă prietena decât camerista tinerei stăpâne. Ah! Ce adorabilă ființă! Ce suflet și ce ochi are! Și părurile ei despre orice lucru, dar mai ales despre liane...

Pornit pe calea asta, Fragoso nu s-ar mai fi putut opri, iar Lina ar fi continuat să fie obiectul aprecierilor lui entuziaste, dacă Torres nu s-ar fi ridicat de pe scaun, făcând loc unui alt client.

— Cât îți datorez? îl întrebă el pe bărbier.

— Nimic, răsunse Fragoso. Între compatrioți care se întâlnesc la graniță nu poate fi vorba despre aşa ceva!

- Totuși, zise Torres, aş vrea...
— Bine, lăsați c-o să ne-nțelegem noi mai târziu, pe plută.
— Dar nu știu, continuă Torres, nu știu dacă am să îndrăznesc să-i cer lui Joam Garral să-mi îngăduie...
- Nu șovăiți! zise Fragoso. Dacă vreți, am să-i spun eu și va fi foarte fericit să vă poată face acest serviciu.

În minutul acesta se iviră în ușa lojii Manoel și Benito care, după ce luaseră masa, veniseră în târg să-l vadă pe Fragoso în exercițiul funcțiunii.

Torres se întoarse către ei și zise imediat:

- Ia uite! Doi tineri pe care-i cunosc, sau mai degrabă îi recunosc!
— Îi recunoașteți? întrebă Fragoso, destul de uimit.
— Da, fără îndoială! Acum o lună, în pădurile din Iquitos, dânsii m-au scos dintr-o mare încurcătură!
— Dar sunt chiar Benito Garral și Manoel Valdez.
— Știu! Mi-au spus atunci cum îi cheamă, dar nu mă așteptam să-i regăsesc aci!

Torres înainta spre cei doi tineri, care-l priveau fără să-l recunoască, și-i întrebă:

- Nu vă mai amintiți de mine, domnilor?
— Stați puțin, răsunse Benito. Domnul Torres, dacă nu mă-nșel; dumneavoastră sunteți cel care ați avut niște necazuri cu o guariba în pădurea din Iquitos?...
— Chiar eu, domnilor, răsunse Torres. De șase săptămâni merg pe Amazon la vale și iată-mă trecând granița odată cu dumneavoastră!
— Încântat să vă revăd, zise Benito, cred însă că n-ați uitat că v-am poftit să veniți la ferma tatălui meu?
— Și bine ați fi făcut dacă veneați, domnule! Asta v-ar fi îngăduit ca până la plecarea noastră să vă odihniți de oboseala drumului, și apoi să coborâți cu noi până la graniță! Ați fi scutit atâtea zile de mers!
— Aveți dreptate, răsunse Torres.
— Compatriotul nostru nu se oprește la graniță. Merge până la Manao, spuse atunci Fragoso.
— Foarte bine, răsunse Benito, dacă dorîți să veniți la bordul jangadei, veți fi bine primit și sunt sigur că tatăl meu va fi bucuros să vă găzduiască.
— Cu placere! Vă rog îngăduiți-mi să vă mulțumesc dinainte, răsunse Torres.

Manoel nu luase parte la discuție. Îl lăsa pe îndatoritorul Benito să-și ofere serviciile, iar el îl cerceta cu atenție pe Torres, al cărui chip nu-i plăcea deloc. Într-adevăr, era o lipsă totală de sinceritate în ochii acestui om, a cărui privire se ferea de a celorlalți, temându-se parcă să se ațintească undeva; dar Manoel nu-și mărturisi gândul, ca să nu lovească într-un compatriot pe care se cuvenea să-l ajute.

— Domnilor, sunt gata să merg cu dumneavoastră în port.

— Poftiți! răsunse Benito.

După un sfert de oră, Torres era pe bordul jangadei. Benito i-l prezentă lui Joam Garral, istorisindu-i împrejurările în care se întâlniseră și cerându-i îngăduința de a-l duce pe Torres până la Manao.

— Sunt bucuros, domnule, că vă pot fi de folos, zise Joam Garral.

— Vă mulțumesc, răsunse Torres care, în clipa când să dea mâna cu gazda, șovăi fără voia lui.

— Plecăm mâine în zori, adăugă Joam Garral. Așadar, vă puteți instala pe plută...

— O, instalarea mea nu va dura mult! răsunse Torres. Persoana mea și nimic altceva.

— Sunteți la dumneavoastră acasă, zise Joam Garral.

În aceeași seară, Torres lua în stăpânire o cabină vecină cu a bărbierului.

Acesta se întoarse abia la opt seara pe jangadă și se porni să-și depene isprăvile în fața tinerei mulatre, repetându-i, nu fără oarecare mândrie, că faima ilustrului Fragoso a crescut și mai mult în bazinul Amazonului de Sus.

Capitolul XIV

Coborând mai departe

A doua zi dimineață, la 27 iunie, jangada fusese dezlegată de țărm încă din zori și-și continua drumul împinsă de curentul fluviului.

Pe bord se afla un nou călător. La drept vorbind, de unde venea acest Torres? Nu prea știa nimeni. Unde se ducea? Spusese că la Manao. De altfel, Torres se ferise să dea amănunte cu privire la trecutul său ori la meseria pe care o exercita cu două luni în urmă, și nimeni de pe plută nu bănuia că printre ei se află un fost pândar de codru. Joam Garral nu voise să umbrească prin întrebări săcâitoare binele ce i-l făcea.

Fermierul îl luase la bord dintr-un sentiment de omenie. În mijlocul acestui pustiu al Amazonului, mai ales pe vremea când corăbiile cu aburi nu brăzdau încă fluviul, era foarte greu să găsești un mijloc de transport sigur și iute. Ambarcațiunile nu mergeau cu regularitate, astfel că, în cea mai mare parte din timp, călătorul era silit să străbată pe jos pădurile. Aşa umblase Torres și ar mai fi continuat să umble dacă n-ar fi avut marele noroc de a fi primit pe bordul jangadei.

De când le povestise Benito în ce împrejurări îl întâlnise pe Torres, prezentările erau făcute și acesta se putea simți întocmai călătorului de pe un transatlantic, liber să ia parte la viața comună sau să stea deoparte, după cum îi place. Din atitudinea lui, cel puțin din primele zile, se vedea limpede că Torres nu căuta să pătrundă în viața familiei Garral. Stătea cât mai retras, răspundea când era întrebat, dar nu provoca niciodată discuții.

Singurul cu care se arăta mai apropiat, mai vorbăreț, era Fragoso. Oare nu-i datora veselului său tovarăș călătoria pe plută? Uneori îl descosea despre situația familiei Garral la Iquitos, despre simțămintele tinerei fete pentru Manoel Valdez, și asta nu fără anumite ocolișuri. Cel mai adesea, dacă nu se plimba singur pe puntea din față a jangadei, rămânea în cabina lui.

Mânca împreună cu Joam Garral și ai săi, dar stătea mai mult tăcut și se ridica imediat ce se isprăvea masa.

În cursul dimineții, jangada trecu printre insulele pitorești cuprinse între gurile râului Javary. Acest însemnat affluent al Amazonului, care curge în direcția sud-vest, s-ar părea că nu este stânjenit în drumul său de la izvor și până la vărsare de nicio insuliță sau vârtej. Gurile sale au o lățime de aproape trei mii de picioare și se deschid la o depărtare de câteva mile mai sus de locul pe care era așezat odinioară orașul cu același nume, pentru care spaniolii și portughezii s-au luptat multă vreme.

Până în dimineața zilei de 30 iunie, călătoria s-a desfășurat fără vreo întâmplare deosebită. Întâlnneau ambarcațiuni care lunecau pe lângă țărm, prinse una de alta, astfel încât puteau fi conduse de un singur băstinaș. «*Navigar de bubina*», aşa le numesc cei din partea locului, adică navigație pe încredere.

Depășiră în curând insula Araria, arhipelagul insulelor Calderon, insula Capiatu și multe altele, ale căror nume n-au ajuns încă la urechile

geografilor. La 30 iunie, pilotul le arăta, pe partea dreaptă, sătucul Jurupari-Tapera, unde poposiră două-trei ceasuri.

Manoel și Benito merseră să vâneze prin apropiere și aduseră câteva păsări, bine primite la bucătărie. Totodată, cei doi băieți au prins și un animal, de care un naturalist s-ar fi bucurat mai mult decât bucătăreasa de pe jangadă.

Era un patruped de culoare cenușie, semănând puțin cu un terra-nova mare.

— Un furnicar tamanoar! strigă Benito, aruncându-l pe puntea jangadei.

— Și încă un exemplar grozav, căruia nu i-ar sta rău în colecția unui muzeu, adăugă Manoel.

— Ați prins greu lighioana asta ciudată? întrebă Minha.

— Da, surioară, răspunse Benito, și am avut noroc că nu erai tu de față ca să ne ceri să-l crățăm! Ah, câinii ăștia au șapte vieți și mi-au trebuit trei gloanțe ca să-l dobor pe cel de aici!

Era un tamanoar foarte frumos, cu coada lungă și coama cenușie, cu botul ascuțit pe care și-l vâră prin furnicare – furnicile fiind principala lui hrana – cu labele lungi și subțiri, îñarmate cu unghii ascuțite având aproape 15 cm, care se pot închide ca degetele unei mâini. Dar ce mai mâna are tamanoarul! Când apucă cu ea ceva, trebuie să i-o tai ca să dea drumul prăzii. De aceea, călătorul Emile Carrey a spus, pe bună dreptate, că «însuși tigrul pierde în această strânsoare».

În dimineața de 2 iulie jangada sosea la San-Pablo-de-Olivença, după ce se strecurase printre nenumărate insule, acoperite de verdeață în orice anotimp, umbrite de copaci falnici, dintre care cele mai însemnante purtau numele de Jurupari, Rita, Maracanatena și Cururu-Sapo. De câteva ori pluta a trebuit să treacă pe lângă vârsarea unor afluenți mici, cu ape negre.

Coloritul acestor ape este un fenomen destul de ciudat și îl întâlnim numai la unii afluenți ai Amazonului, mai mari sau mai mici.

Manoel le atrase atenția asupra întunecimii acestei culori, pe care o puteau deosebi net la suprafața apelor albicioase ale fluviului.

— S-au dat mai multe explicații acestui colorit, spuse el, dar cred că nici cele mai savante n-au fost satisfăcătoare.

— Apele acestea sunt de-a dreptul negre, cu minunate reflexe aurii, spuse Minha, arătând o ușoară pânză cafenie care atingea pluta.

— Da, scumpă Minha, răspunse Manoel, iar Humboldt a văzut, ca și tine, reflexele acestea ciudate. Dar, dacă te uiți mai bine, vezi că acest amestec bate mai mult în culoarea sepiei.

— Bun, strigă Benito, încă un fenomen asupra căruia savanții nu se pot înțelege!

— În privința asta ar fi poate mai nimerit să cunoaștem părerea crocodililor, a delfinilor și a lamantinilor, zise Fragoso, pentru că de obicei acestora le place să se zbenguiască prin apele negre.

— Într-adevăr, ele atrag mai ales aceste animale, răspunse Manoel. De ce anume? Ar fi foarte greu de spus! Oare culoarea asta s-o datoră faptului că apele conțin particule de hidrogen carbonat, sau pentru că albia lor este alcătuită din straturi de turbă străbătute de zăcăminte de huilă și antracit? Ori este datorată uriașei cantități de plante microscopice pe care le cară? În privința asta nimic nu e sigur. În orice caz, sunt foarte bune de băut, uimitor de răcoritoare într-o asemenea climă, nu-ți lasă niciun gust rău și sunt cu desăvârșire nevătămătoare. Ia puțin din apa asta, dragă Minha, poți s-o bei fără teamă.

Apa era limpede și rece. Ar fi putut înlocui prea bine apele de masă gazoase, atât de obișnuite în Europa. Scoaseră câteva găleți și pentru bucătărie.

După cum am mai spus, în zorii zilei de 2 iulie, jangada sosise la San-Pablo-de-Olivanca, unde se fac șiraguri dintr-acelea lungi de mătănii, tăiate din coajă de «coco de piassaba». Ele alcătuiesc obiectul unui comerț foarte susținut. Poate pare ciudat că vechii stăpânitori ai acestor ținuturi, tupinambii și tupinichii, au ajuns să aibă ca principal meșteșug confecționarea acestor obiecte de cult catolic. Dar, la urma urmelor, de ce nu? Indienii de azi nu mai sunt ca indienii de odinioară. În loc să umble înveșmântați în costumul național, cu cununa de pene de aras, cu arcuri și sarbacane, ei folosesc acum veșmântul american, pantalonul alb, poncho-ul din bumbac, țesut de nevestele lor care sunt foarte pricepute în această îndeletnicire.

Deși este un oraș destul de important, San-Pablo-de-Olivença nu are mai mult de două mii de locuitori, pripășiți din toate triburile învecinate. Azi principalul centru de pe Amazonul de Sus, San-Pablo-de-Olivença n-a fost la început decât o simplă misiune, întemeiată prin 1692 de carmeliții portughezi și cucerită apoi de misionarii iezuiți.

Mai întâi, ținutul a fost al omaguașilor, al căror nume înseamnă «capete turtite». Denumirea aceasta li se trăgea de la obiceiul barbar pe care-l aveau mamele băştinașe de a strânge între două scândurele capetele noilor născuți, astfel încât să le dea o formă lunguiată, foarte la modă pe atunci. Dar, ca orice modă, s-a schimbat și aceasta: capetele și-au recăpătat forma lor naturală, iar în prezent nu se mai vede nici urmă din vechea deformatie la craniile acestor fabricanți de mătănii.

Toată familia, în afară de Joam Garral, coborî pe uscat. Nici Torres nu se arăta dornic să viziteze San-Pablo-de-Olivanca, deși se părea că nu mai fusese pe acolo.

Hotărât lucru, aventurierul era pe cât de tăcut, pe atât de puțin curios.

Benito realiză cu ușurință niște schimburi de mărfuri, completând astfel încarcatura jangadei. El și familia lui se bucurară de o foarte bună primire din partea autoritaților din oraș, căpetenia pieții și șeful vamei, pe care îndeletnicirile lor nu-i împiedicau să facă și negoț. Ei încredințară chiar Tânărului negustor unele produse, pentru ca acesta să le vândă în numele lor, fie la Manao, fie la Belem.

Orașul era alcătuit din vreo șaizeci de case, construite pe un platou care încununa malul fluviului. Câteva dintre aceste colibe aveau acoperișul din țiglă, lucru rar întâlnit prin partea locului.

Comandantul, locotenentul său și șeful poliției primiră să ia masa pe plută și fură ospătați de Joam Garral cu toată cinstea cuvenită, funcțiilor lor.

În timpul mesei, Torres se arăta mai vorbăreț ca de obicei. Povesti despre călătoriile sale prin Brazilia, ca unul care părea să cunoască bine țara.

Dar, în timp ce vorbea despre călătoriile pe care le făcuse, Torres nu uită să-l întrebe pe comandant dacă cunoștea orașul Manao. Dacă colegul lui de acolo se afla în perioada aceea în localitate și dacă judecătorul de drept, întâiul magistrat al provinciei; obișnuia să lipsească în anotimpul călduros. Punând aceste întrebări, Torres privea atent, cu coada ochiului, spre Joam Garral. O făcea atât de stăruitor, încât Benito băgă de seamă, cu uimire, și-și spuse că tatăl său ascultă cu deosebită luare-aminte întrebările acelea ciudate ale lui Torres.

Comandantul din San-Pablo-de-Olivença îl asigură pe aventurier că autoritațile nu lipseau din Manao în perioada aceea și-l rugă chiar pe Joam Garral să le transmită salutări din partea sa. După toate calculele, jangada

urma să ajungă în fața acestui oraș în cel mult șapte săptămâni, între 20 și 25 august.

Oaspeții fermierului se despărțiră de familia Garral pe-nserate, iar a doua zi de dimineață, la 3 iulie, jangada porni din nou în jos, pe fluviu.

La amiază, trecuă pe stânga de gurile râului Yacurupa. Acest affluent nu este, de fapt, decât un canal, dat fiind că el își varsă apele în râul Ita, el însuși un affluent de pe partea stângă a Amazonului. Lucru ciudat, prin unele locuri fluviul își alimentează el însuși afluenții.

Pe la trei după-amiază, jangada lăsa în urmă gurile Jandiatubei, care-și aduce dinspre sud-vest minunatele ei ape negre și le aruncă în marele fluviu printr-o gură largă de patru sute de metri, după ce a scăldat pământuriile indienilor culinos.

Trecuă apoi pe lângă insulele Pimaticaira, Caturia, Chico, Motachina; unele locuite, altele pustii, dar acoperite toate de o vegetație încântătoare ce alcătuiește o neîntreruptă cunună de verdeță, de la un capăt la celălalt al Amazonului.

Capitolul XV

La vale, mereu la vale

Era în seara zilei de 5 iulie. Atmosfera, încărcată încă din ajun, vestea că se apropiе furtuna. Lilieci mari, roșcați, zburau cu aripile larg deschise deasupra Amazonului. Printre ei se zăreau acei «perros voladores», cu penele negre și pieptul alb, față de care Minha și mai ales Tânăra mulatră simțea o mare silă.

Aceștia erau niște adevărați vampiri înfrișoșători care sug sângele animalelor și se dau chiar la om, dacă, neprevăzător, a adormit pe câmp.

— Vai! Ce scârboase lighioane! strigă Lina, acoperindu-și ochii. Mă umplu de groază!

— De altfel sunt și tare primejdioase, adăugă Minha. Nu-i aşa, Manoel?

— Într-adevăr, foarte primejdioase, răspunse Tânărul. Vampirii aceștia știu din instinct de unde să sugă ca săngele săurgă mai ușor, îndeosebi de după ureche. În timp ce-și atacă victimă, ei continuă să fâlfâie din aripă, producând astfel o răcoare plăcută care-l cufundă și mai adânc în somn pe cel ce doarme. Se spune că au existat oameni cărora vreme de mai multe ceasuri li s-a supt astfel săngele, încât nu s-au mai trezit niciodată!

— Nu mai povesti asemenea grozăvii, Manoel, zise Yaquita, căci Minha și Lina n-au să mai doarmă la noapte!

— N-aveți nicio teamă, răsunse Manoel. Dacă va fi nevoie, vom veghea asupra lor!

— Liniște, zise Benito.

— Dar ce s-a întâmplat? întrebă Manoel.

— N-auziți în partea asta un zgomot neobișnuit? răsunse Benito, arătând spre malul drept.

— Într-adevăr, zise Yaquita.

— De unde vine zgometul? întrebă Minha. S-ar spune că pe plajele din apropiere se rostogolesc niște pietre.

— Ah! știu ce este, răsunse Benito. Mâine, în zori, cei cărora le plac ouăle de broască țestoasă, și puii acestor broaște, vor avea de ce să se bucure!

Nu mai încăpea nicio îndoială. Zgomotul era produs de nenumărate țestoase de toate mărimele, pe care vremea ouatului le atrăgea pe insule.

Aceste amfibii se cuibăresc în nisipul plajelor ca să-și depună ouăle. Treaba începută pe la apusul soarelui ia sfârșit în zorii zilei următoare.

În clipa aceea căpetenia țestoaselor părăsise fundul apei ca să caute un loc potrivit. Celelalte, îngrămădite cu miile, se străduiau să sape, cu labele din față, un șanț lung de șase sute de picioare, lat de douăsprezece și adânc de șase; după ce-și vor îngropa acolo ouăle, nu le va mai rămâne decât să le acopere cu un strat de nisip, pe care-l vor bătători apoi cu carapacea ca să-l preseze.

Depunerea ouălor este un eveniment de seamă în viața indienilor de pe malurile Amazonului și ale afluenților săi. Ei pândesc sosirea țestoaselor și pornesc la strânsul ouălor în sunetul tobei, iar recolta se împarte în trei părți egale: una pentru pândari, alta pentru obștea tribului, și cea de a treia pentru stat, reprezentat prin căpitani de plaje care sunt în același timp polițiști și perceptori. Țărmurilor ce rămân descoperite după retragerea apelor, atrăgând prin aceasta mai multe țestoase, li s-a dat denumirea de «plaje regale». După ce isprăvesc cu strângerea recoltei, la indieni e o adevărată sărbătoare: joacă, danseză, beau, iar petrecerea lor este împărtășită și de crocodili care benzetură cu rămășițele azvârlite în apă.

Așadar, țestoasele sau ouăle de țestoase fac obiectul unui negoț foarte însemnat în tot bazinul Amazonului. După ce și-au depus ouăle, unele

dintre ele sunt întoarse cu burta-n sus și sunt păstrate vii, fie că sunt închise într-un țarc, fie că sunt priponite de niște țăruși cu o funie, lungă, doar atât cât le trebuie ca să umble încoa și-ncolo pe uscat sau în apă. În felul acesta poți avea oricând carne proaspătă.

Cu țestoasele mici, abia ieșite din găoace, lucrurile se petrec altfel. Nu mai e nevoie să fie priponite sau îngrămădite. Carapacea lor e încă moale, carnea foarte fragedă și pot fi mâncate coapte ca și stridiile. Sub forma asta se consumă cantități foarte mari.

Și totuși, prin ținuturile scăldate de Amazon și la Para, ouăle de țestoasă mai sunt folosite și într-altfel. Din ele se scoate «manteigna de tartaruga», adică untul de țestoasă, ce poate sta alături de cele mai bune produse din Normandia sau Bretania, și pentru care se folosesc anual între două sute cincizeci și trei sute de milioane de ouă. Țestoasele mișună însă prin apele acestui bazin și depun cantități uriașe de ouă pe sub nisipul plajelor.

Cu, toate acestea, prin faptul că ele servesc drept hrană nu numai băştinașilor ci și altor viețuitoare de pe uscat, din aer sau din apă, numărul lor a mai scăzut, astfel încât s-a ajuns ca un pui de țestoasă să se vândă cu o «pataca» braziliană.

A doua zi, la răsăritul soarelui, Benito, Fragoso și câțiva indieni luară o pirogă și se duseră pe țărmul unei insule mari, pe lângă care trecuseră în timpul nopții. Nu era nevoie ca pluta să fie oprită. O puteau ajunge ușor din urmă.

Pe plajă se vedea niște movilițe ce arătau locurile unde fuseseră depuse chiar în noaptea aceea grămezile de ouă, alcătuite din câte șaizeci până la nouăzeci de bucăți.

Pe acestea nu aveau de ce să le dezgroape. Dar primul ouat avusese loc cu două luni înainte și ouăle acelea fuseseră clocite prin căldura strânsă în nisip, astfel că pe țărm mișunau puii de țestoase cu miile.

Vânătorii făcură deci o recoltă bună. Umplură piroga cu aceste gustoase amfibii și sosiră tocmai la timpul potrivit pentru masă. Vânatul fu împărțit între călători și personalul de pe plută, și până seara nu mai rămase nimic din el. În dimineața de 7 iulie, erau în fața orașului San-Jose-de-Matura, așezat aproape de un mic râu plin cu ierburi lungi, pe malurile căruia se povestește că au trăit cândva indienii cu coadă.

La 8 iulie, tot dimineața, zăriră satul San-Antonio, alcătuit din câteva căsuțe pierdute printre copaci, apoi gurile râului Iça sau Putumayo, care

măsoară în lățime nouă sute de metri.

Putumayo este unul din cei mai însemnați afluenți ai Amazonului. Prin secolul al XVI-lea, spaniolii întemeiaseră acolo numeroase misiuni pe care le-au nimicit mai târziu portughezii, astfel că în prezent n-a mai rămas nici urmă din ele. Astăzi nu mai întâlnești aici decât reprezentanți ai diferitelor triburi de indieni, pe care-i poți recunoaște cu ușurință după varietatea tatuajelor lor.

Iça este un curs de apă trimis către răsărit de munții Pasto, de la nord-est de Quito, și care străbate cele mai frumoase păduri de arbori de cacao sălbatici. Navigabil pe o întindere de o sută patruzeci de leghe pentru vasele cu aburi, care nu depășesc șase picioare în lungime, el va ajunge într-o bună zi una din principalele căi fluviale din vestul Americii.

Între timp, vremea se stricase. Ploaia nu cădea întruna, dar furtuni repetate tulburau atmosfera. Aceste condiții meteorologice nu stânjeneau înaintarea jangadei, care nu se lăsa împinsă de vânt; datorită lungimii ei mari, aproape că nici nu se simtea zvârcolirea Amazonului; dar cât țineau aceste averse torențiale, familia Garral era silită să stea în casă. Atunci, pentru a-și umple timpul, tăifăsuiau, își împărtășeau unul altuia impresiile, și gura nu le mai tăcea.

În asemenea împrejurări, Torres începu și el, puțin câte puțin, să ia parte la discuții. Lucrurile deosebite întâlnite în timpul diferitelor sale călătorii prin nordul Braziliei îi ofereau numeroase subiecte. De bună seamă că omul văzuse multe; dar părerile sale erau pătrunse de un scepticism care-i jignea de multe ori pe oamenii cinstiți ce-l ascultau. Trebuie să mai spunem că se arăta cam stăruitor față de Minha, ceea ce-l necăjea pe Manoel. Numai că, aceste stăruințe nefiind prea directe, Tânărul socotă că nu era deocamdată cazul să intervină. De altfel, fata avea o silă instinctivă pentru Torres și nu se sfia deloc să i-o arate.

La 9 iulie, se iviră pe malul stâng al fluviului gurile râului Tunantinilor, alcătuind un estuar de patru sute de picioare, prin care acest affluent își varsă apele lui negre, venite dinspre vest-nord-vest, după ce a udat ținuturile indienilor caceflas.

În acest loc Amazonul se înfățișa într-adevăr mareț, dar albia lui era presărată, mai mult decât oriunde, cu tot felul de insule și insulițe. Pilotul trebui să-și arate toată îndemânarea lui ca să strecoare pluta prin acest

arhipelag, să ocupească bulboanele, să păstreze calea cea bună, trecând de la un mal la celălalt.

Poate că ar fi putut să o apuce prin Ahuatly-Parana, un fel de canal natural, care se desprinde de fluviu puțin mai sus de gurile râului Tunantinilor și îngăduie intrarea în matca principală, la o sută douăzeci de mile mai departe, prin Rio Japura; dar, dacă partea cea mai lată a acestui canal măsoară o sută de picioare, cea mai îngustă nu are decât șaizeci, iar plutei i-ar fi fost greu să treacă prin ea.

Pe scurt, după ce depăsiseră, la 13 iulie, insula Capuro, gurile râului Jutahy, care, venind dinspre est-sud-vest, își azvărle apele negre printr-o deschidere de o mie cinci sute de picioare, după ce admiraseră legiunile de maimuțe frumoase cu blana alb-gălbui și față roșie, care se dau în vînt după nucile palmierilor ce poartă numele fluviului, călătorii ajunseră, la 18 iulie, în fața orașelului Fonteboa.

În locul acesta pluta făcu un popas de douăsprezece ore, îngăduind echipajului să se odihnească.

Fonteboa, asemeni majorității așezărilor – misiuni din regiunea Amazonului – n-a scăpat ciudatei legi care le mută, de-a lungul timpului, dintr-un loc într-altul. Se pare însă că acest cătun a pus capăt vieții nomade și că s-a statornicit pentru totdeauna.

Orașelul cuprinde o populație cam de o mie de locuitori, alcătuită din indienii de pe ambele maluri ale fluviului, care se îndeletnicește cu creșterea vitelor prin câmpii bogate din împrejurimi. Dar aceasta nu este singura lor ocupație; ei sunt și iscusiți vânători, sau, mai bine zis, iscusiți pescari de lamantini.

Chiar în seara sosirii lor, tinerii avură prilejul să privească la o interesantă expediție de acest fel.

Două dintre aceste cetacee erbivore fuseseră semnalate în apele negre ale râului Cayaratu, care se varsă în dreptul orașului Fonteboa. La suprafață se zăreau mișcându-se șase puncte de culoare închisă. Erau cele două boturi ascuțite și cele patru aripioare ale lamantinilor.

Niște pescari mai puțin pricepuți ar fi luat aceste puncte mișcătoare drept epave plutitoare; dar băştinașii din Fonteboa nu se puteau însela. De altfel, se auziră în curând niște řuierături puternice produse de răsuflarea lor zgomotoasă.

Două ube, fiecare cu câte trei pescari, se desprinseră de țărm și se apropiară de lamantinii care o luară la goană. Punctele întunecate brăzdară mai întâi suprafața apei pe o mare distanță, apoi se făcură nevăzute în același timp.

Pescarii continuă să înainteze cu băgare de seamă. Unul dintre ei, înmormânat cu un harpon foarte primitiv – un cui înfipt la capătul unui băț – stătea în picioare, pe când ceilalți doi vâsleau fără zgromot. Așteptau ca lamantinii să fie săliți să iasă la suprafață ca să respire. Fără îndoială, animalele aveau să se arate în cel mult zece minute pe undeva, prin apropiere.

Într-adevăr, abia dacă se scurseră aceste minute, când punctele întunecate ieșiră din apă la o mică depărtare, în timp ce două trombe de aer amestecat cu aburi tăsniră zgomotos.

Ubele se apropiară, harpoanele fură azvârlite în același timp; unul își greși ținta, dar celălalt lovi un cetaceu în dreptul vertebrei codale. Lovitura a fost îndeajuns ca să-l amețească, pentru că animalul nu se mai poate apăra când este atins de cărligul harponului. Îl traseră cu funia, încet, încet, până la țărm, la marginea satului.

Era un lamantin destul de mic, lung doar de trei picioare. Atât de mult sunt vânate bietele cetacee în apele Amazonului și ale afluenților săi, încât ele au devenit destul de rare, și li se lasă atât de puțin timp ca să crească, încât cele mai mari ajung abia la o lungime de șapte picioare. Ce înseamnă oare aceștia pe lângă lamantinii de douăsprezece și cincisprezece picioare, care mișună încă prin fluviile și lacurile din Africa!

Totuși, ar fi foarte greu să împiedici stârpirea lor. Carnea de lamantin este foarte gustoasă, mai bună chiar decât cea de porc, iar uleiul obținut din slănină lui, groasă de 8 centimetri, are foarte multă căutare. Afumată, această carne se păstrează multă vreme și constituie o hrană sănătoasă. Dacă mai adăugăm că animalul poate fi lesne vânat, vom înțelege de ce specia lui e pe cale să fie nimicită.

Astăzi, un lamantin adult, care «dădea» două butoaie de ulei cântărind o sută optzeci de livre, nu mai dă decât patru arrobe spaniole, adică un chintal.

În zorii zilei de 19 iulie, jangada părăsi Fonteboa și se lăsa purtată printre cele două maluri ale fluviului, în întregime pustii, de-a lungul unor insule umbrite de minunate păduri de arbori de cacao. Cerul era întunecat de nori,

prevestind noi furtuni. Rio Jurua, venit dinspre sud-est, se desprinse în curând de malul stâng. Navigând pe el, o ambarcație ar fi putut să pătrundă până în Peru fără să întâlnească piedici prea mari, străbătând apele lui limpezi, alimentate de o sumedenie de subafluenți.

— Poate că aici ar trebui căutate urmașele femeilor acelora războinice care l-au uimit într-atât pe Orellana, zise Manoel. Dar trebuie să spunem că, asemenei înaintașelor lor, ele nu alcătuiesc triburi separate... Sunt pur și simplu niște neveste care-și însorătesc bărbații la luptă, iar faima vitejiei lor este binecunoscută printre juruași.

Jangada continua să coboare; dar prin ce labirint trebuia să treacă! Rio Japura, unul din cei mai mari afluenți, a cărui vărsare se afla cu optzeci de mile mai departe, curgea aproape paralel cu fluviul.

Între cele două ape existau tot felul de canale, de lagune, de lacuri temporare, o nemaipomenită încâlceală care îngreunează foarte mult hidrografia acestui ținut.

Dar dacă Araujo nu avea o hartă după care să se călăuzească, propria-i experiență îl ajută să se descurce de minune prin tot haosul acela, fără să iasă câtuși de puțin din apele marelui fluviu.

Drept urmare, în după-amiază zilei de 25 iulie, după ce trecuse prin dreptul satului Parani-Tapera, jangada fu oprită la intrarea în lacul Ega sau Teffe, în care n-avea rost să mai înainteze de vreme ce tot ar fi trebuit să se întoarcă și să-și continue drumul pe firul Amazonului.

Dar orașul Ega e destul de însemnat. Merita deci să se opreasă și să-l viziteze. Hotărâră să poposească în locul acela până la 27 iulie, iar la 28 iulie piroga cea mare avea să ducă întreaga familie la Ega...

Harnicului echipaj i se îngăduia astfel o binemeritată odihnă.

Noaptea se scurse în liniște pe pluta ancorată lângă un mal mai ridicat. Câteva fulgere brăzdară cerul la orizont, dar erau semne ale unei furtuni îndepărtate, care nu ajunse până la intrarea lacului.

Capitolul XVI

Ega

La 28 iulie, la șase dimineață, Yaquita, Minha, Lina și cei doi tineri se pregăteau să părăsească pluta.

La stăruințele ficei și soției sale, se hotărî și Joam Garral, care nu avusese intenția să coboare, să-și întrerupă îndeletnicirea lui zilnică și să le

însoțească în această excursie.

Torres nu se arătase dornic să viziteze Ega, spre marea mulțumire a lui Manoel, care nu-l putea suferi pe omul acesta și abia aștepta prilejul să i-o arate.

Cât despre Fragoso, interesele lui profesionale nu-l mai îndemnau să se ducă la Ega, după cum se întâmplase la Tabatinga, deși acesta din urmă nu era decât un târgușor lipsit de importanță pe lângă primul.

Ega este o localitate cu o mie cinci sute de locuitori, reședință a tuturor persoanelor oficiale aflate în fruntea unui oraș atât de însemnat – desigur, însemnat pentru regiunea aceea – adică a comandantului militar, a șefului poliției, a judecătorului și a ofițerilor de toate gradele.

Este lesne de înțeles că un oraș în care locuiesc atâtia funcționari cu soții și copiii lor nu duce lipsă de bărbieri-coafori. De aceea Fragoso n-ar fi avut acolo trecere.

Deși nu avea treabă la Ega, flăcăul nostru dorea să meargă și el cu ceilalți, de vreme ce Lina o însoțea pe Tânăra-i stâpână; dar, tocmai când să părăsească pluta, se resemna să nu mai plece, la cererea Linei.

— Domnule Fragoso, îi spuse ea, luându-l la o parte.

— Ce doriți, domnișoară Lina?

— Mi se pare că prietenul dumitale, Torres, n-are de gând să ne însoțească la Ega.

— Într-adevăr, o să rămână la bord, domnișoară Lina, dar v-aș fi îndatorat dacă nu l-ați mai numi prietenul meu!

— Și totuși dumneata l-ai îndemnat să ceară învoirea de a călători cu noi, chiar înainte ca el să-și fi mărturisit această dorință.

— Da, ca să fiu sincer, mă tem c-am făcut o mare prostie.

— Ei bine, dacă vrei să-ți spun și părerea mea, omul acesta nu-mi place deloc, domnule Fragoso.

— Nici mie, domnișoară Lina, și mă frământă gândul că l-am mai întâlnit undeva. Dar amintirea pe care o am despre el este foarte ștearsă și în orice caz nu mi-l amintesc nici pe departe ca pe un om cumsecade.

— Nu-ți amintești deloc unde și când l-ai cunoscut pe acest Torres? Poate că ar fi bine să știm cine e, dar mai ales cine a fost!

— Nu... încerc... O fi fost mai de mult? În ce țară, în ce împrejurări?... Nu-mi dau seama!

— Domnule Fragoso!

— Ce-i, domnișoară Lina?

— Ar trebui să rămâi pe plută și să-l supraveghezi pe Torres în lipsa noastră!

— Vai! strigă Fragoso. Să nu merg la Ega și să stau o zi întreagă fără să te văd?

— Îți-o cer!

— E un ordin?...

— O rugăminte!

— Atunci am să rămân.

— Domnule Fragoso...

— Da, domnișoară Lina...

— Îți mulțumesc!

— Mulțumește-mi cu o strângere de mâna, îi răspunse Fragoso. Cred că merit măcar atât!

Lina îi întinse flăcăului mână, iar acesta i-o ținu câteva clipe, privindu-i chipul drăgălaș. Iată de ce Fragoso nu se urcă în pirogă și deveni, într-ascuns, paznicul lui Torres. Își dădea oare acesta seama că nimeni nu-l înhîrite? Se prea poate; dar fără-ndoială că avea motive să nu se sinchisească.

Ega se afla la o depărtare de patru leghe de locul unde era ancorată pluta. Opt leghe dus și-ntors, într-o pirogă cu șase persoane și cei doi vâslași negri, era un drum care ar fi cerut ore bune, fără să mai punem la socoteală oboseala pricinuită de zăduf, deși cerul era înnourat.

Din fericire, o adiere plăcută sufla dinspre nord-vest, și dacă-și păstra direcția, le înlesnea navigația pe lacul Teffe. Puteau să se ducă la Ega și să se întoarcă repede, fără niciun ocol. Înălțără deci pânza triunghiulară pe catargul pirogii. Benito luă cărma și se desprinseră de plută, după ce Lina îi făcu un ultim semn lui Fragoso să fie cu ochii în patru.

Ca să ajungă la Ega trebuiau să meargă de-a lungul malului. După două ore, piroga sosea în portul fostei misiuni, întemeiată pe vremuri de carmeliți, care în 1759 deveni oraș și trecu pentru totdeauna în stăpânirea braziliană datorită generalului Gama.

Călătorii debarcară pe un țărm neted, în apropierea căruia se înșirau nu numai ambarcațiile din partea locului, ci și unele din goletele acelea mici care fac cărăușie pe coastele Atlanticului.

De îndată ce intrară în Ega cele două fete avură prilej de uimire:

— Vai, ce oraș mare! strigă Minha.

— Și ce de case, ce de lume! adăugă Lina, deschizând ochii mari ca să vadă cât mai bine.

— Cred și eu, spuse Benito râzând, mai bine de o mie cinci sute de locuitori, cel puțin două sute de case, dintre care unele cu etaj, și două sau trei străzi, străzi adevărate, care le despart!

— Dragă Manoel, zise Minha, apără-ne de fratele meu! Râde de noi fiindcă el a văzut până acum cele mai frumoase orașe din regiunea Amazonului și din Para!

— Atunci o să râdă și de maică-sa, adăugă Yaquita, fiindcă vă mărturisesc că nici eu n-am văzut vreodată ceva asemănător!

— În cazul acesta aveți grija, mamă și surioară, pentru că veți rămâne înmărmurite când veți vedea Manao, iar când vom ajunge la Belem o să leșinați!

— Nu-ți fie teamă, spuse zâmbind Manoel. Doamnele se vor obișnui treptat cu asemenea minunății, pe măsură ce vor vizita primele orașe de pe Amazonul de Sus.

— Manoel, și tu vorbești ca fratele meu? Râzi și tu de noi?...

— Nu, Minha! Ți-o jur...

— Să-i lăsăm pe domni să râdă, stăpână dragă, zise Lina, și să privim mai bine în jurul nostru, că tare-i frumos!

Tare frumos! Era doar o îngrămadire de case din paianță, spoite cu var, dintre care cele mai multe acoperite cu paie sau cu frunze de palmier, câteva din ele construite, ce-i drept, din piatră sau din lemn, cu balcoane, ferestre și uși vopsite în verde, aşezate în mijlocul unei mici livezi de portocali înfloriți. Mai erau și două sau trei construcții ale autorităților, o cazarmă și o biserică închinată sfintei Tereza, ce părea o catedrală pe lângă biserică din Iquitos.

Dacă te întorceai spre lac, dădeai de o priveliște încântătoare, cuprinsă între un brâu de cocotieri și asaiși, care se întindea până la oglinda apei, iar la o depărtare de trei leghe, pe celălalt mal, zăreai pitorescul sat Nogueira, arătându-și cele câteva căsuțe pierdute prin desîșul de măslini bătrâni de pe plaje.

Dar pentru cele două fete se ivi și o altă pricina de uimire, de altfel o uimire în întregime feminină: îmbrăcămintea purtată de elegantele din Ega; nu veșmintele încă destul de primitive ale sexului frumos din triburile

omaașilor sau murașilor creștinați, ci toaletele adevăratelor braziliene! Soțiile și ficele funcționarilor de stat sau ale marilor negustori din oraș purtau cu mândrie rochii pariziene, ce-i drept, cam demodate, și astă la cinci sute de leghe de Para, oraș aflat el însuși la mii de mile de Paris.

— Ia uitați-vă, stăpână, priviți la doamnele acelea, ce rochii frumoase au!

— Lina o să-și piardă mințile, zise Benito.

— Dacă ar fi purtate cum se cuvine, răsunse Minha, poate că rochiile acelea n-ar părea atât de caraghioase.

— Minha dragă, zise Manoel, te rog să mă crezi că tu arăți mai bine în rochia ta simplă de stambă și cu pălăria de pai, decât toate brazilienele astea gătite în fuste cu volane și cu pălării mici!

— Dacă îți plac aşa cum sunt, n-am să invidiez niciodată pe nimeni! Dar veniseră totuși să privească. Așadar, se plimbară pe străzi, unde se aflau mai multe dughene decât magazine; hoinăriră prin piață, locul de întâlnire al elegantelor și eleganților care se înăbușeau în veșmintele lor europene, luară și masa la un hotel – mai bine zis un han – a cărui bucătărie îl făcu să regrete mâncarea lor obișnuită de pe plută.

După prânz, alcătuit doar din carne de broască țestoasă pregătită în diferite chipuri, familia Garral veni să mai admire pentru ultima oară priveliștea minunată de la malul lacului, poleit de razele soarelui în asfințit; se urcară apoi în pirogă, oarecum dezamăgiți de măreția unui oraș pentru care nu le-a trebuit mai mult de o oră ca să-l viziteze, cam obosiți de plimbarea prin străzile încinse, mult mai puțin ademenitoare decât potecile umbrite din Iquitos. Până și veselei Lina îi mai pierise din entuziasm.

Fiecare se așeză pe locul său în pirogă. Vântul bătea tot dinspre nord-vest și, pe măsură ce se însera, devinea mai răcoros. Ridicără pânza. Făcură apoi cale-ntoarsă pe lacul alimentat de apele negre ale râului Teffe, despre care indienii spuneau că ar fi navigabil la sud-vest pe o distanță de patruzeci de zile de mers.

La opt seara, piroga ajunsese la locul de ancorare și se alipea de plută.

De îndată ce îi fu cu putință, Lina îl luă pe Fragoso deoparte și-l întrebă:

— Ai văzut ceva suspect, domnule Fragoso?

— Nimic, domnișoară Lina. Torres n-a ieșit deloc din cabina lui, unde a scris și a citit.

— N-a intrat cumva prin casă, prin sufragerie?

— Nu, cât timp a stat afară din cabină s-a plimbat prin partea dinspre provă.

— Și ce făcea acolo?

— Ținea în mâna o hârtie îngălbenită de vreme, pe care o privea cu multă luare-aminte și mormăia ceva de neînțeles!

— Toate astea nu sunt chiar atât de lipsite de interes cum crezi dumneata, domnule Fragoso. Cititul, scrisul, hârtiile astăzi vechi pot avea însemnatatea lor. Scriitorul și cititorul nostru de hârtii nu-i nici profesor, nici om al legii!

— Ai foarte multă dreptate!

— Să fii cu ochii-n patru, domnule Fragoso.

— Să fim amândoi, domnișoară Lina, răspunse Fragoso.

A doua zi, pe 27 iulie, la răsăritul soarelui, Benito dădea pilotului semnalul de pornire.

Trecând printre două insule ce ies din golful Arenapo, zărără pentru o clipă gurile Japurei, care se întind pe o lățime de șase mii șase sute de picioare. Acest affluent se varsă în Amazon prin opt brațe, de parcă s-ar vărsa într-un ocean sau într-un golf. Dar apele lui vin de departe, tocmai din munții republicii Ecuador, și sunt zăgăzuite în cale de cascade, până la două sute zece leghe de la locul de vărsare.

Le-a trebuit o zi întreagă ca să ajungă până la insula Yapura, dincolo de care fluviul devine mai liber și plutirea mai lesnioasă. Curentul, nu foarte iute, le îngăduia să se ferească destul de ușor de insulițele întâlnite, astfel că nu avură de suferit nicio ciocnire sau împotmolire.

A doua zi pluta trecu pe lângă niște maluri alcătuite din dune înalte și accidentate care străjuiau niște pășuni atât de întinse încât ar fi putut hrăni vitele întregii Europe. Tărmurile acestea sunt socotite ca fiind cele mai bogate în broaște testoase din tot bazinul Amazonului de Sus.

În seara de 29 iulie legără zdravăn pluta de malul insulei Catua, hotărât să-și petreacă acolo noaptea care se vădea foarte întunecoasă.

Până să asfințească soarele, pe insulă se ivi o ceată de indieni muras, rămășiță a acestui trib străvechi și puternic, care se întindea odinioară pe mai bine de o sută de leghe de-a lungul fluviului, între Teffe și Madeira.

Băştinașii aceștia se foiau de colo-colo și priveau stăruitor pluta. Erau cam vreo sută, înarmați cu sarbacane, niște țevi dintr-o trestie deosebită care creștea prin partea locului, întărite pe dinafără cu tulipa unui palmier pitic căruia i s-a scos miezul.

Joam Garral își întrerupse îndeletnicirea lui permanentă și-i sfătui pe toți să vegheze și să nu-i atâțe pe băstinași. Într-adevăr, o luptă n-ar fi fost egală. Murașii au o deosebită îndemânare să țintească până la trei sute de pași, suflând prin țevile lor săgeți otrăvite.

Aceste săgeți, tăiate din frunza palmierului cururite, sunt lungi de 25 de centimetri și au vârful ascuțit ca un ac, înmuiat în otravă, în «curara», iar la celălalt capăt au puf de bumbac ce le ușurează zborul.

Curara, această licoare despre care indienii spun că «ucide pe loc», este preparată din sucul unei plante euforbiacee și din zeamă de «strychnos bulbosa», amestecate cu pastă de furnici veninoase și inele de șerpi veninoși.

— Otrava asta-i îngrozitoare, spuse Manoel. Ea vatămă direct sistemul nervos și în primul rând centrii motrici. Dar inima rămâne neatinsă și continuă să bată până la stingerea funcțiilor vitale. Și totuși, până acum nu s-a găsit leacul acestei otrăviri care începe prin amortirea membrelor.

Din fericire, murașii nu se arătară dușmănoși, cu toate că îi urăsc mult pe albi. Dar nu mai sunt la fel de înverșunați cum erau strămoșii lor.

La căderea nopții, de dincolo de copaci de pe insulă se auziră câteva note ușoare scoase de un fluier. Un alt fluier îi răspunse.

Acest schimb de fraze muzicale ținu două-trei minute, apoi murașii se făcură nevăzuți.

Bine dispus, Fragoso era cât pe-aci să le răspundă și el cu un cântec, noroc însă că Lina se afla lângă el și-i astupă gura cu mâna, împiedicându-l să-și arate cu prea mare dănicie talentele de cântăreț.

Pe 2 august, la ora trei după-amiază, pluta ajunsese la o depărtare de douăzeci de leghe de acolo, la marginea lacului Apoara, cel ce alimentează cu apele lui negre râul cu același nume, iar peste două zile, pe la ceasurile cinci, se oprea în fața lacului Coary.

Acesta-i unul din cele mai mari lacuri ce-și împreună apele cu Amazonul și slujește drept rezervor mai multor râuri. În el se adună și se amestecă cinci sau șase afluenți pentru a se vîrsa apoi, printr-un canal îngust, în artera principală.

După ce-au întrezărit acoperișurile cătunului Tahua-Miri, cocoțat pe piloți, pentru a fi apărat de apele ce năvălesc adesea pe țărmurile acestea joase, pluta lăsă ancora ca să înnopteze acolo.

Se opriseră în dreptul satului Coary, alcătuit din vreo douăsprezece case dărăpăname, ridicate în mijlocul unor desisauri de portocali și de copaci cu fructul ca o tigvă. Nici nu se poate închipui cât de schimbătoare este înfățișarea acestui cătun; când apele se umflă, lacul arată ca o nesfârșită întindere lichidă, iar când acestea scad nu mai rămâne decât un canal îngust și atât de puțin adânc, încât nici nu mai păstrează legătura cu Amazonul.

A doua zi, la 5 august, porniră în zori, trecuă prin fața canalului Yucura, care face parte din sistemul acela încâlcit de lacuri și canale ale râului Zapura, iar în dimineața de 6 august ajunseră la intrarea în lacul Miana.

În viața celor de pe bord, care se desfășura cu o exactitate de ceasornic, nu se petrecuse nicio întâmplare deosebită.

Îndemnat mereu de Lina, Fragoso nu încetase să-l urmărească pe Torres. Încercă de câteva ori să-l facă să vorbească despre trecutul lui, dar aventurierul oculea orice discuție despre acest subiect și în cele din urmă începu să-l țină pe bărbier la distanță.

Legăturile lui cu familia Garral erau neschimbate. Vorbea puțin cu Joam, dar căuta bucuros prilej de discuție cu Yaquita și Minha, fără să pară că-și dă seama de răceala lor. Amândouă își spuneau că, de îndată ce vor ajunge la Manao, Torres va pleca și n-aveau să mai audă niciodată de el. Yaquita asculta de sfaturile părintelui Passanha, care o îndemna să aibă răbdare; dar bunul preot avea mai mult de furcă cu Manoel, foarte pornit să-l pună la locul lui pe acest intrus primit din păcate pe plută.

Singurul lucru deosebit care se petrecu în seara aceea fu următorul:

O pirogă ce cobora pe fluviu veni lângă plută, la chemarea lui Joam Garral.

— Te duci la Manao? îl întrebă el pe indianul care conducea piroga.

— Da, răspunse indianul.

— În cât timp vei ajunge acolo?...

— În opt zile.

— Atunci ai să ajungi cu mult înaintea noastră. N-ai vrea să-mi duci scrisoarea asta?

— Cu plăcere.

— Ia scrisoarea, prietene, și du-o la Manao.

Indianul luă scrisoarea pe care i-o înmână Joam Garral, împreună cu un pumn de reis, drept răsplată pentru comisionul ce avea să-l facă.

Toată familia se dusese la culcare, astfel că nimeni nu știa de cele petrecute. Torres fusese singurul martor. Auzise chiar și cele câteva cuvinte pe care le schimbase Joam Garral cu indianul, și, după expresia posomorâtă de pe chipul său, era lesne de înțeles că trimiterea acestei scrisori nu-l lăsa nepăsător.

Capitolul XVII

Un atac

Chiar dacă Manoel nu spunea nimic, ca să nu dezlănțuie o ceartă pe bord, se hotărî ca a doua zi să stea de vorbă cu Benito despre Torres.

— Benito, îi spuse el după ce ajunseră la prova jangadei, am ceva de vorbit cu tine.

Benito, atât de vesel de felul lui, se întunecă la față și privindu-și prietenul îi zise:

— Știu ce te frământă. E vorba de Torres, nu-i aşa?

— Da, Benito!

— Ei bine, și eu vreau să-ți vorbesc despre el.

— Ai băgat deci și tu de seamă cum se tot învârtește pe lângă Minha! zise Manoel pălind.

— Vai, nu cumva poti să fii gelos pe un asemenea om?! protestă Benito.

— Sigur că nu! răspunse Manoel. Să mă păzească sfântul de a aduce o asemenea ocară fetei care-mi va fi soție! Nu, Benito! Ea nu-l poate suferi pe aventurier! Așadar, nu despre asta-i vorba, dar mi-e silă să-l tot văd vârându-se în sufletul mamei și surorii tale, căutând să pătrundă în viața familiei tale, care este acum și a mea!

— Manoel, îi zise grav Benito, împărtășesc sila pe care o simți în față acestui individ îndoieinic, și, dacă m-aș fi luat după pornirea inimii, l-aș fi gonit pe Torres de pe plută! Dar n-am îndrăznit!

— N-ai îndrăznit? se miră Manoel, strângând mâna prietenului său. N-ai îndrăznit, tu!...

— Ascultă-mă, Manoel, continuă Benito. L-ai observat pe Torres, nu-i aşa? L-ai văzut cum dă târcoale surorii mele! Nimic mai adevărat! Dar în vreme ce tu vedeaui numai într-o direcție, nu băgai de seamă că acest individ amenințător nu-l pierde o clipă pe tatăl meu din ochi, nici de aproape, nici de la distanță, și pare că nutrește un fel de gând ascuns și dușmănos, privindu-l cu o stăruință de neînțeles!

— Ce tot spui, Benito? Ai vreun temei să crezi că Torres ar avea ceva împotriva lui Joam Garral?

— Niciunul... Nu mă gândesc la un lucru anume! Nu-i decât o presimțire! Dar uită-te bine la Torres, cercetează-i cu atenție chipul și ai să vezi ce zâmbet răutăcios are când trece tata prin fața lui!

— Păi, dacă-i aşa, strigă Manoel, avem un motiv în plus să-l gonim!

— Un motiv în plus... unul în minus... Mi-e teamă, Manoel, mi-e teamă... De ce? Nu știu nici eu... Dar cred că nu e bine să-i spui tatii să-l alunge pe Torres!... Îți repet... mi-e teamă, și nu-mi pot da seama de ce anume!

În timp ce vorbea astfel, pe Benito îl trecea fiori de mânie.

— Atunci crezi că trebuie să mai așteptăm? întrebă Manoel.

— Da... să mai așteptăm înainte de a lua o hotărâre, dar mai ales să fim prevăzători!

— La urma urmelor, zise Manoel, peste vreo douăzeci de zile vom fi la Manao. Torres va rămâne acolo și astfel vom scăpa pentru totdeauna de prezența lui. Până atunci să fim cu ochii pe el.

— Cred că mă-nțelegi, Manoel.

— Te înțeleg, dragă prietene și frate, zise Manoel, deși nu-ți împărtășesc, sau, mai degrabă, nu-ți pot împărtăși toate temerile! Nu văd ce legătură ar putea exista între tatăl tău și acest aventurier. De bună seamă că tatăl tău nu l-a mai întâlnit niciodată!

— Nu spun că tata l-ar cunoaște pe Torres, răspunse Benito, dar uite... mi se pare că Torres îl cunoaște pe tata!... Ce căuta oare omul acesta prin apropierea fermei când l-am întâlnit în pădurea din Iquitos? De ce nu a primit găzduirea noastră, pentru ca apoi să facă în aşa fel încât să ni se vâre aproape cu forța în suflet? Sosim la Tabatinga și-l găsim acolo, de parcă ne-ar fi așteptat! Oare toate întâlnirile astea sunt întâmplătoare, sau sunt urmarea unui plan stabilit dinainte? Mă gândesc la toate astea ori de câte ori îi întâlnesc privirea stăruitoare și prefăcută!... Nu știu ce să zic... Nu mai pricep nimic. Oh, de ce mi-o fi dat prin cap să-l iau cu noi pe plută!

— Liniștește-te, Benito... te rog! Pierzându-și firea, Benito strigă:

— Manoel, crezi oare că dacă ar fi vorba numai de mine aş mai sta la îndoială să-l arunc peste bord pe omul acesta dezgustător?! Dar dacă e vorba de tata, după cum se pare, socotesc că, dacă dau frâu liber pornirilor mele, greșesc ținta! Ceva îmi spune că ar fi primejdios să ne agățăm de omul

acesta urâcios, înainte ca vreo faptă de-a lui să ne dea dreptul și datoria de a o face!... Aici, pe plută, îl avem în mâna noastră și, dacă vom veghea amândoi asupra tatei, nu se poate să nu se trădeze, să nu se dea de gol, oricât de iscusit i-ar fi jocul! Așadar, să mai aşteptăm!

Sosirea lui Torres la prova jangadei întrerupse discuția celor doi tineri. Torres se uită chiorâș la ei, dar nu le spuse o vorbă.

Benito nu se înșela deloc când spunea că aventurierul era mereu cu ochii pe Joam Garral, ori de câte ori credea că nu-l vede nimeni.

Nu! Nu se înșelase nici când spunea că expresia de pe chipul lui Torres era sinistră când îl privea pe tatăl său!

Oare ce legătură tainică putea exista între acești doi oameni, dintre care unul era noblețea însăși și cu siguranță că nu bănuia nimic de uneltirile celuilalt?

Așa stând lucrurile, acum, când cei doi tineri, Fragoso și Lina nu-l slăbeau din ochi, lui Torres i-ar fi fost greu să facă ceva fără să fie descoperit pe loc. Poate că și-a dat și el seama. În orice caz, se prefăcu că nu înțelege și nu-și schimbă deloc purtarea.

Mulțumiți că-și împărtășiseră gândurile, Manoel și Benito își făgăduiră să nu-l scape din vedere și să nu facă nimic ce i-ar putea trezi bănuielile.

În zilele următoare, pluta trecu prin dreptul lagunelor Camara, Aru, Yuripari, de pe malul drept, care, în loc să se verse în Amazon, se întind spre sud și alimentează râul Purus, pentru ca apoi să se întoarcă prin acesta în marea fluviu. La 10 august, pe la ceasurile cinci după-amiază, făceau escală în dreptul insulei Cocos. Acolo se afla o exploatare de cauciuc, materie primă ce se extrage din «seringueira», arbore al căruia nume științific este «*siphonia elastica*».

Se spune că, fie din delăsare, fie dintr-o exploatare nechibzuită, numărul acestor copaci scade mereu în bazinul Amazonului; dar pădurile de «seringueira» sunt încă foarte des întâlnite pe malurile râurilor Madeira și Purus, precum și ale altor afluenți ai fluviului.

Pe insulă se aflau vreo douăzeci de indieni care strângeau și cărău cauciucul, operație ce are loc îndeosebi în lunile mai, iunie și iulie.

Când și-au dat seama că datorită apelor umflate ale fluviului, care au acoperit tulpinile până la înălțimea de patru picioare, copacii erau numai buni pentru începerea recoltatului, indienii s-au pus pe treabă.

Au crestat mai întâi scoarța seringuerilor și au atârnat în dreptul crestăturilor niște ulcele, care în numai douăzeci și patru de ore se umpleau cu un suc lăptos, tras apoi prin niște bețe de bambus, scobite la mijloc, într-un vas aflat la poalele copacului.

Ca să-i păstreze omogenitatea, indienii afumă acest suc deasupra unui foc în care ard nuci de palmier. Se înmoiaie o lopată de lemn în vasul colector, apoi se trece pe deasupra fumului și imediat se produce coagularea; sucul capătă o culoare cenușiu-gălbui și se întărește. Straturile depuse unul după celălalt suntdezlipite de pe lopată, sunt lăsate apoi la soare unde se întăresc și mai mult, căpătând culoarea neagră pe care o cunoaștem. În această clipă procesul de fabricație este încheiat.

Socotind prilejul nimerit, Benito cumpără de la indieni tot cauciucul pe care-l aveau depozitat în colibele lor ridicate pe piloți. Le plăti un preț destul de mare și ei se arătară foarte mulțumiți.

Patru zile mai târziu, la 14 august, pluta trecea prin fața gurilor râului Purus.

Acesta este încă unul din marii afluenți de pe partea dreaptă ai Amazonului și se pare că este navigabil pe o distanță de mai bine de cinci sute de leghe, chiar și pentru vasele de mare tonaj. El se afundă spre sud-vest, iar la vărsare are o lățime de aproape patru mii de picioare. După ce-și poartă apele la umbra ficușilor, tahuarilor, palmierilor din specia «nipas», cecropiașilor, vine să se verse în Amazon prin nu mai puțin de cinci brațe.

În acest loc, pilotul Araujo conducea pluta cu destulă ușurință. Fluviul era mai puțin presărat cu insule, iar lățimea sa, de la un mal la celălalt, măsura cel puțin două leghe.

Jangada era purtată acum de un curent mai constant, astfel că, la 18 august, ajunse în dreptul satului Pesquero și se opri să înnopteze acolo.

La orizont, soarele coborâse foarte mult și, cu repeziciunea cunoscută în regiunile situate la latitudine joasă, avea să cadă aproape perpendicular, ca un bolid uriaș. Noaptea urma să ia locul zilei dintr-o dată, fără amurg, cîntr-un decor de teatru.

Joam Garral cu soția, Lina și bătrâna Cybele stăteau în fața casei.

Torres îi tot dăduse tărcoale lui Joam Garral, de parcă ar fi vrut să-i vorbească între patru ochi, dar în cele din urmă se întorsese în cabina lui, stânjenit poate de sosirea părintelui Passanha, venit să ureze familiei noapte bună.

Întinși de-a lungul punții, indienii și negrii stăteau la posturile lor de manevră. Araujo, aşezat la prova, cerceta firul apei care se desfășura în linie dreaptă.

În aşteptarea nopții, Manoel și Benito se plimbau fumând prin partea de mijloc a plutei prefăcându-se că discută nepăsători, dar cu ochii mereu la pândă.

Deodată, Manoel îl apucă de mâna pe Benito și-i spuse:

— Ciudat miros! Oare mă-nșel?! Tu nu-l simți?... S-ar zice că-i...

— Parcă ar fi o duhoare de mosc încins! răspunse Benito. Trebuie că-s niște caimani⁹ adormiți pe plaja din apropiere!

— Natura a fost înțeleaptă că i-a făcut să răspândească un miros care-i trădează!

— Din fericire aşa-i, zise Benito, căci animalele acestea-s destul de primejdioase.

De obicei, la căderea nopții, caimanilor le place să se întindă pe țărm, unde-și petrec noaptea în tihnă. Cuibăriți în șanțurile prin care pătrund de-andăratelea, dorm cu gura căscată, cu falca de sus ridicată în linie verticală, dacă nu cumva pândesc sau adulmecă vreo pradă. Să se repeadă la ea s-o înhațe, fie înnotând pe sub apă, folosindu-se de coadă, fie alergând pe uscat, cu o viteză pe care omul nu o poate nicicând atinge, nu-i decât un simplu joc pentru amfibiiile acestea.

Acolo, pe țărmurile nesfârșite, caimanii se nasc, trăiesc și mor, unii dând dovadă de o mare longevitate. Bătrânii, centenarii, pot fi recunoscuți nu numai după mușchiul verzui care le acoperă carapacea și după negii cu care este presărată, ci mai ales după cruzimea lor, care crește odată cu vîrstă. Așa cum spusesese Benito, animalele acestea sunt tare primejdioase și e bine să te păzești de ele.

De la prova se auziră deodată strigăte:

— Caimanii! Caimanii!

Manoel și Benito tresărîră și porniră într-acolo. Trei crocodili mari, lungi de cincisprezece până la douăzeci de picioare, izbutiseră să se cătere pe platforma jangadei.

— La arme! La arme! strigă Benito, făcând semn indienilor și negrilor să se dea înapoi.

— Toată lumea să intre-n casă! interveni Manoel. Asta trebuie făcut în primul rând.

Într-adevăr, pentru că o luptă corp la corp nu era cu puțință, trebuiau mai întâi să se pună la adăpost.

Îl urmară sfatul și cât ai clipe din ochi familia Garral se refugiase în casă, urmată de cei doi tineri. Indienii și negrii intrară și ei în colibele și şoproanele lor.

Când să închidă uşa, Manoel întrebă:

— Dar Minha unde-i?

— Nu-i acolo, răspunse Lina, care alergase în odaia stăpânei sale.

— Dumnezeule mare! Unde-o fi? strigă mama ei. Şi se porniră toti să strige deodată:

— Minha! Minha! Niciun răspuns.

— O fi pe puntea din față? zise Benito.

— Minha! striga întruna Manoel.

Fără să se mai gândească la primejdie, cei doi tineri, Fragoso și Joam Garral țășniră afară cu puștile în mână.

Dar abia ieșiseră, că se și văzură ținta a doi caimani care, schimbându-și direcția, se îndreptară spre ei.

Unul dintre monștri se opri rănit mortal de un glonte tras de Benito drept în cap, lângă ochi. Începu să se zbată cu putere și în cele din urmă se prăbuși pe o parte.

Dar cel de al doilea ajunse într-o lângă ei și nu mai era chip să-l ocolească.

Uriașul caiman se năpusti asupra lui Joam Garral, și, după ce-l răsturnase cu o lovitură de coadă, își aprobia de el fălcile deschise.

În clipa aceea, Torres ieși din cabina lui cu o secuie în mână și dădu o lovitură atât de dibace, încât tăișul intră în falca bestiei și se înțepeni acolo. Orbit de sânge, caimanul se azvârli într-o parte și, fie că a vrut-o sau nu, se rostogoli și se pierdu în apa fluviului.

— Minha! Minha! continua să strige Manoel deznađăjduit, ajungând pe partea din față a plutei.

Fata se ivi pe neașteptate. Se adăpostise la început în coliba lui Araujo; dar aceasta tocmai fusese răsturnată de izbiturile puternice ale celui de-al treilea caiman, și acum Minha alerga spre partea din spate, urmărită de monstrul care se afla doar la șase picioare de ea.

Minha căzu.

Un al doilea glonte, ochit de Benito, nu fu în stare să opreasă animalul! Nu-i atinse decât carapacea, ai cărei solzi zburără în țăndări, fără să-l fi pătruns.

Manoel se îndreptă spre fată ca s-o ridice, s-o poarte pe brațe, s-o smulgă morții!... Cu o lovitură de coadă, dată dintr-o parte, animalul îl trânti și pe el.

Fără cunoștință, Minha era pierdută, iar gura caimanului se și deschise ca s-o sfarme!...

Atunci Fragoso, năpustindu-se asupra animalului, îi împlântă cuțitul până în berecată, riscând să-și piardă brațul tăiat de fălcile caimanului, dacă ele să ar fi închis dintr-o dată.

Fragoso izbuti să-și scoată brațul la timp, dar nu se putu feri de ciocnirea cu caimanul și fu azvârlit în apa fluviului, devenită roșie pe o mare întindere.

— Fragoso! Fragoso! striga Lina care îngenunchease la marginea plutei.

După un minut, Fragoso se ivi la suprafață... Era viu și nevătămat.

Primejduindu-și propria lui viață, o salvase pe fată, care-și revenea în simțiri, și pentru că Manoel, Yaquita, Minha și Lina îi întindeau în același timp mâna, neștiind cui să-i răspundă mai întâi, Fragoso sfârși prin a o strângere pe cea a tinerei mulatre.

Dar dacă Fragoso o salvase pe Minha, nu era mai puțin adevărat că Joam Garral își datora viața intervenției lui Torres.

Așadar, aventurierul nu urmărea pieirea fermierului. Faptele lui o dovediseră.

Manoel i-o spuse în șoaptă lui Benito.

— E adevărat! răspunse Benito, puțin stânjenit, ai dreptate și în privința asta am scăpat de o mare grija! Totuși, Manoel, bănuiala mea continuă să mă frământe. Poți fi cel mai înverșunat dușman al unui om, fără să-i dorești moartea!

Între timp, Joam Garral se apropiase de Torres.

— Îți mulțumesc, Torres, îi spuse el întinzându-i mâna.

Aventurierul se dădu câțiva pași înapoi fără să-i răspundă.

— Torres, continuă Joam Garral, îmi pare rău că ai să-ți sfârșești călătoria și că peste câteva zile va trebui să ne despărțim! Îți datorez...

— Nu-mi datorezi nimic, Joam Garral! Viața dumitale prețuiește pentru mine mai mult decât oricare alta! Dar dacă o să-mi îngădui, m-am gândit... în loc să mă opresc la Manao, aş merge până la Belem. Vrei să mă duci până acolo?

Joam Garral răspunse printr-un semn afirmativ.

Auzind această cerere, într-o pornire necugetată, Benito era cât pe-aci să se împotrivească; dar Manoel îl opri și Tânărul izbuti cu greu să-și păstreze cumpătul.

Capitolul XVIII

Prânzul de sosire

A doua zi, după o noapte care abia le-a ajuns ca să-și vină în fire, ridicără ancora de lângă plaja cu caimani și porniră din nou la drum. Dacă nu se va fi ivit nicio piedică, peste cinci zile pluta avea să ajungă în portul Manao.

Minha își revenise acum din spaimă; ochii și zâmbetul ei mulțumeau tuturor celor care nu și-au precupețit viața ca s-o salveze.

Cât despre Lina, părea că-i este mai recunoscătoare curajosului Fragoso decât dacă ar fi salvat-o pe ea însăși!

— Mai devreme sau mai târziu, o să te răsplătesc eu, domnule Fragoso! îi spuse ea zâmbind.

— Și cum anume, domnișoară Lina?

— Oh! Știi dumneata prea bine!

— Atunci, dacă știu, să fie mai devreme, nu mai târziu! răspunse băiatul.

Și din ziua aceea rămase hotărât că drăgălașa Lina era logodnica lui Fragoso, că nunta lor se va face odată cu cea a lui Manoel cu Minha și că noua pereche va rămâne la Belem pe lângă tinerii căsătoriți.

— Totu-i cum nu se poate mai bine, repeta întruna Fragoso, dar n-aș fi crezut niciodată că Para e atât de departe!

Manoel și Benito purtaseră o lungă discuție în legătură cu cele petrecute. Nici vorbă că nu-i mai puteau cere lui Joam Garral să-l alunge pe cel căruia-i datora viața.

«Viața dumitale prețuiește pentru mine mai mult decât oricare alta», spusese Torres.

Benito auzise răspunsul hiperbolic și totodată enigmatic, dat de aventurier.

Deocamdată cei doi tineri nu puteau face nimic. Mai mult ca oricând erau nevoiți să aștepte, dar nu numai patru sau cinci zile, ci încă șapte sau opt săptămâni, adică atât timp cât îi va trebui plutei ca să coboare până la Belem.

— În toate asta e o taină pe care nu izbutesc s-o pricep! zise Benito.

— Da, dar cel puțin suntem liniștiți într-o privință. De bună seamă, Benito, că Torres nu urmărește să-l ucidă pe tatăl tău. În rest, să veghem ca și până acum!

Din ziua aceea, Torres se arăta și mai retras ca mai înainte. Nu mai încercă să se vâre în sufletul celor din familie și nici nu mai stăruia atât pe lângă Minha. Se petrecu deci o destindere în această situație, de a cărei gravitate își dădeau seama toți, afară poate de Joam Garral.

În seara aceleiași zile depășiră, pe partea dreaptă a fluviului, insula Baroso, despărțită de țărm prin canalul cu același nume, și lacul Manaoari, alimentat de o puzderie de afuenți neînsemnați.

Noaptea se scurse în liniște, dar Joam Garral le spuse să vegheze cu multă grijă.

A doua zi, la 20 august, dorind să se țină cât mai aproape de malul drept, datorită curenților nestatori nici de pe stânga, pilotul cărmi pluta pe intervalul

dintre mal și insule.

Dincolo de mal, pământul era semănat cu o sumedenie de lacuri de toate mărimele, cum ar fi lacul Calderon, Huarandeina și câteva lagune cu apele negre. Acest sistem hidrografic vestea apropierea de Rio Negro, cel mai important affluent al Amazonului. De fapt, marele fluviu mai purta aici numele de Solimoes, dar, după gurile lui Rio Negro, avea să-l capete pe cel ce l-a făcut vestit printre toate apele din lume.

În timpul acestei zile pluta trebui să înainteze în condiții foarte neobișnuite.

Brațul pe care intrase pilotul, dintre insula Calderon și țărm, era foarte îngust, deși păruse la început destul de lat. Îl înșelase faptul că o mare parte din insulă, a cărei înălțime depășea cu puțin nivelul fluviului, era încă acoperită de apele umflate.

De o parte și de alta se înălțau păduri de copaci falnici, ale căror creste ajungeau la cincizeci de picioare de la pământ și, unindu-se de la un mal la celălalt, alcătuiau un leagăn uriaș.

Pe partea stângă, nici nu se putea închipui ceva mai pitoresc decât această pădure inundată, ce părea plantată în mijlocul unui lac. Trunchiurile copacilor ieșeau dintr-o apă liniștită și limpede, în care se oglindea în întregime toată împletitura de ramuri. Chiar de-ar fi fost înălțat deasupra unei oglinzi uriașe, aidoma arbuștilor în miniatură pictați pe un vas ornamental pe care-i reflectă masa lustruită, unde-i așezată vaza, n-ar fi putut fi mai exact reproducă. Era greu de găsit o diferență între imaginea reflectată și cea reală. De două ori mai înalți, terminându-se atât la bază cât și în înălțime printr-o uriașă cupolă de verdeață, păreau că alcătuiesc două emisfere, iar pluta trebuia să treacă cu orice preț printre aceste arcade de care se izbea curentul ușor al fluviului. Nu era cu puțină să mai dea înapoi. Aceasta îl silea pe pilot să cârmească cu o deosebită precizie, pentru că nu cumva să se lovească de o parte sau de cealaltă.

Cu acest prilej, Araujo își arătă toată priceperea, urmat îndeaproape de oamenii din echipă. Copacii din pădure foloseau drept puncte solide de sprijin pentru prăjinile lor lungi, astfel că izbutiră să păstreze direcția. Cea mai mică izbitură ar fi putut să așeze pluta de-a curmezișul, distrugând în întregime această uriașă construcție, și ar fi dus, dacă nu la pieirea locuitorilor aflați pe ea, în orice caz la pierderea încărcăturii pe care o transporta.

— Tare frumos mai e! zise Minha. Mi-ar plăcea să călătorim mereu pe o apă atât de liniștită, fériți de razele soarelui!

— Ar fi în același timp plăcut și primejdios, dragă Minha, răspunse Manoel. Într-o pirogă, n-am avea de ce să ne temem navigând astfel; dar pe o plută lungă de lemn, e mai bine să ne aflăm în largul fluviului, fără nicio piedică în cale.

— În mai puțin de două ceasuri vom fi străbătut în întregime această pădure, zise pilotul.

— Atunci să privim cu luare-aminte, strigă Lina. Toate lucrurile frumoase trec atât de repede! Vai, dragă stăpână, uită-te la cârdul acela de maimuțe ce se hârjonesc pe crengile înalte ale copacilor, la păsările ce se oglindesc în apa asta cristalină!

— Și la florile care se întredeschid la suprafața apei, legănate de curent ca de o adiere, adăugă Minha.

— Și la lianele acelea, atât de grațios întinse de la un copac la altul, mai zise Tânăra mulatră.

— Și nici urmă de Fragoso la capătul lor! zise logodnicul Linei. Totuși, ce mai floare frumoasă ai cules acolo, în pădurea din Iquitos!

— Priviți vă rog la această floare unică pe lume, glumi Lina. Ah, stăpână, ia uitați-vă ce plante minunate!

Și Lina arătă spre niște nuferi cu frunze uriașe și cu bobocii cât nuca de cocos. Apoi, în partea unde se profilau malurile acoperite de apă, se vedea snopi de trestie «mucumus» cu frunzele late, ale căror tulpi flexibile se pot da la o parte ca să facă loc de trecere unei pirogi, pentru ca apoi să se împreune din nou în urma ei. Locurile acelea aveau de ce să-i ispitezescă pe vânători, căci printre tufele mișcate de curent foia o întreagă lume de păsări acvatice.

Ibiși, așezați într-o atitudine epigrafică pe vreun trunchi bătrân, pe jumătate răsturnat; bâtlani cenușii, nemîșcați într-un picior; flamingo serioși care de la distanță păreau niște umbrele trandafirii deschise printre frunze, și multe alte phenicoptere de toate culorile însuflăteau această mlaștină temporară.

Dar pe suprafața apei mai lunecau și vipere lungi și iuți, poate chiar niște temuți gymnoți, ale căror descărcări electrice, repetate una după alta, paralizează omul sau animalul cel mai vânjos și sfârșesc prin a-l ucide.

Trebuiau deci să se ferească de ei, precum și de șerpii numiți «sucurijus» care, cuibăriți la tulpina vreunui copac, se desfășoară, se întind, își apucă prada, o strâng între inelele lor, atât de puternice încât pot zdrobi și un bou. S-au găsit în pădurile Amazonului reptile dintr-acestea, lungi de treizeci-treizeci și cinci de picioare, și, dac-ar fi să ne luăm după spusele domnului Carrey, există unele a căror lungime atinge chiar patruzeci și șapte de picioare și grosimea unui butoi!

Într-adevăr, odată ajuns pe suprafața plutei, un astfel de șarpe ar fi fost tot atât de primejdios ca și un caiman.

Din fericire însă călătorii nu avură de luptat nici împotriva gymnoșilor, nici împotriva șerpilor și drumul prin pădurea inundată, care ținu vreme de două ceasuri, se încheie cu bine.

Mai trecuță alte trei zile. Se apropiau de Manao. Încă douăzeci și patru de ore, și pluta va ajunge la vărsarea lui Rio Negro, în fața acestei capitale a provinciei Amazoanelor.

Într-adevăr, la 23 august, către ceasurile cinci după-amiază, se opriră în punctul nordic al insulei Muras, pe malul drept al fluviului. Nu mai aveau de străbătut decât o distanță de câteva mile în linie oblică, ca să ajungă în port.

Dar, pe bună dreptate, pilotul Araujo nu voi să intre chiar în aceeași zi, căci începuse să se întunece. Cele trei mile pe care le mai aveau de mers de-a curmezișul fluviului însemnau trei ore de navigație, și în primul rând aveau nevoie de lumină.

Cina din seara aceea, ultima din prima parte a călătoriei, fu servită cu oarecare pompă. Să străbați jumătate din cursul Amazonului în asemenea condiții, păi asta merita un ospăț vesel! Hotărâră să ciocnească «în sănătatea fluviului Amazoanelor» câteva pahare din licoarea aceea divină de Porto și Setubal.

Pe deasupra, aceasta avea să fie masa de logodnă a lui Fragoso și încântătoarei Lina. Cea pentru Manoel și Minha avusesese loc la ferma din Iquitos, cu câteva săptămâni în urmă. După Tânărul și Tânăra stăpână, era rândul acestei perechi devoteate, căreia îi purtau atâtă recunoștință!

Astfel că Lina, care urma să rămână în slujba stăpânei sale, și Fragoso, care avea să intre în slujba lui Manoel Valdez, se aşezară la masă în mijlocul familiei, și încă pe locurile de cinste care le fuseseră hărăzite.

Bineînțeles că la această masă, demnă de cămara și bucătăria jangadei, lua parte și Torres.

Așezat în fața lui Joam Garral, tăcut ca de obicei, aventurierul mai degrabă îi asculta pe cei din jur decât participa la discuții. Fără să o arate, Benito îl supraveghea cu atenție. Privirile lui Torres, ațintite mereu asupra tatălui său, aveau o strălucire nefirească. S-ar fi zis că-i o sălbăticină ce caută să-și fascineze prada, înainte de a se arunca asupra ei.

Manoel stătea de vorbă cu Tânără-i logodnică. Privirile lui se îndreptau uneori și asupra lui Torres: numai că el se împăcase mai ușor decât Benito cu o situație ce avea să ia sfârșit, dacă nu la Manao, în orice caz la Belem.

Masa fu destul de veselă. Lina o însufleți cu buna ei dispoziție, Fragoso cu răspunsurile lui șugubețe. Părintele Passanha privea bucuros la această mică lume pe care o îndrăgise, la cele două tinere perechi cărora le va da în curând binecuvântarea.

— Mănâncă zdravăn, părinte, îi zise Benito, care sfârși prin a se amesteca în discuția generală, cinstește această masă de logodnă! Vei avea nevoie de puteri ca să oficiezi atâtea cununii deodată!

— Ei, băiete dragă, răspunse părintele Passanha, găsește-ți tu o fată frumoasă și cuminte care să te vrea de bărbat, și ai să vezi că sunt în stare să vă cunun și pe voi!

— Bine zis, părinte! strigă Manoel. Să bem pentru apropiata căsătorie a lui Benito!

— O să-i căutăm la Belem o Tânără și frumoasă logodnică, zise Minha, și atunci va trebui să facă și el ca toată lumea!

— Pentru căsătoria domnului Benito! strigă Fragoso care ar fi vrut ca toți tinerii să se însoare odată cu el.

— Au dreptate, fiule, zise Yaquita. Închin și eu paharul pentru căsătoria ta și-ți doresc să fii fericit cum vor fi Minha și Manoel, cum am fost și eu cu tatăl tău!

— Și cum nădăjduiesc că veți fi întotdeauna, zise atunci Torres, dând pe gât un pahar cu porto, fără să se uite la nimeni. Fiecare din cei de aici își ține fericirea în propriile-i mâini!

Nu s-ar fi putut spune de ce, dar această urare, venită din partea aventurierului, lăsa o impresie neplăcută.

Manoel își dădu seama și încercă să înveselească atmosfera:

— Ia să vedem, părinte, dacă tot suntem la acest capitol, oare n-ar fi niscai perechi de logodit pe plută?

— Cred că nu... răspunse părintele Passanha. Doar dacă nu cumva Torres... Cred că nu ești însurat?

— Nu, sunt și am fost totdeauna burlac!

Benito și Manoel avură impresia că, în timp ce vorbea astfel, privirea lui Torres se îndrepta spre Minha.

— Și ce te-ar împiedica să te însori? continuă părintele Passanha. Ai putea găsi la Belem o femeie de vârstă dumitale și te-ai putea statornici astfel în oraș. Ar fi mai bine decât viața rătăcitoare pe care ai dus-o și din care nu te-ai ales până acum cu cine știe ce foloase!

— Ai dreptate, părinte, răspunse Torres. Nu zic nu! De altfel, pilda este molipsitoare. Văzând atâtia logodnici în jurul meu, mai că-mi vine și mie pofta de însurătoare! Dar nu cunosc absolut pe nimeni în orașul Belem și, dacă nu s-o întâmplă ceva cu totul deosebit, îmi va fi greu să mă statornicesc acolo!

— Dar de unde ești de fel? întrebă Fragoso, pe care-l urmărea gândul că-l mai întâlnise undeva pe Torres.

— Din provinția Mionas Geraes.

— Din ce localitate anume?...

— Din însăși capitala ținutului diamantelor, din Tijuco.

Dacă s-ar fi uitat cineva în clipa asta la Joam Garral, ar fi fost însăjumătat cât de sticioși erau ochii lui când privirea i se încrucișa cu cea a lui Torres.

Capitolul XIX

Poveste veche

Dar conversația fu dusă mai departe de Fragoso, care i se adresă în felul următor:

— Cum, dumneata ești din Tijuco, din capitala ținutului diamantelor?!

— Da! zise Torres. Ești cumva și dumneata de pe acolo?

— Nu! Sunt din provinciile de pe țărmul Atlanticului, din nordul Braziliei, răspunse Fragoso.

— Nu cunoașteți ținutul diamantelor, domnule Manoel? întrebă Torres.

Drept răspuns, Tânărul făcu semn că nu.

— Nici dumneavoastră n-ați avut curiozitatea să vizitați ținutul diamantelor, domnule Benito? se adresă Torres Tânărului Garral, pe care se vedea că dorește să-l atragă în discuție.

— Niciodată! răsunse scurt Benito.

— Ah, mie mi-ar fi plăcut să văd această țară! strigă Fragoso care, fără să și dea seama, îi făcea jocul lui Torres. Cred că în cele din urmă aș fi găsit acolo un diamant de mare valoare!

— Și ce-ai fi făcut, Fragoso, cu acest diamant neprețuit? întrebă Lina.

— L-aș fi vândut!

— Așa că acum ai fi fost bogat?

— Foarte bogat.

— Ei bine, dar dacă ai fi fost bogat acum trei luni, ți-ar mai fi trecut prin minte gândul... cu liana?

— Și dacă nu mi-ar mai fi trecut, strigă Fragoso, n-aș mai fi întâlnit o fință încântătoare care... Așa că, hotărât lucru, viața știe să le orânduiască bine pe toate!

— Așa-i, Fragoso, zise Minha, de vreme ce-a potrivit să te unească cu mica mea Lina! Diamant pentru diamant, nu pierzi nimic prin acest schimb!

— Vai, domnișoară Minha, dimpotrivă, câștig, zise galant Fragoso!

Fără îndoială că Torres nu voia ca discuția să fie abătută într-altă direcție, căci continuă:

— Adevărul e că la Tijuco au existat îmbogățiri peste noapte, care i-au făcut pe mulți să-și piardă capul! Oare n-ați auzit de acel vestit diamant din Abaete, a cărui valoare a fost apreciată la șapte miliarde și jumătate de franci? Ei bine, această piatră, care cântărește o uncie, a fost extrasă din minele din Brazilia! Ea a fost găsită din întâmplare în râul Abaete, la optzeci de leghe de Serro de Frio, de către trei ocnași, da, trei condamnați la închisoare pe viață.

— Și s-au îmbogățit dintr-o dată? întrebă Fragoso.

— Da de unde! răsunse Torres. Diamantul fu dat guvernatorului general al minelor. Recunoscându-i valoarea, regele Portugaliei, Ioan al VI-lea, porunci să fie găurit și-l purta la gât cu prilejul marilor ceremonii. În ce-i privește pe condamnați, ei fură grațiați, atâtă tot, în vreme ce alții, mai dibaci, ar fi tras din asta foloase mai mari!

— Dumneata, nu-i aşa? zise tăios Benito.

— Da... eu! De ce nu? răsunse Torres. Ați fost vreodată prin ținutul diamantelor? se adresă el de data aceasta lui Joam Garral.

— Niciodată, răsunse Joam, cu privirea atintită spre Torres.

— Păcat! Ar trebui să vă duceți totuși într-o bună zi. E foarte interesant, vă asigur! Ținutul diamantelor e ca un stat de sine stătător în marele imperiu brazilian, un fel de rezervație cu o circumferință de douăsprezece leghe, și care, prin natura solului, prin vegetația, prin pământul său nisipos, încis ca într-o căldare de munți înalți, se deosebește foarte mult de regiunile înconjurătoare. Dar, după cum v-am spus, acesta este locul cel mai bogat din lume, de vreme ce din 1807 până-n 1817 producția anuală de diamante a fost de aproape opt sprezece mii de carate¹⁰. Ah, ce mai lovitură puteau fi date acolo, nu numai de către cățărătorii ce căutau piatra nestemată până-n crestele munților, dar și de către contrabandistii ce-o treceau într-ascuns! Acum exploatarea este mai anevoieasă, și cele două mii de negri, folosiți de stat la minele de diamant, sunt siliți să mute cursul apelor ca să scoată nisipul diamantifer. Altădată era mult mai ușor!

— Într-adevăr, zise Fragoso, s-au dus vremurile bune de odinioară!

— Astăzi pot pune mâna ușor pe un diamant numai tâlharii, prin furt. Uite, prin 1826 – aveam pe atunci opt ani – s-a petrecut la Tijuco o adevărată dramă, din care se vede că unor răufăcători nimic nu le poate sta în cale atunci când vor să dobândească bogăția printr-o lovitură îndrăzneață... Dar, fără îndoială, aşa ceva nu vă interesează...

— Dimpotrivă, Torres, continuă, răsunse Joam Garral cu glasul nefiresc de calm.

— Fie, zise Torres. De data asta era vorba de furtul mai multor diamante, și un pumn de pietricele d-astea drăgălașe în mâna înseamnă un milion, uneori chiar două!

Torres, al cărui chip vădea o lăcomie josnică, strânse pumnul, fără să-și dea seama.

— Iată cum s-au petrecut lucrurile. La Tijuco există obiceiul de a se transporta o singură dată diamantele culese timp de un an. Sunt împărțite în două loturi, după mărime, după ce au fost trecute mai întâi prin douăsprezece site cu găuri de mărimi diferite. Aceste loturi sunt încise în saci și trimise la Rio de Janeiro. Dar, fiindcă valorează mai multe milioane, vă închipuiți cât de păzite sunt. Un funcționar, ales de administrator, patru soldați călare din regimentul districtului și zece oameni pe jos alcătuiesc convoiul. Ei se duc mai întâi la Villa-Rica, unde generalul comandant pune sigiliul pe saci, apoi convoiul pornește din nou la drum spre Rio de Janeiro.

Mai adaug că, pentru mai multă siguranță, data plecării este tăinuită până-n ultima clipă. Or, în anul 1826, un Tânăr funcționar, pe nume Dacosta, în vîrstă de douăzeci și doi, cel mult douăzeci și trei de ani, care lucra de câțiva ani la Tijuco în birourile guvernatorului general, puse la cale următoarea lovitură. Se înțelese cu o ceată de contrabandisti și le dezvăluí ziua plecării convoiului. Răufăcătorii, mulți la număr și bine înarmati, se pregătiră în consecință. În noaptea de 22 ianuarie, dincolo de Villa-Rica, banda se năpusti pe negândite asupra soldaților care escortau diamantele. Aceștia se apărără vitejește; dar fură măcelăriți, în afară de unul singur, care, deși grav rănit, putu să scape și duse vestea acestui îngrozitor atentat. Funcționarul care-i însotea împărtășise și el soarta soldaților. Căzut pe mâinile răufăcătorilor, fusese luat și azvârlit în vreo prăpastie, căci trupul său n-a mai fost găsit.

— Dar Dacosta? întrebă Joam Garral.

— Crima nu i-a fost de niciun folos. Pe baza anumitor fapte, bănuielile nu întârziară să cadă asupra lui. Fu învinuit că a pus la cale toată treaba. În zadar pretindea el că-i nevinovat. Datorită funcției sale, era în măsură să cunoască ziua pornirii convoiului. El singur, fie ajutat de mai mulți complici, izbuti să evadeze.

— Și de-atunci nu s-a mai auzit nimic despre omul acesta? întrebă Joam Garral.

— Nimic! răspunse Torres. Desigur că a părăsit Brazilia și că acum huzurește într-o țară îndepărtată cu avere dobândită de pe urma furtului.

— Poate că, dimpotrivă, a dus o viață chinuită! răspunse Joam Garral.

— Și poate că-l mustrează conștiința pentru crima săvârșită! adăugă părintele Passanha.

Tocmai atunci cina lua sfârșit, iar mesenii se ridică și ieșiră să respire aerul curat al amurgului. Soarele cobora la orizont, dar avea să mai treacă un ceas până să se înnopteze de-a binelea.

— Poveștile astea nu prea-s vesele și ospățul nostru de logodnă începuse mai bine! zise Fragoso.

— Și numai din vina dumitale, domnule Fragoso, răspunse Lina.

— Cum din vina mea?

— Da! Pentru că ai tot vorbit de ținutul acela și de diamantele lui, de care nouă puțin ne pasă!

— Pe cinstea mea, ai dreptate! răspunse Fragoso, dar nu-mi închipuiam că se va sfârși în felul acesta!

— Prin urmare, dumneata ești întâiul vinovat!

— Și primul pedepsit, domnișoară Lina, fiindcă nu te-am auzit râzând la desert!

Toată familia se îndrepta atunci spre prova jangadei. Manoel și Benito mergeau unul lângă celălalt, fără să-și vorbească. Yaquita și fiica ei îi urmau la fel de tăcute, și toți încercau o tristețe nelămurită, de parcă ar fi simțit apropierea unei nenorociri.

Torres stătea pe lângă Joam Garral care, cu capul în piept, părea adâncit în gânduri. Deodată îi puse mâna pe umăr și-i zise:

— Joam Garral, aş putea să stau de vorbă cu dumneata un sfert de ceas?

— Aci?

— Nu, între patru ochi!

— Bine, să mergem!

Se întoarseră amândoi spre casă, intrără înăuntru și uşa se închise în urma lor.

Ar fi greu de spus ce-a simțit fiecare după ce Joam Garral și Torres au părăsit puntea. Oare ce legătură putea fi între acest aventurier și cinstițul fermier din Iquitos? Părea că o nenorocire însărcinată amenință întreaga familie, dar nimeni nu îndrăznea să-și lămurească temerile.

— Manoel, zise Benito, apucându-și prietenul de braț, orice s-ar întâmpla, omul acesta va părăsi pluta mâine, la Manao!

— Da!... Trebuie... răspunse Manoel.

— Și dacă datorită lui... dacă datorită lui se va abate vreo nenorocire asupra tatălui meu... să știi că-l voi ucide!

Capitolul XX

Între cei doi bărbați

Singuri, în încăperea unde nimeni nu putea să-i vadă sau să-i audă, Joam Garral și Torres se priveau, fără să rostească o vorbă. Oare aventurierul șovăia să înceapă? Întelegea el că Joam Garral va răspunde prinț-o tăcere disprețuitoare la întrebările lui?

Da, fără-ndoială! Așa că Torres nu mai puse nicio întrebare. Merse din capul locului drept la țintă: începu să-l învinuiască.

— Joam, zise el, dumneata nu te numești Garral, te numești Dacosta.

La auzul numelui incriminat pe care i-l dădea Torres, Joam Garral nu-și putu stăpâni un tremur ușor, dar nu răspunse.

— Dumneata ești Joam Dacosta, continuă Torres, cel care acum douăzeci și trei de ani a fost funcționar în birourile guvernatorului general din Tijuco, și ai fost condamnat pentru furt și asasinat!

Niciun răspuns din partea lui Joam Garral, al cărui calm ciudat îl uimea pe aventurier. Oare nu cumva se înșela învinuindu-și gazda? Nu, de vreme ce Joam Garral nu se înfuriase în fața groaznicelor învinuiri. Fără îndoială, aştepta să vadă unde voia să ajungă Torres.

— Joam Dacosta, ți-o spun încă o dată, dumneata ești cel urmărit în afacerea aceea cu diamantele, acuzat de crimă, osândit la moarte și evadat din închisoarea din Villa-Rica, cu câteva ceasuri înaintea execuției! Ce-ai de spus?

O tăcere lungă urmă acestei întrebări directe a lui Torres. Păstrându-și calmul, Joam Garral se aşezase. Își sprijinise coatele pe o măsuță și-și privea în față acuzatorul, fără să-și plece capul.

— Ce-ai de spus? repetă Torres.

— Ce răspuns aștepți dumneata de la mine? zise liniștit Joam Garral.

— Un răspuns care să mă împiedice să mă duc să-l caut pe șeful poliției din Manao și să-i spun: se află acolo un om a cărui identitate va fi ușor de stabilit, care va fi recunoscut chiar după o lipsă de douăzeci și trei de ani, și omul acesta nu-i altul decât cel care a pus la cale furtul de diamante din Tijuco, complicele celor care i-au ucis pe soldații din escortă, este osânditul care a fugit de pedeapsă, este Joam Garral, pe adevăratul lui nume Joam Dacosta.

— Dacă-ți voi da răspunsul pe care-l aștepți, n-am de ce să mă tem de dumneata, Torres, nu-i aşa?

— Câtuși de puțin, căci vom fi amândoi interesați să trecem sub tăcere povestea asta.

— Amândoi? zise uimit Joam Garral. Așadar, nu cu bani vrei să-ți plătesc tăcerea?

— Nu, oricât de mare ar fi suma pe care mi-ai oferi-o!

— Atunci ce dorești?

— Joam Garral, răspunse Torres, iată propunerea mea. Nu te grăbi să respangi, și amintește-ți că te am la mâna.

— Care ți-e propunerea? întrebă Joam Garral.

Torres făcu o pauză. Purtarea acestui vinovat, pe a cărui viață era stăpân, îl cam descumpănea. Se aștepta la scandal, la rugăminți, la lacrimi... Avea în față lui pe omul învinuit de cele mai mari crime, și omul acesta nu se clintea. În cele din urmă, încrucișându-și brațele, zise:

— Ai o fată. Îmi place fata dumitale și vreau să-o iau de nevastă.

Joam Garral se aștepta la orice din partea unui asemenea om, astfel că cererea sa nu-l făcu să-și piardă cumpătul.

— Deci preacinstiul Torres dorește să intre în familia unui ucigaș și a unui hoț?

— Sunt singurul în măsură să hotărăsc ce-mi place și ce nu, răspunse Torres. Vreau să fiu ginerele lui Joam Garral, și voi fi!

— Dar dumneata știi, Torres, că fiica mea se va căsători cu Manoel Valdez!

— N-ai decât să-ți iezi înapoi cuvântul dat lui Manoel Valdez.

— Dar dacă fata nu vrea?

— Ai să-i mărturisești totul și, după cât o cunosc eu, ea va încuviința, răspunse Torres cu nerușinare.

— Chiar totul?

— Totul, dacă va trebui. Între propriile-i simțăminte și cinstea familiei sale, viața tatălui său, nu va șovăi!

— Ești un mare ticălos, Torres! zise liniștit Joam Garral, care-și păstrase sângele rece.

— Un ticălos și un ucigaș se pot înțelege de minune!

La aceste vorbe, Joam Garral se ridică și, îndreptându-se către aventurier, îl privi drept în ochi și îi zise:

— Torres, dacă vrei să intri în familia lui Joam Dacosta, e pentru că știi bine că Joam Dacosta nu-i vinovat de crima pentru care a fost osândit!

— Nu mai spune!

— Și mai adaug că ai în mâna dovada nevinovăției sale și că ai de gând să dai la iveală în ziua în care te vei fi însurat cu fiica sa!

— Să jucăm deschis, Joam Garral, răspunse Torres coborându-și glasul și, când mă vei fi ascultat până la capăt, o să vedem dacă ai să mai îndrăznești să nu-mi dai fata!

— Te ascult, Torres.

— Ei bine, da, zise aventurierul înăbușindu-și cuvintele de parcă i-ar fi părut rău că le rostește, da, ești nevinovat, o știu, pentru că-l cunosc pe

adevăratul vinovat și sunt în măsură să-ți și dovedesc nevinovăția.

— Și netrebnicul care a săvârșit crima?...

— A murit...

— A murit! strigă Joam Garral, pe care aceste cuvinte îl făc尿ă să pălească fără voia lui, ca și cum îi spulberau orice nădejde de a se putea dezvinovăți vreodată.

— A murit, repetă Torres. Dar omul acesta, pe care l-am cunoscut la multă vreme după săvârșirea crimei, fără să știu că ar fi un criminal, așternuse între timp pe hârtie, cu mâna lui, toată povestea acestei afaceri cu diamantele, până-n cele mai mici amănunte. Când simții că i se apropie sfârșitul, fu cuprins de remușcări. Știa unde se adăpostise Joam Dacosta, sub ce nume își croise o nouă viață. Știa că e bogat, înconjurat de o familie fericită, dar mai știa că el însuși nu e fericit! Voia să-i redea această fericire odată cu cinstea la care avea tot dreptul... Dar moartea se apropiă... Mă însărcină pe mine, camaradul lui, să fac ceea ce el nu mai putea face!... Îmi dădu mărturia nevinovăției lui Dacosta, ca să i-o duc acestuia, și muri.

— Numele acestui om! strigă Joam Garral, nemaiputându-se stăpâni.

— Ai să-l află atunci când voi face parte din familia dumitale!

— Și mărturia aceea?...

Joam Garral fu pe cale să se arunce asupra lui Torres, să-l buzunărească, să-i smulgă dovada nevinovăției sale.

— Mărturia aceea e la loc sigur, răsunse Torres, și n-ai s-o capeți decât după ce fiica dumitale îmi va deveni soție. Acum mă mai refuzi?

— Da, răsunse Joam Garral. Dar îți dau în schimb jumătate din averea mea!

— Primesc jumătate din averea dumitale, dar numai dacă mi-o va aduce Minha ca zestre!

— Așa înțelegi dumneata să respecți dorința unui muribund, a unui criminal cuprins de remușcări, care te-a însărcinat să îndrepți, pe cât mai era cu putință, răul ce mi-a făcut?!

— Chiar aşa!

— Îți spun încă o dată, Torres, că ești un mare netrebnic!

— Fie.

— Și pentru că eu nu sunt de teapa dumitale, nu ne putem înțelege!

— Așadar, refuzi?...

— Refuz!

— Atunci ești pierdut, Joam Garral. În dosarul care s-a încheiat, totul este împotriva dumitale! Ești condamnat la moarte, o știi prea bine; și în situații ca acestea, statul nu admite nici măcar comutarea pedepsei. Odată denunțat, ești ca și prins! Și dacă ești prins, te execută... Iar eu am să te denunț!

Oricât de stăpân pe sine ar fi fost, Joam Garral nu se mai putu înfrâna. Era gata să se repeadă la Torres. Un semn al ticălosului îl potoli.

— Ia seama, soția dumitale nu știe că este nevasta lui Joam Dacosta, copiii dumitale nu știu că sunt ai lui Joam Dacosta, și în felul acesta au s-o afle!

Joam Garral se opri. Își recapătă stăpânirea de sine și pe chipul lui se aşternu liniștea obișnuită.

— Discuția asta a durat prea mult, zise el îndreptându-se către ușă, și știu ce-mi rămâne de făcut!

— Ia seama, Joam Garral! mai zise pentru ultima dată Torres, care nu se putea împăca cu gândul că șantajul lui josnic dăduse greș.

Joam Garral nu-i răspunse. Împinse ușa care dădea pe verandă, îi făcu semn lui Torres să-l urmeze și înaintară amândoi spre mijlocul plutei, unde se afla adunată familia.

Benito, Manoel și ceilalți, pradă unei cumplite neliniști, se ridicară în picioare. Ochii lui Torres scăpărau de mânie, iar înfațisarea lui era amenințătoare. Dimpotrivă, Joam Garral era cu desăvârșire liniștit, aproape zâmbitor.

Se opriră amândoi în fața Yaquitei și alor săi. Nimeni nu îndrăznea să le adreseze un cuvânt.

Torres rupse cel dintâi tăcerea, cu nerușinarea lui obișnuită:

— Pentru ultima dată, Joam Garral, îți cer un ultim răspuns! zise cu o voce surdă.

— Iată răspunsul meu!

Apoi, adresându-se soției sale, rosti:

L. H. Baer

D. B. D.

— Yaquita, împrejurări deosebite mă silesc să schimb ceea ce am hotărât mai înainte în legătură cu căsătoria Minhăi cu Manoel.

— În sfârșit! izbucni Torres.

Fără să-i răspundă, Joam Garral îi aruncă o privire plină de dispreț.

Dar, la cuvintele lui, Manoel simțișe că-i sare inima din piept. Fata se ridicase, palidă, și părea că-și caută un sprijin lângă mama sa. Yaquita își deschise brațele ca să-o ocrotească, să-o apere!

— Tată! strigă Benito, care venise să se așeze între Joam Garral și Torres. Ce vrei să spui cu asta?

— Vreau să spun, răspunse Joam Garral ridicând glasul, că ar însemna să întârziem prea mult dacă am aștepta să ajungem până la Para pentru a-i uni pe Minha și Manoel. Căsătoria va avea loc mâine, aici, pe plută, prin bunăvoiețea părintelui Passanha, dacă după o întrevedere pe care o voi avea cu Manoel va fi și el de părere să nu mai amânăm!

— Ah, tată, tată!... strigă Tânărul.

— Mai așteaptă puțin ca să mă numești astfel, Manoel, răspunse Joam Garral, pe un ton de nespusă durere.

În clipa aceea, Torres stătea cu brațele încrucișate și arunca asupra întregii familii priviri de o obrăznicie fără seamăn.

— Deci ăsta-i ultimul dumitale cuvânt, zise el, întinzând brațul spre Joam Garral.

— Nu, nu-i ăsta ultimul.

— Atunci, care-i?

— Iată-l, Torres! Eu sunt stăpânul aici! Dacă-ți convine sau nu ai să părăsești îndată pluta.

— Da, chiar în clipa asta, ori de nu îl arunc peste bord! strigă Benito.

Torres înăltă din umeri.

— Amenințările sunt de prisos! Și eu doresc să cobor fără întârziere. Dar ai să-ți amintești de mine, Joam Garral! N-o să treacă mult până ne-om revedea!

— Dacă n-ar depinde decât de mine, răspunse Joam Garral, ne vom revedea, și încă mai degrabă poate decât ai vrea tu! Mâine voi fi la judecătorul de instrucție Ribeiro, primul magistrat al provinciei, pe care l-am înștiințat că sosesc la Manao. Dacă îndrăznești, vino să mă întâlnești la el!

— La judecătorul Ribeiro!... răspunse Torres, vădit descumpănit.

— La judecătorul Ribeiro! repetă Joam Garral.

Arătându-i apoi lui Torres piroga, cu un semn de dispreț covârșitor, Joam Garral însărcină patru dintre oamenii lui să-l debarce fără întârziere în locul cel mai apropiat de insulă.

În sfârșit, ticălosul se făcu nevăzut.

Încă înfiorați, respectau toți tăcerea capului familiei. Dar Fragoso, care nu-și dădea seama decât pe jumătate de gravitatea situației, mânat de limbuția lui obișnuită, se apropiase de Joam Garral.

— Dacă mâine va avea loc pe plută căsătoria domnișoarei Minha cu domnul Manoel, atunci...

— Va avea loc și a voastră, prietene, răspunse cu blândețe Joam Garral.

Îi făcu semn lui Manoel și se retrase cu el în odaia sa.

Con vorbirea lui Joam Garral cu Manoel începuse de o jumătate de oră, care păruse celorlalți cât un secol, când, în sfârșit, ușa casei se deschise.

Manoel ieși singur. În privirile lui strălucea o hotărâre generoasă.

Mergând spre Yaquita, îi spuse «mamă», Minhăi îi spuse «soția mea», apoi lui Benito, «frate», după care se întoarse spre Lina și Fragoso și rosti: «Pe mâine!»

Știa acum tot ce se petrecuse între Joam Garral și Torres. Știa că, bizuindu-se pe sprijinul judecătorului Ribeiro, în urma unui schimb de scrisori pe care-l purtase cu acesta un an de zile, fără să le spună nimic alor săi, Joam Garral izbutise în sfârșit să-l lămurească și să-l convingă de nevinovăția sa. Mai știa că Joam Garral se hotărâse la această călătorie cu unicul scop de a face să se revizuiască odiosul proces a cărui victimă fusese, să nu apese și asupra ginerelui și fiicei sale povara unei situații îngrozitoare, pe care el însuși o purtase vreme atât de îndelungată.

Da, Manoel știa toate acestea, dar mai știa că Joam Garral, sau mai bine zis Dacosta, era nevinovat, și nenorocirea lui i-l făcuse și mai drag, și mai demn de respect!

Dar ceea ce nu știa era că exista dovada materială a nevinovăției fermierului și că această dovadă era în mâinile lui Torres. Joam Garral dorise să păstreze pentru judecător dreptul de a o folosi și de a-l reabilita prin ea, bineînțeles dacă Torres nu mintise.

Manoel se mărgini doar să-i înștiințeze că se va duce la părintele Passanha ca să-l roage să orânduiască totul pentru cele două cununii.

A doua zi, la 24 august, doar cu un ceas înaintea cununiei, o pirogă mare ce se desprinsese de malul stâng al fluviului abordă pluta.

Doisprezece vâslași o mânuiseră în grabă de la Manao, iar pe ea se aflau câțiva agenți împreună cu șeful poliției, care se prezenta imediat și se urcă pe bord.

În clipa aceea, Joam Garral și ai săi, gătiți pentru ceremonie, tocmai ieșeau din casă.

— Cine-i Joam Garral? întrebă șeful poliției.

— Eu sunt, răsunse acesta.

— Joam Garral, zise șeful poliției, dumneata ești una și aceeași persoană cu Joam Dacosta! Te arestez...

La auzul acestor cuvinte, Yaquita și Minha, încremenite de uimire, se opriseră pe loc.

— Tata, criminal! strigă Benito, gata să se repeadă în ajutorul lui Joam Garral.

Cu un semn, tatăl său îi ceru să tacă.

— Îmi îngădui o singură întrebare, zise Joam Garral cu o voce fermă, adresându-se șefului poliției. Mandatul care vă împuternicește să mă arestați a fost emis de către judecătorul Ribeiro din Manao?

— Nu, răsunse acesta, mi-a fost încredințat, cu ordinul de a fi executat pe loc, de către înlocuitorul său. Judecătorul Ribeiro, lovit de apoplexie ieri-seară, a murit chiar în noaptea asta pe la ceasurile două, fără să-și mai fi recăpatat cunoștința.

— A murit! strigă Joam Garral, însăspaimântat la această veste. A murit!...

A murit!

Dar, înăltându-și de îndată capul, le spuse soției și copiilor săi:

— Dragii mei, judecătorul Ribeiro era singurul care știa că sunt nevinovat! Moartea lui îmi poate fi fatală, dar cu toate acestea nu-mi pierd orice nădejde!

Şeful poliției făcuse un semn agenților care se aprobiau de Joam Garral.

— Dar spune ceva, tată! strigă Benito, nebun de deznădejde. Spune căci un cuvânt și vom ști să înlăturăm cu forță, dacă trebuie, îngrozitoarea neînțelegere căreia i-ai căzut pradă!

— Nu-i nicio neînțelegere, fiul meu, răsunse Joam Garral. Joam Dacosta și Joam Garral sunt unul și același. Eu sunt într-adevăr Joam Dacosta! Sunt omul cinstit pe care o greșeală a justiției l-a osândit pe nedrept la moarte,

acum douăzeci și trei de ani, în locul adevăratului vinovat. Dar, o dată pentru totdeauna, jur în fața lui Dumnezeu, pe capul vostru și al mamei voastre, că sunt nevinovat!

— Orice legătură între dumneata și familie este oprită, zise șeful poliției. Ești prizonierul meu, Joam Garral, și-mi voi executa mandatul cu toată asprimea.

Liniștindu-și cu un semn copiii și slujitorii înmărmuriți, Joam Garral le spuse:

— Lăsați-i pe oameni să facă dreptate, în aşteptarea dreptății Cerului!
Apoi, cu fruntea sus, se urcă în pirogă.

Dintre toți cei de față, Joam Garral părea că este singurul care nu se lăsase doborât de acest trăsnet, căzut pe neașteptate asupra capului său.

Sfârșitul părții întâi

PARTEA A DOUA

Capitolul I

Manao

Orașul Manao este așezat exact la $3^{\circ}8'$ latitudine sudică și $67^{\circ}27'$ longitudine, la vest de meridianul Parisului. Îl despart de Belem patru sute douăzeci de leghe, iar de gurile lui Rio Negro, doar zece kilometri.

Manao nu e clădit pe malul Amazonului. Această capitală de ținut, ce străjuiește câmpia înconjurătoare cu pitoreasca ei îngrămădire de clădiri particulare și publice, se află pe malul stâng al lui Rio Negro – cel mai de seamă și cel mai cunoscut dintre afluenții marii artere braziliene.

Rio Negro, descoperit în 1645 de către spaniolul Favella, își are izvorul în coasta munților aflați la nord-vest, între Brazilia și Noua-Grenadă, chiar în inima provinciei Popayan, și este pus în legătură cu Orinocul, adică cu Guyanele, prin doi dintre afluenții săi: Pimichim și Cassiquaire.

După un încântător parcurs de o mie și jumătate sute de kilometri, Rio Negro își varsă apele lui negre într-ale Amazonului, printr-o gură de o mie și jumătate de sute de stânjeni. Într-atât de năvalnice sunt șuvoaiele, încât ele nu se pot contopi cu Amazonul decât la o distanță de mai multe mile. Aici malurile lui se îndepărtează alcătuind un golf cu deschidere de cincisprezece leghe, ce se întinde până la insulele Anavilhanas.

În acest golf, într-una din scobiturile înguste ale malului, este adăpostit portul Manao. În el poposesc numeroase nave, unele acostate în larg, în aşteptarea vântului prielnic, altele în reparație, vârâte pe nenumăratele canale ce brăzdează la întâmplare orașul, dându-i o infățișare oarecum olandeză.

Peste puțină vreme, în apropierea confluenței celor două ape se va statornici locul de escală al vapoarelor cu aburi și, de bună seamă, comerțul din Manao va cunoaște atunci o mare dezvoltare. Într-adevăr, lemn pentru construcție și tâmplărie, cacao, cauciuc, cafea, zarzparilla, trestie de zahăr, indigo, nucșoară, pește sărat, unt de broască țestoasă, toate aceste articole găsesc aici numeroase cursuri de apă care să le transporte în orice direcție: Rio Negro spre nord și vest, Madeira, spre sud și vest, în sfârșit, Amazonul, care-și poartă apele spre est până la țărmul Atlanticului. Poziția acestui oraș este deci foarte prielnică și va contribui mult la bunăstarea sa.

Manao, sau Manaos, se numea odinioară Mura, apoi i s-a zis Barra-de-Rio-Negro. Între 1757 – 1804, el făcea parte din căpitania ce purta numele

marelui affluent, la gurile căruia era aşezat. Dar, din 1826, devenit capitala ținutului Amazoanelor, și-a împrumutat noul său nume de la un trib de indieni care locuia pe vremuri în ținuturile Americii Centrale.

Nu o dată călătorii prost informați au confundat acest oraș cu vestita Manoa, un fel de cetate de basm, despre care se spunea că ar fi înălțată aproape de legendarul lac Parima, ce pare să nu fie altul decât Branco de Sus, un simplu affluent al lui Rio Negro. Acolo s-ar fi aflat împărăția El Dorado, al cărei suveran, dacă e să dăm crezare poveștilor din partea locului, se acoperea în fiecare dimineață cu pulbere de aur, într-atât de bogat era ținutul în acest metal prețios, care se aduna cu lopata. Dar, verificându-se la fața locului, s-a stabilit că aşa-zisa bogăție auriferă nu era altceva decât niște bulgări de mică, fără valoare, ce înșelaseră privirile lacome ale căutătorilor de aur.

În realitate, Manao nu are nimic din splendorile legendarei capitale a El Dorado-ului. Nu-i decât un oraș cu vreo cinci mii de locuitori, dintre care cel puțin trei mii sunt slujbași ai statului. De aici și numărul destul de mare de clădiri destinate instituțiilor: Camera legislativă, Palatul prezidențial, Vistieria, clădirea Poștei, Vama, fără să mai punem la socoteală un colegiu, înființat prin 1848, și un spital, datând din 1851. Mai adăugați un cimitir, aşezat pe versantul de răsărit al coloniei, pe locul unde se înălța în 1669 o fortăreață împotriva piraților, astăzi distrusă, și vă veți putea face o idee despre importanța instituțiilor publice ale orașului.

În privința clădirilor religioase, ar fi greu să numim mai mult de două: mica biserică a Bunei-Vestiri și capela Fecioarei-tămăduitoare, zidită în mijlocul câmpiei netede, pe o movilă ce se înalță mai sus decât orașul.

Pentru un oraș de origine spaniolă e cam puțin. La acestea două, s-ar cuveni să mai adăugăm o mănăstire a carmelitelor, incendiată în 1850, din care nu se mai văd decât ruinele.

Populația din Manao se ridică la cifra pe care am arătat-o mai sus și, în afara slujbașilor și a militarilor, ea este alcătuită îndeosebi din negustori portughezi și indieni din diferitele triburi de pe Rio Negro.

Orașul este străbătut de trei străzi principale, destul de întortocheate: ele poartă denumiri pitorești, semnificate prin partea locului: strada Dumnezeu-Tatăl, strada Dumnezeu-Fiul și strada Sfântul-Duh. În afara lor, spre apus, se întinde un drum minunat, străjuit de portocali seculari,

respectat cu sfințenie de arhitecții care au transformat vechiul oraș într-unul nou.

În jurul acestor străzi principale se încrucișează o rețea de străduțe nepavate, tăiate pe rând de patru canale peste care sunt aruncate podețe din lemn. Pe alocuri, canalele își poartă apele lor negre prin câmpii întinse, pline de ierburi sălbaticice și de flori viu colorate, alcătuind adevărate parcuri naturale, umbrite de copaci falnici, îndeosebi de «sumaumeira», uriașă specie vegetală învelită într-o scoarță albă și a cărei coroană se rotunjește deasupra trunchiului noduros.

Locuințele particulare trebuie să căute în cele vreo sută de case, destul de săracăcioase, unele acoperite cu țiglă, altele cu frunze de palmier suprapuse, cu terasele și galantarele prăvăliilor, ținute în cea mai mare parte de negustori portughezi, ieșite în afara.

Oare cum arată lumea pe care o poți vedea ieșind din locuințele particulare sau din clădirile publice, la ceasurile de plimbare? Bărbați impunători, cu redingotă neagră, pălărie de mătase, pantofi lustruiți, mănuși de culoare deschisă, ace cu diamante înfipte în nodul cravatei; femei în toalete foșnitoare de gală, rochii cu volane, pălării după ultima modă; în sfârșit, indienii, și ei pe cale de a se europeniza, nimicind astfel tot ce-ar mai putea supraviețui din culoarea locală în această parte de mijloc a bazinului Amazonului.

Așa arată Manao, pe care trebuia să-l înfățișăm pe scurt cititorului, în interesul acestei povestiri. Călătoria jangadei, atât de tragic întreruptă, se curma astfel la jumătatea lungului drum pe care-l avea de străbătut; aici urmău să se desfășoare, într-un timp scurt, peripețiile acestei tainice afaceri.

Capitolul II

Primele clipe

Abia se făcuse nevăzută piroga ce-l ducea pe Joam Garral, sau mai bine zis Joam Dacosta – se cuvine să-i înapoiem adevăratul nume – că Benito se și îndreptă spre Manoel.

— Ce știi? îl întrebă.

— Știu că tatăl tău e nevinovat! Da, nevinovat, repetă Manoel, și că o condamnare la moarte s-a abătut asupra sa, acum douăzeci și trei de ani, pentru o crimă pe care n-a făptuit-o el!

— Ti-a spus totul, Manoel?

— Totul, Benito! răsunse Tânărul. Cinstitul fermier nu voia să ascundă nimic din trecutul său celui ce avea să-i devină al doilea fiu, căsătorindu-se cu fiica sa!

— Dar poate oare tatăl meu să-și dovedească nevinovăția?

— Această dovardă se află în cei douăzeci și trei de ani de viață respectabilă pe care i-a trăit cinstit de toți, în acest demers al lui Joam Dacosta, care voia să se înfățișeze în fața legii și să-i spună: «Iată-mă! Nu mai vreau să duc o existență falsă! Nu vreau să mă mai ascund în dosul unui nume ce nu-mi aparține! Ați osândit un nevinovat! Reabilitați-l!»

— Și când ți-a povestit tatăl meu toate astea... tu n-ai șovăit nicio clipă să-l crezi? strigă Benito.

— Nicio clipă, frățioare! răsunse Manoel.

Mâinile celor doi tineri se împreună într-o strângere călduroasă, prietenească.

Benito se duse apoi la părintele Passanha și-i spuse:

— Părinte, du-le pe mama și pe surioara mea în casă! Rămâi cu ele toată ziua! Nimici din cei de față nu se îndoiește de nevinovăția tatălui meu, nimici... nu-i aşa? Mama și cu mine vom merge mâine la șeful poliției. Nu să ne refuze autorizația de a pătrunde în închisoare. Nu! Ar fi prea îngrozitor! O să-l vedem pe tata și o să hotărâm împreună ce trebuie să facem pentru a-i dovedi nevinovăția!

Yaquita era aproape neînsuflețită: dar curajoasa femeie, zdrobită la început de o asemenea lovitură neașteptată, avea să-și revină curând. Yaquita Dacosta va fi la fel cum fusese și Yaquita Garral. Ea nu se îndoia de nevinovăția bărbatului său. Nici nu se gândi că Joam Dacosta ar fi făcut un lucru rău căsătorindu-se cu ea sub un nume de împrumut. Nu se gândeau decât la viața fericită pe care i-a dăruit-o bărbatul acesta cinstit, lovit pe nedrept! Da! Mâine va fi la poarta închisorii unde se află el și nu se va clinti de acolo până nu i se va deschide!

Părintele Passanha o luă pe ea și pe fiica sa, care nu-și putea stăvili lacrimile, și se închiseră toți trei în casă.

Cei doi tineri rămăseră singuri.

— Acum, Manoel, trebuie să știu ce ți-a spus tatăl meu.

— Dar n-am nimic de ascuns, Benito.

— Ce căuta Torres pe plută?

— Să-i vândă lui Joam Dacosta taina trecutului său.

— Așadar, când l-am întâlnit pe Torres în pădurea din Iquitos, scopul lui era de pe atunci să intre în legătură cu tata?

— Fără îndoială, răsunse Manoel. Nemernicul se îndrepta spre fermă cu gândul să ne supună unui şantaj josnic, bine pus la cale dinainte.

— Iar când i-am spus că tata, împreună cu întreaga familie, se pregătea să treacă frontiera și-a schimbat planul de bătaie?...

— Da, Benito, fiindcă, odată ajuns pe pământ brazilian, Joam Dacosta avea să fie și mai mult la cheremul lui, decât dincolo de frontiera peruană. Iată de ce l-am regăsit pe Torres la Tabatinga unde aștepta, unde pândeau sosirea noastră.

— Și eu care l-am poftit pe plută! strigă Benito cu deznădejde.

— Frățioare, nu-ți face inimă rea! Torres ne-ar fi ajuns oricum! Nu era omul să lase din mâna un asemenea prilej. Dacă l-am fi scăpat la Tabatinga, l-am fi găsit la Manao!

— Ai dreptate, Manoel! Dar acum să nu mai vorbim de trecut... să ne gândim la prezent!... Să sfârșim cu învinuirile deșarte! Să vedem!...

Vorbind astfel, Benito își netezi fruntea cu palma, căutând să prindă cele mai neînsemnate amănunte ale acestei triste întâmplări.

— Ia să vedem, zise el, oare cum de-a aflat Torres că tatăl meu a fost condamnat acum douăzeci și trei de ani pentru crima îngrozitoare din Tijuco?

— Nu știu, și cred că nici tatăl tău nu știe.

— Totuși, Torres știa că sub numele de Joam Garral se ascundea Dacosta?

— Bineînțeles.

— Și mai știa că tata se adăpostea de atâția ani în Peru, la Iquitos?

— Știa, răsunse Manoel. Dar cum anume a aflat, nu pot pricepe!

— O ultimă întrebare, zise Benito. Ce propunere i-a făcut Torres tatălui meu în timpul scurtei con vorbiri pe care au avut-o înainte de a fi fost izgoniti de pe plută?

— L-a amenințat că-i va da în vîleag adevăratul nume, dacă nu-i va plăti tăcerea.

— Și cu ce preț?...

— Dându-i mâna ficei sale! răsunse Manoel fără șovăială, dar palid de mânie.

— Nemernicul ar fi îndrăznit?! strigă Benito.

— La această cerere ticăloasă, ai văzut ce răspuns i-a dat tatăl tău!

— Da, Manoel!... Răspunsul unui om cinstit! El l-a alungat pe Torres. Dar vezi că n-a fost de ajuns să-l alunge. Nu! Pentru mine nu-i de ajuns. În urma denunțului lui Torres a fost arestat tatăl meu, nu-i aşa?

— Da, în urma denunțului său!

— Ei bine, strigă Benito, al cărui braț se îndreptă amenințător spre malul stâng al fluviului, trebuie să-l regăsească pe Torres! Trebuie să știu cum a ajuns el să cunoască taina aceasta!... Trebuie să-mi spună dacă a aflat-o de la adevăratul făptaș al crimei! Va vorbi... Dacă se împotrivește... știu ce-mi rămâne de făcut!

— Și mie la fel! adăugă Manoel mai puțin înfierbântat, dar tot atât de hotărât.

— Nu, Manoel!... Nu... doar mie singur!

— Suntem frați, Benito, răsunse Manoel, răzbunarea ne privește pe amândoi!

Benito nu răsunse. În privința asta hotărârea lui era luată, o dată pentru totdeauna.

În clipa aceea, pilotul Araujo, care cercetase curenții fluviului, se apropie de cei doi tineri.

— Ați hotărât să oprim pluta în dreptul insulei Muras, ori să intrăm în portul Manao? întrebă el.

Problema trebuia lămurită înainte de căderea nopții și cerea multă chibzuință.

Într-adevăr, vestea prinderii lui Joam Dacosta pesemne că se răspândise grabnic prin oraș. Fără îndoială că ea trezise curiozitatea populației din Manao. Dar oare această veste nu stârnise mai mult decât o simplă curiozitate împotriva osânditului, a principalului autor al crimei din Tijuco, crimă care odinioară avusese un răsunet atât de mare? Oare nu era de temut vreo mișcare de masă în legătură cu această faptă rămasă neispășită? În asemenea situație nu era mai bine să opreasă pluta în apropierea insulei Muras, pe malul drept al fluviului, la câteva mile de Manao?

Cântăriră bine argumentele pro și contra.

— Nu! strigă Benito. Dacă rămânem aici, s-ar putea crede că-l părăsim pe tata, că ne îndoim de nevinovăția lui! Ar fi ca și cum ne-am teme să ne arătăm de partea lui! Trebuie să mergem la Manao, și asta fără nicio întârziere!

— Ai dreptate, Benito, răsunse Manoel. Să plecăm!

Încuviiințând din cap, Araujo luă măsurile cuvenite pentru a se îndepărta de insulă... Manevra era destul de anevoieoașă. Trebuiau să taie de-a curmezișul currentul Amazonului, dublat de cel al lui Rio Negro, și să se îndrepte spre gurile acestui affluent, care se deschideau la douăsprezece mile mai jos, pe malul stâng.

Odgoanele fură dezlegate. Împinsă în albia fluviului, pluta începu să se îndepărteze în diagonală. Folosind cu dibăcie cotiturile currentului, întrerupt pe alocuri de malul colțuros, Araujo izbuti să conducă uriașa ambarcație în direcția dorită, ajutat de prăjinile lungi ale oamenilor din echipă.

Două ceasuri mai târziu, pluta se afla pe celălalt mal al Amazonului, puțin mai sus de gurile lui Rio Negro, iar currentul o împinse până în cealaltă parte a marelui golf, deschis pe malul stâng al affluentului.

În sfârșit, pe la cinci seara, jangada era trainic legată de acest mal, nu chiar în portul Manao, căci n-ar fi putut intra în el datorită repeziciunii currentului, dar la o depărtare de o milă în jos.

Pluta se odihnea acum pe apele negre ale lui Rio Negro, lângă un mal înalt, acoperit de secropias cu boboci cu reflexe aurii, întesat de trestii cu tulpinile țepene, numite «froxas», din care indienii își făuresc arme de luptă.

Cățiva orășeni rătăceau pe mal. Fără-ndoială, curiozitatea îi mâna spre locul unde acostase pluta. Vestea arestării lui Joam Dacosta nu întârziase să se răspândească, dar interesul localnicilor nu merse până la indiscreție și se mulțumiră să privească de la distanță.

Benito ar fi vrut să coboare pe țărm chiar în seara aceea, dar Manoel îl sfătuia să renunțe.

— Așteaptă până mâine. În curând se lasă noaptea și trebuie să fim pe plută.

— Bine, să lăsăm pe mâine! răsunse Benito.

Tocmai atunci ieșea din casă Yaquita, urmată de fiica ei și de părintele Passanha. Dacă Minha nu contenise cu plânsul, pe chipul mamei sale lacrimile erau uscate și întreaga-i făptură arăta energia și hotărârea. Se vedea bine că era gata la orice, să-și facă datoria, dar și să facă uz de drepturile ei. Yaquita se îndreptă spre Manoel cu pasul măsurat.

— Manoel, zise ea, ascultă ceea ce vreau să-ți spun, căci îți voi vorbi după cum îmi poruncește conștiința.

— Vă ascult! răsunse Manoel.

— Ieri, spuse ea, privindu-l drept în față, după con vorbirea pe care ai avut-o cu Joam Dacosta, soțul meu, ai venit la mine și mi-ai spus «mamă»! Ai luat mâna Minhăi și i-ai spus «soția mea». Tu știai atunci totul, iar trecutul lui Joam Dacosta îți fusese dezvăluit!

— Da, răspunse Manoel, și Cerul să mă pedepsească dacă am șovăit măcar o clipă!...

— Fie aşa cum spui, Manoel, dar în clipa aceea Joam Dacosta încă nu era arestat. Acum situația e alta. Oricât ar fi de nevinovat, soțul meu se află în mâinile justiției, trecutul lui este dezvăluit public: Minha este fiica unui osândit la moarte...

— Minha Dacosta sau Minha Garral, pentru mine e totuna! strigă Manoel, care nu se mai putea stăpâni.

— Manoel! șopti fata.

Și s-ar fi prăbușit dacă n-ar fi prins-o Lina în brațe.

— Mamă, dacă nu vrei s-o ucizi, numește-mă fiul dumitale!

— Fiul meu! Copilul meu!

Doar atât mai avu putere să spună și lacrimile, cu greu stăpâname, o năpădiră.

Se întoarseră cu toții în casă. Dar cât a fost noaptea de lungă, nimeni n-a închis ochii în această familie năpăstuită.

Capitolul III

O întoarcere în trecut

Ciudat joc al sorții această moarte a judecătorului Ribeiro, pe care Joam Dacosta era sigur că se poate bizui!

Înainte de a fi fost numit judecător la Manao, adică primul magistrat al provinciei, Ribeiro îl cunoscuse pe Joam Dacosta, pe vremea când Tânărul funcționar era urmărit pentru crima din ținutul diamantelor. Ribeiro era pe atunci avocat la Villa-Rica. El a fost cel care și-a luat sarcina de a-l apăra pe acuzat în fața juraților. Pusese mult suflet în apărarea cauzei, de parcă ar fi fost vorba de el însuși. Din cercetarea pieselor aflate la dosar, din informațiile culese, căpătase nu numai o simplă convingere profesională, ci încredințarea fermă că învinișurile aduse clientului său erau nedrepte, că acesta nu fusese în niciun fel părtăș la uciderea soldaților din escortă sau la furtul diamantelor, că ancheta apucase pe un drum greșit, într-un cuvânt, că Joam Dacosta era nevinovat.

Totuși, oricât de sărguincios și de talentat era, avocatul Ribeiro nu izbuti să transmită și juraților convingerea sa. Asupra cui putea el să le întoarcă bănuielile? Dacă nu-i înștiințase Joam Dacosta pe tâlhari, el care avea toate condițiile să cunoască data plecării convoiului, atunci cine altul ar fi putut să facă? Funcționarul care însătea escorta murise împreună cu cea mai mare parte dintre soldați, deci bănuielile nu puteau să cadă asupra lui. Totul făcea să se credă că Joam Dacosta este singurul și adevăratul făptuș al crimei.

Ribeiro îl apără cu deosebită căldură! Puse mult suflet! Nu izbuti totuși să-l salveze. Sentința juraților fu categorică la toate capetele de acuzare, Joam Dacosta, învinsuit de crimă cu premeditare, nu căpăta nici dreptul la circumstanțe atenuante și se trezi astfel condamnat la moarte.

Osânditului nu-i mai rămânea nicio nădejde. Nu era cu puțință nicio comutare de pedeapsă, deoarece era vorba de o crimă săvârșită în ținutul diamantelor. Osânditul era pierdut... Dar, în noaptea dinaintea execuției, când spânzurătoarea era gata pregătită, Joam Dacosta izbuti să fugă din închisoarea din Villa-Rica... Urmarea este cunoscută.

După douăzeci de ani, avocatul Ribeiro a fost numit judecător la Manao. Din locul îndepărtat unde-și găsise adăpost, fermierul din Iquitos află de această schimbare și văzu în ea un prilej fericit de a cere revizuirea procesului cu oarecare sorți de izbândă. Știa că vechile convingeri ale

avocatului în privința sa rămăseseră aceleași și în sufletul judecătorului. Se hotărî deci să încerce totul pentru a-și dobândi reabilitarea. Dacă n-ar fi venit numirea lui Ribeiro în funcția de magistrat suprem al provinciei Amazoanelor, poate c-ar fi șovăit, căci n-avea de prezentat nicio nouă doavadă materială a nevinovăției sale. Deși acest om cinstiț suferea îngrozitor că este silit să se ascundă la Iquitos, poate că ar fi așteptat ca timpul să steargă și mai mult amintirile odioasei crime, dar o anumită împrejurare îl hotărî să nu mai zăbovească.

Cu mult înainte de a-i fi vorbit Yaquita, Joam Dacosta își dăduse seama că Manoel o iubea pe Minha. Unirea Tânărului medic militar cu fiica sa îi era pe plac. Înțelesese că avea să urmeze în curând o cerere în căsătorie și Joam nu voia să fie luat pe nepregătite.

Dar nu se putea împăca cu gândul că va trebui să-și mărite fata sub un nume care nu-i aparținea și că Manoel Valdez, socotind că intră în familia Garral, intra de fapt în familia Dacosta, al cărei cap nu era decât un fugar amenințat cu pedeapsa cu moartea. Nu! Această căsătorie nu se va săvârși în condițiile în care se săvârșise a sa. Nu! Asta niciodată!

Vă amintiți cum s-au petrecut atunci lucrurile. După patru ani de la sosirea Tânărului funcționar la ferma din Iquitos, timp în care acesta devenise asociatul lui Magalhaes, bătrânul portughez fusese adus la fermă, rănit de moarte. Mai avea de trăit doar câteva zile. Înspăimântat la gândul că fiica lui va rămâne singură, fără niciun sprijin, știind că Joam și Yaquita se iubeau, el dori să-i căsătorească fără zăbavă.

Joam se împotrivi la început. Făgădui că va rămâne ocrotitorul Yaquitei, slujitorul ei, fără a-i fi soț... Dar stăruințele lui Magalhaes fură atât de mari, încât nicio împotrivire nu mai era cu putință. Yaquita își puse mâna într-o lui Joam și Joam nu mai dădu înapoi.

Da! Se petrecuse atunci un lucru neîngăduit! Da! Joam Dacosta ar fi trebuit să mărturisească totul sau să părăsească pentru totdeauna casa care-l promise atât de bine, întreprinderea a cărei înflorire i se datora! Da! Mai degrabă să dezvăluie totul, decât să dea ficei binefăcătorului său un nume ce nu-i aparținea, numele unui osândit la moarte pentru crimă, chiar dacă în sinea lui se știa nevinovat.

Capitolul IV

Dovezi morale

Mandatul de arestare împotriva lui Joam Dacosta, zis Joam Garral, fusese emis de locțiitorul judecătorului Ribeiro, care urma să îndeplinească funcția de magistrat în provincia Amazoanelor până la numirea unui nou judecător.

Acest locțiitor se numea Vicente Jarriquez. Era un omuleț posac, pe care cei patruzeci de ani de activitate în magistratură nu-l făcuseră deloc binevoitor față de împricinați. Se ocupase de atâtea cazuri de felul acesta, judecase și condamnase atâtia răufăcători, încât nevinovăția unui inculpat, oricare ar fi fost el, i se părea din capul locului imposibilă. Desigur, nu judeca altfel decât îi dicta conștiința, dar conștiința lui, foarte închistată, nu se lăsa înduplecătă de întâmplările din timpul interogatoriului sau de argumentele apărării. Ca mulți alți președinți de curte cu juri, el era potrivnic îngăduinței juraților, și când un împrincipat ajungea în fața lui, după ce trecuse mai întâi prin furcile anchetei, instrucției, cercetărilor, avea convingerea că acesta era de zece ori mai vinovat decât părea.

Totuși, Jarriquez nu era un om rău. Nervos, agitat, vorbăreț, cu mintea ascuțită, arăta destul de ciudat cu capul lui mare pe trupul mic, cu o clacie de păr ce-ar fi putut sta alături de perucile de pe vremuri, cu ochii lui strălucitori, a căror privire era uimitoare de pătrunzătoare, nasul ascuțit, cu care ar fi putut gesticula dacă ar fi avut articulație, urechile depărtate ca pentru a prinde și mai bine tot ce se spunea, chiar dincolo de raza aparatului său auditiv, cu degetele care băteau neîncetat darabana în masa de la tribunal, de parcă făcea exerciții mute la pian, cu trunchiul prea lung pentru picioarele lui scurte, pe care le încrucișa și le desfăcea fără astămpăr atunci când trona în fotoliul de magistrat.

În viața particulară, judecătorul Jarriquez, holtei îndărătnic, își părăsea cărțile de drept doar pentru masă, pe care nu o disprețuia defel, pentru jocul de cărți, care-i plăcea foarte mult, pentru cel de şah, unde era socotit maestru, și mai ales pentru dezlegarea enigmelor, șaradelor, anagramelor, logografelor și altele de acest fel, cu care, asemeni multor magistrați din Europa – adevărat sfinx prin vocație și meserie – își petrecea cea mai mare parte din timpul său liber.

După cum se vede, era un om destul de neobișnuit, iar Joam Dacosta avea mult de pierdut prin moartea judecătorului Ribeiro, de vreme ce cauza lui trecea în mâinile acestui magistrat cu care nu era lesne să ai de-a face.

De altfel, în cazul de față, sarcina lui Jarriquez era mult ușurată. Nu trebuia să facă pe anchetatorul, nici să conducă dezbaterile, să determine

sentința, să ceară aplicarea articolelor din Codul penal, în sfârșit, nu trebuia să dea nicio condamnare. Din nefericire pentru fermierul din Iquitos, noianul acesta de formalități nu mai era necesar. Joam Dacosta fusese arestat, judecat, osândit, cu douăzeci și trei de ani în urmă, pentru crima de la Tijuco, termenul de prescripție nu trecuse încă, nu se putea introduce nicio cerere de comutare a pedepsei, nicio cerere de grătiere nu putea fi primită. Așa stând lucrurile, nu rămânea decât să i se stabilească identitatea, și după sosirea ordinului de execuție de la Rio de Janeiro, justiția n-avea decât să-și urmeze cursul.

Dar fără-ndoială că Joam Dacosta își va striga nevinovăția, va spune că fusese condamnat pe nedrept. Datoria magistratului, oricare i-ar fi fost părerea personală, era să-l asculte. Rămânea de văzut ce dovezi va aduce osânditul. Și dacă nu le putuse prezenta în fața primilor judecători, era oare în măsură să le aducă acum?

Acesta urma să fie rostul interogatoriului.

Trebuie să recunoaștem totuși că nu prea se întâmplă ca un condamnat, aflat la adăpost în străinătate, să părăsească de bunăvoie totul și să se prezinte în fața justiției, de care, după cum îl învățase trecutul, ar fi trebuit să se teamă, și că faptul acesta era menit să stârnească chiar și interesul unui magistrat care a văzut atâtea în cariera sa judecătoarească. Era oare din partea osânditului din Tijuco, obosit de viață, o prostie sfruntată, sau pornirea unei conștiințe care vrea cu orice preț să pună capăt nedreptății? Trebuie să recunoaștem că problema era cu totul neobișnuită.

A doua zi după arestarea lui Joam Dacosta, judecătorul Jarriquez se duse deci la închisoarea din strada Dumnezeu-Fiul unde fusese întemnițat prizonierul.

Închisoarea fusese pe vremuri mănăstire de misionari, ridicată pe malul unuia din principalele canale ale orașului. Celor care odinioară se închideau de bună voie în această clădire, prea puțin făcută pentru noua ei destinație, le urmaseră deținuții fără voie, de astăzi. Încăperea în care sta Joam Dacosta nu arăta ca una din celulele triste ale închisorilor moderne. O fostă chilie de călugăr, cu o fereastră fără obloane, dar cu gratii, ce dădea spre un teren viran, o bancă într-un colț, un fel de pat într-altul, câteva obiecte grosolane, altceva nimic.

Din această cameră fu scos Joam Dacosta, în acea zi de 25 august, pe la ceasurile unsprezece dimineața și dus la interogatoriul în fosta sală de mese a

mănăstirii.

Judecătorul Jarriquez se afla acolo, în fața biroului, cocoțat pe scaunul lui înalt, cu spatele la fereastră, pentru ca figura să-i rămână în umbră, în timp ce a deținutului va fi în plină lumină. Grefierul se aşezase la un capăt al mesei, cu pana după ureche, cu nepăsarea caracteristică acestor slujbași ai legii, gata să aștearnă pe hârtie întrebările și răspunsurile.

Joam Dacosta fu adus în sală și, la un semn al magistratului, paznicii care-l însoțiseră ieșiră afară.

Judecătorul Jarriquez îl privi îndelung pe acuzat. Acesta se înclinase în fața lui și-și luase o atitudine demnă, nici sfidătoare, nici umilă, aşteptând să i se pună întrebări ca să răspundă.

— Numele dumitale? întrebă judecătorul Jarriquez.

— Joam Dacosta.

— Vârstă?

— Cincizeci și doi de ani.

— Unde ai locuit?

— În Peru, satul Iquitos.

— Sub ce nume?

— Sub numele de Garral, numele mamei mele.

— Și pentru ce purtai acest nume?

— Pentru că vreme de douăzeci și trei de ani am căutat să scap de urmărirea justiției braziliene.

Răspunsurile erau atât de limpezi și vădeau într-atât hotărârea lui Joam Dacosta de a-și mărturisi în întregime trecutul și prezentul, încât judecătorul Jarriquez, neobișnuit cu asemenea manifestări, își înălță și mai mult nasul decât o făcea de obicei.

— Și pentru ce anume te-ar fi putut urmări justiția braziliană?

— Pentru că în 1826 fusesem condamnat la pedeapsa capitală, în legătură cu diamantele din Tijuco.

— Prin urmare recunoști că dumneata ești Joam Dacosta?

— Sunt Joam Dacosta.

Răspunsurile veneau calme și firești. De aceea, ochii mititei ai judecătorului Jarriquez, ascunzându-se sub pleoape, păreau că spun: «Iată o afacere care n-o să-mi dea bătaie de cap!»

Numai că avea să vină clipa când trebuia să pună veșnica întrebare ce aducea veșnic același răspuns din partea acuzaților, de orice categorie ar fi

fost, prin care aceştia îşi susţineau nevinovăţia.

Degetele judecătorului începuseră să bată încet darabana în masă.

— Joam Garral, cu ce te îndeletniceşti dumneata la Iquitos?

— Sunt fermier, răspunse acesta, şi mă îndeletnicesc cu organizarea şi supravegherea unei gospodării agricole destul de mari.

— Și treburile merg bine?

— Foarte bine.

— De când ai plecat de la fermă?

— De aproape nouă săptămâni.

— Din ce pricină?

— În privința asta, domnule, n-am dat până acum nimănui adevărata explicație.

— Dar ce-ai spus?

— Că doresc să supraveghez transportul pe Amazon al unei plute cu lemn și al altor mărfuri.

— Așa! făcu judecătorul Jarriquez. Și, mă rog, care era adevărata pricină a plecării dumitale?

Punând această întrebare, își zicea: «În sfârșit, întrăm acum pe făgașul tăgăduirilor și al minciunilor!»

— Adevărata pricină, răspunse deschis Joam Garral, era hotărârea mea de a mă preda justiției țării mele!

— Să te predai! strigă judecătorul, sărind ca ars din fotoliu. Să te predai aşa... de bună voie?...

— De bună voie!

— Și pentru ce?

— Pentru că mă săturasem de viața asta de minciună, de nevoia de a trăi sub un nume fals; de neputința de a le da soției și copiilor mei numele lor adevărat; în sfârșit, domnule, pentru că...

— Pentru că?

— Sunt nevinovat!

«La asta mă și așteptam!» își spuse în sinea lui, iritat, judecătorul Jarriquez.

Și în timp ce degetele-i băteau un marș mai iute, îi făcu un semn din cap lui Joam Dacosta, ceea ce însemna: «Hai! dă-i drumul, spune-ți povestea! O știu eu prea bine, dar n-am să te împiedic s-o repeți după cum ți-e voia!»

Joam Dacosta nu se însela asupra atitudinii prea puțin binevoitoare a magistratului, dar nu o luă în seamă. Își povesti deci întreaga viață, vorbi fără înflorituri, cu aceeași liniște de la început, fără să scape nimic din împrejurările dinaintea sau de după condamnarea sa. Nu stăru prea mult asupra vieții respectabile pe care o dusese de la evadarea din închisoare, nici asupra îndatoririlor sale de cap de familie, de soț și părinte, pe care și le

îndeplinise cu cinste. Stăruia doar asupra unui singur fapt, acela de a fi venit la Manao, nesilit de nimici, să ceară revizuirea procesului, să i se recunoască nevinovăția.

Judecătorul Jarriquez, care se aștepta, firește, la asemenea răspuns din partea oricărui împricinat, nu-l întrerupse. Se mulțumea doar să închidă și să deschidă plăcintă ochii, ca omul care ascultă pentru a suta oară aceeași poveste, iar când Joam Dacosta îi puse pe masă memoriu pe care-l întocmisse, nu făcu nicio mișcare ca să-l ia.

— Ai isprăvit? întrebă judecătorul.

— Da, domnule.

— Și dumneata vrei să mă faci să cred că n-ai plecat din Iquitos decât pentru a veni să ceri revizuirea judecății?

— N-am avut alt scop, domnule.

— Cine mi-o poate dovedi? Cine-mi dovedește că, fără denunțul în urma căruia ai fost arestat, te-ai fi predat?

— În primul rând acest memoriu, răsunse Joam Dacosta.

— Dar memoriu era în mâinile dumitale și nimic nu mă poate convinge că l-ai fi depus dacă n-ai fi fost arestat.

— Există totuși, domnule, o hârtie care nu se află în mâinile mele și care nu mai poate fi pusă la îndoială.

— Care anume?

— Scrisoarea pe care am trimis-o predecesorului dumneavoastră, judecătorului Ribeiro, scrisoare care-i vestea sosirea mea apropiată.

— Cum?! I-ai scris?...

— Da, și această scrisoare, care trebuie să fi ajuns la domiciliul său, nu poate întârzia să vă fie înmânată.

— Să fie oare aşa? zise judecătorul Jarriquez, cam neîncrezător. I-ai scris judecătorului Ribeiro?...

— Înainte de a fi judecătorul suprem al acestei provincii, răsunse Joam Dacosta, judecătorul Ribeiro era avocat la Villa-Rica. M-a apărat în procesul de la Tijuco. El nu punea la îndoială nevinovăția mea. A făcut totul ca să mă salveze. Douăzeci de ani mai târziu, când a ajuns șeful justiției din Manao, l-am întocmită cine eram, unde mă aflam, ce voiam să încerc. Convingerea lui în ceea ce mă privea rămăsese neschimbată și, sfătuit de el, am părăsit ferma și am venit să-mi caut dreptatea. Dar moartea l-a răpus pe

neasteptate, și poate că sunt pierdut, domnule, dacă nu-l regăsesc în judecătorul Jarriquez pe judecătorul Ribeiro!

Atins direct, magistratul fu cât pe-aci să izbucnească, împotriva tuturor normelor statornicite în meseria sa: dar izbuti să se stăpânească.

— Astă-i prea de tot, prea de tot!

La drept vorbind, judecătorul Jarriquez avea inima împietrită, astfel că era la adăpost de orice surpriză.

În clipa aceea intră în sală un paznic și aduse un plic închis, adresat magistratului.

Acesta rupse pecetea și scoase din plic o scrisoare. O deschise, o citi, nu fără să-și încrunte sprâncenele, apoi spuse:

— Joam Dacosta, n-am de ce să-ți ascund că este chiar scrisoarea trimisă de dumneata judecătorului Ribeiro. Nu începe deci nicio îndoială asupra celor spuse de dumneata în privința asta.

— Nu numai în privința asta, ci în tot ce v-am spus despre viața mea, de care nu trebuie să vă îndoiți!

— Ehei, Joam Dacosta, răsunse iute judecătorul Jarriquez, dumneata susții că ești nevinovat; dar toți împriuinații fac la fel! La urma urmelor, dumneata nu te sprijini decât pe prezumții morale! Ai cumva o dovdă materială?

— Poate că da, domnule, răsunse Joam Dacosta.

La aceste cuvinte, judecătorul Jarriquez sări de pe scaun. Asta le întrecea pe toate, și fu silit să facă de două sau de trei ori încunjurul încăperii ca să-și vină în fire.

Capitolul V

Dovezi materiale

Socotindu-se din nou stăpân pe sine, magistratul se aşeză iar la locul lui, se răsturnă în fotoliu, cu capul în sus, cu ochii în tavan și, cu glas nepăsător, fără să se uite măcar la acuzat îi spuse:

— Vorbește.

Joam Dacosta se reculese o clipă, de parcă ar fi șovăit să meargă pe această cale, apoi răsunse:

— Domnule, până acum nu v-am dat decât dovezi morale asupra nevinovăției mele, întemeiate pe demnitatea, pe cinstea întregii mele vieți.

Socoteam că de asemenea dovezi ar trebui să țină seama justiția în primul rând...

Judecătorul Jarriquez nu se putu opri să nu înalte din umeri, ceea ce însemna că el era de altă părere.

— Pentru că ele nu ajung, iată care sunt dovezile materiale pe care poate că aş fi în măsură să le aduc. Spun «poate», fiindcă nu ştiu încă dacă merită să fie luate în seamă. De aceea, domnule, n-am vorbit despre ele nici soției, nici copiilor mei, întrucât n-am vrut să le dau o nădejde care s-ar putea să fie zadarnică.

— Treci la fapte, zise judecătorul Jarriquez.

— Bănuiesc, domnule, că arestarea mea, în ajunul sosirii plutei la Manao, este datorită unui denunț adresat șefului de poliție.

— Nu te înseli deloc, Joam Dacosta, dar trebuie să-ți spun că denunțul acesta nu-i semnat.

— N-are importanță, de vreme ce ştiu că n-a putut veni decât de la un nemernic, pe nume Torres.

— Şi cu ce drept îl califici dumneata astfel pe acest... denunțător?

— Da, domnule, un nemernic! răsunse cu însuflețire Joam Dacosta. Omul acesta, pe care l-am găzduit cu bunăvoiță, nu venise la mine decât ca să-mi propună să-i cumpăr tăcerea, să-mi propună un targ murdar, și n-o să-mi pară rău niciodată că nu l-am primit, oricare vor fi urmările denunțului său!

«Iarăși vechea poveste! gândi judecătorul: să îvinuiești pe altul ca să ieși tu însuți basma curată!»

Dar asta nu-l împiedică să asculte cu multă luare-aminte cele spuse de Joam Dacosta despre legăturile lui cu aventurierul, până în clipa în care Torres îi destăinuise că-l cunoaște pe adevăratul făptaș al crimei din Tijuco și că este în măsură să-i dea în vileag numele.

— Şi care-i numele vinovatului? întrebă judecătorul Jarriquez, smuls din indiferență.

— Nu-l ştiu, răsunse Joam Dacosta. Torres s-a ferit să mi-l spună.

— Şi vinovatul trăiește?...

— Nu, a murit.

Degetele judecătorului Jarriquez băteau acum mai repede în masă și nu se putu abține să nu-i zică:

— Cel care poate aduce dovada nevinovăției unui acuzat este întotdeauna mort!

— Domnule, dacă vinovatul a murit, Torres, cel puțin, trăiește, și această dovadă, scrisă în întregime de mâna celui ce-a făptuit crima, se află în mâinile lui! Mi-a propus să mi-o vândă!

— Ei! Joam Dacosta, răsunse judecătorul, poate că n-ar fi fost prea scump de-ai fi plătit-o cu toată avereala dumitale!

— Dacă Torres nu mi-ar fi cerut decât avereala, i-aș fi dat-o și niciunul dintre ai mei nu s-ar fi împotravit! Da, aveți dreptate, domnule, niciun preț nu-i prea mare ca să-ți răscumperi cinstea! Dar acest nemernic, avându-mă în puterea lui, mi-a cerut mai mult decât avereala!

— Și ce anume?...

— Prețul sărgului trebuia să fie mâna fetei mele! Nu m-am învoit, m-a denunțat, și iată pentru ce sunt acum în fața dumneavoastră!

— Dar dacă Torres nu te-ar fi denunțat, dacă el nu și-ar fi ieșit în cale, ce-ai fi făcut dumneata când, odată ajuns aici, ai fi aflat de moartea judecătorului Ribeiro? Te-ai mai fi predat justiției?...

— Fără nicio șovăială, domnule, răsunse Joam Dacosta cu glasul hotărât, căci, după cum v-am mai spus, numai în acest scop am plecat din Iquitos la Manao!

Cuvintele lui erau rostite cu atâta sinceritate încât judecătorul Jarriquez simți un soi de tresărire în locșorul acela al inimii unde se nasc convingerile, dar nu se lăsă încă înduplecă.

Și nu era de mirare. În calitatea lui de judecător în exercițiul funcțiunii, el nu cunoștea nimic din ceea ce cunosc cei care l-au urmărit pe Torres de la începutul acestei povestiri. Aceștia nu se pot îndoia că Torres avea în mâinile lui dovada materială a nevinovăției lui Joam Dacosta. Ei sunt siguri că documentul există, că el confirmă spusele acuzatului, și poate că vor fi îndemnați să spună că judecătorul Jarriquez vădește o neîncredere fără de milă. Dar ar trebui să-și dea seama că judecătorul nu se află în aceeași situație; că el este obișnuit cu tăgăduielile arestaților trimiși în fața sa; că nu a văzut documentul despre care i-a vorbit Joam Dacosta; că nici nu știe cădacă există un asemenea document și că, la urma urmelor, se află în fața unui om a cărui vinovăție are pentru el autoritatea unei sentințe date.

Totuși, poate din curiozitate, ținu să-l iscodească pe Joam Dacosta până în adâncul sufletului.

— Vasăzică, toată nădejdea dumitale se sprijină pe spusele lui Torres?

— Da, domnule, răsunse Joam Dacosta, dacă viața mea întreagă nu e îndeajuns de grăitoare!

— Și unde crezi că s-ar afla Torres acum?

— Cred că trebuie să fie la Manao.

— Și nădăduiești că va vorbi, că se va îndupleca să-ți dea de bună voie documentul acela pe care dumneata n-ai vrut să-l răscumperi aşa cum ți-a cerut el?

— Nădăduiesc, domnule, răsunse Joam Dacosta. Pentru Torres situația nu mai este acum aceeași. M-a denunțat, astfel că nu mai are niciun rost să spere că ar mai putea încheia târgul pe care l-a pus la cale. Dar documentul îi poate aduce o adevărată avere care, dacă voi fi achitat sau condamnat fără a se ține seama de el, își va pierde orice valoare. Or, de vreme ce este interesat să-mi vândă acest document, fără să aibă niciun neajuns, cred că va lucra potrivit interesului său.

Joam Dacosta gândise bine. Judecătorul Jarriquez simțea asta. El nu făcu decât o singură obiecție:

— Fie, să zicem că Torres ar avea interes să-ți vândă documentul... Numai să existe vreun document!

— Domnule, dacă documentul nu există, răsunse Joam Dacosta cu o voce pătrunzătoare, nu pot face altceva decât să mă las în seama judecății oamenilor, în aşteptarea judecății Celui de Sus.

La aceste cuvinte, judecătorul Jarriquez se ridică de pe scaun și, cu un glas mai puțin nepăsător, spuse:

— Joam Dacosta, luându-ți acest interogatoriu și lăsându-te să-ți istorisești viața și să-ți aperi cauza, am mers mai departe decât ar fi trebuit. În această cauză există un dosar gata întocmit, iar dumneata ai mai apărut în fața juriului din Villa-Rica, al cărui verdict a fost dat cu unanimitate de voturi și fără drept de circumstanțe atenuante. Dumneata ai fost condamnat pentru că ai pus la cale și ai fost părtaș la uciderea soldaților și la furtul diamantelor din Tijuco, împotriva dumitale s-a pronunțat pedeapsa capitală și n-ai scăpat de execuție decât prin evadare. Faptul că ai venit sau nu să te predai de bună voie justiției, după douăzeci și trei de ani, nu înseamnă că poți fi absolvit de pedeapsă. Deci te întreb pentru ultima dată: recunoști că ești într-adevăr Joam Dacosta, condamnatul în cazul diamantelor din Tijuco?

- Sunt Joam Dacosta!
- Ești gata să semnezi această declarație?
- Sunt gata.

Cu o mâna sigură, Joam Dacosta își puse numele sub procesul verbal și sub raportul întocmit de grefier la cererea judecătorului.

— Raportul adresat Ministerului de Justiție va pleda la Rio de Janeiro, spuse judecătorul. Va trece un timp până la primirea ordinului de execuție a condamnatului. Dacă, aşa cum spui, acest Torres are dovada nevinovăției dumitale, fă ce știi, dumneata însuți sau prin ai dumitale, fă tot ce este cu puțință pe lume pentru ca documentul să vină la timp! Odată primit ordinul, nu va mai putea fi amânat, iar justiția își va urma cursul!

Joam Dacosta se înclină.

- Acum îmi va fi îngăduit să-mi văd soția și copiii? întrebă el.
- Chiar de azi, dacă dorești, răsunse judecătorul Jarriquez. Nu mai ești la arest secret și vor fi lăsați să te vadă de îndată ce vor sosi.

Magistratul sună. Paznicii intrară în sală și-l luară pe Joam Dacosta. Judecătorul Jarriquez privi în urma lui, cătinând din cap, și murmură:

— Ehei, lucrurile sunt mai complicate decât mi-aș fi închipuit!

Capitolul VI

Ultima lovitură

În vreme ce Joam Dacosta trecea prin acest interogatoriu, Yaquita află că, la cererea lui Manoel, i s-a îngăduit ei și copiilor să-l vadă pe prizonier în aceeași zi, la patru după-amiază.

Din ajun, Yaquita nu mai ieșise din odaie. Minha și Lina stăteau pe lângă ea, așteptând clipa când se va putea duce să-și revadă soțul. Yaquita Garral sau Yaquita Dacosta, el va afla în dânsa aceeași soție devotată, aceeași curajoasă tovarășă de o viață întreagă.

În ziua aceea, pe la ceasurile unsprezece, Benito veni lângă Manoel și Fragoso care stăteau de vorbă la prova jangadei.

- Manoel, zise el, vreau să-ți cer un serviciu.
- Care anume?
- Își ție, Fragoso.
- Sunt la ordinele dumneavoastră, domnule Benito, răsunse bărbierul.
- Despre ce-i vorba? întrebă Manoel privindu-și prietenul, pe al cărui chip se citea o hotărâre de nezdruncinat.

— Credeti și acum în nevinovăția tatălui meu, nu-i aşa?
— Vai, strigă Fragoso, mai degrabă aş crede despre mine că sunt ucigaș!
— Ei bine, trebuie să punem chiar azi în aplicare planul pe care l-am întocmit ieri.

— Să-l căutăm pe Torres? întrebă Manoel.

— Da, și să aflăm de la el cum de a descoperit unde se adăpostea tatăl meu! E ceva nelămurit în toate acestea! Să-l fi cunoscut mai de mult? Nu-mi vine a crede, pentru că tata n-a plecat din Iquitos de douăzeci și trei de ani, iar nemernicul ăsta abia dacă are treizeci! Până deseară am să aflu eu, altfel, vai și amar de Torres!

Hotărârea lui Benito părea neclintită. De aceea nici Manoel, nici Fragoso nu încercară să-l abată de la ea.

— Așadar, continuă Benito, vă cer să mă însotiiți amândoi. O să plecăm chiar acum. Să n-așteptăm ca Torres să părăsească orașul. Dat fiind că nu-și mai poate vinde tăcerea, s-ar putea să-i dea prin cap s-o facă. Haideți să plecăm!

Debarcară toți trei pe malul lui Rio Negro și se îndreptară spre oraș.

Manao nu era atât de întins încât să nu poată fi scotocit în câteva ore. Dacă va fi nevoie, vor merge din casă în casă pentru a da de Torres, dar era mai bine să-l caute întâi pe la hanuri și cărciumi, pe unde s-ar fi putut ascunde aventurierul. Fără-ndoială că fostul pândar nu-și va fi dat adevăratul nume, având poate temei să ocolească legăturile cu oamenii legii. Cu toate acestea, dacă nu părăsise încă Manao, era cu neputință să le scape celor trei tineri. În orice caz, n-aveau de ce să se adreseze poliției, căci era aproape sigur – și noi știm asta – că denunțul său fusese anonim.

Vreme de un ceas, Benito, Manoel și Fragoso cutreierară străzile principale ale orașului, întrebându-i pe negustori, pe cărciumari, chiar și pe trecători, fără ca nimeni să le poată da vreo lămurire asupra individului descris de ei cu multă precizie.

Oare Torres plecase din Manao? Trebuia părăsită orice nădejde de a-l mai găsi?

Manoel încerca în zadar să-l liniștească pe Benito care-și pierduse cu totul firea. Trebuiau să pună mâna pe Torres, cu orice preț!

Întâmplarea le veni într-ajutor și cel care i-a găsit urma a fost Fragoso.

Într-un han din strada Sfântul-Duh, după descrierea făcută de el, i se spuse că individul cu pricina trăsese în ajun acolo.

- A dormit la han? întrebă Fragoso.
- Da, răspunse hangiul.
- Și se mai află aici?
- Nu, a ieșit.
- Dar și-a plătit nota, ca unul care vrea să plece?
- Nicidecum: a ieșit din odaia lui acum un ceas și fără-ndoială că se va întoarce să ia masa.
- Nu cumva știi încotro a apucat-o?
- A pornit spre Amazon, coborând prin orașul de jos, aşa că pe acolo cred că-l puteți întâlni.

Lui Fragoso nu-i trebui mai mult. După câteva clipe îi ajunse pe cei doi tineri și le spuse:

- Sunt pe urmele lui Torres.
- E acolo! strigă Benito.
- Nu, a ieșit și a fost văzut luând-o peste câmp, spre Amazon.
- După el! se avântă Benito.

Trebuiau să coboare iar spre fluviu și să apuce pe drumul cel mai scurt, adică pe malul stâng al lui Rio Negro, până la vărsarea acestuia.

Benito și însoțitorii săi lăsărau în urmă ultimele case din oraș, mergând de-a lungul malului, făcând însă un ocol ca să nu fie văzuți de pe plută.

Câmpia era pustie la ora aceea. Privirea străbătea până departe, peste șesul cu arături care luase locul pădurilor de odinioară.

Benito tăcea; n-ar fi fost în stare să rostească un cuvânt. Manoel și Fragoso îi respectau tăcerea. Umblau astfel toți trei, privind, scrutând zarea de la malul lui Rio Negro până la Amazon. Ieșiseră de trei sferturi de oră din Manao și încă nu zăriseră nimic.

O dată sau de două ori întâlniră niște indieni care munceau la câmp. Manoel le puse întrebări și află, în sfârșit, de la unul dintre aceștia, că văzuse un bărbat ce aducea cu cel descris de ei, îndreptându-se spre unghiul de confluență al celor două ape.

Fără alte lămuriri, într-o pornire nestăpânită, Benito se avântă înainte, astfel că însoțitorii săi fură nevoiți să se grăbească pentru a nu-l lăsa să se depărteze prea tare.

Tărmul stâng al Amazonului se ivi la mai puțin de un sfert de milă. Acolo se înălța un mal stâncos ce ascundea o parte din linia orizontului, mărginind privirea de la o distanță de câteva sute de pași.

Întețindu-și fuga, Benito se făcu nevăzut în spatele unui dâmb nisipos.

— Mai repede! Mai repede! îi zise Manoel lui Fragoso. Nu trebuie să-l lăsăm nicio clipă singur.

Și apucără amândoi în aceeași direcție, când se auzi un strigăt. Îl zărise oare Benito pe Torres? Sau acesta pe Benito? Poate s-au și încăierat?

După ce ocoliră o ridicătură a malului, Manoel și Fragoso văzură, la o depărtare de vreo cincizeci de pași, doi bărbați stând față-n față. Erau Torres și Benito.

Cât ai clipi din ochi, Manoel și Fragoso ajunseră lângă ei. Înfierbântat cum era Benito, ai fi crezut că n-o să fie în stare să se stăpânească atunci când va da ochii cu aventurierul. Dar nu se întâmplă aşa.

De îndată ce se văzu în fața lui Torres, când se încredință că acesta nu putea să-i mai scape, se petrecu într-însul o schimbare deplină: răsuflarea usurată, își recapătă sângele rece, deveni stăpân pe el. Cei doi bărbați se priveau de câteva clipe, fără să rostească un cuvânt.

Torres rupse primul tăcerea și, cu obișnuita-i nerușinare, zise:

— Ah, domnul Benito Garral?

— Nu, Benito Dacosta! răspunse Tânărul.

— Într-adevăr, continuă Torres, domnul Benito Dacosta, însotit de domnul Manoel Valdez și de prietenul meu Fragoso!

La auzul acestui cuvânt, jignitor pentru el, Fragoso fu gata să se năpustească asupra aventurierului, dar Benito îi stăvili pornirea.

— Ce te-a apucat, băiete? strigă Torres dându-se câțiva pași înapoi. Ah! Cred că trebuie să-mi iau măsuri de apărare!

Și vorbind astfel, scoase o «manchetta», obișnuită armă de apărare și de atac a brazilianului. Apoi, pe jumătate aplecat, în poziție de luptă, așteptă.

— Te căutam, Torres, spuse Benito, care nici nu se clintise în fața atitudinii lui provocatoare.

— Mă căutai? răspunse aventurierul. Precum vezi, nu sunt deloc greu de găsit! Și, mă rog, pentru ce mă căutai?

— Ca să aflu din gura dumitale ceea ce se pare că știi despre trecutul tatălui meu!

— Nu zău!

— Da! Aștept să-mi spui cum l-am recunoscut și de ce l-am așteptat la Tabatinga...

— Dar bine, e cât se poate de limpede! răsunse Torres rânjind. L-am așteptat ca să mă îmbarc pe plută și m-am îmbarcat cu gândul să cădem la o învoială foarte simplă... pe care poate că a greșit că nu a primit-o!

La aceste cuvinte, Manoel nu se mai putu stăpâni. Cu chipul palid, cu ochii fulgerători, se îndreptă spre Torres.

Dorind să folosească până la capăt căile pașnice, Benito se aşeză între el și aventurier.

— Stăpânește-te, Manoel. Vezi bine că și eu mă stăpânesc! Apoi continuă:

— Torres, știu cu ce gânduri ai venit pe pluta noastră. Erai stăpân pe o taină cu care socoteai să-l șantajezi pe tata! Dar nu despre asta e acum vorba.

— Dar despre ce?

— Vreau să știu cum de l-am recunoscut pe Joam Dacosta în fermierul din Iquitos!

— Cum de l-am recunoscut? Asta-i treaba mea și n-am deloc poftă să-ți spun! Principalul e că nu m-am înșelat demascându-l ca pe adevăratul făptaș al crimei din Tijuco!

— Ai să-mi spui!... strigă Benito, care începea să-și iasă din fire.

— Ba n-am să-ți spun nimic! continuă Torres. Ah! Joam Dacosta mi-a respins propunerile! N-a vrut să mă primească în familia lui! Ei bine, acum, când taina lui a fost dată în vileag, când se află arestat, nu mai vreau eu să intru în familia lui, familia unui hoț, a unui ucigaș, a unui osândit pe care-l așteaptă ștreangul!

— Nemernicule! strigă Benito trăgându-și, la rândul său, arma de la cingătoare și luând poziția de atac.

Manoel și Fragoso făcură și ei aceeași mișcare.

— Trei contra unu! zise Torres.

— Nu! Unu contra unu! răsunse Benito.

— Adevărat! M-aș fi așteptat mai degrabă la o crimă din partea fiului unui criminal.

— Torres! răcni Benito. Apără-te sau, de nu, te omor ca pe un câine turbat!

— Fie și turbat! răsunse Torres. Dar să știi că mușc, Benito Dacosta, și să te păzești de mușcăturile mele!

Apoi se puse în gardă, pregătit să se arunce asupra potrivnicului său. Benito se dăduse cu câțiva pași înapoi.

— Torres, zise el recăpătându-și sângele rece pe care-l pierduse o clipă, ai fost oaspetele tatălui meu, pe care l-ai amenințat, l-ai trădat, l-ai denunțat; ai acuzat un nevinovat și, cu ajutorul Cerului, te voi răpune!

Buzele lui Torres schițară un zâmbet plin de obrăznicie. Poate că în clipa aceea nemernicului i-a trecut prin cap să împiedice lupta dintre el și Benito, și ar fi putut s-o facă. Își dăduse seama că Joam Dacosta nu vorbise nimic despre documentul ce cuprindea

dovada materială a nevinovăției sale.

Prin urmare, dacă i-ar fi dezvăluit lui Benito că el, Torres, avea această dovadă, l-ar fi dezarmat pe loc. Dar în afara faptului că voia să păstreze asta pentru ultima clipă, ca să capete un preț mai mare pe document, amintirea cuvintelor injurioase ale Tânărului, ura pe care o nutrea pentru familia acestuia îl făcuse să-și uite propriul interes.

Dealtminteri, obișnuit să mânuiască manchetta de care se folosise în repetate rânduri, aventurierul era viguros, sprinten și îndemânamec. Așa stând lucrurile, avea toți sortii de izbândă în fața unui potrivnic de numai douăzeci și trei de ani, lipsit de agilitatea, de puterea și de șicusință lui.

Cu o ultimă sforțare, Manoel stăruie să se lupte el în locul lui Benito.

— Nu, Manoel, răsunse Tânărul, eu însuși trebuie să-mi răzbun tatăl, și pentru ca totul să fie în ordine, tu îmi vei fi martor!

— Benito!...

— Iar pe tine, Fragoso, am să te rog să fii martorul omului acesta.

— Cum doriți, răsunse Fragoso, cu toate că asta nu-mi face nicio cinste! Dacă ar fi fost după mine, l-aș fi ucis ca pe o fiară sălbatică, fără prea multă vorbă!

Lupta avea să se dea pe o întindere netedă de pe mal, lată de vreo patruzeci de picioare și ridicată cu vreo cincisprezece picioare deasupra Amazonului. Malul era abrupt și alcătuia astfel o prăpastie. Jos, în vale, fluviul curgea liniștit, scăldând măunciurile de trestie ce se înălțau din apă.

Spațiul de luptă era deci foarte îngust, astfel că cel care ar fi fost biruit era în primejdie să se prăvălească în prăpastie.

La semnalul dat de Manoel, Torres și Benito înaintară unul către celălalt.

Benito își recăptase stăpânirea de sine. Apărând o cauză dreaptă, liniștea lui îi dădea o vădită superioritate asupra lui Torres, al cărui cuget, oricât de împietrit și de nesimțitor ar fi fost, trebuie că-i tulbura în clipa aceea privirea.

După ce se apropiară unul de altul, Benito dădu prima lovitură. Torres o pară. Cei doi potrivnici se traseră puțin îndărăt; dar în clipa următoare se năpustiră iarăși și se încleștară, fiecare cu mâna stângă de umărul celuilalt... N-aveau să-și mai dea drumul.

Fiind mai puternic, Torres atacă cu o lovitură piezișă de cuțit, de care Benito nu izbuti să se ferească în întregime. Soldul drept îi fu atins și pânza

poncho-ului său se înroși de sânge. Dar asta nu-l împiedică să răspundă neîntârziat și să-l rănească ușor pe Torres la mâna.

Schimbară apoi mai multe lovitură, fără ca vreuna să fie hotărâtoare. Privirea lui Benito sfredela ochii lui Torres, asemeni unei lame de cuțit răsucite în inimă. Era limpede că nemernicul începe să-și piardă cumpătul. Începu să dea înapoi, puțin câte puțin, împins de acest răzbunător neînduplecă, mai dornic să-l ucidă pe cel ce-i trădase tatăl, decât să-și apere propria-i viață. Să lovească, asta era tot ce voia Benito, pe când celălalt nu mai căuta decât să-i pareze loviturile.

Curând Torres se căzu împins la marginea prăpastiei, într-un loc unde malul, puțin scobit, se înălța peste fluviu. Înțelese primejdia și încercă să treacă în atac, să recâștige terenul pierdut... Tulburarea lui crescu, ochii însărcinăți deveniră sticioși... în cele din urmă fu silit să se plece sub brațul care-l amenința.

— Mori acum! strigă Benito.

Primi lovitura drept în piept, dar vârful cuțitului se împiedică în ceva tare, ascuns sub veșmântul lui Torres.

Benito își înțeță atacul. Torres mai încercă o lovitură, fără să-și poată atinge adversarul, și-și dădu seama că-i

pierdut. Fu din nou silit să se tragă înapoi. Voi atunci să strige... să strige că viața lui Joam Dacosta era legată de a sa!... N-a mai avut răgaz.

La a doua lovitură cuțitul se înfipse, de data aceasta, până-n inima aventurierului. Căzu pe spate și, pierzând pământul de sub picioare, se prăbuși dincolo de mal. Mâinile i se agățară pentru ultima dată de o tufă de trestie, dar tufa nu-l putu ține... Apele fluviului îl înghițiră.

Benito se sprijinea acum de umărul lui Manoel; Fragoso îi strângea mâna. Nu le dădu răgaz însotitorilor săi nici să-i panseze rana, care de altfel nu era gravă.

— La plută, repede la plută!

Stăpâniți de o adâncă emoție, Manoel și Fragoso îl urmară tăcuți.

După un sfert de ceas ajungeau toți pe plută. Benito și Manoel dădură buzna în încăperea în care se aflau Yaquita și Minha și le puseră la curent cu cele petrecute.

— Fiul meu!

— Frățioare!

Amândouă strigătele se auziră în același timp.

— Haideți la închisoare!... zise Benito.

— Da!... Să mergem!... Să mergem!... răspunse Yaquita. Benito porni cu mama sa, urmat de Manoel. Debarcară toți trei pe țărm și, îndreptându-se spre Manao, într-o jumătate de ceas ajunseră în fața închisorii orașului.

În urma ordinului dat de judecătorul Jarriquez, fură conduși de îndată în încăperea în care se afla deținutul.

Se deschise ușa.

Joam Dacosta îi văzu intrând pe soția sa, pe Benito și pe Manoel.

— Vai! Joam, dragul meu Joam! strigă Yaquita.

— Yaquita! Soția mea! Copiii mei! zise prizonierul deschizându-le brațele și strângându-i pe toți la piept.

— Nevinovatul meu Joam!

— Nevinovat și răzbunat!... strigă Benito.

— Răzbunat?! Ce vrei să spui cu asta?

— Torres a murit, dragă tată, și a murit de mâna mea!

— A murit!... A murit Torres!.. Strigă Joam Dacosta. Ah! Fiule!... M-ai nenorocit!

Capitolul VII

Hotărâri

După câteva ceasuri, din nou pe plută, întreaga familie se afla adunată în încăperea comună. Erau toți acolo, mai puțin nevinovatul peste care se abătuse o altă năpastă!

Înmărmurit, Benito se învinuia că și-a nenorocit tatăl. Dacă n-ar fi fost rugămintile Yaquitei, surioarei lui, ale părintelui Passanha și ale lui Manoel, nefericul băiat poate că și-ar fi pus capăt zilelor în primele clipe de deznădejde. Dar au stat mereu cu ochii pe el și nu l-au lăsat deloc singur. Și totuși, purtarea lui fusese la înălțime! Înfăptuise o dreaptă răzbunare împotriva celui ce-i trădase tatăl!

Vai! De ce nu le spusese Joam Dacosta totul înainte de a părăsi pluta? De ce nu voise să vorbească despre această hârtie, care-i dovedea nevinovăția, decât judecătorului? De ce în discuția pe care o avusese cu Manoel, după izgonirea lui Torres, nu-i vorbise despre documentul pe care aventurierul pretindea că-l are? Dar, la urma urmelor, ce incredere se putea avea în vorbele lui Torres? Oare mizerabilul nu mințise?

Oricum, familia știa acum totul, chiar din gura lui Joam Dacosta. Știa că, după spusele lui Torres, exista într-adevăr dovada nevinovăției osânditului din Tijuco; că documentul fusese scris chiar de făptașul crimei; că acest criminal, cuprins de remușcări în fața morții, îl înmânase lui Torres, care, în loc să îndeplinească dorința muribundului, făcuse din el un instrument de șantaj!... Dar mai știa că Torres pierise în duelul acela, că trupul lui fusese înghițit de apele Amazonului și că murise mai înainte de a fi rostit numele adevăratului criminal!

Doar o minune l-ar mai fi putut scăpa pe Joam Dacosta. Moartea judecătorului Ribeiro, pe de o parte, moartea lui Torres, pe de altă parte, însemnau pentru el o dublă lovitură!

Trebuie să mai adăugăm că și opinia publică din Manao era stârnită, pe nedrept, împotriva lui. Arearea pe neașteptate a lui Joam Dacosta reînvia în mintea oamenilor îngrozitoarea crimă din Tijuco, dată uitării de douăzeci și trei de ani. Procesul Tânărului funcționar de la minele de diamant, condamnarea la moarte, evadarea lui, cu câteva ceasuri înainte de execuție, totul fu discutat, socotit, comentat. Un articol apărut în cel mai răspândit ziari din regiune, *O Diario d'o Grand Para*, după ce înfățișase toate împrejurările în care s-a petrecut crima, se arăta fățuș împotriva prizonierului. La urma urmelor, cum ar fi putut să se credă în nevinovăția

lui Joam Dacosta, de vreme ce nimeni nu știa ceea ce știau numai el și ai săi?

Așa se face că locuitorii din Manao începură să se agite. Orbiți de furie, nu întârziară să se adune în fața închisorii, cerând moartea osânditului. În ținutul acesta se văzuse de prea multe ori aplicându-se îngrozitoarea lege a lui Lynch și era de temut ca nu cumva multimea dezlănțuită să vrea să facă singură dreptate!

Ce noapte tristă pentru călătorii plecați de la fermă! Stăpâni și servitori primiseră cu toții această grea lovitură! Nu erau membrii aceleiași familii? Se hotărâră să vegheze laolaltă pentru siguranța Yaquitei și a copiilor săi.

Noaptea trecu totuși, fără să se producă vreun incident dușmănos față de cei de pe plută.

A doua zi, 26 august, de cum se lumină, Manoel și Fragoso, care stătuseră tot timpul pe lângă Benito, încercără să-l smulgă pe acesta din ghearele deznădejdii. După ce-l luară deoparte, îl făcură să-nțeleagă că nu aveau nicio clipă de pierdut, că trebuiau să ia o hotărâre și să facă ceva.

— Vino-ți în fire, Benito, îi spuse Manoel, caută să te porți ca un bărbat, ca un fiu.

— Tata! strigă Benito. Eu l-am ucis pe tata!...

— Nu, răspunse Manoel, și, cu voia Cerului, s-ar putea să nu fie totul pierdut!

— Ascultă-ne, domnule Benito, zise și Fragoso.

Trecându-și mâna peste ochi, Tânărul se strădui să-și recapete stăpânirea de sine.

— Benito, continuă Manoel, Torres nu ne-a spus niciodată nimic care ne-ar putea duce pe urmele trecutului său și nu avem de unde să știm cine este autorul crimei din Tijuco, nici cum s-au petrecut lucrurile. Prin urmare, dacă am stăru în privința asta, ar însemna să pierdem vremea de pomană!

— Și timpul nu ne-o îngăduie! adăugă Fragoso.

— De altfel, zise Manoel, chiar dacă vom izbuti să aflăm cine era acest prieten al lui Torres, el a murit și nu va mai putea depune mărturie asupra nevinovăției lui Joam Dacosta. În schimb, este sigur că dovada acestei nevinovății există, că nu trebuie să ne îndoim de existența ei, de vreme ce Torres făcuse din ea obiectul unui târg. Chiar el a spus-o. Documentul acela este o mărturisire scrisă de mâna vinovatului, care-și istorisește faptele până

în cele mai mici amănunte, dezvinovățindu-l astfel pe tata. Da! De o sută de ori da! Documentul acesta există!

— Dar Torres, Torres nu mai există, și documentul a pierit odată cu el!...

— Așteaptă și nu-ți pierde încă nădejdea, reluă Manoel. Îți mai aduci aminte în ce împrejurări l-am cunoscut pe Torres? Era în pădurile de la Iquitos. Urmărea o maimuță care-i furase o cutie de metal, la care părea să țină ciudat de mult, și urmărire dura de vreo două ceasuri când am împușcat noi maimuța. Ei bine, crezi tu oare că numai pentru câteva monede închise în cutia aceea se îndărjise el atât ca să-o recapete, și-ți amintești ce bucurie grozavă s-a întipărit pe chipul lui când i-ai înapoiat cutia smulsă de tine din laba maimuței?

— Da! Aşa-i!... răspunse Benito. Cutia pe care am ținut-o în mâna... pe care i-am dat-o înapoi!... Poate că tocmai în ea se afla!...

— Mai mult ca sigur!... răspunse Manoel.

— Mi-amintesc și eu de ceva, spuse Fragoso. În timp ce dumneavastră vați dus să vizitați orașul Ega, la îndemnul Linei, eu am rămas pe plută să-l supraveghez pe Torres, și l-am văzut... da... l-am văzut citind și răscitind o hârtie veche, îngălbenează... în timp ce șoptea niște cuvinte pe care nu le-am pricoput!

— Era documentul! strigă Benito, care se agăță de această ultimă nădejde! Dar oare nu l-o fi ascuns undeva, la loc sigur?

— Nu, răspunse Manoel, nu cred!... Valora prea mult pentru Torres ca să se fi putut despărți de el! Bănuiesc că-l purta mereu asupra lui și fărăndoială că-l ținea în cutia aceea!...

— Stai puțin... ia stai... Manoel! strigă Benito. Îmi amintesc! Da! Acum îmi amintesc! În timpul duelului, când l-am lovit prima dată în piept pe Torres, cuțitul s-a împiedicat de ceva tare... ca o placă de metal.

— Era cutia! strigă Fragoso.

— Da! răspunse Manoel. Nu mai începe nicio îndoială! Era cutia, pusă într-un buzunar al hainei!

— Dar cadavrul lui Torres?...

— O să-l găsim noi!

— Dar hârtia aceea! Poate că s-a udat, poate că apa i-a șters scrisul!

— Nu cred, răspunse Manoel, probabil cutia era închisă ermetic!

— Ai dreptate, Manoel! zise Benito, agățându-se de această ultimă nădejde. Trebuie să găsim cadavrul lui Torres! Dacă va fi nevoie, o să

scotocim toată partea asta a fluviului și tot vom da de el până la urmă!

Îl chemară degrabă pe pilotul Araujo și-l încunoștințără despre ceea ce puseseră la cale.

— Bine! răspunse Araujo. Cunosc vârtejurile și curenții de la vărsarea lui Rio Negro în Amazon și socotesc că vom izbuti să găsim trupul lui Torres. Luăm cele două pirogi, două ube cu doisprezece dintre indienii noștri și pornim.

Părintele Passanha tocmai ieșea din odaia Yaquitei. Benito merse la el și-i spuse în câteva cuvinte ce voiau să facă pentru a intra în posesia documentului.

— Să nu le spunetă încă nimic mamei și surorii mele! Dacă n-o să izbutim, deznădejdea le va ucide!

— Du-te, fiule, du-te și Domnul să vegheze asupra voastră! Cinci minute mai târziu, cele patru ambarcații se dezlipeau de plută; apoi, după ce coborâră pe Rio Negro, ajunseră la malul Amazonului, chiar în locul unde Torres, rănit de moarte, fusese înghițit de apele fluviului.

Capitolul VIII

Primele cercetări

Cercetările urmau să fie începute fără zăbavă, din două pricini:

Prima – o problemă de viață și de moarte – era că această mărturie a nevinovăției lui Joam Dacosta trebuia adusă în fața judecătorului mai înainte de sosirea ordinului de la Rio de Janeiro. De vreme ce se stabilise identitatea osânditului, acesta nu putea fi decât un ordin de execuție.

A doua, pentru că trupul lui Torres nu trebuia lăsat prea mult în apă, ca să se poată găsi în bună stare cutia și conținutul ei.

În această împrejurare, Araujo se arăta nu numai inimos și priceput, dar și un bun cunoscător al fluviului în acel loc.

— Dacă Torres a fost mânat de curent încă de la început, le spuse el băieților, atunci va trebui să dragăm fluviul pe o distanță destul de mare, căci dacă am aștepta să se ivească la suprafață în urma descompunerii, ar însemna să pierdem mai multe zile.

— Dar nu e cu putință, răspunse Manoel, trebuie să izbutim încă astăzi!

— Dacă, dimpotrivă, adăugă pilotul, s-a împotmolit printre ierburi și trestii, lângă mal, nu ne va trebui niciun ceas ca să dăm de el.

— La lucru, dar! spuse Benito.

N-avea alt mijloc de a acționa. Ambarcațiile se apropiară de mal și indienii, înarmați cu prăjini lungi, începură să scotocească albia fluviului, lângă malul deasupra căruia se dăduse lupta.

De altfel, locul putuse fi ușor recunoscut. O dâră de sânge păta dâmbul calcaros ce cobora perpendicular până la suprafața fluviului. Numeroase picături împrăștiate pe firele de trestie arătau chiar locul unde dispăruse cadavrul.

O ieșitură a malului, aflată la vreo cincizeci de picioare mai jos, stăvilea apa liniștită ca într-o albie uriașă. Niciun curent nu ajungea până la țărm, astfel că trestiile erau cu desăvârșire nemîșcate. Puteau deci nădăjdui că trupul lui Torres nu fusese purtat de ape. De altfel, chiar dacă albia fluviului ar fi fost înclinată, tot nu ar fi putut aluneca decât la o mică depărtare de țărm, și curentul nu ajungea până acolo.

Ubele și pirogile își împărtiră munca limitând zona căutărilor împrejurul acestui loc: de la margine spre centru, prăjinile lungi ale echipajului nu lăsară niciun pas necercetat.

Nu dădură însă peste trupul aventurierului, nici în desisul de trestie, nici pe fundul apei pe care-l cercetară cu multă grijă.

După două ore de muncă, ajunseră la convingerea că trupul, izbindu-se fără-ndoială de mal, trebuie să fi căzut oblic și să se fi rostogolit dincolo de partea liniștită a apei, unde începea să se facă simțit curentul.

— Nu trebuie să deznădăjduim, zise Manoel, și cu atât mai puțin să renunțăm la cercetările noastre!

— Va trebui deci să scotocim fluviul în lung și-n lat?! strigă Benito.

— În lățime poate că da, răsunse Araujo. Din fericire însă, nu și-n lungime!

— Dar de ce? întrebă Manoel.

— Pentru că la o milă mai jos de confluența cu Rio Negro, Amazonul face o cotitură foarte pronunțată, iar fundul albiei este mai ridicat. Se formează astfel un prag, un fel de baraj natural, cunoscut de marinari sub denumirea de barajul Frias, pe care-l pot trece numai obiectele ce plutesc la suprafața apei. Cele care se află mai în adâncime nu pot depăși marginile acestei depresiuni!

Dacă Araujo nu se înșela, trebuie să recunoaștem că aceasta era o împrejurare fericită. Dar aveau temei să se încreadă în bătrânul cutreierător al Amazonului. De treizeci de ani, de când exercita meseria de pilot,

trecerea barajului Frias, unde curentul gâtuit se întețea, îi dăduse în multe rânduri de furcă. Strâmtarea canalului, înălțimea albiei făceau trecerea foarte grea și multe plute cu lemne se aflaseră aici în impas.

Așadar, Araujo avea dreptate să spună că, dacă trupul lui Torres se menținuse prin greutatea lui specifică în albia nisipoasă a apei, el nu-a putut să fie tărât dincolo de baraj. Ce-i drept, mai târziu, când datorită descompunerii va urca la suprafață, nu mai începe nicio îndoială că va apuca pe firul curentului și se va pierde pentru totdeauna la vale, în afara strâmtorii. Dar acest efect fizic nu avea să se desăvârșească decât peste câteva zile.

Nu te puteai bizui în această privință pe un om mai priceput și mai bun cunoscător al locurilor decât pilotul Araujo. Or, de vreme ce el susținea că trupul lui Torres nu putuse fi tărât dincolo de acest canal îngust, trebuiau neapărat să-l găsească dacă vor scotoci bine fluviul pe o distanță de cel mult o milă.

De altfel, nicio insulă sau insuliță nu împiedica aici cursul Amazonului. Au tras deci concluzia că, după ce vor sonda ambele maluri, până la baraj, vor trebui să cerceteze cu cea mai mare atenție toată albia, lată de cinci sute de picioare.

Așa și făcură. Apucând pe dreapta și pe stânga Amazonului, ambarcațiunile merseră pe lângă cele două maluri. Trestiile și ierburile fură scotocite cu lovitură de prăjină.

Lui Araujo și echipajului său nu le scăpă niciuna din ieșiturile malurilor, de care s-ar fi putut agăța vreun corp.

Dar toată munca lor s-a dovedit zadarnică și trecuse jumătate din zi fără ca trupul să poată fi adus la suprafață apei.

Indienilor li se îngădui un ceas de odihnă. Mâncără ceva în timpul acesta, apoi se apucă să din nou de treabă.

Acum, cele patru ambarcațiuni, conduse de către pilot, Benito, Manoel și Fragoso, își împărțiră în patru părți tot spațiul cuprins între vărsarea lui Rio Negro și barajul Frias. Urmau să exploreze albia fluviului. Dar, prin anumite locuri, prăjinile păreau că nu sunt în măsură să scocească bine albia. De aceea, își făcură niște drage sau, mai bine zis, niște grape alcătuite din pietre și fierărie, strâns legate într-o plasă și, în vreme ce ambarcațiunile erau împinse perpendicular cu malul, scufundară aceste greble ce aveau să răzuie fundul în toate direcțiile.

A fost o muncă foarte grea, cu care Benito și însoțitorii lui s-au îndeletnicit până la căderea nopții. Ubele și pirogile se plimbară la suprafața fluviului, pe toată întinderea, până la barajul Frias.

Au trecut și prin multe clipe de emoție în acest răstimp, când greblele, agățate de vreun obiect de pe fund, opuneau rezistență. Atunci le scoteau afară, dar în locul trupului căutat cu atâta râvnă ele nu aduceau decât bolovani sau smocuri de iarbă, smulse din stratul de nisip.

Totuși, nimeni nu se gândeau să părăsească lucrul început. Fiecare se uita pe sine în această operă de salvare. Benito, Manoel, Araujo n-aveau nevoie să-i îndemne pe indieni, nici să-i îmbărbăteze. Acești oameni devotați știau că se străduiesc pentru fermierul din Iquitos, pe care-l iubeau atât de mult, pentru capul acestei mari familii, în sânul căreia stăpâni și slujitori se bucurau de aceleași drepturi!

Da! Dacă va fi nevoie, vor căuta toată noaptea, fără să le pese de oboseală. Înțelegeau cu toții însemnatatea fiecărei clipe pierdute.

Și totuși, cu puțin înainte de apusul soarelui, Araujo socotî că nu mai are rost să continue cercetările pe întuneric și dădu ambarcațiunilor semnalul de adunare, pornind apoi spre confluența cu Rio Negro, ca să se întoarcă pe plută.

Munca lor, oricât de conștiincioasă și bine organizată fusese, nu dăduse roade!

La întoarcere, Manoel și Fragoso nici nu îndrăzneau să vorbească față de Benito despre această nereușită. Le era teamă ca nu cumva deznădejdea să-l împingă la un act necugetat.

Dar Tânărul își păstrase îndrăzneala și săngele rece. Era hotărât să meargă până la capăt în această luptă înverșunată, să salveze cinstea familiei și viața tatălui său. El le spuse însoțitorilor săi:

— Pe mâine, prieteni! O s-o luăm de la capăt și, dacă va fi cu putință, în condiții mai bune!

— Da, răspunse Manoel, ai dreptate, Benito. Trebuie să ne organizăm mai bine! Nu putem spune că am explorat în întregime bazinul acela, pe lângă maluri și pe toată întinderea albiei!

— Într-adevăr, încuviință Araujo, și mențin cu tărie cele spuse înainte, că trupul lui Torres se află acolo, pentru că n-a putut fi dus de ape, n-a putut depăși barajul Frias și pentru că vor trebui să treacă mai multe zile până să se ridice la suprafață și să fie mânat la vale!

Afirmația auzită din gura pilotului avea o mare însemnatate și era în măsură să-i mai îmbărbăteze.

Cu toate acestea, Benito, care nu voia să se amăgească numai din vorbe și privea realitatea în față, se socotí dator să le răspundă:

— Da, Araujo, trupul lui Torres se află la fund și o să-l găsim noi, dacă nu cumva...

— Dacă ce? întrebă pilotul.

— Dacă n-o fi fost sfârtecat de caimani.

Manoel și Fragoso așteptau cu sufletul la gură răspunsul lui Araujo. Pilotul tăcu căteva clipe. Părea că vrea să chibzuiască temeinic înainte de a răspunde.

— Domnule Benito, zise el în cele din urmă, n-am obiceiul să vorbesc ușuratic. M-am gândit și eu la asta, dar ascultați-mă bine. De zece ore, de când tot căutăm, ati zărit măcar un singur caiman prin apele fluviului?

— Niciunul, rosti Fragoso.

— Dacă nu i-ați zărit, înseamnă că nici nu există, și nu există pentru că animalele acestea n-au niciun interes să se aventureze în apele limpezi, când la numai un sfert de milă de aici se găsesc întinderi mari de ape negre în care se simt mult mai bine. Când ne-au atacat caimanii pluta, nu era pe acolo niciun affluent de-al Amazonului în care să se poată adăposti. Aici este cu totul altceva. Duceți-vă pe Rio Negro și-o să dați peste zeci de caimani. Dacă trupul lui Torres ar fi căzut în affluentul acela, poate că n-am mai avea nicio nădejde să-l găsim vreodată! Dar s-a prăvălit în Amazon, și Amazonul ni-l va da înapoi!

Despovărat de această teamă, Benito strânse cu căldură mâna pilotului și se mulțumi să spună:

— Pe mâine, prieteni!

După zece minute, toată lumea se află pe bordul plutei.

Yaquita petrecuse în ziua aceea câteva ceasuri lângă soțul ei. Înainte de plecare, ea observase că pilotul, Manoel și Benito lipsesc de pe plută împreună cu ambarcațiile și înțelesese despre ce era vorba.

Nu-i spuse nimic lui Joam Dacosta, nădăjduind că a doua zi va putea să-i ducă vestea cea bună.

Dar, de cum urcă Benito pe plută, își dădu seama că cercetările lor dăduseră greș.

Se apropie totuși de ei.

— Nimic nou? întrebă ea.

— Nimic, răsunse Benito, dar mâine o luăm de la capăt!

Fiecare intră în odaia lui și nu se mai vorbi despre cele petrecute. Manoel voi să-l silească pe Benito să se odihnească căcar un ceas, două.

— La ce bun? răsunse Benito. Tot n-aș putea dormi!

Capitolul IX

Cercetările continuă

A doua zi, 27 august, Benito îl luă pe Manoel deoparte și-i spuse:

— Cercetările noastre de ieri au fost zadarnice. Dacă astăzi vom continua cu aceleași mijloace, tot n-o să ajungem la rezultate mai bune!

— Cu toate acestea, trebuie să încercăm, răspunse Manoel.

— Da, continuă Benito, dar, dacă nu vom izbuti să găsim trupul lui Torres, ai putea să-mi spui de cât timp e nevoie pentru a se ridica la suprafața apei?

— Dacă Torres ar fi căzut viu în apă, și nu în urma unei morți violente, ar fi trebuit să treacă cinci până la şase zile. Dar pentru că s-a scufundat după ce fusese lovit de moarte, s-ar putea să se ivească în două-trei zile.

Se cuvine să dăm lămuriri cu privire la răspunsul lui Manoel.

Orice om căzut în apă poate pluti, dacă există un echilibru între densitatea corpului său și cea a masei lichide. E vorba, bineînțeles, de o persoană care nu știe să înnoate. În asemenea împrejurări, dacă corpul se lasă acoperit de apă în întregime, ținând afară doar gura și nasul, el va pluti. Dar, de obicei, nu se întâmplă astfel. Prima mișcare a celui ce se îneacă este de a ieși cât mai mult deasupra, apoi își saltă capul, ridică brațele, și aceste părți ale trupului, nemaiînd acoperite de lichid, nu-și mai pierd partea de greutate pe care ar fi pierdut-o dacă ar fi fost scufundate. De aici rezultă un plus de greutate și o scufundare totală. Apa pătrunde prin gură în plămâni, ia locul aerului cu care erau plini, și trupul se duce la fund.

Dimpotrivă, dacă omul e mort atunci când cade în apă, el nu mai poate face mișcările de care am vorbit și, dacă se scufundă, apa nu-i umple atât de mult plămâni, de vreme ce nu mai încearcă să respire, astfel că poate să iasă mai repede la suprafață.

Manoel avea deci dreptate când făcea deosebire între cazul când omul a căzut viu în apă sau mort. În prima împrejurare, întoarcerea la suprafață este mai anevoieasă decât în cea de a doua.

În ceea ce privește ridicarea unui trup la suprafață, după o scufundare mai mult sau mai puțin îndelungată, ea se datorează descompunerii care emană gaze, ducând la umflarea țesuturilor celulare; volumul corpului se mărește fără să crească în greutate, devenind astfel mai puțin greu decât apa dislocată și asigurându-și condițiile necesare pentru plutire.

— Așadar, repetă Manoel, cu toate că împrejurările sunt de partea noastră, de vreme ce Torres nu mai trăia când a căzut în fluviu, dacă descompunerea n-a fost cumva întârziată de niște factori neprevăzuți, trupul lui tot nu se va putea ivi în mai puțin de trei zile.

— Dar știi prea bine că nu putem aștepta trei zile! răsunse Benito. Trebuie să reluăm cercetările, dar cu alte mijloace.

— Ce vrei să faci?

— Să mă bag eu însumi până în fundul apei. Să caut cu ochii și cu mâinile mele...

— Poți să te scufunzi de o sută, chiar de o mie de ori! Fie! Socotesc și eu, la fel ca tine, că astăzi va trebui să începem cercetarea directă, să nu mai lucrăm orbește, cu draga și prăjina cu care putem doar să pipăim. Știu, de asemenea, că nu avem răgaz să aștepțăm trei zile! Dar să te scufunzi, să ieși la suprafață, să cobori din nou, toate astea îți dau un răstimp prea scurt pentru cercetare. Nu, ar fi prea puțin, n-ar folosi la nimic și s-ar putea să dăm greș pentru a doua oară!

— Te-ai gândit cumva la un mijloc mai sigur? întrebă Benito, cu ochii atîntîți asupra prietenului său.

— Ascultă-mă. Există o împrejurare de-a dreptul providențială, care ne-ar putea veni într-ajutor!

— Spune-o, hai spune-o!

— Ieri, pe când treceam prin Manao, am văzut că se lucra la o reparație a cheiului pe malul lui Rio Negro. Aceste lucrări subacvatice se fac cu ajutorul costumului de scafandru. Să împrumutăm, să închiriem sau să cumpărăm cu orice preț aparatul acesta și vom avea astfel posibilitatea să ne continuăm cercetările în condiții mai bune!

— Atunci să-i înștiințăm pe Araujo, Fragoso și pe ceilalți și să pornim!

Pilotul și bărbierul fură puși la curent cu hotărârile luate, potrivit planului gândit de Manoel. Stabiliră ca ei și indienii să se ducă cu ambarcațiunile la barajul Frias și să-i aștepte pe cei doi tineri acolo.

Manoel și Benito debarcă fără zăbavă și se duseră pe cheiul din Manao. Oferiră șefului de lucrări o sumă atât de mare, încât acesta se grăbi să le pună la dispoziție pentru toată ziua costumul de scafandru.

— Doriți și un om de-al meu ca să vă ajute?

— Pe șeful de echipă și câțiva muncitori care să mânuiască pompa de aer, răsunse Manoel.

— Dar cine va îmbrăca costumul?
— Eu, zise Benito.
— Chiar tu, Benito?! strigă Manoel.
— Da, eu!

Orice stăruință ar fi fost zadarnică.

După un ceas, pluta cu pompa și toate cele trebuincioase ajunse în locul unde aşteptau ceilalți.

Se știe din ce este alcătuit un costum de scafandru, care-ți îngăduie să cobori sub apă, să rămâi acolo un timp oarecare, fără a-ți stânjeni câtuși de puțin funcționarea plămânilor. Cel care se scufundă îmbracă un veșmânt impermeabil, din cauciuc, având la picioare niște tâlpici de plumb, care asigură poziția verticală în mijlocul apei. Pe gulerul veșmântului, la înălțimea gâtului, este prins un cerc de alamă de care este atașată o sferă metalică, având partea din față din sticlă. Capul scufundătorului se închide în această sferă și se poate mișca în voie. De sferă sunt prinse două țevi: una folosește la evacuarea aerului expirat de care plămâni nu mai au nevoie, Cealaltă este în legătură cu o pompă mânuită pe plută, ce trimite aerul proaspăt pentru respirație. Când scafandrul are de lucru în același loc, pluta rămâne nemîscată deasupra lui; dacă trebuie să umble încoa și-ncolo pe fundul apei, este urmat de plută sau se ține el după plută, potrivit celor stabilite între el și echipă.

Veșmintele scafandrului din ziua de azi sunt foarte bine puse la punct și-s mai puțin primejdioase decât odinioară. Cel care se scufundă se obișnuieste destul de ușor cu excesul de presiune din masa lichidă. Ar fi fost de temut doar întâlnirea cu vreun caiman prin adâncimi. Dar, aşa cum spusesese Araujo, niciuna din amfibiiile asta nu se arătase în ajun, și se mai știe că lor le plac mai mult apele negre ale afluenților Amazonului. De altfel, în caz de primejdie, scafandrul are la îndemână sfoara unui clopoțel aşezat pe plută și, la cel mai mic clinchet, poate fi tras repede afară.

Liniștit, ca totdeauna când avea de dus la îndeplinire o hotărâre luată, Benito îmbrăcă veșmântul; capul lui intră în sferă metalică; luă în mâna un fel de spangă din fier, bună de scotocit cu ea prin ierburile și rămășițele adunate pe fundul apei, și, la un semn al lui, fu lăsat în apă.

Obișnuiți cu astfel de lucrări, oamenii de pe plută începură de îndată să mânuiască pompa de aer, în vreme ce, sub comanda lui Araujo, patru indieni împingeau ușor cu prăjinile jangada în direcția stabilită.

Cele două pirogi, una condusă de Fragoso, alta de Manoel, cu câte doi vâslași, însotesc pluta, gata să se repeată înainte sau înapoi, dacă Benito ar fi găsit trupul lui Torres și l-ar fi adus la suprafață.

Capitolul X

O lovitură de tun

Iată-l pe Benito, coborât sub uriașa pânză lichidă care-i ascundea cadavrul lui Torres. Ah! De-ar fi putut el să abată apele marelui fluviu, să le transforme în vaporii, să le sece, să sece tot bazinul Frias, de jos, de la baraj, până la confluența cu Rio Negro, de bună seamă că documentul acela, ascuns în haina lui Torres, ar fi fost de acum în mâinile lui! Nevinovăția tatălui său ar fi fost recunoscută! Pus în libertate, Joam Dacosta ar fi pornit din nou la drum cu toți ai lui, și câte încercări grele n-ar fi fost înlăturate!

Benito ajunse la fund. Pietrișul trosnea sub tălpile lui grele. Se afla la o adâncime de vreo zece-cincisprezece picioare, chiar lângă malul de unde se prăbușise Torres.

Era acolo atâtă încâlceală de trestii, de păpuriș și de plante acvatice, încât de bună seamă că prăjinile n-au avut cum să pătrundă printre ele în timpul cercetărilor din ajun. Se putea deci ca trupul, prinț în această încâlceală, să se mai afle încă pe locul unde căzuse.

În partea aceea, datorită unei ieșituri a malului, apa era foarte liniștită. Benito n-avea decât să urmeze mișcările plutei, pe care prăjinile indienilor o făceau să plutească deasupra capului său.

Lumina pătrunde destul de adânc în apa limpede în care soarele, strălucind pe un cer fără nori, își trimitea săgețile aproape tot atât de puternic ca și la suprafață. De obicei, la o adâncime de douăzeci de picioare, vizibilitatea este foarte limitată; dar aici apa parea îmbibată de un fluid luminos, iar Benito putea să coboare și mai jos, fără ca bezna să învăluie albia fluviului.

Tânărul înainta încet pe lângă mal. Răscolea cu spanga ierburile și resturile adunate pe jos. Adevărate stoluri de pești, dacă le putem numi astfel, țășneau din câte un tufiș des, asemeni unor cârduri de păsări. S-ar fi zis că prin apă sclipesc mii de țăndări dintr-o oglindă spartă. În același timp, sute de crustacee alergau prin nisipul gălbui, ca niște furnici uriașe izgonite din mușuroiul lor. Benito scotoci fiecare colțisor al malului, dar obiectul cercetărilor sale nu se arăta. Constată cu acest prilej că albia era destul de

înclinată și se gândi că trupul lui Torres s-ar fi putut rostogoli spre mijlocul fluviului. Dacă aşa se întâmplase, poate se afla încă acolo, deoarece curentul nu l-ar fi putut lua cu el de la o adâncime atât de mare și care părea să crească tot mai mult.

Benito se hotărî ca, de îndată ce va isprăvi de scotocit printre tufele de iarbă, să-și îndrepte cercetările într-acolo. De aceea, o porni mai departe, în direcția în care urma să meargă și pluta vreme de un sfert de ceas, după cum se înțeleseră înainte de scufundare.

După acest răstimp, Benito tot nu găsise nimic. Simți atunci nevoie să iasă la suprafață, să-și mai împrospăteze puterile. Prin anumite locuri, pe unde fluviul era mai adânc, trebuise să coboare până la aproape treizeci de picioare. Așadar, fusese supus unei presiuni de circa o atmosferă, motiv de oboseală fizică și tulburări psihice pentru cei ce nu sunt obișnuiți cu astfel de exerciții.

Smuci de funie și cei de pe plută începură să-l ridice; dar lucrau încet, înălțându-l doar cu două-trei picioare pe minut, de teamă să nu-i vatăme organele interne prin efectele dăunătoare ale decompresiunii.

Odată ajuns pe plută, i se scoase de pe cap sfera metalică, trase adânc aer în piept și se așeză jos să se odihnească puțin.

Între timp se apropiaseră și pirogile. Manoel, Fragoso și Araujo se aflau lângă el și așteptau să poată vorbi.

— Ce s-aude? întrebă Manoel.

— Nimic, până acum... nimic!

— N-ai zărit nicio urmă?

— Niciuna.

— Vrei să mă duc să caut și eu?

— Nu, Manoel, am început un lucru, știu unde vreau să ajung... lasă-mă să merg până la capăt!

Benito îi spuse pilotului că are de gând să cerceteze partea de jos a malului până la barajul Frias, acolo unde ridicătura albiei ar fi putut opri trupul lui Torres în cazul în care ar fi fost târât de curent; dar voia mai întâi să se depărteze lateral de mal și să cerceteze cu grijă panta albiei unde cu siguranță că nu au putut ajunge prăjinile.

Araujo încuvia întă acest plan și începu să facă pregătirile necesare.

Manoel socotii nimerit să-i dea câteva sfaturi prietenului său.

— Deoarece vrei să urmezi cercetările în partea asta, pluta va apuca aceeași direcție; dar fii prevăzător, Benito. Va trebui să cobori la o adâncime și mai mare decât până acum, poate la cincizeci sau șaizeci de picioare, și acolo vei fi supus unei presiuni de două atmosfere. Să înaintezi foarte încet, altfel s-ar putea să-ți pierzi controlul. N-ai să mai știi atunci nici unde ești, nici pentru ce te află acolo. Dacă ai să-ți simți capul strâns ca-ntr-o menghină și o să-ți vâjâie întruna urechile, să nu șovăi și să ne dai de veste ca să te scoatem la suprafață. Ai să cobori din nou, dacă va fi nevoie, dar cel puțin te vei fi obișnuit să te miști la adâncime.

Benito îi făgădui că va ține seama de sfaturile sale, înțelegând pe deplin importanța lor. Îl îngrijora mai ales gândul că s-ar putea să-și piardă controlul, tocmai atunci când ar avea mai multă nevoie de el.

Cei doi tineri își strânseră mâna, lui Benito i se potrivi iar pe cap sfera de metal, apoi pompa de aer începu să funcționeze și în curând scufundătorul se făcu nevăzut sub apă.

Pluta se depărtase cu vreo patruzeci de picioare de malul stâng, dar pe măsură ce înainta către mijlocul fluviului, de teamă să nu fie mânată prea repede de current, legată de ea cele două ube, iar vâslașii porniră să tragă împotriva curentului, asigurând astfel o mișcare foarte înceată.

Benito fu coborât lin și ajunse din nou pe prundișul apei. Își înfundă tălpile în nisip, și se putu socoti, după lungimea funiei, că se află la o adâncime de șaizeci și cinci – șaptezeci de picioare. Intrase deci într-un fel de groapă, săpată cu mult sub nivelul obișnuit.

Masa lichidă era mai întunecoasă, dar prin limpezimea acestor ape transparente pătrundeau încă destulă lumină pentru ca Benito să poată vedea obiectele împrăștiate pe fund și să înainteze cu oarecare siguranță spre ele. De altfel, nisipul amestecat cu mică alcătuia un fel de reflector, la lumina căruia s-ar fi putut număra și grăunțele lui, ce scânteiau ca o pulbere luminoasă.

Benito umbla, privea, cerceta cu spanga cele mai mici scobituri. Continua să se afunde. La semnalul său, funia era coborâtă din ce în ce mai jos, iar tubul de respirație aducea fără-ncetare aerul pompat de la suprafață. Benito se îndepărta mereu, cu gândul să ajungă în mijlocul Amazonului, la adâncimea cea mai mare.

Uneori era învăluit de întuneric și nu mai putea zări nici la doi pași. Asta se întâmpla atunci când pluta trecea pe deasupra capului său, împiedicând

pătrunderea razelor, dar nu dura mult. După o clipă umbra se împrăștia și nisipul își recăpăta scânteierea.

Benito cobora întruna. Își dădea seama după creșterea presiunii exercitată asupra lui de masa lichidă. Respirația îi era mai anevoieasă, organismul nu-i mai răspundea la comenzi cu ușurință de până atunci. Se afla sub acțiunea unor factori fiziologici cu care nu era obișnuit. Urechile-i vâjâiau din ce în ce mai mult; dar pentru că nu i se-nvălmășeau gândurile și se simțea foarte stăpân pe judecata sa – de o luciditate mai mare chiar decât cea obișnuită – nu se hotărî să dea semnalul de ridicare și continuă să coboare.

Deodată, în semiîntunericul în care se afla, privirea îi fu atrasă de o formă nedefinită. Părea să fie un trup prins într-un mănunchi de ierburi acvatice.

Fu cuprins de o puternică tulburare și înainta într-acolo. Scormoni maldărul acela cu bățul.

Era doar cadavrul unui crocodil uriaș, ajuns în stare de schelet, pe care Rio Negro îl târâse până-n albia Amazonului.

Benito se trase îndărăt și, în ciuda asigurărilor date de pilot, îi trecu prin minte că s-ar putea să se abată și vreun caiman viu prin apele adânci ale bazinei Frias!...

Alungă repede gândul acesta, urmându-și drumul spre fundul gropii.

Trebuie că se afla atunci la o adâncime de nouăzeci – o sută de picioare, astfel că era supus unei presiuni de trei atmosfere. Dacă groapa avea să se adâncească și mai mult, va fi silit să-și înceteze cercetările.

Într-adevăr, experiențele au arătat că în explorările subacvatice este primejdios să se depășească limita de o sută douăzeci – o sută treizeci de picioare; nu numai pentru că organismul omenesc nu poate funcționa normal la asemenea presiune, dar nici aparatul nu sunt în stare să transmită în mod egal aerul necesar respirației.

Cu toate acestea, Benito era hotărât să înainteze cât îl vor tine puterile. O presimțire îl atrăgea către această prăpastie; își închipuia că trupul să rostogolit până-n fundul gropii, că poate, datorită unor obiecte grele ce le purta la el, cum ar fi o cingătoare cu bani, aur sau arme, să ar fi putut ca Torres să se împotmolească acolo.

Deodată, într-o scobitură întunecată, zări un cadavru! Da! Un cadavru, cu veșmintele pe el, întins ca un om adormit, cu brațele încrucișate sub cap!

Torres? Îi era greu să-l deslușească prin întuneric; oricum, la mai puțin de zece pași de el, zăcea trupul unui om țeapăn de-a binelea.

Benito se simți gâtuit de emoție. Pentru o clipă inima încetă să-i bată. Crezu că-și va pierde cunoștința, dar printr-un nemaipomenit efort de voință izbuti să-și recapete stăpânirea de sine. Înaintă spre cadavru.

Deodată, o zgâlțăitură, pe cât de tare pe atât de neașteptată, îi cutremură toată ființa. Trupul îi era strâns ca într-o curea lungă și, cu toată grosimea veșmântului de scafandru, se simțea biciuit de lovituri din ce în ce mai puternice.

— Un gymnot! zise el.

Doar atât putu să rostească.

Într-adevăr, asupra lui se năpustise un «puraque», nume pe care brazilienii îl dau gymnotului sau năpârcii electrice.

Se știe că acest soi de țipari, cu pielea negricioasă și cleioasă, sunt înarmați de-a lungul spinării și pe coadă cu un aparat alcătuit din niște lame, legate între ele prin mici plăci verticale, puse în mișcare de nervi foarte puternici. Aparatul acesta, înzestrat cu ciudate proprietăți electrice, poate sărni comoții foarte primejdioase. Unii dintre gymnoți abia dacă au mărimea unei vipere, alții măsoară până la zece picioare, alții, ce-i drept, puțini la număr, ating lungimea de cincisprezece – douăzeci de picioare și lățimea de douăzeci – treizeci de centimetri.

Gymnoții mișună atât prin apele Amazonului cât și prin afluenții săi, și o astfel de «bobină electrică» vie, lungă de aproape zece picioare, se încordase ca un arc și se năpustise asupra scafandrului.

Benito înțeleseră primejdia din capul locului. Veșmântul de scafandru nu era în stare să-l apere. La început mai slabe, descărcările gymnotului se întăreau întruna și n-aveau să contenească decât atunci când va fi sleit de puteri, datorită pierderii de electricitate.

Tânărul se prăbuși în curând pe nisip. Picioarele îi amorteașă treptat din pricina descărcărilor electrice ale gymnotului care se freca încet de trupul său și-l strângă ca-ntr-o chingă. Nu mai putea ridica nici brațele. În curând scăpă spanga și mâna lui nu mai avu puterea să tragă de funie pentru a da de știre celor de sus.

Benito se simți pierdut. Nici Manoel, nici însoțitorii lui nu-și puteau închipui lupta crâncenă ce se dădea dedesubt, între temutul gymnot și nefericitul scafandru care abia de se mai zbătea, fără a avea putință să se apere.

Și astă tocmai în clipa când zărise trupul, fără-ndoială trupul lui Torres! Instinctul de conservare îl îndemnă pe Benito să cheme într-ajutor!... Vocea lui se stinse în sferă metalică prin care nu putea răzbate niciun sunet!

Şarpele își înțețise și mai mult atacul; descărcările lui electrice îl zgâlțâiau pe Benito, căzut pe nisip, iar mușchii lui se răsuceau sub biciuirile animalului, aidoma unei râme tăiate.

Simți că mintea i se întunecă de-a binelea. Privirea i se încețoșa din ce în ce, mâinile și picioarele îi înțepeneau...

Dar înainte de a-și pierde cu totul vederea și putința de a gândi, un fapt neașteptat, ciudat, de neînțeles, se petrecu în fața ochilor săi.

O bubuitură înăbușită străbătu masa lichidă. Era un tunet ale cărui rostogoliri pătrundeau în straturile de apă tulburate de izbiturile gymnotului. Benito se simți învăluit de un zgomot nemaipomenit, care răsună până în cele mai mari adâncimi ale fluviului.

Deodată, îi scăpă un răcnet!... în fața ochilor i se arăta o imagine însășimântătoare, ca un spectru.

Trupul înecatului, lungit până atunci la pământ, se ridicase în picioare!... Vibrațiile apei îi mișcau brațele de parcă ar fi fost viu!... Tresării convulsive puneau în mișcare acest cadavru îngrozitor!

Era într-adevăr trupul lui Torres! O rază de soare străbătuse prin masa lichidă până la el și Benito recunoscuse chipul buhăit și înverzit al nemernicului, lovit de mâna lui, care-și dăduse ultima suflare sub apă!

În vreme ce Benito stătea paralizat, cu tălpile lui grele țintuite parcă în nisipul albiei, cadavrul se ridică, capul i se smuci de sus în jos, și, eliberat din groapa în care fusese prins de un tufiș de ierburi acvatice, se înălță drept, însășimântător la vedere, până în straturile de sus ale apei.

Capitolul XI

Ce se află în cutie

Ce se întâmplase oare? Un fenomen fizic, care se explică astfel: Canoniera statului – Santa Ana – care urca pe Amazon, îndreptându-se spre Manao, trecuse prin strâmtoarea Frias. Cu puțin înainte de a ajunge la gurile lui Rio Negro, ea își înălțase pavilionul și salutase cu o lovitură de tun drapelul brazilian. Această bubuitură produsese o puternică vibrație la suprafața apei, vibrație care se transmisese până la fund, ridicând trupul lui Torres, devenit

mai ușor datorită începerii procesului de descompunere. Trupul înechatului se ridica acum în mod firesc la suprafața Amazonului.

Acest binecunoscut fenomen lămurea ivirea cadavrului, și trebuie să recunoaștem că sosirea vasului Santa Ana la locul cercetărilor a fost o întâmplare cum nu se poate mai fericită.

La un strigăt al lui Manoel, repetat de toți ceilalți, una din pirogi se îndreptase iute spre cadavru, în timp ce scafandrul era tras afară.

Dar ce spaimă a tras Manoel când l-a văzut pe Benito zăcând nemîșcat și fără suflare pe plută, după ce l-au scos afară din apă.

Nu cumva Amazonul îi aducea acum un al doilea cadavru?

Scafandrul fu dezbrăcat în mare grabă de veșmântul său.

Benito își pierduse cu desăvârșire cunoștința sub descărcările puternice ale gymnotului.

Deznădăjduit, Manoel începu să-l strige, să-i sufle aer gură la gură, să-i asculte bătăile mimii.

— Inima-i bate! Îi bate! strigă el.

Da! Inima lui Benito mai bătea încă și, peste câteva minute, îngrijirile lui Manoel îl întoarseră la viață.

— Cadavrul! Cadavrul!

Acestea au fost primele și singurele cuvinte ce-i scăpară de pe buze.

— Iată-l! răspunse Fragoso, arătând spre piroga ce se întorcea la plută aducând trupul lui Torres.

— Dar cu tine ce s-a întâmplat, Benito? întrebă Manoel. Ai dus lipsă de aer?...

— Nu! spuse Benito. S-a năpustit asupra mea un puraue. Dar ce-a fost cu zgomotul... cu bubuitura aceea?...

— O lovitură de tun! Lovitura asta de tun a adus cadavrul la suprafață!

Tocmai atunci piroga aborda pluta. Indienii pescuiseeră trupul lui Torres și-l aşezaseră pe fundul bărcii. Sederea în apă nu-l desfigurase încă și era ușor de recunoscut. În privința asta nu încăpea nicio îndoială.

Îngenuncheat în pirogă, Fragoso începuse să sfâșie hainele încercatului care cădeau în zdrențe.

În clipa aceea, o cicatrice de pe brațul drept al lui Torres, desigur urma unei vechi lovitură de cuțit, îl izbi pe Fragoso.

— Cicatricea asta! strigă el. Da... asta este!... Acum mi-aduc aminte...

— Ce anume? întrebă Manoel.

— De o răfuială!... De o ceartă la care am fost martor în provincia Madeira... Sunt trei ani de atunci! Cum de-am putut uita! Torres făcea parte din poliția pândarilor de codru! Ah, știam eu că l-am mai văzut undeva pe ticălosul său!

— Ce ne mai interesează acum! strigă Benito. Cutia! Cutia!... O mai fi la el?

Și Benito era gata să sfâșie ultimele veșminte ale cadavrului ca să le scotocească... Manoel îl opri.

— O clipă, Benito.

Apoi, întorcându-se către oamenii de pe plută care nu făceau parte din personalul lor, și a căror mărturie nu ar fi putut fi pusă mai târziu la îndoială, le zise:

— Prietenii, luați seama la tot ce se întâmplă aici, pentru ca mai târziu să puteți spune în fața magistratului cum s-au petrecut lucrurile.

Oamenii se apropiară de pirogă.

Fragoso desfăcu apoi cingătoarea care încconjura trupul lui Torres pe sub veșmântul zdrențuit și-i pipăi buzunarul hainei.

— Cutia! Cutia e aici!

Benito scoase un strigăt de bucurie. Voia să apuce cutia, s-o deschidă, să vadă ce se află în ea...

— Nu, se împotrivă Manoel, care-și păstrase sângele rece. În mintea magistraților nu trebuie să existe nicio îndoială! Se cuvine ca martori nepărtinitori să poată susține că această cutie se află într-adevăr asupra lui Torres.

— Ai dreptate!

— Prietene, adăugă Manoel, îndreptându-se către șeful de echipă de pe plută, caută dumneata în buzunarul hainei.

Şeful de echipă se supuse. Scoase o cutie cilindrică de metal, cu capacul bine închis, ce nu părea să fi suferit de pe urma şederii în apă.

— Hârtia... hârtia se mai află în ea? strigă Benito, neputându-se stăpâni.

— Se cuvine ca judecătorul să deschidă cutia! răspunse Manoel. Doar el are dreptul să stabilească dacă documentul se află sau nu în ea!

— Da!... Da... Ai dreptate și de data aceasta, Manoel! răspunse Benito. Să mergem la Manao, la Manao, prieteni!

Benito, Manoel, Fragoso și șeful de echipă, care avea la el cutia, se îmbarcară de îndată într-o pirogă și erau gata să se îndepărteze.

— Dar trupul lui Torres? întrebă Fragoso.

Piroga se opri.

Indienii apucaseră să zvârle cadavrul aventurierului în apă, și acesta plutea acum la suprafața fluviului.

— Torres a fost un ticălos, zise Benito. Dar dacă mi-am primejduit viața luptându-mă cu el și dacă soarta l-a lovit prin mâna mea, asta nu înseamnă că trupul lui nu trebuie înmormântat cum se cuvine!

Porunci ca cea de a doua pirogă să caute cadavrul lui Torres și să-l aducă la țărm pentru a fi îngropat.

Dar în clipa aceea, un cârd de păsări de pradă, ce zbura pe deasupra apei, se năpusti asupra trupului plutitor. Erau niște urabus, un fel de vulturi mici, negri, cu gâtul golaș, cu gheare lungi, denumiți în America de Sud «gallinazos» și care sunt de o lăcomie fără pereche.

Sfârtecat de ciocurile lor, trupul fu golit de gazele care-l umflau: datorită creșterii greutății, se afundă încetul cu încetul, și ceea ce rămăsese din Torres fu înghițit pentru a doua oară pe apele Amazonului.

Zece minute mai târziu, piroga sosea în portul Manao. Benito și însoțitorii săi puseră piciorul pe pământ și o luară la goană pe străzile orașului.

În câteva clipe, iată-i ajunși la locuința judecătorului Jarriquez, cerându-i acestuia, printr-un slujitor, să binevoiască a-i primi imediat.

Magistratul dădu ordin să fie poftiți în odaia lui de lucru.

Manoel îi istorisi cele petrecute, din clipa în care Torres fusese răpus de Benito într-o luptă dreaptă până în clipa când găsiseră în buzunarul lui cutia pe care o luase șeful de echipă.

Cu toate că această povestire se potrivea cu cele spuse de Joam Dacosta în legătură cu Torres și cu târgul propus de el, judecătorul Jarriquez nu-și putu opri un zâmbet neîncrezător.

— Iată cutia, domnule, zise Manoel. Ea nu s-a aflat niciodată în mâinile noastre, și omul care v-o aduce a găsit-o el însuși asupra lui Torres!

Magistratul apucă cutia, o cercetă cu luare-aminte, întorcând-o pe toate fețele, de parcă ar fi fost un obiect de mare preț. O clătină apoi și cele câteva monede, aflate înăuntru, scoaseră un zornăit metalic.

Așadar, în cutie nu se afla hârtia căutată cu atâtă râvnă, hârtia scrisă de mâna adevăratului criminal, pe care Torres a vrut să-o vândă lui Joam Dacosta? Dovada materială a nevinovăției osânditului fusese oare pierdută pentru totdeauna?

E lesne de închipuit ce puternică emoție puseșe stăpânire pe toți cei de față. Benito își simți inima gata să se frângă și de-abia putu să îngaime:

— Domnule, vă rog să deschideți odată cutia aceasta!

Judecătorul începu să răsucească capacul, apoi, când îl dădu la o parte, răsturnă cutia din care se rostogoliră pe masă câteva monede.

— Dar hârtia!... Hârtia!... strigă încă o dată Benito, sprijinindu-se de masă ca să nu se prăbușească.

Judecătorul își vârî degetele în cutie și, cu oarecare greutate, scoase de acolo o hârtie îngălbinită, îndoită cu grijă, ce părea neatinsă de apă.

— Documentul! E documentul! strigă Fragoso. Da, e chiar hârtia pe care am văzut-o în mânile lui Torres!

Judecătorul despături hârtia și-și aruncă privirea pe ea, apoi o întoarce pe dos, cercetându-i ambele fețe acoperite cu o scriere destui de mare.

— Da, este un document, zise el. Nu-ncape nicio îndoială în privința asta!

— Și documentul arată nevinovăția tatălui meu! adăugă Benito.

— Nu se știe încă, răspunse judecătorul, și mă tem că ne va fi greu să o aflăm!

— De ce?... strigă Benito, palid ca moartea.

— Pentru că documentul este scris într-un limbaj cifrat și pentru că nu avem...

— Ce nu avem?

— Nu avem cheia!

Capitolul XII

Documentul

Era într-adevăr un lucru foarte neplăcut, pe care nici Joam Dacosta, nici familia lui n-aveau cum să-l bănuiască. Cei care n-au uitat începutul povestirii, știu că documentul era scris într-o formă de neînțelus, folosind unul din numeroasele sisteme criptografice.

Dar care anume?

Trebuia pusă la încercare toată șansa unei minți omenești pentru a-i da de rost.

Înainte de a se despărți de Benito și de însotitorii lui, judecătorul puse să se copieze întocmai documentul, al cărui original ținea să rămână la el, și dădu copia celor doi tineri, ca să-o poată înmâna prizonierului.

Apoi, fixându-și întâlnire pe a doua zi, aceștia plecară îndată la închisoare.

Ajunsă acolo, se grăbiră să-i spună prizonierului cum stau lucrurile. Joam Dacosta luă documentul, îl cercetă cu luare-aminte, apoi îl înapoie fiului său.

— Poate că în hârtia aceasta se află dovada pe care eu n-am izbutit să fac! Dar dacă ea nu-mi va folosi și dacă tot trecutul meu de om cinstit nu poate pleda în favoarea mea, nu-mi mai rămâne nimic de așteptat din partea legii.

Înțelegeau cu toții foarte bine! Dacă documentul va rămâne nedescifrat, situația condamnatului era cât se poate de proastă!

— O să-l descifrăm, tată! strigă Benito. Nu există document de felul acesta care să nu poată fi descifrat! Ai încredere. Întâmplarea ne-a înapoiat, ca prin minune, acest document care te scoate din cauză și, după ce ne-a călăuzit mâna ca să-l găsim, tot ea ne va călăuzi mintea ca să-l citim!

Joam Dacosta strânse mâna lui Benito și a lui Manoel, apoi, foarte mișcați, tinerii se întoarseră pe plută unde-i aștepta Yaquita.

Îi povestiră îndată Yaquitei despre cele întâmpilate din ajuin încocoace, cum găsiseră cadavrul lui Torres, cum dăduseră peste documentul acela și despre forma ciudată în care adevăratul vinovat, prieten de-al aventurierului, găsise cu cale să-l scrie – fără-ndoială de teamă să nu fie dat de gol, dacă va încăpea pe mâini străine.

Bineînțeles, află și Lina despre această încurcătură neașteptată și despre descoperirea lui Fragoso, precum că Torres era un fost pândar de codru care operase prin ținutul de la gurile râului Madeira.

— În ce împrejurări l-aî întâlnit? întrebă Tânăra mulatră.

— Mă aflam într-una din hoinărelile mele prin provincia Amazoanelor și mi făceam meseria, umblând din sat în sat.

— Dar ce-i cu cicatricea?...

— Iată ce s-a întâmplat: într-o zi, tocmai sosisem la misiunea aranșilor, când acest Torres, pe care nu-l mai văzusem în viața mea, s-a luat la harță cu unul din camarazii lui – urâtă adunătură de lume mai era și asta! – iar cearta cu pricina s-a sfârșit cu o lovitură de cuțit care i-a străpuns pândarului brațul. În lipsa unui doctor, mi-a revenit mie sarcina să-l pansez și aşa am ajuns să-l cunosc!

— De fapt, nu mai are nicio însemnatate să știm cine a fost Torres! zise fata. Nu-i el făptașul crimei, deci lucrurile nu se limpezesc!

— Nu, fără-ndoială, răsunse Fragoso, dar vom izbuti până la urmă să citim documentul ăsta, ce naiba! Iar nevinovăția lui Joam Dacosta va sări atunci în ochii tuturor.

Yaquita, Benito, Manoel și Minha nutreau aceeași nădejde. Se închiseră toți patru în încăperea comună a locuinței, unde petrecură multe ceasuri încercând să descifreze mărturia.

Dar nu numai ei doreau lucrul acesta, ci – trebuie să spunem – aceeași dorință îl stăpânea și pe judecătorul Jarriquez.

După ce-și întocmisse raportul, în urma interogatoriului care stabilea identitatea lui Joam Dacosta, magistratul îl trimisese la Rio de Janeiro și avea temei să credă că, în ceea ce-l privea pe el, problema era încheiată!

Dar nu s-a întâmplat aşa.

Într-adevăr, de când îi intrase în mâna documentul acela, judecătorul Jarriquez, născocitor de combinații numerice, dezlegător de probleme distractive, de șarade, rebusuri și altele, se afla în elementul său.

Gândul că documentul cuprindea poate mărturia nevinovăției lui Joam Dacosta îi trezi instințele lui de analist. Avea deci în față o criptogramă! Singurul lui gând era să-o dezlege!

Pentru cei ce-l cunoșteau, nu încăpea îndoială că va munci la asta pe rupte, uitând chiar de mâncare și de băutură.

După plecarea tinerilor, judecătorul se așeză în odaia sa de lucru. Poruncise să nu intre nimeni, astfel că avea asigurate câteva ceasuri de liniște deplină. Își pușe ochelarii pe nas și tabachera pe masă. Trase o priză de tabac, ca să-și ascundă șicul minții, apucă documentul și se cufundă într-o cugetare ce se transformă în curând într-un monolog. Domnul magistrat făcea parte dintre oamenii care gândesc mai degrabă cu glas tare decât în sinea lor.

— Să lucrăm cu metodă, își spuse el. Fără metodă nu există logică, izbânda nu-i cu putință.

Apoi, luând documentul, îl citi de la un capăt la altul, fără să priceapă nimic.

Documentul cuprindea o sută de rânduri împărțite în şase paragrafe.

— Hm! mormăi judecătorul Jarriquez, după ce se mai gândi puțin. Dacă m-aș opri pe rând asupra fiecărui paragraf, aş pierde un timp prețios. Dimpotrivă, trebuie să aleg unul dintre ele, anume pe cel care ar fi mai interesant. Or, care altul ar putea fi mai interesant decât ultimul, unde trebuie să fie cuprins rezumatul întregii istorisiri? Niște nume proprii cum ar fi, de pildă, Joam Dacosta, m-ar putea duce pe calea cea bună, și dacă acest nume este înscris în document, de bună seamă că nu poate lipsi din ultimul paragraf.

Iată acest paragraf – căci trebuie să-l punem din nou sub ochii cititorilor, pentru a le arăta în ce fel avea să-și folosească un analist cunoștințele sale, în căutarea adevărului.

Phjslyddqfdzxgaszzqqe hxgkfn drxujugio cytdvksbxhhuy po hdvrymhuh puy dkjoxpheioz letn pmvffov pdpa jxhhy nojy ggay meqy n fuql nm vlyfgsuzm qistibqgyugs qeiibvnrcedgruzbirmxyh qhpzdrrgerohep qxufivvrpi phon thvddqjhqsntzhhnfepm qkyimexktogzgkymimfvijdqdpzj qsykrpixhxqrymvklohhotozvdksopsuvjhd

Judecătorul Jarriquez băgă de seamă că textul documentului nu era despărțit nici în cuvinte, nici în fraze, că era cu totul lipsit de punctuație. Faptul acesta îl făcea și mai greu de descifrat.

— Să vedem, totuși, dacă vreo împreunare de litere nu alcătuiește cuvinte – mă gândesc la niște cuvinte al căror număr de consoane, raportat la vocale, ar îngădui să fie rostite! În primul rând, văd la început cuvântul *phy*... mai departe cuvântul *gas*... Poftim, *ujugil*... N-o fi vorba de numele orașului african de pe malul lacului Tanganica? Ce amestec are orașul acela aici?... Iată, mai departe, cuvântul *ypo*... O fi cumva pe grecește? Urmează apoi *rym*... *puy*... *jor*... *phetoz*... *jyggay*... *suz*... *gruz*... Mai înaintea lor, *ned*... *let*... Bun! Vasăzică, două cuvinte englezești!... Apoi, *ohe*... *syk*... Haidade! Încă o dată cuvântul *rym*... pe urmă, cuvântul *oto*!... Judecătorul lăsă hârtia din mâna și cugetă câteva clipe.

— Toate cuvintele pe care le-am reținut din această lectură sunt foarte ciudate! Într-adevăr, nimic nu arată originea lor! Unele par grecești, altele olandeze, asta de-aci au o întorsătură englezescă, asta nu seamănă cu nimic – fără să mai punem la socoteală niște grupe de consoane cu

neputință de rostit în vreun grai omenesc! Hotărât lucru, nu va fi deloc ușor de găsit cheia acestei criptograme!

Degetele magistratului începură să bată darabana în masă, de parcă ar fi vrut să-și trezească facultățile mintale adormite.

— Ia să vedem mai întâi câte litere se află în acest paragraf. Puse mâna pe creion și numără.

— Două sute șaptezeci și șase! Ei bine, trebuie să vedem acum în ce proporție se află fiecare din ele.

Socoteala dură cam mult. Judecătorul luase din nou documentul și, cu creionul în mână, însemna pe rând fiecare literă, în ordinea alfabetică. După un sfert de oră întocmisse tabelul următor:

Report... 120 ori   Report... 120 ori

$a = 3$ ori $n = 9$ ori

$b = 4$ ori $o = 12$ ori

$c = 3$ ori $p = 16$ ori

$d = 16$ ori $q = 16$ ori

$e = 9$ ori $r = 12$ ori

$f = 10$ ori $s = 10$ ori

$g = 13$ ori $t = 8$ ori

$h = 23$ ori $u = 17$ ori

$i = 4$ ori $v = 13$ ori

$j = 8$ ori $x = 12$ ori

$k = 9$ ori $y = 19$ ori

$l = 9$ ori $z = 12$ ori

$m = 9$ ori

Se reportează... 120 ori   TOTAL = 276 ori

— Aha! Iată un lucru ce sare în ochi: dar în acest singur paragraf au fost întrebuințate toate literele alfabetului! Destul de ciudat! Dacă am lua la întâmplare, dintr-o carte, atâtea rânduri încât să cuprindă două sute șaptezeci și șase de litere, rar s-ar întâmpla ca printre ele să se afle toate semnele alfabetului! Dar, la urma urmelor, ar putea să fie doar o simplă întâmplare. Trecu apoi la altă ordine de idei și-și spuse:

— Mai important este să vedem dacă proporția dintre consoane și vocale este cea obișnuită.

Magistratul puse mâna pe creion, numără vocalele, ajungând la următoarele cifre:

a = 3 ori

e = 9 ori

i = 4 ori

o = 12 ori

u = 17 ori

y = 19 ori

TOTAL 64 vocale

— Așadar, în alineatul acesta sunt șaizeci și patru de vocale pentru două sute douăsprezece consoane! Ei bine, dar asta-i proporția firească, adică aproape o cincime, la fel ca în alfabet, unde din douăzeci și cinci de litere avem șase vocale. S-ar putea deci ca documentul să fie scris în limba noastră, schimbându-se doar înțelesul fiecărei litere. Dacă schimbarea s-a făcut după o anumită regulă, dacă un *b* a fost înlocuit întotdeauna cu un *l* sau *o* cu *v*, *g* cu *k*, *u* cu *r* etc, pun prinsoare pe postul meu de judecător la Mana că o să-i dau de rost documentului săta! Ce altceva mai bun aş putea face decât să folosesc metoda marelui geniu analitic, care s-a numit Edgar Poe!

Vorbind astfel, judecătorul Jarriquez se gândeau la o nuvelă a vestitului romancier american, care e o adevărată capodoperă. Cine n-a citit oare «Cărăbușul de aur»?

În această nuvelă, o criptogramă, alcătuită totodată din cifre, litere, semne algebrice, asteriscuri, puncte și virgule, este supusă unor procedee matematice și este descifrată în cele din urmă în împrejurări neobișnuite, pe care admiratorii acestui spirit deosebit nu se poate să le fi uitat.

Ce-i drept, de descifrarea criptogramei americane este legată doar descoperirea unei comori, în vreme ce aici era în joc viața și cinstea unui om. Găsirea cifrului în acest caz era deci de o importanță mult mai mare.

Magistratul, care citise și răscritise de nenumărate ori «Cărăbușul de aur», cunoștea pe de rost procedeele de analiză folosite cu migală de Edgar Poe și hotărî să le folosească și el. După cum spusese, era sigur că în felul acesta, dacă se păstra înțelesul fiecărei litere, va izbuti cândva să citească documentul privitor la Joam Dacosta.

— Ce-a făcut Edgar Poe? Își repetă el. Mai întâi de toate, a început prin căutarea semnului – aici nu sunt decât litere, să zicem deci a literei care se repetă cel mai des în criptogramă. În cazul de față este vorba de litera *h*, pe care o întâlnim de douăzeci și trei ori. Numai faptul acesta este îndeajuns

pentru a înțelege că *h* nu înseamnă *h*, ci, dimpotrivă, că el înlocuiește una din literele mai des întâlnite în limba noastră, deoarece pornesc de la presupunerea că documentul este scris în portugheză. În engleză sau franceză ar fi, fără îndoială, *e*; în italiană, *i* sau *a*; în portugheză nu poate fi decât *a* sau *o*. Așadar, să zicem deocamdată că *h* înseamnă *a* sau *o*.

Judecătorul Jarriquez căută apoi ce literă figura de mai multe ori în text, după *h*. Ajunse astfel la următorul tabel:

h = 23 ori
y = 19 ori
u = 17 ori
d, p, q = 16 ori
g, v = 13 ori
o, r, x, z = 12 ori
f, s = 10 ori
e, k, l, m, n = 9 ori
j, t = 8 ori
b, i = 4 ori
a, c = 3 ori

— Deci litera *a* se repetă numai de trei ori, se miră judecătorul, când ea ar trebui să fie întâlnită cel mai des! Iată dovada că înțelesul ei a fost schimbat! Și acum, după *a* sau *o*, ce litere se repetă mai mult în limba noastră? Să căutăm!

Cu o stăruință de-a dreptul neobișnuită, care vădea la el un spirit deosebit de observație, se avântă în această nouă căutare. Lucrând astfel, nu făcea decât să-l imite pe romancierul american, care, prin simplă inducție sau apropiere, ca un mare analist ce era, izbutise să reconstituie un alfabet corespunzător semnelor din criptogramă și să citească în cele din urmă textul.

Tot aşa făcu și magistratul și putem spune că n-a rămas mai prejos de ilustrul său maestru. Dezlegând mereu logografie, cuvinte încrucișate și alte șarade care nu se întemeiază decât pe o așezare arbitrară a literelor, fie în minte, fie cu creionul în mâna, căpătase o oarecare pricerepe în acest exercițiu.

De data aceasta nu i-a fost deloc greu să stabilească ordinea în care literele se repetau mai des, întâi vocalele, apoi consoanele. După o muncă de

trei ore alcătuise un alfabet care, dacă nu se înselase, urma să-i dea adevăratul înțeles al fiecărei litere aflate în document.

Nu-i mai rămânea decât să înlătărească literele din acest alfabet cu cele ale mărturiei scrise.

Înainte de a porni la treabă, judecătorul se simți puțin emoționat. Era cufundat cu totul în această plăcere intelectuală – mult mai mare decât neam putea-o închipui – a omului care, după multă râvnă, găsește înțelesul atât de căutat al unei criptograme.

— Ia să încercăm acum, își spuse el. Aș fi foarte uimit să nu fie asta dezlegarea enigmei!

Judecătorul Jarriquez își scoase ochelarii, le lustrui lentilele aburite, după care îi aşeză iar pe nas; apoi se aplecă din nou asupra mesei de lucru.

Cu alfabetul întocmit de el într-o mână, cu documentul în cealaltă, se porni să scrie dedesubtul primului rând din paragraf literele care, după părerea lui, trebuiau să înlătărească fiecare literă a criptogramei.

Făcu tot aşa pentru al doilea și al treilea rând, apoi pentru al patrulea, ajungând astfel la sfârșitul alineatului.

Curios om! În timp ce scria, nici n-a vrut să-și arunce ochii să vadă dacă împreunarea de litere avea vreun înțeles. Nu! La această primă încercare, mintea lui înălătura orice verificare. Voia să-și rezerve plăcerea de a citi totul pe nerăsuflare.

După ce isprăvi, își zise:

— Acum să citim!

Și citi.

Doamne, ce cacofonie! Rândurile pe care le alcătuise din literele alfabetului născocit de el nu aveau mai mult înțeles decât cele din document! Ajunsese la o altă grupare de litere, asta era tot, dar nici aceasta nu însemna nimic. De fapt, era tot atât de hieroglific.

— Mii de draci! strigă judecătorul Jarriquez.

Capitolul XIII

În care e vorba despre cifre

Era pe la ceasurile șapte seara. Judecătorul Jarriquez, cufundat încă în munca lui istovitoare, fără să fi înaintat câtuși de puțin, uitase de ora mesei și de odihnă când auzi un ciocănit la ușa odăii sale de lucru.

Era și timpul. Dacă mai dura un ceas, cu siguranță că toată materia cenușie a magistratului s-ar fi topit de fierbințeala ce-i cuprinsese capul!

La răspunsul lui puțin nerăbdător, ușa se deschise și intră Manoel.

Tânărul medic își lăsase prietenii pe plută, frământându-se cu descifrarea documentului, și venise din nou la judecător. Voia să afle dacă cercetările acestuia dăduseră roade mai bune, să-l întrebe dacă a găsit cheia criptogramei.

Magistratul nu se supără când îl văzu pe Manoel. Mintea lui era atât de înfierbântată, încât singurătatea îl scotea din fire. Avea nevoie de cineva căruia să-i vorbească, mai ales dacă acesta s-ar fi arătat la fel de dornic ca și el să dezlege taina. Manoel era deci omul potrivit.

— Domnule, îl întrebă Manoel de cum intră, o primă întrebare: ați fost mai norocos decât noi?...

— Mai întâi ia loc! izbucni judecătorul Jarriquez, care se ridică și începu să străbată încăperea-n lung și-n lat. Așază-te! Dacă am sta amândoi în picioare, dumneata ai merge într-o direcție, eu într-alta, și odaia mea e prea neîncăpătoare pentru amândoi!

Manoel se aşeză și repetă întrebarea.

— Nu!... N-am fost mai norocos! răspunse magistratul. N-am făcut niciun pas înainte. Nu vă pot spune altceva decât că am ajuns la o concluzie!

— Care, domnule, spuneți-mi care?

— Că documentul nu este întemeiat pe semne convenționale, ci pe ceea ce în criptografie se numește «un cifru» sau mai bine zis un număr!

— Domnule, oare nu este cu puțință de descifrat un document de felul acesta?

— Ba da, răspunse judecătorul, dar asta numai în cazul în care o literă este mereu înlocuită cu aceeași literă, de pildă, când un *a* este mereu înlocuit cu *p*, când *p* este înlocuit cu *x*... Altfel, nu!

— Și în documentul acesta?...

— Aici înlocuirea literelor se schimbă potrivit unui cifru luat la întâmplare! Astfel, un *b* care ar fi fost înlocuit cu un *k* va deveni mai târziu *z*, apoi *m*, sau *n*, sau *f*, sau oricare altă literă.

— Și în cazul acesta?...

— În cazul acesta, îmi pare rău, dar trebuie să vă spun că textul este de nedescifrat!

— De nedescifrat! strigă Manoel. Nu, domnule, vom găsi noi până la urmă cheia acestui document de care atârnă viața unui om!

Manoel se ridicase, pradă unei agitații de nestăpânit. Răspunsul era atât de dureros încât nu-l putea primi ca definitiv.

Totuși, la un semn al magistratului se aşeză din nou și spuse cu un glas ceva mai liniștit:

— Domnule, v-aș ruga în primul rând să-mi spuneți ce vă face să credeți că acest document e întocmit pe baza unui cifru sau, cum spuneți dumneavoastră, pe baza unui număr?

— Ascultă-mă, tinere, și vei vedea că am dreptate.

Magistratul luă documentul și-i arătă lui Manoel încercările pe care le făcuse.

— Am început să cercetez documentul în chip logic, nu la întâmplare, adică recurgând la un alfabet bazat pe proporționalitatea literelor folosite mai mult în limba noastră, am încercat să capăt dezlegarea textului urmând exemplul nemuritorului analist Edgar Poe!... Ei bine, acolo unde el a izbutit, eu am dat greș!...

— Ați dat greș! strigă Manoel.

— Da, tinere, și ar fi trebuit să-mi dau seama de la început că aşa nu voi ajunge la niciun rezultat. Altul, mai priceput ca mine, nu s-ar fi înșelat în privința asta!

— Pentru Dumnezeu, strigă Manoel, aş vrea să înțeleg și eu, dar mi-e cu neputință!

— Ia documentul, nu te uita decât la aşezarea literelor și citește-l din nou până la capăt.

Manoel se supuse.

— Nu vezi nimic neobișnuit în gruparea unor anumite litere?

— Nu văd nimic, răsunse Manoel, după ce-și trecuse ochii, poate pentru a suta oară, peste rândurile documentului.

— Ei bine, oprește-te numai la ultimul paragraf. De bună seamă că el cuprinde rezumatul întregului manuscris. Nu vezi nimic neobișnuit?

— Nu.

— Și totuși există un amănunt care dovedește în mod absolut că alcătuirea lui are la bază un număr.

— Ce amănunt? întrebă Manoel.

— Cei trei *h* pe care-i întâlnim, alăturați, în două locuri deosebite! Ceea ce spunea judecătorul era adevărat și avea darul să atragă luarea-aminte.

Pe de o parte, a două sute patra, a două sute cincea și a două sute șasea dintre literele alineatului, pe de altă parte a două sute cincizeci și opta, a două sute cincizeci și noua și a două sute șaizecea literă erau *h*-uri așezate unul după celălalt, amănunt ce scăpase la început privirii judecătorului.

— Și ce dovedește asta?... întrebă Manoel, fără să bănuiască ce concluzie se putea desprinde de aici.

— Asta dovedește, tinere, că documentul este alcătuit pe baza unui număr. Asta arată *a priori* că fiecare literă este schimbată în funcție de cifrele acestui număr, după locul pe care ele îl ocupă!

— Ce vă face să credeți?

— Pentru că în nicio limbă nu există cuvinte în care o literă să se folosească de trei ori, una după alta!

Argumentul era izbitor. Manoel se gândi la el și nu găsi nimic de răspuns.

— Dacă mi-aș fi dat seama mai degrabă de asta, continuă magistratul, aş fi fost scutit de multă trudă și de un început de migrenă care mi-a cuprins capul.

— Domnule, dar la urma urmelor ce înțelegeți dumneavoastră prin «cifru»? întrebă Manoel, care simțea că-și pierde și ultima nădejde de care se agățase.

— Să zicem un număr.

— Mă rog, fie și număr.

— Uite, am să-ți dau un exemplu ca să pricepi mai bine! Judecătorul se așeză la masă, luă o foaie de hârtie, un creion și zise:

— Domnule Manoel, alege o frază, la întâmplare, prima care-ți vine în minte, asta, de exemplu:

*Le juge Jarriuez est doué d'un esprit très ingénieux*¹¹.

Scriu fraza asta distanțând literele și capăt următorul rând:

L e j u g e J a r r i u e z e s t d o u é d' u n e s p r i t t r è s i n g é n i e u x.

Magistratul, care fără-ndoială socotea înțelesul acestei fraze de netăgăduit, îl privi pe Manoel drept în ochi și-i spuse:

— Să admitem că iau un număr, la întâmplare, pentru a transforma această înșiruire firească de cuvinte într-o criptogramă. Să mai admitem că

numărul acesta ar fi alcătuit din trei cifre și cifrele sunt 4, 2 și 3. Așez numărul 423 sub rândul de mai sus, repetându-l de atâtea ori cât e nevoie, pentru a ajunge la sfârșitul frazei, în aşa fel încât sub fiecare literă să se afle o cifră. Iată la ce se ajunge:

Le juge Jarriquez est doué d'un esprit très ingénieux

Le juge Jarriquez est doué d'un esprit très ingénieux

42 3423 423423423 423 4234 234 234234 2342 342342342

Ei bine, domnule Manoel, înlocuind fiecare literă prin litera ce o ocupă în ordine alfabetică atunci când o cobor după valoarea cifrului, capăt asta:

l minus 4 = p

e minus 3 = g

j minus 3 = m

u minus 4 = z

g minus 2 = i

e minus 3 = h

și aşa mai departe.

Dacă prin valoarea cifrelor care alcătuiesc numărul ajung la sfârșitul alfabetului și nu mai am litere, o iau de la început. Asta se întâmplă cu ultima literă a numelui meu, acest *z* sub care se află cifra 3. Pentru că după *z*, alfabetul nu mai are nicio literă, o iau din nou de la *a*:

z minus 3 = c

După ce-am dus până la capăt acest sistem criptografic, călăuzit de numărul 423 – nu uita că el a fost ales la întâmplare – fraza de mai sus va fi înlocuită cu asta:

Pg mzih neuvktzge iux hqyi fyr gvttly vuiu lrihrkhzz.

Tinere, acum uită-te bine la această frază, nu-i aşa că se aseamănă cu cele din document? Ei bine, ce înseamnă asta? Înseamnă că, înțelesul literei fiind dat de cifra așezată sub ea, corespondentul fiecărei litere nu este întotdeauna același. Astfel, în fraza aceasta, primul *e* este înlocuit cu *g*, dar al doilea cu *h*, al treilea cu *g*, al patrulea cu *i*; primul *j* este înlocuit cu *m*, iar al doilea cu *n*; celor doi *r* din numele meu le corespunde un *u* și un *v*; în locul lui *t* din cuvântul *est* avem *x*, iar pentru *t* din cuvântul *esprit* avem un *y*, în vreme ce la cuvântul *très* întâlnim un *v*. Pricepi acum că, dacă n-ai fi știut de numărul 423, n-ai fi ajuns niciodată să citești această frază, și, prin urmare, de vreme ce nu cunoaștem cifrul documentului el nu va putea fi niciodată citit?

Logica desăvârșită a magistratului îl copleși o clipă pe Manoel; dar se reculese repede:

— Nu, domnule, strigă el ridicând capul. Nu voi pierde nădejdea să aflu numărul acesta!

— Ar fi cu puțință, numai dacă rândurile din document ar fi fost despărțite în cuvinte! răsunse judecătorul.

— Pentru ce?

— Iată ce cred eu, tinere. Putem socoti, fără-ndoială, că acest ultim paragraf al documentului cuprinde un rezumat al paragrafelor dinaintea lui. Așadar, sunt încredințat că în el se află și numele lui Joam Dacosta. Ei bine, dacă rândurile ar fi fost despărțite în cuvinte, luând la rând fiecare cuvânt alcătuit din șapte litere, cum este numele lui Dacosta, s-ar fi putut afla numărul care este cheia documentului.

— Vă rog să-mi explicați și mie, domnule, cum s-ar proceda, întrebă Manoel, care vedea licăind într-asta o ultimă nădejde.

— Nimic mai ușor, răsunse judecătorul. Să luăm de pildă unul dintre cuvintele frazei pe care am scris-o – să zicem numele meu. El este înlocuit în criptogramă de înșiruirea asta ciudată de litere: *neuvktzge*. Ei bine, aşezând aceste litere pe verticală, scriind alături literele din numele meu, și trecând de la una la alta în ordinea alfabetică, aş căpăta următoarea formulă:

Între	<i>n</i>	și	<i>j</i>	numărăm	4	litere
”	<i>c</i>	și	<i>a</i>	”	2	”
”	<i>u</i>	și	<i>r</i>	”	3	”
”	<i>v</i>	și	<i>r</i>	”	4	”
”	<i>k</i>	și	<i>i</i>	”	2	”
”	<i>t</i>	și	<i>q</i>	”	3	”
”	<i>z</i>	și	<i>u</i>	”	4	”
”	<i>g</i>	și	<i>e</i>	”	2	”
”	<i>c</i>	și	<i>z</i>	”	3	”

Cum arată acum coloana de cifre rezultată din această simplă operație? Vezi și dumneata cifrele 423423423 etc., adică numărul 423 repetat de mai multe ori.

— Da! Aşa-i! răsunse Manoel.

— Înțelegi, deci, că prin metoda asta, trecând în ordine alfabetică de la litera falsă la cea reală, în loc să trec de la cea reală la cea falsă, am putut

ajunge cu ușurință la număr, și că numărul căutat este chiar 423, pe care-l alesesem drept cheie a criptogramei mele!

— Dacă aşa stau lucrurile, iar numele lui Dacosta se află în acest ultim paragraf, luând pe rând fiecare literă drept prima din cele șapte litere care alcătuiesc acest nume, ar trebui să ajungem...

— S-ar putea, într-adevăr, răspunse judecătorul Jarriquez, dar cu o singură condiție:

— Care?

— Ca prima cifră a numărului să cadă chiar pe prima literă a cuvântului Dacosta, și trebuie să recunoști că asta nu prea e de crezut!

— Într-adevăr! răspunse Manoel care simtea că-i scapă și ultima posibilitate.

— Ar trebui deci să lăsăm totul pe seama întâmplării, continuă judecătorul clătinând din cap, și întâmplarea n-are ce căuta în asemenea cercetări!

— Oare nu s-ar putea, totuși, ca întâmplarea să ne pună în față numărul săta?

— Numărul săta, numărul săta! Dar din câte cifre este el alcătuit? Din două, trei, patru, nouă sau zece? Este alcătuit din cifre deosebite, sau din cifre care se repetă? Știi dumneata, tinere, că dacă s-ar folosi numai cele zece cifre ale numărătorii, fără nicio repetare, s-ar putea alcătui trei milioane două sute șaizeci și opt de numere și că dacă în ele s-ar afla aceeași cifră de mai multe ori aceste milioane ar spori și mai mult? Și mai știi dumneata că dacă ai întrebuiță numai un singur minut din cele cinci sute douăzeci și cinci de mii șase sute de minute ale anului, ca să încerci câte unul din aceste numere, ți-ar trebui mai bine de șase ani, și că ar dura peste trei veacuri, dacă operația ți-ar cere o oră? Nu, ceea ce vrei dumneata e cu neputință!

— Domnule, cu neputință e ca un om nevinovat să fie osândit, ca Joam Dacosta să-și piardă viața și cinstea, câtă vreme dumneavoastră aveți în mâna dovada materială a nevinovăției sale! Iată ce-i cu neputință!

— Ei, tinere, dar cine te poate încredința, la urma urmei, că acest Torres n-a mințit, că el avea într-adevăr un document scris de mâna criminalului, că hârtia de față este chiar acest document și-l privește pe Joam Dacosta?

— Cine mă încredințează?... repetă Manoel.

Și-și prinse capul în mâini.

De fapt, nimic nu dovedea în chip sigur că documentul privea afacerea din ținutul diamantifer. S-ar fi putut ca el să n-aibă niciun înțeles, să fie născocit chiar de Torres, care era în stare să vândă un fals drept original.

— Oricum, domnule Manoel, continuă judecătorul ridicându-se de pe scaun, indiferent care ar fi cuprinsul acestui document, nu mă las până nu-i descopăr cifrul! La urma urmelor, este tot atât de interesant ca și un logograf sau un rebus!

La aceste cuvinte, Manoel se ridică, îl salută pe magistrat și se întoarse la plută, mai deznădăjduit decât plecase.

Capitolul XIV

La voia întâmplării!

Între timp, se petrecuse o schimbare a opiniei publice cu privire la documentul lui Joam Dacosta. Mânia făcuse loc compătimirii. Lumea nu se mai ducea la închisoarea din Manao pentru a cere moartea prizonierului. Dimpotrivă! Cei mai înverșunați în a-l socoti principalul făptuș al crimei din Tijuco strigau acum că nu-i el vinovat și cereau să fie pus degrabă în libertate.

Schimbarea era firească.

Într-adevăr, întâmplările petrecute în aceste ultime două zile – duelul lui Benito cu Torres, căutarea cadavrului și ieșirea lui la suprafață în împrejurări atât de neobișnuite, găsirea documentului, faptul că nu i se putea dezlega taina, credința că manuscrisul închidea în el dovada materială a nevinovăției lui Joam Dacosta, de vreme ce era întocmit de adevăratul vinovat, toate acestea fuseseră de natură să ducă la schimbarea opiniei publice. Populația se temea acum de sosirea ordinului de la Rio, ordin pe care-l dorise, îl ceruse cu atâta nerăbdare acum două zile.

Și totuși mult nu putea să întârzie.

Joam Dacosta fusese arestat pe 24 august și interogat a doua zi. Raportul judecătorului plecase pe data de 26. Acum se aflau în 28. În cel mult trei-patru zile, ministrul va fi luat o hotărâre cu privire la osândit și era foarte sigur că justiția «își va urma cursul!»

Da. Nimeni nu se îndoia că aşa va fi! Și totuși, atât familia sa cât și nestatornică populație din Manao, care urmărea cu pasiune fazele acestui caz dramatic, toți erau încredințați că documentul va confirma nevinovăția lui Joam Dacosta.

Dar, în afara celor din Manao, în ochii unor observatori neinteresați ori indiferenți, care nu trăiau sub apăsarea întâmplărilor, ce însemnatate putea avea acest document și cum să dovedești că el cuprinde taina crimei din ținutul diamantifer? Că exista, era de netăgăduit. Fusese găsit asupra cadavrului lui Torres. Nemic mai adevărat. Pus alături de scrisoarea prin care Torres îl denunța pe Joam Dacosta, se vedea limpede că nu fusese scris de mâna aventurierului. Cu toate acestea, după cum spusese și judecătorul Jarriquez, de ce nu l-ar fi ticlit chiar el, ca armă pentru șantaj? Puteai bănuia să ceva, cu atât mai mult, cu cât Torres nu se învoise să-l dea la iveală decât după ce s-ar fi căsătorit cu fiica lui Joam Dacosta, când faptul ar fi fost îndeplinit și nu s-ar mai fi putut schimba nimic. Asemenea păreri puteau fi susținute într-un fel sau altul, și se-nțelege că afacerea era cât se poate de pasionantă. Oricum, situația lui Joam Dacosta era deosebit de grea. Câtă vreme documentul rămânea nedezlegat, era ca și cum nici n-ar fi existat, și dacă printre-o minune nu se dezvăluia în două-trei zile taina criptogramei, osânditul din Tijuco își va fi ispășit pedeapsa.

Ei bine, un om susținea că va săvârși minunea asta! Era judecătorul Jarriquez, care se străduia acum mai mult în interesul lui Joam Dacosta decât pentru a-și satisface placerea de enigmist. Da! Se petrecuse și în mintea lui o schimbare. Omul acesta, care părăsise de bună voie adăpostul lui din Iquitos și venise, primejduindu-și viața, să-și apere cinstea în fața justiției braziliene, era el însuși o enigmă morală, mai de preț ca altele! Magistratul n-avea de gând să lase din mâna documentul până nu-i va fi aflat dezlegarea. Așadar, se înverșuna! Nu mai mânca, nu mai dormea, dăruindu-și tot timpul combinării numerelor, făuririi unei chei cu care să deschidă broasca!

La sfârșitul primei zile, gândul acesta se înfipsează în mintea judecătorului ca o obsesie. O mânie nestăvilită fierbea tot timpul în el. Toți cei din casă erau însăspaimântați. Slujitorii lui, albi sau negri, nici nu-ndrăzneau să-i vorbească. Din fericire era burlac, altfel doamna Jarriquez ar fi avut de trăit ceasuri tare grele. Omul acesta suctă nu fusese nicicând atât de pasionat de vreo problemă și era hotărât să-și urmeze cercetările cât timp creierii care-i fierbeau n-o să facă să-i plesnească capul, aşa cum se sparge un vas prea încins.

Respectabilul magistrat era încredințat că numai un număr alcătuit din două sau mai multe cifre putea fi cheia documentului, dar, oricât se străduia,

nu izbutea să-l afle.

Judecătorul se cufundă totuși cu o adevărată înverșunare în această muncă supraomenească și toată ziua de 28 august nu făcu altceva.

A căuta numărul la-ntâmplare, chiar el o spusese, ar fi însemnat să te pierzi în milioane de combinații pentru care ar fi trebuit mai mult decât durata vieții unui socotitor de primă mână. Dar, dacă nu trebuia să lase nimic pe seama întâmplării, era oare cu neputință să se bizuie pe gândire? Nu, de bună seamă, și, după ce se strădui zadarnic să-și afle odihnă în câteva ceasuri de somn, judecătorul începu să-și frământe mintea, să și-o frământe până la sleire.

Cel ce-ar fi putut pătrunde atunci la el, încalcându-i poruncile, l-ar fi găsit, la fel ca-n ajun, în odaia de lucru, în fața biroului, cu privirea atintită pe documentul ale cărui litere încalcite păreau că-i zbârnăie în jurul capului.

— Ah, strigă el, ticălosul care l-a scris, oricine ar fi el, de ce n-o fi despărțit în cuvinte paragraful ăsta?! Aș fi putut... aș fi încercat... Dar nu! Și totuși, dacă în document e vorba de furtul și de crima aceea, nu se poate ca el să nu cuprindă cuvinte ca diamante, Tijuco, Dacosta, sau altele, pe care dacă le-aș pune alături de corespondenții lor criptografici, aș izbuti să descopăr numărul! Dar nimic! Nici măcar o singură despărțire! Un cuvânt din cele două sute șaptezeci și sase de litere!... Ah! De două sute șaptezeci și sase de ori fie blestemat nemernicul care și-a complicat atât de mult sistemul! Numai pentru asta și ar merita să fie spânzurat de două sute șaptezeci și sase de ori!

O lovitură puternică de pumn în masă, destinată documentului, întări urarea-i nu prea milostivă.

— În sfârșit, continuă magistratul, dacă nu mi-e îngăduit să caut unul din cuvintele acestea prin tot documentul, n-aș putea încerca măcar să-l caut fie la început, fie la sfârșitul fiecărui paragraf? N-ar fi o posibilitate de care trebuie să țin seama?

Apucând pe această cale a deducțiilor, judecătorul Jarriquez încercă pe rând dacă literele cu care începea sau sfârștea fiecare alineat al documentului nu se potriveau cu cele ce alcătuiau cuvintele mai însemnate, printre care trebuia să se afle, de bună seamă, cuvântul Dacosta.

Nici aşa nu mergea.

Din ultimul alineat și din cele șapte litere de la începutul lui căpătă următoarea formă:

$P = D$

$h = a$

$y = c$

$j = o$

$s = s$

$l = t$

$y = a$

Încă de la prima literă, judecătorul își încetă calculele, de vreme ce distanța dintre p și d , în ordine alfabetică, este 12, adică de două cifre, și în astfel de criptograme este limpede că o literă nu poate fi înlocuită decât printr-o singură.

La fel se întâmplă și cu cele șapte litere de la sfârșitul paragrafului: $p s u v j h b$ care începeau tot cu un p , iar acesta nu putea fi în niciun caz d -ul din Dacosta, fiind despărțit de el tot prin douăsprezece litere.

Așadar, numele Dacosta nu se afla acolo.

Aceleași constatări și pentru ținut și Tijuco, încercate pe rând, întrucât nici ele nu se potriveau înșiruirii de litere din criptogramă.

După această muncă, judecătorul se ridică năucit, măsură odaia-n lung și-n lat, respiră adânc în fața ferestrei, scoțând un fel de răget al cărui zgomot puse pe goană stolul de păsări-muscă dintr-o tufă de mimoza, apoi se întoarce iar la document.

Îl luă în mâna, îl răsuci pe toate fețele.

— Ticălosul! Nemernicul! mormăi judecătorul. Până la urmă o să mă facă să-mi pierd mințile! Acum ajunge! Să ne păstrăm cumpătul! Nu-i timp pentru aşa ceva!

După ce-și mai răcori fruntea cu apă rece, zise:

— Să încercăm altceva, și pentru că nu pot găsi un număr după felul în care sunt înșiruite literele astea blestemate, să vedem ce număr ar fi putut alege autorul documentului, pornind de la ideea că el este și autorul crimei din Tijuco!

Magistratul se cufunda acum într-o altă metodă de deducție și poate că avea dreptate, căci nu era lipsită de oarecare logică.

— Să începem cu anii! Adică de ce n-ar fi ales tâlharul anul nașterii lui Joam Dacosta, nevinovatul osândit în locul lui – fie că pentru a-și putea aminti această cifră, importantă pentru el. Joam Dacosta s-a născut în 1804.

Ia să vedem la ce ajungem dacă luăm numărul 1804 drept cifrul criptogramei!

Scriind primele litere ale paragrafului dedesubtul numărului 1804, pe care-l repetă de trei ori, căpătă această nouă formulă:

1 8 0 4   1 8 0 4   1 8 0 4
p h y j   s l y d   d q f d

Apoi, urcând în ordine alfabetică atâtea litere câte reprezentau valoarea cifrei, obținu următoarea înșiruire:

O. y f   r d y.   C i f.

ceea ce nu avea niciun înțeles! Pe deasupra îi mai lipseau și trei litere pe care le înlocuise prin puncte, deoarece, urcând în scara alfabetice, cifrele 8, 4, 4, din care rezultau literele *h*, *d* și *d*, nu aveau litere corespunzătoare.

— Nu-i nici asta! zise judecătorul. Să încercăm alt număr!

Se întrebă atunci dacă autorul documentului n-o fi ales cumva, anul în care a fost înfăptuită crima. Aceasta se petrecuse în 1826.

Așadar, aplicând sistemul de mai sus, căpătă formula:

1 8 2 6   1 8 2 6   1 8 2 6
p h v j   s l v d   d q f d

ceea ce îi dădu:

o.vd   *rdv.*   *cid*

Aceeași serie încâlcită, fără înțeles, din care lipseau, ca și în prima formulă, mai multe litere, din aceeași pricină.

— Blestemat număr! strigă judecătorul. Trebuie să renunț și la el! Altul la rând! Animalul o fi ales cumva cifra reprezentând valoarea furtului?

Or, valoarea diamantelor furate fusese apreciată la suma de opt sute treizeci și patru contos [1213](#).

Stabili deci formula următoare:

8 3 4   8 3 4   8 3 4   8 3 4
p h y   j s l   y d d   q f

ceea ce-i dădu acest rezultat, la fel de nesatisfăcător ca și celelalte:

het   *bph*   *pa.*   *ic.*

— Să-l ia dracu' de document și pe cine l-a ticluit! strigă judecătorul Jarriquez, azvârlind hârtia care zbură până-n celălalt capăt al odăii. Până și un sfânt și-ar pierde răbdarea cu el!

Dar mânia îi trecu repede și, nevoind să se dea bătut, magistratul luă din nou documentul în mâna. Repetă cu ultimele litere din paragraf ceea ce făcuse cu primele – degeaba! Încercă apoi tot ce-i trecu prin mintea-i înfierbântată. Luă pe rând numerele corespunzătoare vîrstei lui Joam Dacosta, pe care făptașul de bună seamă că o știa, data arestării, data pronunțării sentinței de către tribunalul din Villa-Rica, data fixată pentru execuție etc, etc, până și numărul victimelor atentatului din Tijuco.

Judecătorul era într-un asemenea hal de exasperare, încât, pe drept cuvânt, te-ai fi putut teme pentru echilibrul facultăților lui mintale. Se trudea, se zbătea, de parcă ar fi dat o luptă corp la corp cu un dușman nevăzut! Apoi, dintr-o dată, strigă:

— Voi merge la întâmplare și poate că Cerul mă va călăuzi, de vreme ce logica este neputincioasă.

Apucă cordonul soneriei care atârna lângă masa lui de lucru. Clopoțelul răsună puternic, iar magistratul deschise ușa și strigă:

— Bobo!

Trecură câteva clipe.

Bobo, un negru dezrobit, slujitorul cel mai apropiat al magistratului, întârzia să se ivească.

De bună seamă, lui Bobo îi era teamă să intre în odaia stăpânului.

Clopoțelul sună din nou! O nouă poruncă pentru Bobo, care socotea că-i mai bine pentru el să facă pe surdul.

Urmă al treilea sunet, care smulse soneria și rupse cordonul. De data aceasta se arăta și Bobo.

— Ce dorește stăpânul? întrebă Bobo, oprindu-se prevăzător în pragul ușii.

— Intră, dar să nu scoți o vorbă! răspunse magistratul, a cărui privire fulgerătoare îl cam sperie pe negru.

Bobo înaintă.

— Bobo, îi spuse judecătorul, ciulește urechile la ceea ce am să-ți spun și să-mi răspunzi pe dată, fără să te gândești, că de nu...

Înmărmurit, cu ochii holbați, cu gura căscată, Bobo luă poziția de drepti a soldatului fără pușcă și așteptă.

— Ești gata? întrebă judecătorul.

— Gata!

— Ia seama! Să-mi spui, fără să te gândești, primul număr ce-ți va trece prin minte!

— Șaptezeci și șase de mii două sute douăzeci și trei, răspunse Bobo pe nerăsuflare.

Fără-ndoială că Bobo a vrut să-i facă pe plac stăpânului, răspunzându-i printr-un număr atât de mare.

Judecătorul alergă la masă și, cu creionul în mâna, își aşternu pe hârtie formula după numărul spus de Bobo, care juca acum rolul întâmplării.

Nu prea era de crezut, asta se-nțelege, ca numărul 76.223 să fie cheia documentului.

Așadar, nu avu alt rezultat decât acela de a aduce pe buzele magistratului o înjurătură zdravănă, care-l făcu pe Bobo s-o șteargă cât mai repede.

Capitolul XV

Ultimele strădanii

Și totuși, nu numai judecătorul se istovea în astfel de încercări zadarnice. Benito, Manoel, Minha se străduiau laolaltă să smulgă taina acestui document de care atârna viața și cinstea tatălui lor.

Pe de altă parte, Fragoso, ajutat de Lina, nu voiau să se lase nici ei mai prejos; dar, cu toată iștețimea lor, nu izbutiseră să afle numărul acela.

— Hai, Fragoso, găsește-l! repeta fără-ncetare Tânăra mulatră. Găsește-l odată!

— O să-l găsesc! răspundeau Fragoso. Dar nu izbutea!

Trebuie să spunem, totuși, că lui Fragoso îi încolțise în minte un plan pe care nu voia să-l împărtășească nimănuí, nici chiar Linei, plan care ajunsese pentru el ca o idee fixă: să pornească în căutarea echipei din care făcuse parte fostul pândar de codru și să afle cine ar putea fi autorul documentului cifrat, care-și recunoștea vinovăția în atentatul din Tijuco. Or, ținutul în care-și desfășura activitatea această echipă, locul în care-l întâlnise Fragoso cu câțiva ani în urmă pe Torres, circumscriptia de care aparținea nu erau departe de Manao. N-avea decât să coboare vreo cincizeci de mile pe fluviu, spre gurile Madeirei, affluent de pe partea dreaptă, spre a-l găsi, fără-ndoială, pe comandantul acelor «capităes de mato» care l-a avut pe Torres în subordine. În cel mult două-trei zile, Fragoso ar fi putut intra în legătură cu foștii camarazi ai aventurierului.

«Da, nici vorbă, își spunea el, pot face asta, dar apoi? Ce-o să se aleagă din încercarea mea, chiar dacă izbutesc? Când ne vom încredința că unul dintre camarazii lui Torres a murit de curând, cum vom putea dovedi că el este și făptașul crimei? Ar fi asta o dovadă că el i-a dat lui Torres un document prin care-și mărturisește crima, despovărându-l pe Joam Dacosta? S-ar putea afla de-aici cheia documentului? Nu! Numai doi oameni cunoșteau cifrul: vinovatul și Torres! Si oamenii aceștia nu mai sunt!»

Astfel judeca Fragoso. Era limpede că nu se va alege nimic din încercarea lui. Si totuși, gândul acesta nu-i dădea pace. O putere nestăpânită îl îndemna să pornească, deși nu era deloc sigur că va întâlni echipa din Madeira! Ar fi putut să se afle pe undeva, la vânătoare, prin altă parte a provinciei, și lui Fragoso i-ar fi trebuit un timp mult mai îndelungat decât avea la dispoziție ca s-o găsească! Si până la urmă ce va afla?

Cu toate acestea, a doua zi, la 29 august, înainte de răsăritul soarelui, Fragoso părăsi într-ascuns pluta, ajunse la Manao și se îmbarcă pe una din egariteele ce coborau zilnic pe Amazon.

Au fost uimiți cu toții când au văzut că nu se arată ziua întreagă pe plută. Nimeni, nici chiar Tânăra mulatră nu putea bănuи de ce lipsea acest slujitor credincios, tocmai în asemenea împrejurări dureroase!

Unii se întrebau, și nu fără temei, dacă bietul băiat, deznađăjduit că el, când îl întâlnise la graniță, îl poftise pe Torres pe plută, nu-și pusese cumva capăt zilelor!

Dar dacă Fragoso putea să-și aducă o astfel de învinuire, ce-ar fi trebuit să mai zică Benito! Prima dată, la Iquitos, el îl îndemnase pe Torres să vină la ferma lor. A doua oară, la Tabatinga, îl adusese ca pasager la bordul jangadei. A treia oară, provocându-l la duel și ucigându-l, nimicise ultimul martor a cărui mărturie putea veni în sprijinul osânditului!

Așadar, Benito se învinuia de toate, de arestarea tatălui său, de groaznicul deznodământ ce avea să urmeze!

Benito își spunea că, dacă mai fi trăit Torres, într-un fel sau altul, din milă sau din interes, aventurierul ar fi scos la iveală documentul. Oare, pentru bani, nu s-ar fi hotărât Torres să vorbească? Cu atât mai mult, cu cât el nu pătea nimic. Oare mult căutata dovadă n-ar fi fost acum în fața judecătorilor? Da! Fără-ndoială!... Si singurul om în stare să dea la iveală mărturia, omul acesta fusese doborât de mâna lui!

Iată ce repeta întruna nefericitul Tânăr mamei sale, lui Manoel, lui însuși! Iată ce crâncene răspunderi îi apăsau conștiința!

În vremea asta, între bărbatul ei, cu care stătea tot timpul cât îi era îngăduit, și între fiul ei, pradă unei deznădejdi fără seamăn, curajoasa Yaquita își păstrase întreaga ei energie morală.

Regăseai în ea pe viteaza fizică a lui Magalhaes, pe demna soție a fermierului din Iquitos.

De altfel, și purtarea lui Joam Dacosta o sprijinea în această grea încercare. Bărbatul acesta cinsti și cumpătat, omul acesta muncitor, a cărui viață întreagă n-a fost decât o luptă, nu arătase încă nicio clipă de slăbiciune.

Cea mai cumplită lovitură pe care o promise, fără să se lase doborât, era moartea judecătorului Ribeiro, cel care credea în nevinovăția lui. Nu se bizuia el oare pe sprijinul fostului său apărător ca să fie reabilitat? Intervenția lui Torres în toată povestea asta i se părea neînsemnată. De altfel nici nu știa despre existența faimosului document atunci când se hotărâse să plece din Iquitos și să meargă în fața justiției din patria sa. Nu aducea cu el decât dovezi morale. Dacă, între timp, s-ar fi ivit și o dovadă materială, înainte sau după arestare, bineînțeles că n-ar fi disprețuit-o, dar întrucât în urma unor împrejurări nefericite dovada aceasta încetase să existe, se afla din nou în situația în care era când trecuse frontiera Braziliei, situația unui om care venea să spună: «Iată-mi trecutul, iată-mi prezentul, aduc drept mărturie o viață întreagă de muncă și devotament! Ați dat odată o sentință nedreaptă! După douăzeci și trei de ani de exil vin să mă predau! Judecați-mă!»

Moartea lui Torres, neputința de a se descifra documentul găsit asupra lui nu-l tulburaseră pe Joam Dacosta atât de mult ca pe copiii, prietenii și slujitorii săi, pe toți cei ce se arătau alături de el.

— Mă încred în nevinovăția mea, aşa cum mă încred în providență, îi spunea mereu Yaquitei. Dacă ea va socoti că viața mea mai este folositoare familiei mele și că trebuie să săvârșească o minune ca să mă scape, va face minunea asta, iar de nu, voi muri! Ea va hotărî soarta mea!

Pe măsură ce se scurgea timpul, creștea și emoția locuitorilor din Manao. Cazul era discutat cu o însuflețire nemaiîntâlnită. În atenția opiniei publice, stârnită întotdeauna de lucrurile învăluite în taină, se afla documentul. La

sfârșitul acestei a patra zi, nimeni nu se mai îndoia că el cuprinde dovada nevinovăției osânditului.

De altfel, trebuie să spunem că toată lumea se străduia să-l descifreze. *Diario d'o Grand Para* îl publicase în facsimil.

Fuseseră răspândite numeroase exemplare, la stăruința lui Manoel, care nu voia să-i scape niciunul din mijloacele ce-ar fi dus la dezlegarea acestei taine, nădăjduind chiar și în întâmplare, sub numele ei acționând câteodată norocul.

Pe deasupra, se făgăduise un premiu de 100 de contos¹⁴ celui care va găsi cifrul și va face cu putință citirea documentului. Era o adevărată avere. Oamenii din toate păturile sociale uitară să bea, să mănânce sau să doarmă, înverșunându-se să dezlege criptograma.

Până la această oră totul se arăta a fi zadarnic și era de crezut că și cei mai pricepuți enigmiști din lume și-ar fi pierdut nopțile degeaba.

Publicul fusese înștiințat că orice dezlegare trebuie trimisă acasă, la judecătorul Jarriquez, în strada Dumnezeu-Fiul, dar până în seara zilei de 29 august nu sosise încă nimic și fără-ndoială că nici n-avea să sosească!

Dintre toți cei ce-și spărgeau capul cu această problemă, judecătorul Jarriquez era, pe drept cuvânt, cel mai de plâns. Printr-o firească asociere de idei, împărtășea acum și el părerea generală, că documentul era în legătură cu afacerea din Tijuco, că fusese scris chiar de mâna vinovatului și că îl despovăra pe Joam Dacosta. Drept care se înversuna și mai mult să-i afle cheia. Acum nu-l mai călăuzea numai deviza «artă pentru artă», ci un simțământ de dreptate, mila pentru omul lovit de o osândă nemeritată. Dacă este adevărat că prin activitatea creierului se consumă o oarecare cantitate de fosfor organic, ar fi greu de spus câte miligrame din substanța asta irosise magistratul pentru a-și pune mintea în funcțiune, ca până la urmă să nu găsească nimic!

Cu toate acestea, judecătorului nici nu-i trecea prin minte să se dea bătut. Dacă nu se mai bizuia decât pe întâmplare, ei bine, trebuie, voia că întâmplarea să-i vină într-ajutor! Căuta s-o atragă prin toate mijloacele cu putință! Era pentru el ca un fel de nebunie, de furie, dar o furie neputincioasă, din păcate!

E cu neputință de închipuit câte numere, luate la nimereală, a încercat în după-amiaza aceea! Ah, dacă timpul i-ar fi îngăduit, n-ar fi șovăit deloc să

se afunde în milioanele de combinații ce se pot alcătui din cele zece semne ale numerotației! Ar fi lucrat astfel până la sfârșitul vieții, chiar de-ar fi fost să-și piardă curând mințile! La drept vorbind, de pe acum nu mai era în toată firea!

Îl străfulgera gândul că poate documentul trebuia citit pe dos. De aceea îl întoarse și-l aşeză în dreptul luminii, și-o luă de la început.

Nimic! Nici în această formă numerele încercate până acum nu duseseră la vreun rezultat!

Poate că trebuia citit invers, de la coadă la cap – cel care l-a scris gândindu-se că astfel va fi mai greu de descifrat!

Nimic! Această nouă combinație nu dădu decât o însiruire de litere fără niciun înțeles!

La opt seara, cu capul în mâini, zdrobit, sleit fizicește și moralicește, judecătorul Jarriquez nu mai avea putere nici să se miște, nici să vorbească, să gândească sau să lege două cuvinte!

Deodată se auzi de afară un zgomot. Aproape în aceeași clipă, în ciuda poruncii judecătorului, cineva deschise ușa.

În fața lui se iviră Benito și Manoel. Benito, într-un hal fără hal, se sprijinea de umărul lui Manoel, căci nefericitul Tânăr nu mai avea putere să se țină pe picioare.

Magistratul sări de pe scaun.

— Ce s-a-ntâmplat, domnilor, ce doriți? îi întrebă.

— Cifrul!... Cifrul! strigă Benito, înnebunit de durere. Cifrul documentului!...

— L-ați aflat, deci? întrebă judecătorul.

— Nu, domnule, răspunse Manoel. Dar dumneavoastră?...

— Nimic!... Absolut nimic!...

— Nimic! se tângui Benito.

Ajuns în culmea deznașdejdi, își scoase pistolul de la cingătoare și voi să și tragă un glonte în inimă.

Repezindu-se la el, magistratul și Manoel izbutiră cu greu să-i ia arma.

— Benito, îi spuse judecătorul Jarriquez cu un glas ce se voia linistitor, de vreme ce nu mai e cu puțință ca tatăl tău să scape de nedreapta osândă, ai altceva mai bun de făcut acum decât să-ți pui capăt zilelor!

— Ce anume?... strigă Benito.

— Să-ncerci să-l scapi!

— Și cum s-o fac?...

— Ghicește singur, răspunse magistratul, nu se cuvine să-ți spun tocmai eu!

Capitolul XVI

Se iau hotărâri

A doua zi, la 30 august, Benito și Manoel se sfătuiau. Înțeleseră gândul pe care magistratul nu voise să-l rostească până la capăt. Căutați acum mijloacele prin care condamnatul amenințat de pedeapsa capitală ar fi putut să evadeze.

Altă scăpare nu există.

Era mai mult ca sigur că pentru autoritățile din Rio de Janeiro documentul nedeslușit n-avea nicio însemnatate, că va rămâne literă moartă, că prima judecată ce-l desemnase pe Joam Dacosta drept vinovat pentru atentatul din Tijuco nu va fi schimbată și că ordinul de execuție va sosi negreșit, de vreme ce într-un asemenea caz nu putea fi vorba de comutarea pedepsei.

Așadar, Joam Dacosta nu trebuia să stea pe gânduri ca să fugă pentru a doua oară de osânda ce-l lovea pe nedrept.

Tinerii hotărâră de la început să păstreze taina asupra celor ce aveau să facă; nu le vor spune nimic nici Yaquitei, nici Minhăi despre încercarea lor. Ar fi însemnat să le dea o ultimă nădejde, care poate nu s-ar fi înfăptuit! Cine știe dacă nu cumva, datorită unor împrejurări neprevăzute, încercarea lor nu va da greș!

Fără-ndoială, le-ar fi prins bine să-l aibă și pe Fragoso cu ei. Flăcăul acesta priceput și devotat le-ar fi putut da un ajutor prețios; dar Fragoso nu se arătase încă. Nici Lina n-avea habar ce se întâmplase cu el, de ce plecase de pe plută fără s-o înștiințeze căcar pe ea.

Dacă ar fi știut Fragoso ce întorsătură vor lua lucrurile, n-ar mai fi părăsit el familia Dacosta pentru o încercare cu aşa de puțini sorți de izbândă. Da, ar fi socotit că-i mai nimerit să ajute la evadarea condamnatului, decât să pornească în căutarea foștilor camarazi ai lui Torres!

Dar Fragoso nu se arăta, aşa că erau nevoiți să se lipsească de ajutorul lui.

De cum începu să se lumineze, Benito și Manoel părăsiră pluta și se îndreptară spre Manao. Ajunseră repede în oraș și pătrunseră pe ulicioarele încă pustii. În câteva minute, se aflau amândoi în fața închisorii și străbateau

în lung și-n lat maidanurile pe care se înălța fosta mănăstire ce slujea acum drept temniță.

Trebuiau să cerceteze cu luare-aminte locurile.

Celula în care era închis Joam Dacosta se afla într-un colț al clădirii, la o înălțime de douăzeci și cinci de picioare de la pământ. Fereastra era apărată prin niște zăbrele subrede din fier, ușor de smuls sau de tăiat dacă ajungeai până la ea. Blocurile de piatră ale zidului, prost îmbinate și măcinate pe alocuri, aveau numeroase colțuri pe care să-ți sprijini piciorul dacă te-ai fi cățărat pe o frângie. Zvârlită cu îndemânare, această frângie s-ar fi putut înfășură pe una din gratiile de fier, ieșită în afară și îndoită ca un cârlig. Trebuiau înlăturate apoi una sau două gratii, doar cât să se poată strecu pe-acolo un om. Benito și Manoel urmau să pătrundă în odaia prizonierului și evadarea avea să se înfăptuiască destul de lesne, cu ajutorul frângiei prin să de drugul de fier.

Cerul înnojurat prevădea o noapte fără lună, astfel că mișcările lor, învăluite de întuneric, nu ar fi putut fi observate, iar Joam Dacosta s-ar fi aflat la adăpost înainte de ivirea zorilor.

Vreme de un ceas, Manoel și Benito umblăra încoace și-ncolo, în aşa fel încât să nu stârnească bănuielile, dar își fixară bine în minte așezarea ferestrei, a gratiilor și locul cel mai potrivit în care urmau să arunce frângiea.

— Deci, aşa rămâne, spuse Manoel. Oare nu s-ar cuveni să-l înștiințăm și pe prizonier?

— Nu, Manoel! Să nu-i dezvăluim nici lui taina pe care am păstrat-o față de mama și Minha, căci s-ar putea să dăm greș!

— Vom izbuti, Benito! Dar trebuie să ne gândim bine la toate, iar dacă paznicul șef al închisorii va băga ceva de seamă când vom încerca evadarea...

— Vom avea destul aur cu care să-i cumpărăm tăcerea! răspunse Benito.

— Foarte bine. Dar odată scăpat din închisoare, tata nu se poate ascunde nici în oraș, nici pe plută. Unde-o să se ducă?

Era a doua problemă spinoasă pe care o aveau de rezolvat, și iată în apropierea închisorii, câmpul era străbătut de unul din canalele ce se varsă în Rio Negro, în partea de jos a orașului. Pe canalul acesta se putea ajunge ușor la fluviu, dacă prizonierul ar fi fost așteptat de o pirogă. De la poalele zidului până la canal n-avea de făcut decât o sută de pași.

Benito și Manoel hotărâră deci ca Araujo să vină pe la opt seara cu o pirogă mânată de doi vâslași puternici. Ea va urca pe Rio Negro, va pătrunde în canal, se va strecura prin câmpul pustiu și, odată ajunsă acolo, se va ascunde printre ierburile înalte ale malurilor, stând pregătită toată noaptea să-l primească pe fugar.

Dar odată urcat în barcă, oare unde va fi bine să se adăpostească Joam Dacosta?

După ce se sfătuiră îndelung, întorcând problema pe toate fețele, tinerii luară și această ultimă hotărâre.

Să se întoarcă la Iquitos, ar fi însemnat să apuce o cale grea și primejdioasă. Fie că ar fi mers pe uscat, fie că ar fi luat-o în sus sau în jos pe Amazon, ar fi durat prea mult. Nici călare, nici cu piroga n-ar fi izbutit să scape la timp de urmărire. De altfel, nici la fermă nu mai era acum în siguranță. Întors acolo, el nu va mai fi pentru lume fermierul Joam Garral, ci osânditul Joam Dacosta, mereu sub amenințarea extrădării, și nu-i va fi cu puțință să mai ducă viață de altădată. Dacă ar fi pornit pe Rio Negro, până în nordul provinciei, sau chiar dincolo de granițele braziliene, ar fi durat mult prea mult, și prima grija pe care trebuia s-o aibă Joam Dacosta era să scape de patrulele ce vor porni îndată pe urma lui.

Să coboare din nou pe Amazon? Dar ambele maluri erau încăseate de posturi, orașe, sate. Semnalamentele osânditului vor fi trimise tuturor șefilor de poliție. Există deci primejdia să fie arestat cu mult înainte de a fi ajuns la țărmul Atlanticului. Și chiar de-ar fi ajuns până acolo, unde și cum să se ascundă până când va găsi prilejul să se îmbarce pe un vapor, punând astfel oceanul între el și justiție?

Discutând aceste planuri, Manoel și Benito își dădură seama că niciunul, nici altul nu erau bune de urmat.

Există totuși o cale cu sorti de izbândă: să iasă din închisoare, să urce în pirogă și să meargă pe canal până la Rio Negro, să coboare pe el, cu pilotul la cărmă, să ajungă la confluența celor două ape, iar de aici să pornească pe Amazon, navigând pe lângă malul drept vreo șaizeci de mile până la gurile Madeirei, umblând noaptea și odihnindu-se în timpul zilei.

Acest affluent ce coboară din munții Cordilieri, alimentat pe parcurs de vreo sută de subafluenți, este o adevarată cale fluvială deschisă până-n inima Boliviei. Așadar, o pirogă putea să se strecoare pe el nebăgată în seamă și să se adăpostească apoi într-un sat sau cătun, dincolo de frontieră braziliană.

Acolo, Joam Dacosta s-ar fi aflat în oarecare siguranță, ar fi așteptat vreme de câteva luni un prilej de a ajunge la țărmul Pacificului, de unde să se poată îmbarca pe un vapor ce va pleca dintr-unul din porturile de pe coastă. Odată ajuns în America de Nord, era scăpat. Mai târziu, o să vadă el dacă-și va lichida avereia și se va duce să-și sfârșească viața, atât de crud și atât de nedrept zbuciumată, dincolo de ocean, în Lumea Veche.

Oriunde va merge, familia lui îl va urma fără șovăială, fără păreri de rău, cuprinzându-l aici și pe Manoel, legat de ei pentru totdeauna. În privința asta nu mai încăpea nicio îndoială.

— Să plecăm, zise Benito. Trebuie să fie totul gata înainte de căderea nopții și nu mai avem nicio clipă de pierdut.

Cei doi tineri se întoarseră pe plută, mergând pe marginea canalului până la Rio Negro. În felul acesta se încredințără că piroga va putea trece nestânjenită, că nu va întâlni în cale nicio piedică, nici baraj de ecluză, nici vapor în reparație. Coborâră apoi pe malul stâng al affluentului, ferindu-se de străzile aglomerate ale orașului, și ajunseră la plută.

Prima grija a lui Benito a fost să stea de vorbă cu maică-sa. Era destul de stăpân pe el ca să-și poată ascunde frământările. Ținea s-o liniștească, să-i spună că nu trebuie să-și piardă orice nădejde, că taina documentului avea să fie dezlegată, că, oricum, opinia publică era de partea lui Joam Dacosta și că, în fața acestei mișcări de simpatie, justiția le va da un răgaz pentru a scoate la iveală mărturia nevinovăției lui.

— Da, mamă, adăugă el, te încredințez că până mâine tata va fi în afara oricărei primejdii!

— Așa să fie, dragul meu, răsunse Yaquita, cătând stăruitor în ochii băiatului, încât acesta izbuti cu greu să-i înfrunte privirea.

Ca la o înțelegere, Manoel încercă și el s-o îmbărbăteze pe Minha, repetându-i că judecătorul Jarriquez era acum pe deplin convins de nevinovăția lui Joam Dacosta și că va încerca să-l scape prin toate mijloacele ce-i stau în putință.

— Aș vrea să te cred, Manoel, răsunse Tânăra, fără să-și poală stăvili plânsul.

Manoel plecă repede de lângă ea. Îl năpădeau și pe el lacrimile, contrazicând cuvintele de încurajare pe care i le spuse.

Dealtminteri, era timpul să se ducă să-l vadă pe prizonier și Yaquita. Împreună cu fiica sa, se îndreptară grabnic spre Manao.

Vreme de un ceas tinerii se sfătuiră cu pilotul Araujo. Îi împărtășiră toate amănuntele planului lor și-i cerură părerea atât în privința evadării, cât și a măsurilor ce trebuiau luate pentru a-l pune pe fugar la adăpost.

Araujo încuvia întă totul. Cunoșcând bine drumul, își luă sarcina ca, după căderea nopții, să străbată canalul cu piroga, fără să stârnească vreo bănuială, până la locul unde trebuia să aștepte sosirea lui Joam Dacosta. De acolo nu era greu să ajungă până la gurile lui Rio Negro, unde piroga va trece neluată în seamă printre epavele ce coborau fără-ncetare pe apă.

Araujo nu se împotrivi nici la propunerea de a merge pe Amazon până la confluența cu râul Madeira. Era și el de părere că nu se putea alege o cale mai bună. Cunoștea cursul Madeirei pe o întindere de mai bine de o sută de mile. În inima acestor ținuturi puțin populate, chiar dacă, prin absurd, ar fi fost urmăriți, le-ar fi fost lesne să-i înșele pe următorii retrăgându-se spre mijlocul Boliviei, și dacă Joam Dacosta ar dori să se expatrieze, s-ar putea îmbarca mai degrabă de pe țărmul Pacificului decât de pe cel al Atlanticului.

Încuviațarea lui Araujo era menită să-i mai liniștească pe cei doi tineri. Aveau mare încredere în simțul practic al pilotului, și nu fără temei. Cât despre devotamentul acestui om, nu încăpea nicio îndoială. Și-ar fi primejduit, cu siguranță, viața și libertatea pentru salvarea fermierului din Iquitos.

În mare taină, Araujo începu de îndată pregătirile cuvenite pentru încercarea de evadare. Benito îi dădu o sumă de bani cu care să facă față oricăror împrejurări ce s-ar ivi în timpul călătoriei pe Madeira. Pregăti apoi piroga spunând că are de gând să plece în căutarea lui Fragoso, deoarece acesta încă nu se arătase și erau cu toții îngrijorați din pricina lui.

Cără apoi el însuși în pirogă alimente pentru câteva zile, laolaltă cu frânghiile și sculele pe care urmau să le ia cei doi tineri atunci când piroga va ajunge la capătul canalului, la locul și ceasul hotărât.

Oamenii de pe plută nu băgară de seamă aceste pregătiri. Nici celor doi negri voinici, pe care Araujo îi alesese ca vâslași, nu li se împărtăși taina. Știau că se pot bizui pe ei. Când vor afla despre ce e vorba, când Joam Dacosta, liber în sfârșit, va fi dat în grija lor, Araujo era încredințat că nu vor da înapoi de la nimic, dăruindu-și propria lor viață ca să-și salveze stăpânul.

Până după-amiază totul era gata de plecare. Nu mai aveau decât să aștepte căderea nopții.

Înainte de a trece la fapte, Manoel voia să se mai ducă o dată la judecătorul Jarriquez. Poate că magistratul le va da noutăți cu privire la document. Benito rămase pe plută, așteptând întoarcerea mamei și surorii sale.

Manoel plecă deci singur la judecător acasă și fu primit îndată.

Magistratul se afla în odaia lui de lucru, din care nu mai ieșea deloc, pradă acelorași frământări. Documentul mototolit de degetele lui neastămpărate se afla tot pe masă.

— Domnule, îi spuse Manoel cu vocea tremurândă, ați primit de la Rio de Janeiro?...

— Nu... răspunse judecătorul Jarriquez, ordinul n-a sosit încă... dar poate sosi dintr-o clipă într-alta!...

— Dar documentul?

— Nimic! strigă judecătorul. Am încercat tot ce mi-a putut trece prin minte... și nimic!

— Nimic!

— Ba da! Am văzut totuși limpede în documentul acela un cuvânt... unul singur!...

— Ce cuvânt, domnule?... Spuneți-l!

— Fuga!

Fără să mai spună nimic, Manoel strânse mâna judecătorului și se întoarse la plută în așteptarea clipei când aveau să treacă la acțiune.

Capitolul XVII

Ultima noapte

Vizita Yaquitei, însوită de fiica ei, se desfășurase ca și-n celelalte zile, când soții își petreceau câteva ceasuri împreună. Alături de cele două făpturi, atât de dragi lui, Joam Dacosta își stăpânea cu greu zbuciumul inimii. Dar ca soț și părinte își poruncea să fie tare. Tot el trebuia să le încurajeze pe sărmânele femei, insuflându-le un pic din nădejdea atât de slabă ce-i mai rămăsese. Veneau amândouă cu dorința de a-l îmbărbăta pe prizonier. Numai că ele aveau și mai multă nevoie de sprijin; dar, când îl vedea așa de hotărât, cu fruntea sus în vîrtejul atâtore incercări, începeau din nou să nădăjduiască.

Chiar în ziua aceea Joam le spusese cuvinte încurajatoare. Își găsea această putere nesecată în conștiința nevinovăției sale. Nu! Nu era cu putință

ca Joam Dacosta să fie pedepsit pentru crima din Tijuco!

Dealtminteri, aproape niciodată nu pomenea despre document. Că era fals sau nu, că era scris de mâna lui Torres sau de adevăratul făptăș al atentatului, că în el se afla sau nu mărturia atât de căutată, Joam Dacosta nu se sprijinea pe această ipoteză îndoiealnică. Nu! Socotea viața lui de om cinstit drept cea mai grăitoare dovadă, singura în măsură să-i apere cauza!

În seara aceea, pătrunse până în adâncul sufletului de cuvintele lui pline de nădejde, mama și fiica se întoarseră mai încrezătoare decât au fost vreodată, din ziua arestării. Prizonierul le strânse la piept cu și mai multă căldură. Presimțea parcă apropierea deznodământului, oricare ar fi fost el.

Rămas singur, Joam Dacosta stătu multă vreme nemîșcat. Își sprijinise brațele pe o măsuță și-și plecase capul pe ele.

Ce se petrecea în sufletul lui? Ajunsese oare la convingerea că dreptatea omenească, după ce dăduse greș prima dată, va rosti în cele din urmă achitarea sa?

Da, mai nădăjduia încă. Știa că odată cu raportul judecătorului Jarriquez plecase și memoriul său, scris cu atâta convingere, care trebuia să se afle acum la Rio de Janeiro, în mâinile șefului suprem al justiției.

Se știe că acest memoriu era însăși povestea vieții sale, de la intrarea ca funcționar în birourile exploatarii minelor de diamant până în clipa în care jangada se oprise la porțile orașului Manao.

Lui Joam Dacosta i se perinda prin minte întreaga sa existență. Și-o retrăia începând din vremea când, orfan, sosise la Tijuco. Acolo, mulțumită sârguinței lui, se ridicase în ierarhia funcționarilor din birourile guvernatorului general, unde fusese primit foarte de Tânăr. Viitorul îi părea luminos; avea să ajungă departe!... Apoi, dintr-o dată, catastrofa: prădarea convoiului ce transporta diamantele, măcelăria soldaților din escortă, bănuielile îndreptate asupra sa, ca singurul funcționar în măsură să destăinuie data plecării, arestarea, aducerea lui în fața judecătorilor, condamnarea, în posida strădaniilor depuse de avocat, ultimele ceasuri petrecute în celula condamnaților la moarte a închisorii din Villa-Rica, evadarea săvârșită în împrejurări care cereau o îndrăzneală supraomenească, fuga prin provinciile din nord, sosirea la granița peruană, apoi primirea pe care ospitalierul fermier Magalhaes o făcuse fugarului mort de foame și ajuns la capătul puterilor.

Prizonierul revedea toate întâmplările care-i zdrobiseră dintr-o dată viața! Furat de gândurile sale, pierdut în amintiri, nu auzea zgromotul acela neobișnuit ce venea de pe zidul din afară al vechii mănăstiri, nici zgâlțâitul unei frânghii agățată de drugii ferestre, nici scârțâitul oțelului tăind fierul, care ar fi atras atenția unui om mai puțin preocupat de evocarea trecutului.

Nu, Joam Dacosta continua să-și retrăiască anii tinereții de după sosirea lui în provincia peruană. Se revedea la fermă, întâi slujbaș, apoi asociat al

bătrânului portughez, muncind cu râvnă pentru prosperitatea gospodăriei din Iquitos.

Ah, de ce nu-i spuse se totul, încă de la început, binefăcătorului său? Acesta nu s-ar fi îndoit de el! Era singura greșeală pe care nu și-o putea ierta. De ce nu-i mărturisise nici de unde venea, nici cine era – mai ales atunci când Magalhaes îi împreunase mâna cu mâna ficei sale, care n-ar fi putut nicio clipă să vadă în el pe făptașul acestei crime însăjătoare?

Deodată, zgometul de afară deveni atât de puternic, încât atrase atenția prizonierului. Joam Dacosta înălță o clipă capul. Ochii i se îndreptară spre fereastră cu o privire lipsită de expresie, inconștientă parcă, și, după o clipă, fruntea îi căzu iar pe brațe. Se întorsese din nou cu gândul la Iquitos.

Acolo bătrânul fermier era pe moarte. Înainte de a-și da sufletul, voia să asigure viitorul copilei sale, să-și lase întreaga avere asociatului care contribuise atâtă la prosperitatea gospodăriei. Oare Joam Dacosta ar fi trebuit atunci să vorbească?... Poate!... Dar n-a îndrăznit!... Își aminti de anii luminoși pe care i-a trăit alături de Yaquita, de venirea pe lume a copiilor, de toată fericirea acestei vieți pe care nu o tulburaseră decât amintirile din Tijuco și remușcarea că nu-i împărtășise taina lui groaznică!

Înlănțuirea acestor fapte se depăna în mintea lui Joam Dacosta cu o limpezime și o forță uluitoare.

Ajunsese acum la vremea când urma să se pună la cale căsătoria ficei sale cu Manoel! Putea oare lăsa să se înfăptuiască această căsătorie sub un nume fals, fără a-i dezvăluui Tânărului taina vieții sale? Nu! Astfel, la îndemnul judecătorului Ribeiro, se hotărâse să vină să ceară revizuirea procesului și să dobândească reabilitarea ce i se cuvenea. Plecase împreună cu toți ai săi, apoi se ivise Torres, târgul josnic pe care i-l propusese acest ticălos, împotrivirea tatălui de a-și vinde fiica pentru a-și pune la adăpost cinstea și viața, apoi denunțul, apoi arestarea...

În minutul acela, fereastra, împinsă cu putere din afară, se deschise dintr-o dată.

Joam Dacosta se ridică în picioare; amintirile trecutului se șterseră ca o umbră.

Benito sărișe în încăpere și se afla în fața tatălui său, iar după o clipă se ivi și Manoel, pătrunzând prin ochiul de fereastră din care fuseseră înlăturați drugii de fier.

Luat pe neașteptate, Joam Dacosta era cât pe-aci să strige; Benito nu-i dădu răgaz.

— Tată, iată fereastra căreia i-am smuls gratiile!... Afară atârnă o frângchie până la pământ!... O pirogă așteaptă pe canal, la o sută de pași de aici!... În ea se află Araujo, ca s-o mâne deparete de Manao, pe celălalt mal al Amazonului, unde nu își se va mai putea da de urmă!... Tată drag, trebuie să fugi chiar acum!... Însuși judecătorul ne-a dat sfatul acesta!

— Trebuie! adăugă Manoel.

— Să fug, eu!... Să fug pentru a doua oară!... Să fug iar!...

Cu brațele încrucișate, cu capul sus, Joam Dacosta se dădu înapoi până la capătul odăii.

— Niciodată! spuse el cu un glas atât de hotărât, încât Benito și Manoel rămaseră încremeniți.

Cei doi tineri nu se așteptaseră la o asemenea împotrivire. Niciodată nu se gândiseră că evadarea ar putea fi zădărnicită chiar de prizonier.

Benito înainta spre tatăl său, îl privi drept în față, îl apucă de mâini, nu că să-l tragă, ci pentru a-l face să-l asculte și pentru a-l îndupleca.

— Spui că niciodată, tată drag?

— Niciodată!

— Tată, zise atunci Manoel – am și eu dreptul să te numesc astfel – ascultă-ne, tată! Dacă-ți spunem că trebuie să fugi fără zăbavă, înseamnă că rămânând te vei face vinovat față de ceilalți, față de dumneata însuți!

— Tată, dacă rămâi, e ca și cum îți-ai aștepta moartea! Ordinul de execuție poate sosi dintr-o clipă într-alta! Te-nșeli amarnic dacă-ți închipui că justiția oamenilor își va schimba osânda nedreaptă, dacă gândești că ea va reabilita pe cel condamnat acum douăzeci de ani! Nu mai există nicio nădejde! Trebuie să fugi!... Haide, fugi!

Într-o pornire nestăvilită, Benito își apucase tatăl și-l împingea către fereastră.

Joam Dacosta se desprinse din strânsoarea fiului său și se dădu înapoi pentru a doua oară.

— Să fug?! rosti el cu o hotărâre de nezdruncinat. Dar asta înseamnă să-mi pierd cinstea și odată cu ea și pe a voastră! Ar fi ca o recunoaștere a vinovăției! De vreme ce am venit de bună voie să mă predau în mâna judecătorilor din patria mea, trebuie să le aștept hotărârea, oricare va fi, și o voi aștepta!

— Dar dovezile pe care te sprijini dumneata nu ajung, continuă Manoel, iar dovada materială a nevinovăției ne lipsește încă! Dacă-ți repetăm că trebuie să fugi, e pentru că însuși judecătorul Jarriquez ne-a sfătuit! Numai astfel mai poți scăpa de la moarte.

— Voi muri, aşadar! răspunse liniștit Joam Dacosta. Voi muri tăgăduind judecata care mă osândește! Prima dată am fugit cu câteva ceasuri înaintea execuției! Da! Pe-atunci eram Tânăr, aveam în față o viață întreagă ca să pot lupta împotriva nedreptății oamenilor! Dar să mai fug și acum, să încep iar viața asta ticăloasă de vinovat care se ascunde sub nume fals, irosindu-și toate puterile ca să scape de urmărirea poliției, să duc din nou traiul plin de temeri pe care l-am dus vreme de douăzeci și trei ani, silindu-vă să-l împărtăși și voi cu mine, să aştept zi de zi un denunț care, mai devreme sau mai târziu, tot va sosi, sau o cerere de extrădare care m-ar ajunge până-n țări străine? Oare asta ar mai fi viață?! Nu! Niciodată!

— Ai să fugi, tată! zise Benito, care simțea că i se întunecă mintea față de atâtă îndărătnicie. Vreau eu!...

Îl apucase pe Joam Dacosta și căuta să-l împingă cu sila către fereastră.

— Nu!... Nu!

— Vrei deci să-mi pierd mințile!

— Lasă-mă, fiule! strigă Joam Dacosta... Am fugit o dată de la închisoarea din Villa-Rica, și s-a crezut că fugeam de osândă meritată! Da! Aşa s-o fi crezut! Ei bine, pentru cinstea numelui pe care-l porți, n-am s-o mai iau de la capăt!

Benito căzuse în genunchi la picioarele tatălui său! Întindea spre el mâinile... Îl ruga...

— Tată drag, ordinul acesta, ordinul poate sosi azi... în clipa asta... și în el se va afla osânda la moarte!...

— Chiar de ar fi sosit la ora asta, hotărârea mea rămâne neclintită! Nu, fiule! Vinovat, Joam Dacosta ar putea să fugă! Nevinovat, Joam Dacosta nu va fugi!

Scena care urmă acestor cuvinte fu sfâșietoare. Benito lupta împotriva tatălui său. Deznădăjduit, Manoel rămăsese lângă fereastră, gata să-l scoată pe prizonier, când ușa celulei se deschise.

În prag se ivi șeful poliției, însoțit de paznicul șef al închisorii și de câțiva soldați.

Şeful poliției înțelese că a avut loc o încercare de evadare, dar mai înțelese din înfațișarea prizonierului că el era cel care se împotrivise. Nu spuse nimic. Pe chipul lui era zugrăvită mila cea mai adâncă. Fără-ndoială că și el, la fel ca judecătorul Jarriquez, ar fi vrut ca prizonierul să fi evadat din închisoare.

Dar era prea târziu.

Cu o hârtie în mână, şeful poliției se îndreptă spre prizonier.

— Mai întâi, îl întâmpină Joam Dacosta, dați-mi voie, domnule, să vă spun că n-a atârnat decât de mine să fug, dar că nu am vrut să-o fac.

Şeful poliției își plecă o clipă privirile, apoi, cu un glas pe care se străduia zadarnic să-l facă hotărât, zise:

— Joam Dacosta, a sosit chiar acum ordinul de la şeful suprem al justiției din Rio de Janeiro.

— Vai, tată! strigă Manoel și Benito.

— Şi ordinul acesta, întrebă Joam Dacosta, încrucișându-și brațele pe piept, ordinul acesta cere executarea sentinței?

— Da!

— Când?...

— Mâine!

Benito se aruncase asupra tatălui său. Voia din nou să-l tragă afară din celulă... Trebuiră să vină soldații ca să smulgă prizonierul din această îmbrățișare.

Apoi, la un semn al şefului poliției, Benito și Manoel fură scoși din încăpere. Trebuia să pună capăt acestei scene sfâșietoare, care ținuse și aşa prea mult.

— Domnule, grăi atunci condamnatul, mâine dimineață, înaintea execuției, aş putea petrece câteva minute cu părintele Passanha, căruia vă rog să-i dați de știre?

— Îi vom da.

— Îmi va fi îngăduit să-mi văd familia, să-mi îmbrățișez pentru ultima oară soția și copiii?

— Îi veți vedea.

— Vă mulțumesc, domnule, răsunse Joam Dacosta. Şi acum, puneți să fie bine păzită fereastra asta! Nu trebuie să fiu scos de aici fără voia mea!

Şeful poliției se înclină, apoi se retrase împreună cu paznicul și soldații.

Osânditul, căruia îi mai rămăseseră de trăit doar câteva ceasuri, rămase singur.

Capitolul XVIII

Fragoso

Așadar, ordinul sosise și, după cum prevăzuse judecătorul Jarriquez, ordinul cerea fără întârziere executarea sentinței pronunțate împotriva lui Joam Dacosta. Nu putea fi găsită nicio nouă dovadă, justiția trebuia să-și urmeze cursul.

Condamnatul urma să fie executat prin spânzurătoare, chiar a doua zi, 31 august, la ceasurile nouă dimineața.

În Brazilia pedeapsa cu moartea este de obicei comutată, afară de cazul când îi privește pe negri; de data aceasta ea va lovi un alb.

Acestea sunt prevederile Codului penal în materie de exploatare a minelor de diamant, pentru care, în interesul obștesc, legea n-a vrut să îngăduie nicio ușurare a pedepsei.

Nimic nu-l mai putea salva deci pe Joam Dacosta. Avea să-și piardă nu numai viața, ci și cinstea.

Dar, în zorii zilei de 31 august, un călăreț zbura în goana calului spre Manao. Alergase atât de iute, încât, la o jumătate de milă de oraș, curajosul animal se prăbuși nefiind în stare să-l ducă mai departe!

Călărețul nici nu încercă să-l mai ridice. De bună seamă că ceruse și căpătase de la cal mai mult decât era cu putință, și, cu toate că el însuși se simțea sleit de puteri, se avântă pe jos spre oraș.

Omul venea din provinciile de răsărit, ce se întind de-a lungul malului stâng al fluviului. Își cheltuise tot avutul cumpărând acest cal, ce-l adusese la Manao mai iute decât l-ar fi adus o pirogă silită să urce pe Amazon împotriva curentului.

Era Fragoso.

Izbutise oare flăcăul nostru în încercarea despre care nu vorbise nimănui? Găsise până la urmă echipa din care făcuse parte Torres? Descoperise vreo taină ce-ar mai fi putut să-l scape pe Joam Dacosta?

La drept vorbind, nici el nu-și dădea bine seama; în orice caz, se străduia să ajungă cât mai degrabă la judecătorul Jarriquez și să-i împărtășească cele aflate în scurta lui călătorie.

Iată cum s-au petrecut lucrurile:

Fragoso nu se înșelase când recunoscuse în Torres pe unul din pândarii de codru din echipa ce supraveghea provinciile de pe malurile Madeirei.

Porni la drum și, odată ajuns la gurile acestui affluent, i se spuse că șeful acestor «capităes de mato» se afla prin apropiere.

Fragoso plecă în căutarea lui și cu mare greutate izbuti să-l găsească.

La întrebările lui Fragoso, șeful răsunse fără șovăială. De altfel, acestea erau foarte simple, iar el n-avea nimic de ascuns.

Cele trei întrebări pe care i le-a pus Fragoso au fost următoarele:

— Pândarul de codru, Torres, a făcut parte din echipa dumneavoastră, până acum câteva luni?

— Da.

— N-avea pe atunci în echipă vreun prieten mai apropiat care a murit de curând?

— Ba da.

— Și cum se numea?

— Ortega.

Iată tot ce aflase Fragoso. Informațiile culese erau ele de natură să schimbe situația lui Joam Dacosta? Greu de crezut!

Dându-și seama de asta, Fragoso stăru pe lângă șeful echipei de pândari, întrebându-l dacă-l cunoaște pe Ortega, dacă știa de unde venise, dacă-i putea spune ceva despre trecutul lui. Toate acestea aveau mare însemnatate de vreme ce, după spusele lui Torres, Ortega era adevăratul făptuș al crimei din Tijuco.

Din nefericire, șeful echipei de pândari nu-i putu da niciun amănunt în această privință.

Sigur era doar faptul că Ortega făcea parte de mai mulți ani din tagma lor, că între el și Torres exista o strânsă prietenie, că erau văzuți mereu împreună și că Torres a vegheat la căpătâiul lui până și-a dat sufletul.

Iată tot ce știa șeful, și mai multe nu-i putu spune.

Fragoso trebui deci să se mulțumească cu atât și plecă în graba mare.

Dar, chiar dacă flăcăul nu aducea dovada că Ortega era răspunzător pentru crima din Tijuco, un lucru era de netăgăduit: că Torres spusesese adevărul cu privire la camaradul lui care murise și pe care îl veghease până la ultima suflare.

Acum părea întemeiată și afirmația lui, potrivit căreia acest camarad i-ar fi înmânat documentul cu pricina. Așadar, era lesne de crezut că documentul

avea legătură cu atentatul al cărui făptuș era într-adevăr Ortega și că el cuprindea recunoașterea vinovăției sale, însotită de descrierea faptelor astfel încât să nu mai fie pusă la îndoială.

Dacă documentul acesta s-ar fi putut citi, dacă i s-ar fi găsit cheia, dacă s-ar fi cunoscut cifrul pe care se întemeia sistemul, de bună seamă că adevărul ar fi ieșit la lumină!

Dar, din păcate, Fragoso nu cunoștea cifrul! Bietul flăcău aducea cu el din călătorie doar câteva noi bănuieri, o oarecare siguranță că aventurierul spusese adevărul, câteva împrejurări menite să întărească părerea că taina acestei afaceri era ferecată în document.

Și totuși, oricât de puțină însemnatate ar fi avut toate acestea, el se grăbea să i le povestească judecătorului Jarriquez. Știa că nu mai era nicio clipă de pierdut, și iată de ce, în dimineața aceea, pe la ceasurile opt, ajunsese frânt de oboseală în apropiere de Manao.

Fragoso străbătu în câteva minute jumătatea de milă ce-l despărțea de oraș. Un fel de presimțire îl împingea parcă înainte și era aproape încredințat că viața lui Joam Dacosta era în mâinile lui.

Se afla la intrarea în mica piață spre care se deschidea una din porțile orașului.

Acolo, în mijlocul mulțimii, destul de deasă încă de la această oră, la o înălțime de douăzeci de picioare, se înălța spânzurătoarea de care atârna o funie.

Fragoso simți că-l părăsesc ultimele puteri. Căzu. Închise fără voie ochii, să nu mai vadă, iar buzele lui șopteau întruna:

— Prea târziu! Prea târziu!...

Printr-o sforțare supraomenească, izbuti să se ridice. Nu! Nu era prea târziu! Trupul lui Joam Dacosta nu se bălbănea încă la capătul funiei!

— Judecătorul Jarriquez! Judecătorul Jarriquez! strigă Fragoso.

Gâfâind, înnebunit, se năpusti spre poarta orașului, urcă pe strada principală din Manao și căzu în pragul casei judecătorului, aproape mort.

Ușa era închisă. Fragoso mai avu putere să bată în această ușă.

Unul din slujitorii magistratului veni să deschidă. Stăpânul lui nu voia să primească pe nimeni.

Cu toată opreliștea, Fragoso îl îmbrânci pe omul care-i sta în cale și dintr-un salt ajunse în odaia de lucru a judecătorului.

— Vin din provincia în care Torres și-a făcut meseria de pândar de codru! strigă Fragoso. Domnule judecător, Torres n-a mințit!... Opriți!... Opriți execuția!

— Ai dat de urma echipei din care făcea parte?

— Da!

— Și-ai aflat cîfrul documentului?... Fragoso nu-i răspunse.

— Atunci lasă-mă-n pace! strigă judecătorul Jarriquez, pradă unei adevărate furii, vrând să distrugă documentul.

Fragoso îl apucă de mâini și-l opri.

— Acolo e adevărul! strigă el.

— Știi! răspunse judecătorul Jarriquez. Dar ce preț are un adevăr care nu poate fi scos la iveală?

— Ba va fi scos!... Trebuie!... Trebuie!...

— Te mai întreb o dată: ai cîfrul?...

— Nu, răspunse Fragoso, dar, vă repet, Torres n-a mințit!... Unul din camarazii lui, cu care era bun prieten, a murit acum câteva luni și nu-ncape îndoială că omul acesta i-a înmânat documentul pe care voia să i-l vândă lui Joam Dacosta.

— Așa-i, zise judecătorul Jarriquez. Nu-ncape îndoială... asta pentru noi... dar nu și pentru cei ce hotărăsc asupra vieții osânditului!... Lasă-mă!

Deși era dat afară, Fragoso nu înțelegea să plece. Căzu la picioarele magistratului, strigând:

— Joam Dacosta e nevinovat! Nu-l puteți lăsa să moară! Nu-i el făptașul crimei din Tijuco. E camaradul lui Torres, cel ce-a scris documentul! E Ortega!...

La auzul acestui nume, judecătorul sări ca ars. Furtuna dezlănțuită în mintea lui se potoli. Puse documentul pe masă și-l netezi, apoi se aşeză și, trecându-și mâna peste frunte, zise:

— Numele ăsta!... Ortega. Să vedem!

Iată-l acum încercând, cu numele rostit de Fragoso, ceea ce încercase zadarnic și cu celealte nume proprii.

După ce-l scrise deasupra primelor șase litere ale paragrafului, căpătă următoarea formulă:

Ortega

Phyjsl

— Nimic, zise el, asta n-are niciun înțeles!

Într-adevăr, litera *h* așezată sub *r* nu putea fi înlocuită prin vreo cifră, de vreme ce, în ordine alfabetică, aceasta se afla înainte de *r*.

Numai *p*, *y* și *j*, așezate sub literele *o*, *t*, *e* se înlocuiau prin 1,4,5.

Cât despre *s* și *l* de la sfârșitul acestui cuvânt, distanța care le desparte de *g* și de *a* fiind de douăsprezece litere, cu neputință să fie exprimate printr-o singură cifră. Așadar, ele nu corespundeau nici lui *g*, nici lui *a*.

În clipa aceea, din stradă se auziră niște strigăte însășimântătoare de deznădejde.

Fragoso se repezi la fereastră și o deschise, mai înainte ca magistratul să-l poată împiedica. Strada era înțesată de lume.

Sosise ceasul când osânditul urma să fie scos din închisoare, și puhoiul mulțimii se îndrepta spre piața unde se înălța spânzurătoarea.

Groaznic la vedere, într-atât de sticloasă îi era privirea, judecătorul mâncă din ochi literele documentului.

— Ultimele litere! șopri el. Să mai încercăm și ultimele litere! Era cea din urmă nădejde!

Atunci, cu mâna tremurândă, așeză numele lui Ortega deasupra ultimelor sase litere ale paragrafului, după cum făcuse și cu primele sase.

Un strigăt îi scăpă de pe buze. Văzuse, din capul locului, că aceste ultime sase litere, în ordine alfabetică, erau inferioare celor corespunzătoare numelui *Ortega* și că, în consecință, ele puteau fi înlocuite prin cifre care să alcătuiască împreună un număr.

Într-adevăr, după ce le puse în formulă, mergând de la ultima spre prima literă, obținu:

Ortega

432513

Suvjhd

Numărul astfel alcătuit era 432513.

Dar acesta era oare numărul pe care se întemeia documentul? Nu era și el tot atât de nefolositor ca și cele încercate până acum? În clipa aceea strigătele se înțeîră, niște strigăte de milă ce trădau sentimentele de simpatie ale mulțimii. Osânditului îi mai rămâneau de trăit doar câteva minute!

Nebun de durere, Fragoso dădu buzna afară!... Voia să-și mai vadă pentru ultima dată binefăcătorul, pornit spre moarte... Voia să se arunce în fața

tristului cortegiu, să-l oprească strigând: «Nu-l ucideți pe acest nevinovat! Nu-l ucideți!...»

Dar judecătorul Jarriquez așternuse de-acum numărul aflat deasupra primelor litere ale paragrafului, repetându-le de câte ori era nevoie, după cum urmează:

432513432513432513432513

Physlyddqfdzxgasgzzqeh

Apoi, mergând în ordine alfabetică, reconstitui adevăratele litere și citi:

Le véritable auteur du vol de... 15

Un strigăt de bucurie îi scăpă de pe buze! Numărul acesta, 432513, era numărul atât de căutat! Numele lui Ortega i-a îngăduit să-l găsească! În sfârșit, avea cheia documentului care va dovedi nevinovăția lui Joam Dacosta, și fără să citească mai departe, se năpusti afară din odaie, apoi în stradă, urlând:

— Opriți! Opriți!

Nu-i trebui mai mult de un minut ca să străbată prin mulțime până la închisoare, pe care condamnatul o părăsea tocmai atunci, în vreme ce soția și copiii săi se agățau de el cu puterea deznădejdei.

Ajuns în fața lui Joam Dacosta, judecătorul nu mai era în stare să vorbească, dar mâna lui flutura documentul; în sfârșit, izbuti să îngaime:

— E nevinovat! E nevinovat!

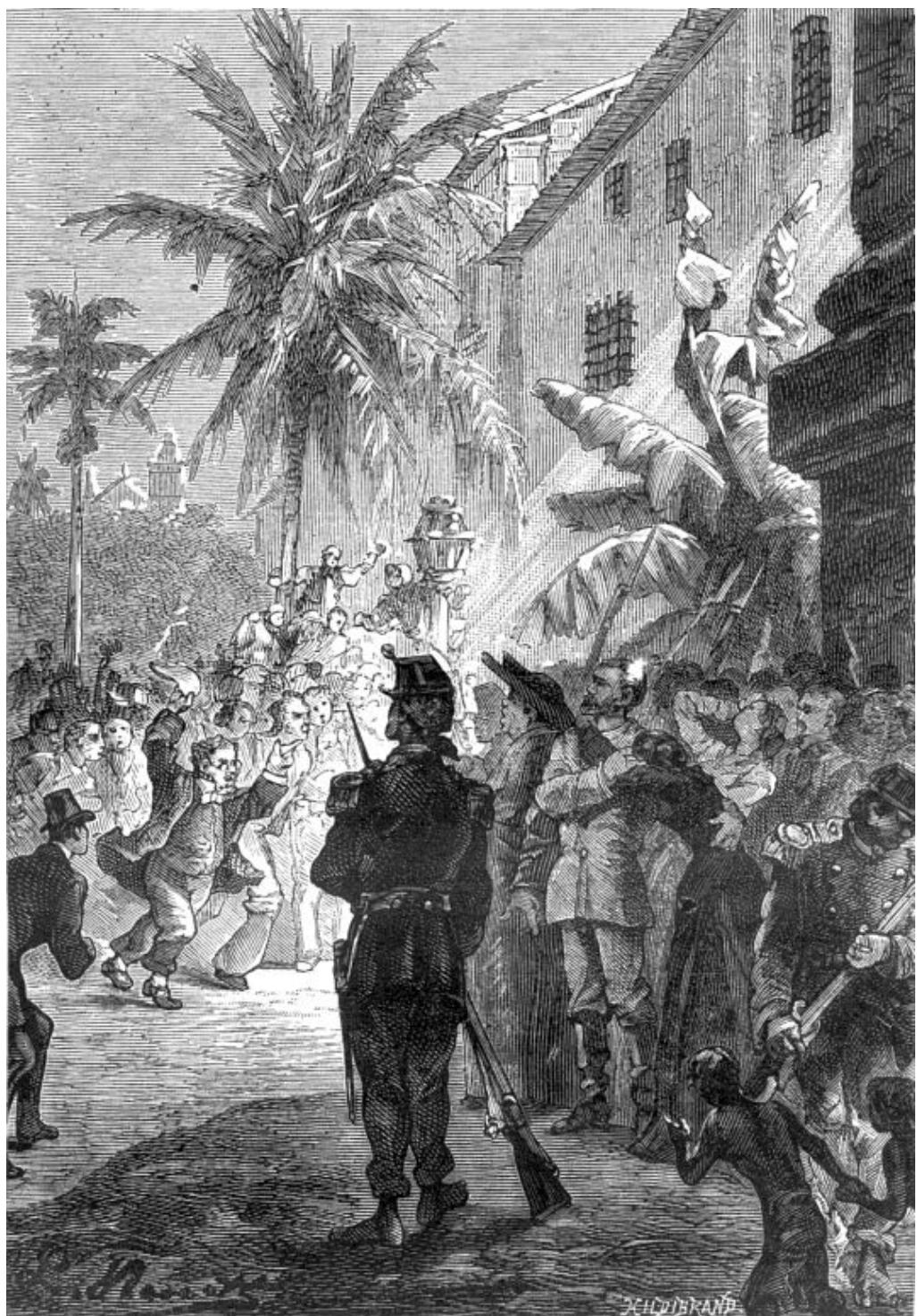
Capitolul XIX

Crima din Tijuco

La sosirea judecătorului cortegiul se oprise. Un ecou uriaș repetase după el, și încă mai repeta strigătele ce izbucneau din toate piepturile:

«Nevinovat! Nevinovat!»

Se așternu apoi o liniște desăvârșită. Nu voiau să piardă niciun cuvânt din cele roștite de magistrat. Judecătorul Jarriquez se așezase pe o bancă de piatră și acolo, încunjurat de Minha, Benito, Manoel și Fragoso, în vreme ce Joam Dacosta o strângea pe Yaquita la piept, descifra mai întâi primul paragraf al documentului, cu ajutorul numărului; pe măsură ce cuvintele se așterneau cu limpezime deasupra cifrelor care înlocuiau literele adevărate cu cele criptografice, le despărțea, apoi le ctea

cu voce tare.

Şi iată ce citi el în mijlocul acestei adânci căeri:

Le véritable auteur du vol des diamants et de l'assassinat

43 251343251 343251 34 325 134 32513432 51 34 32513432513

Ph yjslyddq f dzxgas gz zqq ehx gkfndrxu jtt gi ocytdxvksbx

des soldats qui escortaient le convoi, commis dans la nui

432 5134325 134 32513432513 43 251343 251343 2513 43 2513

hhu ypohdvy rym huhpuydkjox ph etozsl etnlpnv ffov pd pajx

du vingt-deux janvier mil huit cent vingt-six, n'est donc

43 251343251 3432513 432 5134 3251 34325134 3251 3432

hy ynojyggay meqynfu qln mvly fgsu zmqistib qgyu gsqe ubv

pas Joam Dacosta, injustement condamné à mort, c'est

513 4325 1343251 34325134325 13432513 4 3251 3432

ubv nrcr edgruzb Irmxyuhqhpz drrgeroh e pqxu fivv r p l ph ontht

moi, le misérable employé de l'administration du district

513 43 251343251 3432513 43 251343241343251 34 32513432

vddqf hqsntzh hh njepmqkyuuexkto gz gkyuumfv ijdqdpzjq

diamantin; oui, moi seul, qui signe de mon vrai nom, Ortega.

513432513432 513 4325 134 32513 43 251 3432 5 1 3 432513

syk rpl xhxq rym vkloh hh oto zvdk s p p suvjhd.¹⁶

Judecătorul nici nu termină de citit, că urale, parcă fără de sfârşit, făcură să răsunează înăuntru.

La drept vorbind, ce putea fi mai convingător decât acest ultim paragraf care rezuma întregul document, care proclama cu tărie nevinovăția fermierului din Iquitos, care smulgea ștreangului această victimă a unei groaznice erori judiciare!

Înconjurat de soția, copiii și de prietenii săi, Joam Dacosta nu prididea să strângă toate mâinile ce se întindeau către el. Oricât de tare ar fi fost, nu îzbuti să se mai stăpânească și-l podidiră lacrimi de bucurie.

Da! Cele arătate de Joam Dacosta nu mai puteau fi puse la îndoială! Adevăratul făptaș al crimei din Tijuco își mărturisea el însuși crima și istorisea toate împrejurările în care o săvârșise. În cele din urmă, judecătorul Jarriquez izbutise să reconstituie în întregime criptograma, cu ajutorul numărului.

Iată ce mărturisea Ortega.

Ticălosul era colegul lui Joam Dacosta, slujbaș ca și el în birourile guvernatorului exploatarii minelor de diamante din Tijuco. Tânărul funcționar desemnat să însوțească transportul la Rio de Janeiro era chiar el.

Ispitit de gândul odios de a se îmbogăți prin crimă și jaf, se grăbi să dezvăluie contrabandștilor ziua exactă în care avea să plece convoiul din Tijuco.

În timp ce răufăcătorii, care pândiseră dincolo de Villa-Rica, atacau convoiul, el se prefăcu că luptă alături de soldații din escortă: apoi se aruncă la pământ printre morți, de unde a fost luat de complicii săi, astfel că singurul soldat scăpat cu viață din măcel a putut să afirme că Ortega pierise în timpul ciocnirii.

Dar criminalul nu se alese cu nimic de pe urma jafului, căci, puțin mai târziu, i-a venit și lui rândul să fie jefuit de către cei ce-l ajutaseră să înfăptuiască această crimă.

Rămas fără un ban și știind bine că nu se mai poate întoarce la Tijuco, Ortega pătrunse în ținuturile din nordul Braziliei, în districtele Amazonului de Sus, pe unde se afla echipa acelor «capităes de mato». Trebuia să-și câștige cumva existența. Ortega fu primit în această tagmă de proastă reputație. Acolo nu întreba nimeni cine ești, nici de unde vii. Ortega ajunse deci pândar de codru și ani de-a rândul exercită meseria de vânător de oameni.

Între timp, Torres, un aventurier lipsit de mijloace de existență, deveni camaradul lui. Între ei se legă o strânsă prietenie. Dar, după cum spusese Torres, remușcările îi întunecau din zi în zi viața ticălosului. Amintirea crimei înfăptuite îl îngrozea. Știa că un altul fusese osândit în locul lui! Mai știa că acest altul era colegul său, Joam Dacosta! În sfârșit, știa că, deși izbutise să scape de la moarte, acesta nu încetase să fie amenințat de pedeapsa capitală!

Din întâmplare, în timpul unei expediții pe care echipa sa o făcuse cu câteva luni în urmă dincolo de granița peruană, Ortega ajunsese prin împrejurimile Iquitos-ului și-l recunoscuse acolo în Joam Garral pe Joam Dacosta, fără ca acesta să-l recunoască la rândul său.

Atunci i-a venit gândul să îndrepte, pe cât îi era cu putință, nedreptatea căreia îi căzuse victimă fostul său coleg. Așternu pe hârtie toate faptele ce priveau atentatul din Tijuco; dar scrise totul sub forma criptogramei pe care o știm, cu gândul să i-o trimită fermierului din Iquitos împreună cu cîrful care-i va îngădui să-o citească.

Moartea nu-i dădu răgaz să meargă până la capăt. Grav rănit într-o luptă pe malurile Madeirei, Ortega își simți sfârșitul aproape. Lângă el se afla

prietenul său Torres. Socoti că-i poate vorbi acestuia despre taina ce-i apăsase conștiința vreme de atâția ani. Îi încredință documentul, scris în întregime de mâna lui, și-l puse să jure că-l va face să-i parvină lui Joam Dacosta, dându-i numele și adresa acestuia, apoi buzele lui rostiră, odată cu ultima suflare, numărul 432513, fără de care documentul nu se putea descifra.

După moartea lui Ortega, se știe cum și-a îndeplinit misiunea ticălosul de Torres, cum s-a hotărât el să profite de această taină, încercând să facă din ea obiectul unui josnic săntaj.

Torres avea să piară înainte de a-și desăvârși opera, luând astfel taina cu el. Dar numele de Ortega, adus de Fragoso, acest nume care corespundeau cu semnătura, a înlesnit în cele din urmă descifrarea documentului, datorită iștețimii judecătorului Jarriquez.

Da! Aceasta era dovada materială, căutată cu atâta râvnă, mărturia de netăgăduit prin care Joam Dacosta își redobândea viața și cinstea!

După ce magistratul citi cu glas tare, spre lămurirea tuturor, groaznica istorisire cuprinsă în document, uralele se înțețiră.

În fața unei asemenea dovezi, judecătorul Jarriquez se înțeleseră cu șeful poliției și hotărâră împreună că, până la primirea unor noi dispozițiuni cerute la Rio de Janeiro, închisoarea ce-l va adăposti pe Joam Dacosta nu va fi alta decât propria-i locuință.

Nu era niciun rău într-asta și, însotit de ai săi, Joam Dacosta ajunse la locuința magistratului, purtat pe brațele mulțimii, ca un biruitor.

Cinstitul fermier din Iquitos era acum răsplătit pentru tot ce suferise de-a lungul atâtorei ani de exil și, dacă se bucura mai degrabă pentru familia sa decât pentru el însuși, nu era mai puțin mândru de patria lui care nu dusesese până la capăt o asemenea nedreptate!

Dar ce se întâmpla în vremea aceasta cu Fragoso?

Un val nesfârșit de recunoștință se revărsa asupra îndatoritorului nostru flăcău. Benito, Manoel, Minha îl copleșeau cu mângâierile și, de ce să n-o spunem, nici Lina nu se lăsa mai prejos! Nici nu știa pe cine să asculte mai întâi și încerca să se apere pe cât putea! El n-avea niciun merit! Întâmplarea făcuse totul! Trebuia să i se aducă atâtea mulțumiri numai fiindcă recunoscuse în Torres un pândar de codru? Nu, de bună seamă! Ce dacă-i trecuse prin minte să plece în căutarea echipei din care făcuse parte Torres?

Asta nu părea să îndrepte cu ceva lucrurile, iar în privința numelui de Ortega, habar n-avea de însemnatatea lui!

Bunul Fragoso! Fie că recunoștea sau nu, el îl scăpase de la moarte pe Joam Dacosta!

Dar, ca s-ajungă aici, câte fapte neobișnuite nu s-au petrecut: salvarea lui Fragoso, tocmai când, istovit, era pe cale să-și dea duhul în pădurea din Iquitos, primirea călduroasă ce i s-a făcut la fermă, întâlnirea cu Torres, la granița braziliană, urcarea acestuia pe plută și, în sfârșit, întâmplarea ca Fragoso să-l mai fi întâlnit undeva!

— De fapt, dacă cineva are vreun merit în toată povestea asta, apoi acela nu-s eu, ci Lina, rosti în cele din urmă Fragoso.

— Eu?! se miră Tânără mulatără.

— De bună seamă! Fără liana aceea, dacă nu ți-ar fi trecut prin minte jocul acela cu liana, aş mai fi fost eu în stare să aduc atâtă bucurie?

E de prisos să mai spunem că Fragoso și Lina au fost sărbătoriți de întreaga familie Dacosta și de prietenii pe care și-i dobândiseră la Manao, de-a lungul acestor încercări.

Dar la reabilitarea nevinovatului nu contribuise oare și judecătorul Jarriquez? Chiar dacă în ciuda talentelor lui de analist nu izbutise să citească documentul, cu neputință de dezlegat pentru cine n-ar fi cunoscut cheia, nu descoperise el sistemul pe baza căruia era întocmit? Cine altul, în afară de el, ar fi reconstituit numărul, cunoscut doar de criminal și de Torres, morți amândoi, doar cu ajutorul numelui Ortega?

Așadar, avu și el parte din plin de recunoștință tuturor.

Se-ntellege de la sine că în aceeași zi a și pornit spre Rio de Janeiro un raport amănunțit asupra întregii afaceri, la care se anexase documentul în original împreună cu cifrul. Așteptau acum noi instrucțiuni de la Ministerul de Justiție și nu încăpea nicio îndoială că ele vor îngădui eliberarea imediată a prizonierului.

Aveau să mai rămână câteva zile la Manao, apoi Joam Dacosta și ai săi, scăpați de orice constrângere, de orice îngrijorare, își vor lua rămas bun de la gazda lor, se vor urca din nou pe plută și-și vor continua drumul pe Amazon până la Para, unde își vor încheia călătoria prin cele două cununii stabilite înaintea plecării: a lui Manoel cu Minha și a lui Fragoso cu Lina.

Peste patru zile, la 4 septembrie, sosea și ordinul de punere în libertate. Se recunoscuse autenticitatea documentului. Scrisul apartinea într-adevăr lui

Ortega, fost angajat al exploatarii minelor de diamant, și era limpede că mărturisirea crimei, însotită de toate amănuntele, era scrisă chiar de mâna lui.

Se recunoștea astfel nevinovăția condamnatului din Villa-Rica. Joam Dacosta era reabilitat pe cale legală.

În aceeași zi, judecătorul Jarriquez luă masa pe plută cu familia Dacosta, iar la venirea serii toți îi strânseră mâna cu căldură. Despărțirea a fost emoționantă, dar își făgăduiră că se vor revedea la Manao, la întoarcere, și, mai târziu, la ferma din Iquitos.

În zorii zilei de 5 septembrie, la răsăritul soarelui, se dădu semnalul de plecare. Joam Dacosta, Yaquita, fiica și fiul lor se aflau cu toții pe punte. Odată pornită, pluta apucă pe firul apei, în uralele mulțimii adunate pe mal, care o însotî până la cotul lui Rio Negro.

Capitolul XX

Amazonul de Jos

Ce-am mai putea spune acum despre cea de a doua parte a călătoriei pe marele fluviu? Că ea n-a fost decât o însiruire de zile fericite pentru întreaga familie. Joam Dacosta retrăia o nouă viață, care se oglindea și pe chipul alor săi.

Pluta înainta acum mai repede pe apele umflate. Depăși pe stânga sătucul Don Jose de Maturi, iar pe dreapta gurile Madeirei, care-și trage numele de la flotila de epave vegetale, de la șirurile de trunchiuri dezgolite sau pline de verdeță, aduse de ea tocmai din capătul Boliviei. Trecu apoi prin mijlocul arhipelagului Caniny, ale cărui insulițe sunt adevărate cuiburi de palmieri, de cătunul Serpa, care, mutat de mai multe ori de pe un mal pe altul, și-a statornicit până la urmă căsuțele pe covorul de nisip galben al plajei de pe stânga fluviului.

Uriașa plută de lemn lăsă în curând în urmă satul Silves, ridicat pe stânga Amazonului, târgușorul Villa-Bella, cea mai mare piață de guarana din întreg ținutul. Urmă apoi satul Faro cu faimosul râu Nhamundas, unde, după spusele sale, Orellana fusese atacat în 1539 de către femeile războinice, pe care nu le-a mai văzut de atunci nimeni. De la această legendă se trage și nemuritorul nume de «fluviul Amazoanelor».

Acolo ia sfârșit întinsa provincie a lui Rio Negro. Tot acolo începe ținutul Parei și, în ziua de 22 septembrie, încântată de măreția nemaiîntâlnită a văii,

familia Dacosta intra în această regiune braziliană, ce se întinde spre răsărit până la țărmul Atlanticului.

- Cât de minunat e totul! repeta întruna Minha.
- Cât de mult durează! șopti Manoel.
- Ce frumos e pe-aici! repeta Lina.
- Nu mai ajungem odată! șoptea Fragoso.

Găsiți, vă rog, dumneavoastră calea de înțelegere între niște păreri atât de deosebite! Dar timpul se scurgea plăcut, iar Benito, care nu era nici răbdător, nici nerăbdător, își recăpătase voioșia de altădată.

Curând, pluta lunecă printre plantații nesfârșite de arbori de cacao, de culoare verde închis, dintre care răzbătea galbenul pailor sau roșul țiglelor de pe acoperișurile căsuțelor locuite de cultivatorii de pe ambele maluri, de la Obidos până la târgul Monte-Alegre.

Se deschiseră apoi gurile lui Rio Trombetas, scăldând în apele lui întunecate casele din Obidos, un orășel cu străzi late, mărginite de locuințe frumoase, adevărate depozite pentru produsele arborilor de cacao, și care se afla la numai patru sute optzeci de mile de Belem.

Văzură apoi gurile râului Tapajoz, cu apele de un verde-cenușiu ce coborau dinspre sud-est; apoi bogatul târg Santarem, a cărui populație se ridică la vreo cinci mii de locuitori, în majoritate indieni, și ale cărui case încep să se înalțe chiar de pe nisipul alb al plajelor sale.

De la plecarea din Manao, cursul Amazonului era mai puțin zăgăzuit de epave și pluta nu se mai oprea nici pentru afaceri, nici pentru distracția călătorilor. Ea înainta zi și noapte sub supravegherea atentă a pilotului. Mergeau întruna și ținta călătoriei se aprobia cu repeziciune.

Începând de la Alemquer, așezat pe malul stâng, în fața ochilor li se infățișă o nouă priveliște. În locul perdelelor de păduri ce închiseseră până atunci valea, se iviră în prim-plan niște coline, ale căror ondulații domoale puteau fi urmărite până departe, acolo unde se profilau pe înaltul cerului piscurile dantelate ale adevăraților munți.

Nici Yaquita, nici fiica ei, nici Lina ori bătrâna Cybele nu mai văzuseră în viață lor ceva asemănător.

Dar, în ținutul Parei, Manoel era la el acasă. Putea să le vorbească despre lanțul dublu de munți care îngusta încetul cu încetul valea marelui fluviu.

— La dreapta e sierra Paruacarta, ce se rotunjește în semicerc spre sud! La stânga se află sierra Curuva, ale cărei ultime contraforturi le vom depăși

în curând!

— Înseamnă că ne apropiem? repeta Fragoso.
— Ne apropiem! răspundea Manoel.

De bună seamă că cei doi logodnici își pricepeau unul altuia gândurile, căci atât întrebarea cât și răspunsul erau însotite de aceeași clătinare din cap, plină de înțeles.

În sfârșit, cu toate că de la Obidos începuseră să se facă simțite mareaele, ceea ce micșora întrucâtva viteza plutei, trecuă și de târgul Monte-Alegre, de Praynha de Onteiro, apoi de gurile râului Xingu, cutreierate de indienii yurumas, a căror principală îndeletnicire este să pregătească craniile dușmanilor lor pentru laboratoarele de științe naturale.

Cât de frumos era Amazonul prin locurile acelea și cum începea să se simtă că regele fluviilor avea să se lărgească asemenei unei adevărate mări! Ierburi înalte de opt picioare erau împlântate pe plajele sale, mărginindu-le ca o pădure de trestii. Porto de Mos, Boa-Vista, Gurupa, a cărei bunăstare e în declin, se pierduse curând în zare.

Acolo fluviul se desparte în două brațe pe care le întinde spre Atlantic; unul aleargă spre nord-est, celălalt se afundă spre est, iar între ele se întinde insula Marajo. Insula aceasta e mare cât o provincie. De jur împrejur măsoară nu mai puțin de optzeci de leghe. Brăzdată de râuri și mlaștini, având în partea de răsărit numai pășuni, iar în cea de apus numai păduri, ea oferă condiții foarte bune pentru creșterea animalelor care se numără aici cu miile.

Uriașul baraj Marajo este un zăgaz natural care silește Amazonul să se despartă în două brațe înainte de a-și prăvăli torrentele în mare. Dacă ar fi luat-o pe brațul de sus, după ce ar fi depășit insulele Caviana și Mexiana, pluta ar fi dat de o gură lată de cincizeci de leghe; dar ar fi întâlnit totodată primejdiosul vârtej numit «prororoca», cel care, cu trei zile înainte de lună nouă sau de lună plină, răscolește apele și le înalță cu cincisprezece picioare deasupra nivelului obișnuit în numai două minute, față de șase ore cât durează în mod normal perioada de flux. Este deci un loc deosebit de periculos.

Din fericire, brațul de jos, cunoscut sub numele de canalul Breves, și care este un braț natural al râului Para, nu este supus acestui temut fenomen, ci unor mareae cu un mers mai regulat. Pilotul Araujo îl cunoștea foarte bine. Apucă deci pe-acolo, trecând prin păduri minunate, depășind câteva insule

acoperite de palmieri muritis. Vremea era atât de frumoasă, încât n-aveau de ce se teme de vreuna din furtunile ce mătură uneori canalul Breves.

După câteva zile, pluta trecu prin fața satului cu același nume care, deși este clădit pe un pământ acoperit de ape mai multe luni pe an, a devenit din 1845 un oraș important, cu o sută de case. În acest ținut trăiesc tapuyașii, indieni ai Amazonului de Jos, care se amestecă pe zi ce trece cu populația albilor, astfel că, în curând, cele două rase vor sfârși prin a se contopi.

Între timp, pluta cobora fără-ncetare. Pe-alocuri, riscând să rămână agățată, ea se freca de ghearele manglierilor, ale căror rădăcini se întind sub apă asemeni unor labe de crustacee uriașe; în alte părți, trunchiurile netede ale paletuvierilor, cu frunzișul verde deschis, foloseau drept puncte de sprijin pentru prăjinile lungi ale vâslașilor, care o aduceau din nou pe firul apei.

Urmără gurile râului Tocantinilor, ale cărui ape, adunate din diferitele râuri ale provinciei Goyaz, se amestecă cu cele ale Amazonului, printr-o gură lată; veni la rând Moju, apoi târgușorul Santa-Ana.

Toată această panoramă de pe ambele maluri se desfășura măreață, fără nicio oprire, de parcă un mecanism tainic ar fi silit-o să se miște din aval în amont.

Numeroase ambarcații: ube, egaritee, vigilinde, pirogi de toate formele, bacuri mici și mijlocii, de prin părțile Amazonului de Jos și de pe țărmul Atlanticului, împânzeau apele fluviului, coborau pe el, însotind pluta asemeni șalupelor unui uriaș vas de război.

În cele din urmă, pe malul stâng se ivi Santa-Maria de Belem de Para sau, cum i se spune prin partea locului, «orașul», cu șirurile lui pitorești de case albe cu mai multe caturi, cu mănăstirile pitite sub palmieri, cu clopotnița catedralei și a bisericii Nostra-Señora de Merced, cu flotila sa de goelete, bricuri-vase cu trei catarge, care-l legau prin negoț de lumea veche.

Inimile călătorilor de pe plută băteau năvalnic. Ajungeau, în sfârșit, la capătul acestei călătorii pe care crezuseră că nu-l vor mai atinge, în vremea când arestarea lui Joam Dacosta îi ținea pe loc la Manao,adică la jumătatea drumului, mai puteau ei oare nădăjdui să vadă vreodată capitala acestei provincii a Parei?

Belem se ivi înaintea ochilor dintr-o dată, la o cotitură a râului, în ziua de 15 octombrie, după patru luni și jumătate de când părăsiseră ferma din Iquitos.

Vestea despre sosirea plutei se răspândise cu câteva zile înainte, întreg orașul cunoștea povestea lui Joam Dacosta. Îl așteptau! Se pregătise o primire călduroasă pentru el și familia sa!

Astfel, sute de ambarcații veniră în întâmpinarea fermierului și, în curând, pluta fu invadată de toți cei ce voiau să sărbătorescă întoarcerea compatriotului lor, după un exil atât de îndelungat. Mii de curioși – mai bine-zis mii de prieteni – se înghesuiau pe satul plutitor, cu mult înainte de a fi ajuns la locul de acostare; dar pluta era destul de încăpătoare și rezistentă ca să-i cuprindă pe toți.

Printre cei ce se grăbeau astfel, una dintre primele pirogi o adusese pe doamna Valdez. Mama lui Manoel putea, în sfârșit, să-și strângă la piept noua fică, pe aleasa fiului său. Dacă sărmamei doamne nu-i fusese cu putință să meargă la Iquitos, oare Amazonul nu-i aducea acum, odată cu noua sa familie, și o părticică din fermă?

Înainte de căderea nopții, pilotul Araujo amarase solid pluta într-un golfulă din spatele arsenalului. Acolo avea să fie ultimul ei loc de plutire, ultimul ei popas, după un drum de opt sute de leghe pe marea arteră braziliană. Acolo aveau să fie dărâmate, rând pe rând, colibele negrilor, magaziile ce adăposteau încărcăturile de preț; va urma apoi locuința principală, ascunsă sub covorul ei de verdeață și de flori.

Dar mai înainte, urma să aibă loc pe plută căsătoria lui Manoel cu Minha și a Linei cu Fragoso. Părintelui Passanha îi revenea sarcina de a celebra această dublă unire ce făgăduia să fie atât de fericită. Tinerii soți aveau să primească binecuvântarea nunții chiar în bisericuța jangadei.

Dacă, fiind prea mică, nu-i putea cuprinde în ea decât pe membrii familiei Dacosta, uriașa plută era destul de încăpătoare ca să-i primească pe toți cei ce voiau să ia parte la ceremonie, iar, dacă nici ea n-ar fi ajuns, fluviul își punea întinsele lui maluri la dispoziția mulțimii doritoare să-l sărbătorescă pe cel ce devenise eroul zilei, în urma unei strălucite reabilitări.

Cele două cununii s-au celebrat a doua zi, la 16 octombrie, cu mare pompă.

Încă de la zece dimineață, pe o vreme minunată, pluta începu să-și primească oaspeții.

Pe mal putea fi văzută aproape toată populația din Belem, înghesuindu-se în străie de sărbătoare. La suprafața apei, ambarcațiile încărcate de oaspeți

se lipeau de pluta uriașă, iar Amazonul se făcuse cu totul nevăzut sub această flotilă ce-l acoperea până la țărmul stâng.

Primul dangăt al clopotului fu ca un semnal de bucurie pentru ochi și urechi. Într-o secundă, bisericile din Belem răspunseră clopotului de pe plută. Vapoarele din port se pavoazaseră până în vârful catargelor, iar culorile braziliene fură salutate de pavilioanele naționale ale altor state. Salve de muschete izbucniră din toate părțile și detunăturile lor vesele răzbăteau cu greu printre uralele ce se înălțau din mii de piepturi!

Familia Dacosta ieși atunci din casă și se îndreptă prin mulțime spre mica biserică.

Joam Dacosta fu primit cu puternice aplauze. Avea la brațul său pe doamna Valdez. Yaquita era condusă de guvernatorul din Belem care, împreună cu colegii Tânărului medic militar, a ținut să cinstească prin prezența lui ceremonia căsătoriei. El, Manoel, păsea alături de Minha, încântătoare în spumoasa ei rochie de mireasă! Venea apoi Fragoso, ținând-o de mâna pe voioasa Lina. În sfârșit, iată-i și pe Benito, pe bătrâna Cybele, împreună cu servitorii credincioși ai familiei, trecând printre cele două săruri alcătuite de personalul de pe plută.

Părintele Passanha aștepta cele două perechi la intrarea în bisericuță. Ceremonia se desfășură simplu și mâinile care dăduseră odinioară binecuvântarea lui Joam și Yaquitei se întinseră de data aceasta să-i binecuvânteze pe copiii lor.

Asemenea fericire nu trebuia însă umbrită de durerea unei lungi despărțiri.

Într-adevăr, Manoel Valdez avea să-și dea în curând demisia, pentru a se întoarce în sânul familiei, la Iquitos, unde va exercita profesiunea de medic civil.

De bună seamă că și perechea Fragoso avea să-i urmeze pe cei ce le erau mai degrabă prieteni decât stăpâni.

Doamna Valdez n-a vrut să le zădărnicească planurile, despărțind această mare și unită familie; dar cu o singură condiție: să vină cât mai des s-o vadă la Belem.

Nimic mai ușor. Marele fluviu nu era el de acum înainte un mijloc de comunicație neîntrerupt între Iquitos și Belem? Într-adevăr, peste câteva zile, primul pachebot urma să-și înceapă serviciul rapid și regulat, și lui nu-i

trebuia decât o săptămână ca să parcurgă distanța străbătută de plută în atâtea luni.

Treburile negoțului fură duse la bun sfârșit de către Benito, astfel că, în curând, din ceea ce fusese jangada, adică din uriașa plută, alcătuită dintr-o întreagă pădure din Iquitos, nu mai rămase nimic.

Apoi, după o lună, fermierul, soția sa, fiul său, Manoel și Minha Valdez, Lina și Fragoso plecară din nou cu unul din pacheboturile de pe Amazon, ca să se întoarcă la întinsa lor gospodărie din Iquitos, pe care avea s-o conducea de-acum înainte Benito.

Joam Dacosta reveni de data aceasta cu fruntea sus, aducând cu el, de dincolo de granița braziliană, o familie fericită!

Cât despre Fragoso, îl puteau auzi repetând de zeci de ori pe zi:

— Ehei, de n-ar fi fost liana!

În cele din urmă sfârși prin a o numi astfel pe Tânără mulatră, care-și căpătase dreptul la acest nume frumos prin dragostea ce o avea pentru harnicul flăcău.

— Numai o literă mai mult! zicea el. Lina, Liana, oare nu-i totuna?

SFÂRȘIT

Cuprins

PARTEA ÎNTÂI	4
Capitolul I <i>Un pândar de codru</i>	5
Capitolul II <i>Hoț și păgubaș</i>	12
Capitolul III <i>Familia Garral</i>	23
Capitolul IV <i>Șovăielii</i>	34
Capitolul V <i>Amazonul</i>	41
Capitolul VI <i>O pădure întreagă culcată la pământ</i>	49
Capitolul VII <i>Pe firul unei liane</i>	56
Capitolul VIII <i>Jangada</i>	70
Capitolul IX <i>În seara de 5 iunie</i>	79
Capitolul X <i>De la Iquitos la Pivas</i>	86
Capitolul XI <i>De la Pivas la frontieră</i>	93
Capitolul XII <i>Fragoso la lucru</i>	104
Capitolul XIII <i>Torres</i>	114
Capitolul XIV <i>Coborând mai departe</i>	120
Capitolul XV <i>La vale, mereu la vale</i>	126
Capitolul XVI <i>Ega</i>	134
Capitolul XVII <i>Un atac</i>	144
Capitolul XVIII <i>Prânzul de sosire</i>	154
Capitolul XIX <i>Poveste veche</i>	161
Capitolul XX <i>Între cei doi bărbați</i>	166
PARTEA A DOUA	178
Capitolul I <i>Manao</i>	179
Capitolul II <i>Primele clipe</i>	182
Capitolul III <i>O întoarcere în trecut</i>	189
Capitolul IV <i>Dovezi morale</i>	191
Capitolul V <i>Dovezi materiale</i>	200
Capitolul VI <i>Ultima lovitură</i>	205
Capitolul VII <i>Hotărâri</i>	215
Capitolul VIII <i>Primele cercetări</i>	219
Capitolul IX <i>Cercetările continuă</i>	226
Capitolul X <i>O lovitură de tun</i>	230
Capitolul XI <i>Ce se află în cutie</i>	237
Capitolul XII <i>Documentul</i>	243
Capitolul XIII <i>În care e vorba despre cifre</i>	252
Capitolul XIV <i>La voia întâmplării!</i>	260
Capitolul XV <i>Ultimele strădanii</i>	268
Capitolul XVI <i>Se iau hotărâri</i>	275
Capitolul XVII <i>Ultima noapte</i>	282
Capitolul XVIII <i>Fragoso</i>	290
Capitolul XIX <i>Crima din Tijuco</i>	297
Capitolul XX <i>Amazonul de Jos</i>	304

JULES VERNE

1. O CĂLĂTORIE SPRE CENTRUL Pămîntului
2. OCOLUL Pămîntului în optzeci de zile
3. CINCI SĂPTĂMÎNI ÎN BALON
4. STEAUΑ SUDULUI
5. CĂPITANUL HATTERAS
6. ȘCOALA ROBINSONILOR. RAZA VERDE
7. DOCTORUL OX
8. DOI ANI DE VACANTĂ
9. UN BILET DE LOTERIE. FARUL DE LA CAPĂTUL LUMII
10. UIMITOAREA AVENTURĂ A MISIUNII BARSAC
11. CELE 500 MILIOANE ALE BEGUMEI. ȘARPELE DE MARE
12. VULCANUL DE AUR
13. 20 000 DE LEGHE SUB MĂRI
14. DE LA Pămînt LA LUNĂ. ÎN JURUL LUNII
15. UIMITOARELE PERIPEȚII ALE JUPÎNULUI ANTIFER
16. INSULA CU ELICE
17. BURSE DE CĂLĂTORIE
18. CASA CU ABURI
19. INDIILE NEGRE. GOANA DUPĂ METEOR
20. INSULA MISTERIOASĂ (vol. I)
21. INSULA MISTERIOASĂ (vol. II)
22. MINUNATUL ORINOCO
23. CASTELUL DIN CARPAȚI. ÎNTIMPLĂRI NEOBIȘNUITE
24. ȚINUTUL BLÂNURILOR (vol. I)
25. ȚINUTUL BLÂNURILOR (vol. II)
26. CĂPITAN LA CINCISPREZECE ANI
27. 800 LEGHE PE AMAZON
28. COPIII CĂPITANULUI GRANT (vol. I)
29. COPIII CĂPITANULUI GRANT (vol. II)
30. TESTAMENTUL UNUI EXCENTRIC
31. ROBUR CUCERITORUL. STÂPINUL LUMII
32. CLOVIS DARDENTOR. SECRETUL LUI WILHELM STORITZ
33. AGENTIA THOMPSON
34. HECTOR SERVADAC
35. UN ORAȘ PLUTITOR. SPĂRGĂTORII BLOCADERI. INVAZIA MĂRII
36. PILOTUL DE PE DUNĂRE
37. SATUL AERIAN. ÎNCHIPIURILE LUI JEAN MARIE CABIDOULIN
38. PRICHINDEL
39. CESAR CASCABEL
40. CLAUDIUς BOMBARNAC. KERABAN ÎNCĂPĂȚINATUL

EDITURA ION CREANGĂ

Observații

[[←1](#)]

Reis – monedă peruană și braziliană.

[[←](#)2]

Nemrod – rege caldean din antichitate, vânător pasionat, devenit simbol al vânătorului îscusit.

[←3]

Afirmația lui Benito, adeverată la acea epocă în care nu se făcuseră încă noi descoperiri, nu mai poate fi considerată astăzi exactă. Nilul și Missouri-Mississippi, după ultimele măsurători, par a avea un curs superior ca întindere celui al Amazonului.

[←4]

Steam-boat – vas cu aburi.

[**←5**]

De visu – cu ochii lor (în limba latină în text).

[←6]

Arroba – măsură de capacitate pentru lichide, folosită în Spania și Portugalia, cuprinzând 10-16 litri.

[[←7](#)]

Livră = 453 grame.

[←8]

Sarbacană – țeavă prin care indienii suflă săgeți otrăvitoare, folosită drept armă de atac.

[**←9**]

Caiman – specie de crocodil.

[<10]

Un carat = 217 mg.

[←11]

Judecătorul Jarriquez este înzestrat cu o minte foarte ascuțită.

[←12]

Aproximativ 2.500.000 franci.

[←13]

[**←14**]

300000 franci.

[<15]

Adevăratul autor al furtului de...

[←16]

Adevăratul autor al furtului de diamante și al uciderii soldaților ce păzeau convoiul, înfăptuit în noaptea de 22 ianuarie o mie opt sute douăzeci și șase, nu este deci Joam Dacosta, osândit pe nedrept la moarte, sunt eu nevrednicul funcționar al administrației ținutului diamantelor, da, eu singur, cel care semnez cu adevăratul meu nume, Ortega.